

Ființe spirituale din natură *Rudolf Steiner*

Selecție și introducere de Wolf-Ulrich KLÜNKER

Traducere de Ligia SĂLĂGEANU

INTRODUCERE

Volumul de față, *Ființe spirituale din natură*, se alătură celui precedent, ***Despre acțiunea îngerilor***, apărut, de asemenea, în seria „Thementaschenbücher” [Ediție tematică de buzunar].

Omul se află într-o anumită relație cu lumea spirituală. El trăiește pe Pământ; prin intermediul corpului său fizic și al organelor sale de simț el are în mod natural o legătură nemijlocită cu lumea fizică. –

În calitate de ființă spirituală, el poate dezvolta o relație cu lumea spirituală. Această lume spirituală este diferențiată în sine; ea cuprinde pe treapta cea mai de jos entitățile îngerilor, iar pe treapta cea mai de sus se întinde până în sfera Trinității divine.

Omul, ca ființă capabilă de cunoaștere sau ca ființă spirituală, se află într-o atingere nemijlocită cu îngerul, astfel încât se poate considera că ordinul cel mai de jos al ierarhiei a treia, ordinul îngerilor, are pentru om rolul de mediator în relația cu lumea spirituală. Când omul se îndreaptă prin actul său de cunoaștere spre înger, el dobândește un acces spre domeniul pur spiritual al realității.

În cealaltă direcție, *omul intră în atingere cu natura pământească*. Aceasta constă din lumea elementelor, din regnul animal, regnul vegetal și regnul mineral. Privite din punct de vedere ființial, aceste regnuri apar ca forme de existență ale spiritelor naturii. Din această perspectivă, ființele naturii își duc existența într-o sferă situată sub nivelul omului, pe când realitatea spirituală a îngerilor trebuie situată deasupra sferei umane. Așa cum îngerii fac trecerea sau îi mediază omului accesul spre lumea spirituală, tot astfel, omul se învecinează cu sfera entităților naturii. *El poate media relația lor cu lumea spirituală, el face trecerea dintre domeniul naturii și realitatea spirituală.*

Omul intră în atingere cu natura și cu lumea spiritului, el este unica ființă care unește în sine cele două lumi. Această poziție, distinctă în Cosmos, a fost percepută încă din vechime în tradiția creștină și a fost considerată misiunea specială a omului. În secolul al IX-lea, John Scotus Eriugena vorbește despre această misiune în *Omiliile* sale atunci când îl desemnează

pe om drept „a treia lume”; în ea se unesc „prima lume”, lumea entităților spirituale, și „a doua lume”, lumea naturii corporale. „A treia lume este lumea care are o poziție de mijloc și unește în sine lumea spirituală superioară și lumea corporală inferioară și face din amândouă una; ea este recunoscută numai în *om*, în care este unită toată creatura.

Și anume, omul constă din corp și suflet. El unește corpul din această lume și sufletul din cealaltă lume și creează astfel o *unică minunăție*. Și corpul posedă, firește, întreaga natură corporală, iar sufletul întreaga natură necorporală. În măsura în care aceste naturi alcătuiesc o unitate, ele formează podoaba lumească a omului, care cuprinde în ea totul. De aceea omul este numit «totul»; căci în el întreaga creatură se unește ca într-un atelier.” Prin noțiunea de „suflet” (anima), Eriugena desemnează aici entitatea spirituală a omului; acest lucru devine clar atunci când el afirmă că sufletul ar poseda întreaga natură necorporală, așadar, spirituală. Prin noțiunea de „atelier” Eriugena sugerează faptul că unirea prin om a celor două sfere ale lumii nu se face de la sine, ci trebuie să fie mai întâi creată, realizată prin efort.

Astfel, pentru om rezultă o misiune de mediator, când el se îndreaptă spre natură și spre entitățile care trăiesc în ea. Misiunea de a realiza unirea dintre domeniul naturii și lumea spiritului interzice o relație unilaterală a omului cu natura, din care numai el să tragă foloase; pe de altă parte, ea exclude o apropiere de ființele naturii numai dintr-o curiozitate a cunoașterii. Omul nu se poate preocupa de aceste ființe pentru a afla din curiozitate ceva despre ele; mai curând el ar trebui să aibă drept țel al strădaniei sale după cunoaștere crearea relației dintre natură și lumea spiritului, așadar ar trebui să facă posibilă o legătură a ființelor naturii cu sfera îngerilor. Numai omul poate realiza această legătură, căci numai el unește în sine ambele sfere. Dacă se sustrage acestei misiuni, cele două lumi rămân separate. Cunoașterea ființelor naturii sau a ființelor elementare este legată din capul locului pentru om de o misiune pe care o putem numi cosmică; și anume, e vorba de o misiune în cadrul evoluției pe care numai omul și-o poate asuma, datorită poziției sale speciale în Cosmos. Astfel, problema cunoașterii ființelor elementare în sensul tradiției creștine este legată de la început de viziunea de ansamblu a întregului Cosmos și a evoluției acestuia.

Cunoaștere și ființe elementare

Așadar, pentru om, cunoașterea ființelor elementare și conștiința misiunii sale în cadrul evoluției cosmice sunt intim legate. Rudolf Steiner atrage atenția asupra necesității unei asemenea conștiințe atunci când formulează într-o conferință întrebarea: „Oare noi, ca oameni,

putem să facem ceva pentru aceste ființe elementare? [...] Putem să facem ceva pentru a elibera ceea ce este ferecat ca prin vrajă?” Răspunzând la această întrebare, Rudolf Steiner distinge două moduri de a considera natura: Într-unul din cazuri, omul rămâne „un simplu spectator a ceea ce îl întâmpină din punct de vedere material în lume. Atunci *aceste spirite elementare pătrund și se instalează în el*, se află în el și nu au câștigat în procesul cosmic nimic altceva decât faptul că au urcat din lumea exterioară în interiorul omului”. Celălalt mod de a considera natura este cel pe care îl dezvoltă un om „*care prelucrează în mod spiritual impresiile lumii exterioare, un om care își face cu ajutorul ideilor, cu ajutorul noțiunilor sale, niște reprezentări despre temeiurile spirituale ale lumii, așadar, un om care nu privește, pur și simplu, la o bucată de metal, ci meditează asupra naturii acesteia, simte frumusețea obiectului, un om care spiritualizează impresia primită*”.

Prin faptul că **omul își cucerește o relație spirituală cu natura, ființele elementare vor fi eliberate, vor fi dezlegate dintr-o „vrajă”, pentru a-și împlini menirea lor inițială.** „În măsura în care el încearcă să prelucreze lucrurile din lumea exterioară în spiritul său cu ajutorul unor idei, noțiuni, prin sentimentul frumuseții [...], în aceeași măsură el dezleagă și eliberează aceste ființe spirituale elementare.” Așadar, omul are misiunea de a dezvolta o anumită *atitudine de cunoaștere* față de lume.

Omul poate lucra la eliberarea altor categorii de ființe elementare dacă dezvoltă în sine o anumită *atitudine sufletească*, pe care Rudolf Steiner o numește atitudine „creatoare, laborioasă, harnică, productivă”. „Prin lenea sa, omul lasă așa cum sunt entitățile elementare încătușate de întuneric în timpul nopții; când e harnic, muncitor, când face ceva, el conduce din nou la lumina zilei, în sens spiritual, ființele elementare care pătrund în el.” – În al treilea rând, omul poate dezvolta în sine o *atitudine de viață* și prin aceasta poate elibera o altă categorie de ființe elementare: „Când omul e senin, când e mulțumit cu lumea, când înțelege lumea îmbrățișând toate lucrurile cu o inimă senină, atunci el eliberează neîncetat entitățile care sunt încătușate de Luna în scădere. Entitățile pătrund în el și sunt eliberate neîncetat prin calmul lui sufletesc, prin mulțumirea lui interioară, prin sentimentul cosmic armonios și prin concepția lui armonioasă despre lume.” Ne putem ușor reprezenta că dezvoltarea unei asemenea *atitudini de viață* acționează transformator asupra omului într-un mod și mai intens decât dezvoltarea *atitudinii de cunoaștere* și a *atitudinii sufletești* descrise mai sus. Aici devine clar faptul că pentru cunoașterea ființelor elementare este neapărat necesară o dezvoltare în continuare a omului. Această dezvoltare duce de la atitudinea de cunoaștere, **trecând prin dispoziția sufletească**, până la o atitudine de viață principală.

În sfârșit, omul poate să facă încă un pas în evoluția sa interioară și să elibereze o a patra categorie de ființe elementare. „Să ne imaginăm un om care dezvoltă în preajma Crăciunului o dispoziție de sărbătoare tot mai evlavioasă, un om care învață să înțeleagă Crăciunul în sensul că lumea sensibilă exterioară este lăsată cel mai mult pradă pieirii, în schimb, spiritul trebuie să trăiască cel mai intens; să ne imaginăm că omul parcurge perioada Crăciunului până la Paște, își amintește că de reînvierea lumii exterioare este legată moartea spiritualului, trăiește sărbătoarea Paștelui cu înțelegere. Rudolf Steiner denumesc facultatea care este solicitată aici „înțelegere religioasă față de procesele naturii” și o deosebește de o „religie pur exterioară”.

Această **atitudine religioasă** constă în strădania de a crea o coerență *interioară*, care în natura exterioară nu există. Exemplul ales de Rudolf Steiner se referă la ciclul anual, dar se poate transfera și la alte domenii. Prin conștiința sa, omul întregeste din punct de vedere interior ceea ce nu există în natură, creând o unitate completă. Aici este atinsă o treaptă pe care omul nu doar *reacționează* prin activitate interioară la cele existente în natură, așa cum se întâmplă pe primele trei trepte, ci, dincolo de aceasta, el întregeste, respectiv, *adăugă creând*, o parte a naturii, care, într-un fel, „lipsește”. Dar, pentru aceasta, el trebuie să fi învățat să înțeleagă corelația generală, să o facă să învie în interiorul lui și să recunoască de fiecare dată ce nu reprezintă natura însăși la un moment dat, pentru a adăuga, creând în sens spiritual, ceea ce lipsește. Principiul pe care l-am putea cuprinde în cuvintele „activitate interioară purtată de voință în loc de simplă contemplare” ajunge aici până la o împlinire care merge foarte departe.

Între elemente și cunoașterea umană există o relație specifică. În a patra dramă-misteriu a lui Rudolf Steiner devine clar faptul că sufletul uman fie se poate înălța până la spirit și, odată cu el, și ființele care locuiesc în el, fie rămâne „posedat” oarecum de realitatea elementară:

„Opozițiile elementelor i-au atenuat Vălul de aparență al erorii; ea continua să trăiască în conflictul elementelor. Sufletul și-a salvat doar ființa sa”

În aceste versuri se exprimă faptul că aparența sufletului s-a condensat oarecum până la elementar. **Sufletul însuși s-a înălțat însă până la spirit, ca „ființă” a sa.** Firește, evoluția care este descrisă aici ca țel al unei vechi inițieri egiptene nu a putut fi realizată, în acest caz, de către candidatul la inițiere. Dacă el s-ar fi înălțat în mod real până la cunoaștere și înțelegere, sufletul s-ar fi recunoscut în Sinea spirituală.

Dar **sufletul nu a putut parcurge un proces de cunoaștere, ci s-a dăruit urzirii elementelor.** Așadar, în loc de cunoaștere, el **și-a creat** existență, și a pătruns împreună cu elementele într-o formă de existență nespirtuală, elementară. De fapt, asupra neofitului nu

trebuia să treacă trăirea nemijlocită a sferei elementare, ci pătrunderea purtată de cunoașterea lumii elementare. După trezirea neofitului se vede că el a primit în sine însuși elementele și a trăit în sânul lor, în loc să stea față în față cu ele prin cunoaștere. În locul unui proces de cunoaștere a pătruns viața elementelor. În epoca de cultură la care se face referire aici, **inițierea consta în a recunoaște mișcarea elementară, nu a deveni una cu ea.** Dar pe atunci acest lucru ar fi fost posibil numai dacă neofitul ar fi gândit un „cuvânt” pe care i l-ar fi transmis un preot care conducea inițierea, și care „ar fi acționat acolo în sens spiritual” [Nota 4]. Pe atunci, o „gândire străină” l-ar fi ferit de trăirea în sfera elementară, astăzi cunoașterea proprie ar trebui să facă acest lucru.

Tot în a patra dramă-misteriu Rudolf Steiner sugerează o corelație asemănătoare și pentru prezent. O stare sufletească depășită a propriului trecut trece în sfera elementelor atunci când ea nu mai corespunde stării de evoluție biografice. Totuși, ea se poate manifesta în trăirea de sine, „licărind din vremuri apuse”. Starea trecută care apare atunci,

... nu te constrânge,
Fiindcă tu poți să dirijezi asta.
Compară aceasta cu ființa elementelor,
Cu umbrele și cu spectrele de tot felul,
Compară chiar cu felurimea demonilor
Și află astfel cât valorează-n adevăr.
Dar scrutează-te în împărăția spiritelor...

Sfera elementară apare aici ca sferă sufletească a trecutului. Omul nu este la discreția ei dacă o poate așeza prin cunoaștere în fața sa. Firește, el nu are voie să o confunde cu sine însuși, ci trebuie să o obiectiveze oarecum față de sine însuși. Atunci el poate descoperi „cât valorează-n adevăr”. Cunoașterea de sine propriu-zisă nu are de-a face cu sfera elementară a propriului trecut sufletească, ci pătrunde „în împărăția spiritelor”, așadar, are de-a face cu viitorul sufletului: cu spiritul, spre care sufletul trebuie să tindă în evoluția sa. Apoi trecutul sufletească de mult apus se poate uni cu elementele.

Inconștient, acționează în spațiile cosmice
Și scapă mereu veghei sufletului.

Vechea stare sufletească devine, așadar, lume elementară, din sufletul purificat al prezentului răsare spiritualul. Lumea elementelor apare aici ca sferă sufletească inactuală, care acționează în om ca lume demonică atunci când se impune în locul prezentului. Dacă omul se consacră

unei căi spirituale de evoluție, el poate conduce această lume în inconștientul existenței elementare și prin aceasta o poate face să nu fie dăunătoare. Așadar, raportul dintre lumea elementară, sufletul uman și realitatea spirituală este și un raport temporal: evoluția sufletului în direcția spiritului (adică înspre viitor); dacă această evoluție nu are loc, vechea stare sufletească (trecutul sufletească) se condensează până la nivel elementar.

Lumea elementară se învecinează în mod direct cu lumea sufletului uman, și ea poate fi influențată de niște procese de cunoaștere. Cele descrise mai sus pentru cunoașterea naturii sunt valabile și pentru domeniul cunoașterii de sine. O înțelegere a lumii elementare este posibilă numai dacă omul nu o caută printr-o pură contemplare (pasivă), ci printr-o activitate de cunoaștere intenționată, precisă, îndreptată spre un scop. Putem descrie această orientare și ca pe o calitate *morală*. Pentru domeniul cunoașterii de sine, ea constă în îndreptarea atenției spre propria evoluție din viitor; o asemenea orientare, spre deosebire de agățarea de propriul trecut sufletească, trebuie să fie susținută în mod continuu prin voință.

În acest sens, o cunoaștere reală a lumii elementare are întotdeauna o componentă morală; fără aceasta, omul va fi încătușat de realitatea elementară. Prin „morală” trebuie să înțelegem aici (absolut în sensul unei filosofii idealiste) o decizie de voință a omului pe care el o face să ia naștere în sine mereu și mereu și pe care trebuie să o mențină. Dacă nu are loc acest lucru, atunci Eul uman se pierde în contact cu forțele elementelor. „Omul nu poate dezvolta niciun sentiment de sine în lumea elementară dacă nu face eforturi de voință, dacă nu se vrea pe sine însuși. Acest lucru pretinde, firește, învingerea comodității umane, o comoditate care este teribil de adânc înrădăcinată.

„Trebuie să simțim că este un lucru foarte semnificativ faptul că, în clipa în care nu suntem destul de puternici pentru a dezvolta nu gândul, ci actul de voință real Eu mă vreau pe mine însumi —, ne simțim ca și cum am cădea într-un leșin. Dacă nu ne susținem noi înșine în lumea elementară, cădem oarecum în această lume ca într-un leșin.

Unirea dintre cunoaștere și morală în procesul de înțelegere a lumii elementare este necesară și pentru că o cunoaștere care nu este susținută moral este expusă în acest domeniu al realității unor mari amăgiri. Nu numai trăirea Eului, ci și pătrunderea în „domeniul obiectiv” al elementelor are nevoie de impregnarea cu voință a gândului. „Trebuie să dezvoltăm, înainte de toate, curaj interior și fermitate de caracter, căci prin slăbiciune de caracter devine slabă întreaga viață sufletească, și cu o viață sufletească slabă ajungem în lumea elementară. Dar acest lucru nu trebuie să se întâmple, dacă vrem să trăim în mod just și real în lumea elementară. De aceea,

niciun om care ia cu adevărat în serios trăirea în lumile superioare nu neglijează niciodată să sublinieze faptul că dintre acele forțe care trebuie să fortifice viața sufletească pentru ca ea să pătrundă în mod just în lumile superioare face parte fortificarea forțelor morale ale sufletului.

O linie evolutivă a istoriei creștine a spiritului

O legătură absolut asemănătoare dintre cunoaștere și lumea elementară apare în *Omiliile* lui John Scotus Eriugena din secolul al IX-lea. Eriugena stabilește o legătură între modurile de cunoaștere umană și elemente: „Sfânta Scriptură este [...] oarecum o lume spirituală, care pare a fi alcătuită, cu cele patru părți ale ei, din cele patru elemente. Pământul ei este oarecum în mijloc și în partea de jos – asemenea unui centru – *istoria*. În jurul său curge abisul *înțelegerii morale*, care este numit de greci de obicei «etică», asemenea apei pământești. În jurul acestora – mă refer la istorie și la etică –, precum și în jurul celor două domenii inferioare menționate ale sferei pământești, se răspândește aerul *științei naturii*. Ea – mă refer la știința naturii – era numită de greci «fizică». Pe lângă aceasta și dincolo de toate acestea se întinde jarul eteric și arzător al cerului de foc, adică *suprema contemplare* a naturii divine sub formă de cerc, pe care grecii o numesc «teologie»”

Eriugena raportează aici patru sfere ale realității elementare la patru domenii ale realității cunoașterii. Eriugena pune în legătură înțelegerea istorică, numită de el „istorie”, cu pământul, înțelegerea morală, cu apa, cunoașterea naturii, cu aerul, iar cercetarea teologică a adevărilor pur spirituale cu focul. Trebuie să pornim de la faptul că Eriugena nu face printr-o asemenea referire nicio comparație exterioară; acest pasaj trebuie considerat mai curând ca o indicație asupra înrudirii interioare pe care omul încă o mai simțea în secolul al IX-lea între lumea elementară și cunoașterea umană. Aici e interesant faptul că Eriugena ia ca bază o înțelegere neobișnuită pentru zilele noastre a „științei naturii”. Ea nu este raportată la pământ, ci este situată chiar mai sus decât etica, imediat sub cunoașterea realității pur spirituale („teologie”). Remarca introductivă, că Sfânta Scriptură ar fi oarecum o „lume spirituală”, exprimă faptul că Eriugena vede realitatea spirituală împărțită într-un mod asemănător cu lumea fizică, o vede alcătuită, ca lumea fizică, din elemente: cunoașterea elementelor și cunoașterea spiritelor au niște trepte care își corespund. Această concepție poate fi considerată premisa trecerii de la cunoașterea elementelor la cunoașterea ființelor elementare.

În înțelegerea naturii a lui Eriugena găsim o rădăcină a concepției despre elemente a lui Rudolf Steiner în istoria creștină a spiritului. În opera sa fundamentală, *Despre împărțirea naturii* (*De divisione naturae*), Eriugena dezvoltă la început o noțiune generală de natură: „Adesea eu am chibzuit și am cercetat cu grijă niște forțe, cum pot fi sesizate toate în spirit sau cum se pot împărți prin strădania acestuia lucrurile care urcă de la începuturi și până sus de tot *în ceea ce este și ceea ce nu este*. Și ca denumire comună pentru toate acestea ni se oferă expresia natură. Acestei determinări noționale, prin care se afirmă că natura în sens cuprinzător ar consta din ceea ce este și ceea ce nu este, i se poate adăuga un cuvântel; atunci devine clar ce vrea să sugereze Eriugena: natura se compune din ceea ce este și din ceea ce încă nu este. Prin aceasta, Eriugena atrage atenția asupra faptului că natura constă din lucruri deja devenite și din lucruri care încă sunt în devenire. În conștiința prezentului, când e vorba de natură apare de cele mai multe ori în prim-plan aspectul celor devenite, așadar, al celor existente și deja încheiate; există niște mari dificultăți când în cadrul fenomenelor naturii vrem să evaluăm și să reprezentăm prin trăire și cunoaștere și aspectele în devenire. Natura este percepută de obicei în produsele ei finale, care se prezintă pentru simțurile umane; în schimb, aspectul celor aflate în devenire în sânul naturii nu este perceptibil pe cale senzorială, ci trebuie să se reveleze altor organe. Aici e vorba de aspectul naturii care se află în evoluție, care devine perceptibil pe cale senzorială ca aspect real-concret numai în efectul său. Dar domeniul celor în devenire care se așterne în fața noastră constă în primul rând din lumea elementară, care nu poate fi accesibilă unor organe senzoriale, ci numai unor organe sufletesc-spirituale.

După cum realitatea elementară se află în relație, pe de o parte, cu aspectele care apar pe cale senzorială, tot astfel, ea se află în relație, pe de altă parte, cu lumea spirituală. Ambele relații sunt sesizate de Eriugena, imediat după pasajul redat mai sus referitor la determinarea naturii, prin cuvintele: „Mi se pare că împărțirea naturii ia patru forme diferite. Ea se împarte în primul rând într-o formă care creează și nu este creată; apoi, într-o formă care este creată și creează; în al treilea rând, într-o formă care este creată și nu creează; în al patrulea rând, într-o formă care nu creează și nu este creată. Aici sunt exprimate patru sfere ale realității, care rezultă pe baza raportului dintre elementul creator și cel creat. Atenția omului modern s-a deplasat de la acest raport spre un altul; în prezent, poate intra în conștiință mai curând raportul dintre lumea fizică și lumea percepției. Rudolf Steiner a prezentat într-o conferință din anul 1923 o asemenea structurare a domeniilor realității: El distinge o primă lume, care este *perceptibilă și fizică*; apoi o a doua lume, pe care el o desemnează drept *neperceptibilă și suprafizică*; apoi o a treia lume, care este caracterizată drept *perceptibilă și suprafizică*; și, în fine, o a patra lume, care este *neperceptibilă și fizică*.

Cele patru trepte ale naturii din opera lui Eriugena nu pot fi puse în paralel cu cele patru domenii ale realității așa cum le descrie Rudolf Steiner în conferința menționată; perspectiva din care sunt privite lucrurile este diferită. Astfel, Eriugena îl asociază naturii creatoare și necreate pe *Dumnezeu*, el asociază naturii creatoare și create *cauzele* lucrurilor, el asociază naturii necreatoare și create *omul și lumea*, naturii necreatoare și necreate *sfârșitul lumii*, când toate procesele evoluției vor fi ajuns la un capăt și Dumnezeu va fi Totul în Totul. În acest mod de a privi lucrurile se oglindește o veche tradiție creștină, care, de exemplu, încă nu putea face niciun fel de diferențieri mai precise în relația dintre niște ființe spirituale superioare („îngeri” din tradiția creștină) și natură. În schimb, Rudolf Steiner desemnează lumea perceptibilă și fizică drept acel domeniu al realității în care omul trăiește, în primă instanță, ca într-o lume „a sa”; realitatea neperceptibilă și suprafizică este reședința ierarhiei a treia de ființe spirituale; lumea perceptibilă și suprafizică este „sediul” ierarhiei a doua, în timp ce lumea neperceptibilă-fizică apare ca domeniu al primei ierarhii. – Cu toată această deosebire de perspectivă a cunoașterii și de conținut, modul de considerare al lui Eriugena și cel al lui Rudolf Steiner se întâlnesc peste secole prin strădania de a înțelege natura vizibilă și natura invizibilă ca pe un context general și de a le face accesibile cunoașterii umane.

Acest mod de abordare face posibil accesul la realitatea elementară. Astfel, în *Despre împărțirea naturii* a lui Eriugena apare o legătură între cunoașterea umană, respectiv, evoluția sufletească, și realitatea elementară, absolut asemănătoare cu legătura care a fost schițată mai sus pentru opera lui Rudolf Steiner. Eriugena vorbește de o „reîntoarcere” a lumii corporale în elemente, apoi a elementelor în „suflet”, care ajunge în cele din urmă până la „cauzele” spirituale. Eriugena plasează această trecere a realității fizice într-o realitate spirituală, corespunzând întru totul modului de gândire al tradiției creștine, la „sfârșitul lumii”. Pentru a înțelege astăzi această formulare, trebuie să adaptăm mai întâi noțiunile și figurile argumentației sale la posibilitățile de gândire ale prezentului – și aceasta înseamnă, înainte de toate, să le asociem cu ideea de evoluție. Astfel, și concepția creștină transmisă prin tradiție despre lucrurile ultime, despre sfârșitul lumii, când Dumnezeu va fi Totul în Totul, poate fi considerată o încercare mai veche de a înțelege legătura dintre realitatea sensibilă și realitatea spirituală. Ceea ce Eriugena încă mai înțelege ca pe un proces de evoluție până la sfârșitul lumii poate fi considerat în prezent ca o legătură dintre diferitele domenii ale realității care trebuie să fie sesizată și astăzi prin cunoaștere. Atunci în premisa de gândire menționată a lui Eriugena se vede încercarea de a înțelege legătura dintre realitatea fizică și realitatea spirituală, prin faptul că este descrisă corelația din cadrul evoluției dintre realitatea fizică, realitatea elementară, realitatea sufletească și realitatea spirituală Eriugena vorbește de o trecere a realității fizice în

cele patru elemente (foc, aer, apă, pământ), de o transformare care urmează după aceea a realității elementare într-o formă de existență sufletească; apoi urmează un alt pas mai departe: „Același lucru e valabil despre sufletul însuși, și anume, faptul că el se ridică în spirit, pentru a fi înălțat în el mai frumos și asemănător lui Dumnezeu.”

Așadar, lumea elementară apare la Eriugena ca domeniu de trecere dintre realitatea fizică și realitatea sufletească-spirituală. Din expunerile sale devine limpede că o înțelegere a legăturii dintre lumea corporală și lumea sufletească-spirituală este posibilă numai dacă avem în vedere acest domeniu de trecere. Eriugena recunoaște clar că această trecere poate fi înțeleasă îndată ce putem renunța la niște reprezentări despre niște structuri și forme bine închegate, care s-ar forma în contact cu lumea fizică: „Totuși, cele patru elemente simple ale lumii nu sunt închise în niște forme; căci ele se găsesc pretutindeni în lume, în care nu există nicio parte fără participarea acestor elemente. Dar ceea ce se găsește *pretutindeni* în lume, cum ar putea fi încătușat într-o formă ferm circumscrisă? Așadar, există corpuri care sunt lipsite de o formă clară[Nota 14]. În acest sens, lumea elementară are în comun cu realitatea sufletească-spirituală lipsa formei exterioare. Dacă am făcut o dată acest pas în gândire, nu ne mai vine greu să putem concepe o activitate a unor ființe elementare în sânul elementelor.

În cele din urmă, Eriugena își îndreaptă privirea spre un viitor în care omul însuși devine creator de realitate și produce, alături de natura dată (creată) și alături natura devenită, două naturi „artificiale”: „Și anume, așa cum, ceea ce noi am evidențiat adesea, *mai presus de orice forțe naturale* se va înălța fericirea dreptilor prin harul Creatorului, tot astfel, prin judecata aceluiași Creator, pedeapsa celor lipsiți de Dumnezeu va fi *să coboare mai prejos de orice natură*. Căci ce este mai josnic și coborât mai adânc, *mai prejos de orice natură*, decât deșertăciunea deșertăciunilor și imaginile-reprezentări false despre lucruri, care vor pieri pentru totdeauna? De aceea ia naștere acel lucru minunat și inexplicabil, și totuși el este dovedit de rațiunea adevărată și de autoritatea Sfintei Scripturi, faptul că s-ar putea întâmpla așa și nu altfel, că cei drepti vor fi făcuți fericiți mai presus de orice bunuri naturale, și că, dimpotrivă, cei ticăloși vor fi coborâți mai prejos de orice bunuri naturale și vor fi pedepsiți, și că acea natură, la care participă atât binele, cât și răul, este așezată oarecum la mijloc.” [Nota 15] Aici sunt abordate două domenii, domeniul supranaturii și domeniul subnaturii, care vor fi create de omul însuși și care vor înveșmânta oarecum vechea natură devenită. Domeniul subnaturii provine din „deșertăciuni” (vanitates) și „imagini-reprezentări false” (imaginationes), așadar, din greșeli morale și erori. Invers, se poate conchide că supranatura ia naștere din cunoștințe adevărate și dintr-un comportament moral al omului. Așa și trebuie să redăm ceea ce exprimă Eriugena în

limbajul tradiției creștine: faptul că cei „drepti” vor fi înălțați de Dumnezeu „mai presus de orice forțe naturale”, pe când cei „lipsiți de Dumnezeu” vor apărea coborâți de El „mai prejos de orice natură”. Prin aceasta nu se înțelege nimic altceva decât că structura morală a omului va forma oarecum substanța pentru supranatură, dar ceea ce întârzie cu evoluția morală va forma oarecum „substanța negativă” pentru subnatură. Ei bine, mai e nevoie doar de un mic pas în gândire pentru ca această concepție a lui Eriugena să se poată întâlni cu afirmațiile lui Rudolf Steiner, prezentate la început, despre eliberarea entităților elementare prin cunoaștere și moralitate umană.

Pregătire a viitorului

Așadar, există o legătură între dezvoltarea moralității în om și evoluția în viitor a naturii, respectiv, a ființelor naturii. Aici prin „morală” nu se înțelege ceva moralizator, ci o autodeterminare spirituală a omului, cam așa cum este concepută etica în filosofia idealismului german. Omul își ia în propriile mâini evoluția pe mai departe dacă își depășește bazele naturale și biografice și își stabilește niște țeluri spirituale. În măsura în care acest lucru devine posibil, omul devine liber. Pe lângă aceasta, el contribuie în acest fel la evoluția în continuare a naturii. Astfel, evoluția viitoare a naturii depinde de evoluția spre libertate a omului. Acesta este aspectul creștin al relației omului cu natura. Numai dacă omul se înțelege pe sine ca ființă care evoluează și își determină el însuși evoluția spirituală în continuare poate exista o evoluție a naturii și a entităților ei. În acest sens poate fi înțeleasă și afirmația lui Rudolf Steiner: „Și putem înțelege ce trebuie să se întâmple prin Misteriul de pe Golgota numai dacă putem privi în urmă la ceea ce s-a petrecut odată în sens natural și dacă privim la ceea ce trebuie să se întâmple de acum înainte în sens moral.” Această situație este evident nouă în istoria omenirii și a Pământului; de exemplu, ea se conturează în mod concret în problematica ecologică a ultimelor decenii – tocmai aici a devenit clar pentru prima dată în ce măsură dezvoltarea spiritual-morală a omului determină destinul mediului natural. Firește, punerea problemelor ecologice trebuie înțeleasă numai ca prima perspectivă asupra multor pași evolutivi care trebuie să fie făcuți în continuare.

Dacă privim înțelegerea naturii așa cum apare aceasta în conferințele lui Rudolf Steiner pe care le vom reproduce în cele ce urmează, fără a ne lega de anumite noțiuni precise, putem distinge, în general, trei aspecte cuprinzătoare ale naturii:

1. Natura trecută (aspectul fizic); ea se revelează percepției senzoriale a omului și are în urma ei o evoluție.
2. Natura prezentă (aspectul eteric); ea se dezvoltă astăzi și se transformă în permanență în natură trecută.
3. Natura viitoare (moralitatea pe care o dezvoltă omul *astăzi*); forma ei depinde de evoluția morală a omului. Va fi vorba de acea formă a naturii pe care o va crea omul însuși în viitor. Ea va fi răspândită pe Pământ și își va avea forma ei definitivă în următorul stadiu de evoluție, Jupiter.

Ființele elementare sunt legate mai ales de natura trecută (dar care încă mai există în prezent) și de natura prezentă. În viitor, omul însuși va fi o ființă creatoare de natură, dar o ființă care poate face să ia naștere natura din Eul său, prin autodeterminare morală. Acest proces va dezlega treptat ființele naturii, și anume, prin cunoaștere umană, care nu se va caracteriza printr-o curiozitate de cunoaștere în sensul menționat mai sus, ci prin activitate. Dacă omul reușește să dezvolte față de natura dată (creată) nu numai o privire senzorială, ci și o cunoaștere noțională activă, atunci el poate elibera spiritele captive în sânul naturii. Așadar, cunoașterea umană dobândește aici o importanță extraordinară pentru evoluția unor ființe spirituale. De aici se vede că lumea elementară din natură, cunoașterea umană și evoluția morală formează un tot. Abia pe acest plan trebuie să fie abordat, de fapt, aspectul eteric al realității naturale. Pentru a atinge acest plan, omul trebuie să dezvolte tipuri noi de cunoaștere; ele constituie totodată baza pentru deschiderea căii ce duce la formarea naturii viitoare, adică, pentru niște condiții „supranaturale”, care urmează să fie create abia de acum înainte de om printr-o relație morală cu lumea.

Rudolf Steiner a situat legătura dintre lumea elementară, cunoașterea umană și morală pe o anumită linie a evoluției istorice a conștiinței: evoluția aristotelismului din Antichitate, trecând prin Evul Mediu, până în prezent. În unele conferințe din anii 1923 și 1924 răsună, în repetate rânduri, ca misiune a științei spiritului de orientare antroposofică, chemarea de a uni din nou moștenirea cunoașterii aristotelice a naturii cu implicațiile morale pe care le-a avut ea la origini Știința naturii și activitatea de cunoaștere a omului moral trebuie să se întâlnească din nou; în această unire s-ar realiza „christificarea” aristotelismului, care abia a început prin orientarea spre Aristotel a scolasticii medievale, dar încă nu a fost împlinită. Aici se poate face legătura atât cu tradițiile antice ale aristotelismului, cât și cu formele sale medievale (de exemplu, din opera lui Toma d'Aquino). Această vastă misiune de cunoaștere stă în fața

noastră, dacă vrem să ajungem la o înțelegere a entităților spirituale din natură și să punem în lumină legătura dintre morală, cunoaștere și știința naturii.

Această misiune nu se referă numai la dezvoltarea unui gen nou de cunoaștere științifică, ci și la cunoașterea de sine a omului și la forma viitoare de organizare a vieții. Omul se poate înțelege tot mai mult pe sine însuși și relația sa cu natura și Cosmosul numai dacă se percepe ca ființă spirituală în evoluție. Acesta este punctul în care orice acțiune a naturii se încheie în el însuși; aici, în locul a ceea ce a adus omul cu sine, ca dat, din trecutul său natural și biografic, pășește autodeterminarea morală. Și aici e vorba, evident, de acel moment al evoluției umane începând din care o asemenea autodeterminare morală a omului devine importantă pentru evoluția pe mai departe a entităților spirituale din natură.

Această situație nouă, care nu a mai existat până acum în istoria omenirii, intervine mai ales în acel moment istoric de când evoluția științelor naturii și a tehnicii a început să acționeze nociv asupra naturii. Rudolf Steiner a caracterizat acest moment din istoria omenirii prin cuvintele: „În epoca științelor naturii, care începe aproximativ la mijlocul secolului al XIX-lea, activitatea omului în cadrul civilizației și culturii alunecă treptat nu numai în domeniile cele mai de jos ale naturii, ci sub natură. Tehnica devine subnatură.” Din această situație rezultă o misiune de cunoaștere precisă: „Epoca are nevoie de o cunoaștere care să se ridice deasupra naturii, pentru că trebuie să se termine odată cu un conținut de vială care acționează periculos, care a coborât sub natură. Se prezintă misiunea de a găsi „forța interioară de cunoaștere” care să-i dea omului posibilitatea „de a se ridica prin cunoaștere spirituală tot atât de sus până la supranatura extrapământescă pe cât de mult a coborât prin tehnică în subnatură”. Preocuparea față de ființele spirituale din natură, așa cum poate fi ea stimulată prin conferințele ce urmează, poate fi considerată un prim pas în această direcție: spre o cunoaștere care este necesară pentru a putea face față unui „conținut de viață care acționează periculos”, care astăzi acționează periculos într-o măsură crescândă.

Wolf - Ulrich Klünker

Ființe spirituale din natură

I. FIINȚE ELEMENTARE ALE PĂMÂNTULUI ȘI ALE APEI

[*Helsingfors, 3 aprilie 1912 \(GA 136\)*](#) Mi s-a cerut de către prietenii noștri, când m-au invitat aici cu atâta dragoste, să vorbesc despre ceea ce se află, ca entități spirituale, în regnurile naturii și

în corpurile cerești. Prin această temă vom atinge un domeniu care se află foarte departe de tot ce oferă astăzi omului cunoașterea de tip intelectual a lumii exterioare. Va trebui chiar de la început să abordăm un domeniu a cărui realitate este, în prezent, negată de lumea exterioară. Aș putea să presupun însă, iubiți prieteni, faptul că dumneavoastră, datorită studiilor privind știința spiritului pe care le-ați parcurs până în prezent, o să dați dovadă de înțelegere plină de sensibilitate și afectivitate pentru lumea spirituală. În legătură cu felul în care vom aborda lucrurile, aceasta o vom stabili pe parcursul conferințelor. De altfel, totul va rezulta, într-o anumită privință, de la sine, dacă în decursul timpului am ajuns la înțelegerea, plină de sensibilitate și afectivitate, a faptului că în spatele lumii senzoriale, în spatele lumii în care trăim, se află o lume spirituală, că așa cum omul pătrunde lumea fizică fără să o considere o mare unitate, ci vede diferite plante, diferite animale, diferite minerale, diferite popoare și oameni diferiți, fiecare cu specificul său, tot astfel poate să împartă lumea spirituală în categorii și individualități specifice de entități spirituale. Astfel, știința spiritului nu vorbește numai despre o singură lume spirituală, în general, ci de entități și puteri specifice, care se află în spatele lumii fizice.

De fapt, ce considerăm noi că este lumea fizică? În această privință trebuie să ne exprimăm foarte clar. Considerăm lume fizică tot ceea ce putem percepe cu ajutorul simțurilor noastre, vedem cu ochii, auzim cu urechile, pipăim cu mâinile. Lume fizică socotim, de asemenea, tot ce putem cuprinde cu gândirea, în măsura în care gândirea se apleacă asupra percepțiilor exterioare, asupra a ceea ce ne poate spune lumea înconjurătoare. Lume fizică trebuie să considerăm și tot ceea ce noi înșine, ca oameni, creăm în cadrul acestei existențe. S-ar putea, firește, să admitem cu ușurință că tot ceea ce noi creăm în lumea fizică aparține de drept lumii fizice, dar trebuie să admitem și faptul că oamenii, acționând în lumea fizică, atrag spiritualul în această lume. Căci oamenii nu acționează numai cum le dictează instinctele și pasiunile, ci și după principii morale; morala poate pătrunde în faptele și acțiunile noastre. Fără îndoială, când acționăm în virtutea unor principii morale, acestea atrag în acțiunile noastre impulsuri spirituale, dar scena pe care acționăm moral este tot lumea fizică. Și tot așa cum în acțiunile noastre morale sunt antrenate impulsuri spirituale, la fel străbat spre noi impulsuri spirituale, prin culori, prin sunete, prin căldură sau frig, prin toate percepțiile noastre senzoriale.

Spiritualul este, la început, pentru percepția exterioară, pentru tot ceea ce omul recunoaște în exterior, ascuns, învăluit. Aceasta este caracteristica spiritualului, ca omul să-l poată recunoaște numai dacă se străduiește, măcar într-o mică măsură, să devină altul decât era mai înainte. Noi conlucrăm în reuniunile noastre spiritual-științifice. Da, auzim aici nu numai cutare sau cutare

adevăr care ne spune: Există lumi diferite, omul se compune din diverse mădulare sau corpuri, sau cum dorim să le numim, ci lăsând să acționeze asupra noastră asemenea adevăruri, chiar dacă nu remarcăm aceasta întotdeauna, sufletul nostru suferă, într-un fel, o modificare, chiar fără să trecem printr-o evoluție esoterică.

Ceea ce învățăm în cadrul științei spiritului face ca sufletul nostru să fie altfel decât înainte. Comparați cum se prezintă astăzi sentimentele dumneavoastră, după ce ați desfășurat, timp de câțiva ani, o viață spirituală în comun, într-o grupă de lucru pe baza științei spiritului; comparați modul cum simțiți, cum gândiți cu modul cum gândeați și simțeați mai înainte sau cum sunt și gândesc oamenii care nu au nici un interes pentru știința spiritului; știința spiritului nu înseamnă doar însușirea unor cunoștințe, știința spiritului înseamnă o educație în cel mai larg înțeles, o autoeducație a propriului nostru suflet. Noi tindem către altceva, interesul și atenția pe care o avem pentru un lucru sau altul se vor modifica, vor deveni altele, după câțiva ani, dacă ne implicăm în știința spiritului. Ceea ce ne-a interesat înainte nu ne mai interesează acum, iar ceea ce nu ne-a interesat până acum începe să ne intereseze în mai mare măsură. Nu avem, pur și simplu, voie să spunem: Numai cel care a trecut printr-o disciplină esoterică va avea o legătură cu lumea spirituală. Esoterismul nu începe cu evoluția ocultă. În clipa în care ne apropiem de înțelegerea spiritual-științifică și simțim ce cuprinde doctrina științei spiritului, apare deja esotericul, sufletul începe să se transforme, în noi se petrece ceva asemănător cu ce se întâmplă cu o ființă care mai înainte nu văzuse decât lumina și întunericul și care, apoi, printr-o modificare organică a ochilor începe să vadă și culori: lumea ar apărea cu totul altfel pentru o asemenea ființă.

Este nevoie să remarcăm și apoi să recunoaștem că lumea începe să ne apară altfel dacă parcurgem câțva timp calea unei autoeducații spirituale, într-o comunitate de natură spiritual-științifică. Această autoeducație aparține față de lumea spirituală, sau pentru ce se află în spatele lucrurilor fizice, este rodul mișcării spiritual-științifice în lume, și acesta este lucrul cel mai important pentru o înțelegere a spiritului.

Trebuie să înțelegem că nu putem să ne însușim o înțelegere a spiritualului printr-un sentimentalism comun, sau pentru că spunem fără încetare că vrem să pătrundem sentimentele cu iubire. Aceasta o pot face și alții, oameni cumsecade, de altfel, dar care, în felul acesta, nu fac decât să-și aroge o anumită trufie.

Trebuie să ne fie foarte clar că **educația sentimentelor** se face lăsând să acționeze asupra noastră cunoașterea faptelor din lumea superioară, căci numai prin această cunoaștere sufletul

ni se modelează și se transformă. Această manieră specială de a educa sufletul pentru a avea atracție față de lumea spirituală caracterizează cel mai bine un adept al științei spiritului. O asemenea înțelegere ne trebuie, dacă dorim să discutăm despre lucrurile care vor forma tema acestui ciclu de conferințe.

Cine poate arunca o privire ocultă riguroasă – o privire de natură spirituală – dincolo de lucrurile fizice află acolo ceea ce se manifestă în natură ca tonuri, culoare, căldură, frig, ceea ce ne apare ca legi naturale și totodată ca entități care nu se revelează pentru simțurile exterioare și pentru înțelegerea exterioară, dar se află dincolo de lumea fizică. Apoi se pătrunde tot mai adânc și se descoperă lumi cu entități de o categorie superioară. Dacă vrem să ne însușim înțelegerea a ceea ce se află dincolo de lumea fizică, senzorială, trebuie, în temeiul sarcinii speciale ce mi s-a trasat aici, să pornim de la cel mai apropiat lucru pe care-l întâlnim dincolo de lumea senzorială în care ne aflăm; să vedem deci ce întâlnim mai întâi când se ridică cel dintâi vâl pe care îl interpune percepția senzorială asupra evenimentelor de natură spirituală. De fapt, lumea care se prezintă unei priviri oculte experimentate, ca fiind cea mai apropiată, surprinde cel mai adesea rațiunea pe care o avem în prezent, inteligența existentă astăzi. Eu mă adresez acum unor oameni care au cunoștință de știința spiritului și pot, de aceea, să presupun că dumneavoastră știți că în spatele a ceea ce ne atrage atenția, a ceea ce vedem cu ochii noștri la un om, sau pipăim cu mâinile sau putem înțelege cu inteligența noastră din anatomia sau fiziologia cunoscută în mod obișnuit, pe scurt, în spatele a ceea ce numim corp fizic, recunoaștem, în sensul științei spiritului, un prim element suprasensibil, pe care îl vom numi *corp eteric* sau chiar corp vital, corp al vieții.

Astăzi nu intenționez să vorbesc despre alte elemente superioare ale naturii umane, ci vreau, deocamdată, să clarificăm faptul că privirea ocultă, singura în stare să contemple ceea ce se află în spatele corpului fizic, descoperă mai întâi corpul eteric sau vital. Același lucru îl poate face și în ceea ce privește natura, lumea exterioară.

Așa cum omul poate fi contemplat în mod ocult, pentru a constata dacă are dincolo de corpul fizic și altceva, de natură suprasensibilă, și descoperim că el are un corp eteric, un corp vital, la fel putem să contemplăm și natura, culorile, tonurile și formele sale, regnurile sale, regnul mineral, vegetal și animal, până la limita naturii fizice; așa cum știm că dincolo de corpul fizic uman se află un corp eteric sau vital, la fel vom afla un fel de corp eteric sau vital în spatele întregii naturi. Numai că **este o mare deosebire între corpul eteric sau vital al naturii fizice și cel al omului**. Când privirea spirituală sau ocultă se îndreaptă spre corpul eteric sau vital al omului îl percepe ca pe o entitate, ca pe o formație unitară, ca pe o formă sau o structură

închegată, coerentă. Când privirea ocultă scrutează ce se prezintă în natură, în exterior, ca formă, culoare, ca structuri minerale, vegetale sau animale, când privirea ocultă contemplă toate acestea, percepe corpul eteric sau vital al naturii fizice ca pe o pluralitate, ca pe o nesfârșită diversitate. Aceasta este marea deosebire: o entitate unitară în ce privește corpul eteric al omului, dar multe și diferite entități în spatele naturii fizice.

Acum trebuie să vă dezvălui calea pe care se poate ajunge la susținerea afirmației pe care tocmai am făcut-o, și anume că **dincolo de lumea fizică se găsește un corp eteric sau vital – respectiv, o lume eterică sau vitală – și că acesta apare ca o diversitate de ființe diferențiate.** Vreau să vă arăt cum se ajunge la aceasta și pot să o fac prin cuvinte simple: se ajunge la recunoașterea lumii eterice simțind întreaga lume care ne înconjoară ca fiind ceva moral. Ce înseamnă să simțim natura în mod moral?

Mai întâi, ne îndreptăm privirea în sus, în depărtările spațiului cosmic, unde ne apare albastrul cerului. Să presupunem că facem aceasta într-o zi în care nici un nor, cât de mic, nici cea mai firavă urmă de nor argintiu nu întinează albastrul cerului. Noi nu apreciem această perspectivă în sens fizic, ca o realitate; ea ne apare mai curând ca o impresie pe care o face asupra noastră albastrul odihnitor al cerului. Să presupunem că putem să ne consacram mai mult timp acestei dăruiri-de-sine față de albastrul cerului și că o putem face în așa fel, încât reușim să uităm tot ce ne înconjoară. Să presupunem, de asemenea, că am putea să uităm pentru o clipă toate senzațiile exterioare, toate amintirile, toate grijile pe care viața ni le provoacă, toate supărările și că putem să ne consacram cu totul doar impresiei pe care o face cerul albastru asupra noastră. Ceea ce vă spun acum poate experimenta orice om, când sufletul său are o pregătire corespunzătoare, ceea ce vă spun acum poate deveni în general o experiență umană. Să presupunem, de asemenea, că sufletul nu contemplă nimic altceva decât albastrul cerului. Există atunci un moment de mare intensitate, un moment când dispare chiar albastrul cerului, când nu mai percepem culoarea, nimic din ce s-ar putea numi albastru, în orice limbă omenească. În momentul în care albastrul încetează de a mai fi albastru pentru noi și ne concentrăm asupra propriului suflet, vom simți o senzație cu totul aparte. Albastrul se stinge și în fața noastră apare infinitul, iar în acest infinit se revărsă o dispoziție cu totul aparte a sufletului, un sentiment deosebit, o sensibilitate pe care nu am mai avut-o, în vidul care se formează acolo unde mai înainte era albastrul. Și dacă dorim să dăm și un nume acestei stări, avem pentru aceasta un singur cuvânt: evlavie; sufletul se simte plin de evlavie față de această nemărginire, se dăruiește cu evlavie. Toate simțămintele religioase din evoluția omenirii au, de fapt, o nuanță care include ceea ce numim acum, aici, evlavie. Impresia pe care ne-o provoacă

bolta albastră a cerului a devenit devoțiune evlavioasă, simțire religioasă, morală. Albastrul a determinat un sentiment moral care cuprinde sufletul nostru: dispărând, albastrul reînvie în sufletul nostru ca simțire morală față de lumea exterioară.

Vrem să ne concentrăm acum asupra unui alt sentiment, care ne poate oferi, dar într-un alt mod, o dispoziție morală pentru natura exterioară. Să privim natura când arborii înmuguresc și pajiștile sunt năpădite de verdeață, să ne concentrăm asupra a ceea ce este verde, acel verde care acoperă pământul în multiple feluri și nuanțe, acel verde care ne întâmpină de sus, din copaci, și să procedăm din nou în așa fel, încât să uităm tot ce poate acționa asupra sufletului ca impresie exterioară; pur și simplu, să ne contopim cu tot ce se prezintă în fața noastră ca verde. Dacă reușim aceasta, putem să ajungem la starea în care verdele se transformă pentru noi în esența verdelui, așa cum mai înainte albastrul s-a transformat în esența albastrului. Noi nu putem, deci, să mai spunem că o culoare apare în fața privirii noastre, pentru motivul că, de fapt, sufletul percepe acum culoarea în alt fel; trebuie să remarc că eu spun lucruri pe care le poate experimenta în sinea lui oricine are o pregătire corespunzătoare. Sufletul simte: Acuma înțeleg ceea ce trăiesc atunci când îmi reprezintă ceva, când gândesc sau creez, când se deschide în mine o idee, un gând sau când o reprezentare răsună în mine! Toate acestea le înțeleg abia acum, abia acum învăț ce înseamnă germinarea verdelui peste tot, în jurul meu. Încep să realizez cum partea cea mai intimă a sufletului meu se reflectă în natura exterioară, atunci când aceasta a dispărut ca expresie exterioară și a rămas în mine doar ca impresie morală. Verdele plantelor îmi spune ce ar trebui să simt în mine însumi când sufletul este binecuvântat să gândească gândurile, să nutrească reprezentările. Din nou o impresie din natura exterioară se transformă într-un sentiment moral.

Să privim o câmpie acoperită cu albul zăpezii, în același mod în care am contemplat albastrul cerului și verdele pășunilor care au provocat în noi un sentiment moral. Sentimentul moral poate apărea în sensul a tot ceea ce noi numim manifestări sau fenomene ale materiei în lume. Și numai după ce, privind albul câmpiilor înzăpezite, uităm tot ce este de prisos simțim albul și, lăsându-l să dispară, căpătăm înțelegere pentru tot ce cuprinde lumea ca materie. Atunci simțim materia ca fiind ceva viu în lume.

În felul acesta putem transforma toate impresiile exterioare, atât pe cele vizuale, cât și pe cele auditive, în simțăminte morale. Să presupunem că auzim un sunet și apoi ascultăm octava acestuia. Dacă față de acest dublu sunet ne acordăm sufletul în așa fel, încât el uită orice altceva, îndepărtează din sine tot ce a fost mai înainte și apoi, dăruit cu totul acestui simțământ, reușește să nu le mai audă, și nu le mai dă nici o atenție, ne dăm seama că în sufletul nostru și-

a făcut apariția un simțământ moral. Simțim că apoi apare o înțelegere spirituală pentru ceea ce trăim în clipa aceea, când își face apariția în noi o dorință care vrea să ne conducă spre altceva și atunci rațiunea noastră acționează asupra acestei dorințe. Armonizarea între dorință și rațiune, între gând și faptă, așa cum se manifestă ele în om, sufletul o percepe ca pe un sunet împreună cu octava sa.

Astfel acționează asupra noastră cele mai diverse impresii senzoriale. În felul acesta, ceea ce există în natură, în jurul nostru, percepem prin simțurile noastre, lăsându-le totodată să dispară, astfel că acest înveliș senzorial este îndepărtat; apar atunci, peste tot, simțăminte morale de simpatie și antipatie. Și dacă ne deprindem, în acest fel, să dăm la o parte tot ce vedem cu ochii, tot ce aud urechile noastre, tot ce atingem și pipăim cu mâinile, ceea ce inteligența bazată pe creier înțelege și ne obișnuim să stăm totuși față în față cu lumea, atunci în noi acționează ceva mai profund decât forța vizuală a ochilor, decât forța auditivă a urechilor, decât forța rațională a gândirii și ne aflăm față în față cu o ființă mai profundă a lumii exterioare. Atunci acționează asupra noastră depărtările fără sfârșit. Atunci acționează asupra noastră corpul vegetal, în așa fel încât simțim că noi înșine înflorim spiritual în interiorul nostru. Atunci învelișul alb al zăpezii acționează în așa fel, încât dobândim înțelegere pentru ce este de fapt materia, pentru tot ce este substanță în lume. Lumea capătă o dimensiune mai profundă în noi decât o avea mai înainte. Acum vâlul exterior al naturii este dat la o parte și noi pătrundem într-o lume care se află în spatele acestui vâl.

Așa cum, privind dincolo de corpul fizic al omului, ajungem la corpul său eteric sau vital, la fel, ajungem pe această cale într-un ținut unde ni se dezvăluie, încetul cu încetul, o diversitate de entități, entități care există și dețin puterea în spatele regnului mineral, în spatele regnului vegetal și al celui animal. Lumea eterică apare în fața noastră încetul cu încetul, diferențiată în toate amănuntele sale. Ceea ce apare omului în felul acesta se numește în știința ocultă lumea elementară, iar entitățile spirituale la care se ajunge când s-a parcurs drumul despre care am vorbit sunt *spiritele elementare*, ascunse în spatele oricărei realități fizico-sensibile.

Am spus deja că, în timp ce corpul eteric al omului este unitar, ceea ce percepem ca lume eterică a întregii naturi este o pluralitate, o diversitate. Cum reușim oare ca acolo unde tot ce percepem este nou să descriem ceea ce din spatele naturii exterioare pătrunde treptat până la noi? Ei bine, vom reuși, dacă ne vom servi de comparații cu ceva ce ne este cunoscut. În această diversitate care se află în spatele lumii fizice găsim la început entități care pentru privirea ocultă prezintă imagini închegate. Da, trebuie să ne referim la ceva deja cunoscut pentru a caracteriza ceea ce întâlnim mai întâi aici. Noi conștientizăm imagini închegate, entități

cu o anumită configurație și net delimitate, percepem acele entități care au o formă și structură stabile, ce pot fi descrise. Aceste entități reprezintă o primă clasă în rândul celor pe care le întâlnim în spatele lumii fizice, sensibile. O a doua clasă de entități o putem descrie numai dacă facem abstracție de ceea ce are forme stabile, care se poate exprima prin metamorfoză, transformări ale formei. Aceste entități formează a doua categorie care se arată privirii oculte. Ființele care au forme și contururi precise aparțin unei clase, cele care își modifică aspectul în orice clipă, care în timp ce se îndreaptă spre noi și credem că le-am perceput își schimbă deja forma, astfel încât le putem urmări numai dacă sufletul nostru devine mobil și receptiv, aparțin celei de a doua clase.

Privirea ocultă descoperă prima clasă de entități, cele care au o formă clar conturată, atunci când pătrunde în adâncurile Pământului, așa cum am arătat. Am spus că trebuie să ridicăm tot ce acționează în lumea exterioară asupra noastră la nivelul de acțiune morală, așa cum am descris deja. Am arătat cum poate fi transformat în impresie morală albastrul cerului, verdele plantelor sau albul zăpezii. Să presupunem acum că pătrundem în interiorul Pământului. Dacă însoțim, să spunem, muncitorii din mine, putem ajunge în interiorul Pământului. Este un loc unde ochii nu se pot acomoda, de la început, în așa fel încât privirea să se transforme într-o impresie morală. Constatăm însă că simțim o oarecare căldură, mai bine spus, diferențe de căldură. La început aceasta trebuie să simțim; este impresia fizică produsă de natură când pătrundem în interiorul Pământului. După ce sesizăm aceste diferențe de căldură, aceste modificări de căldură, și nu mai dăm atenție lucrurilor ce acționau asupra simțurilor noastre mai înainte, atunci, chiar prin această pătrundere în interiorul Pământului, prin faptul că ne simțim legați de ceea ce este activ în interiorul Pământului, obținem o anumită trăire.

Dacă ignorăm tot ce produce impresii, dacă ne străduim să nu mai simțim nimic, nici chiar diferențele de căldură, prin care am făcut numai o pregătire, dacă ne străduim să nu auzim nimic, să nu vedem nimic, ci lăsăm ca impresia să acționeze în așa fel încât să izvorască din sufletul nostru ceva moral, atunci ne apare în fața privirii oculte acea clasă de entități creatoare din natură care, pentru cercetătorul spiritual, pentru ocultist, sunt active propriu-zis în tot ce este pământesc, mai cu seamă în tot ce este de natură metalică. Aceste entități se exprimă în cunoașterea imaginativă a ocultistului prin forme bine conturate, cât se poate de variate. Cel care are o educație spirituală și în același timp o anumită dragoste pentru aceste lucruri – care aparține în mod necesar acestui domeniu – însoțește mineri și pătrunde în mină, iar acolo, jos, în subteran, poate să uite impresiile exterioare, acela simte cum îi apare imaginativ clasa următoare de entități care acționează în mod creator în spatele a tot ce ține de Pământ, a tot ce

este metal. Astăzi încă nu vreau să vă vorbesc despre felul cum au fost asimilate de poveștile și legende populare și care este real, ci doresc, mai curând, să vă expun faptele în mod sec, așa cum se prezintă ele privirii oculte. Căci, având în vedere tema care mi s-a dat, trebuie să procedez empiric, să descriu mai întâi ce se află în mod real în diferitele regnuri ale naturii. Așa am înțeles eu lucrurile.

Așa cum prin intermediul privirii oculte putem percepe imaginativ, în acest fel, entități ale naturii bine conturate, entități cu forme precise, la care distingem limite și le putem desena, există și posibilitatea ca privirea ocultă să sesizeze entități care se află nemijlocit în spatele vălului care acoperă natura fizică. Dacă într-o zi, când condițiile atmosferice se schimbă de la o clipă la alta, când, de exemplu, se formează nori și din nori începe să cadă ploaia, când, poate, se ridică negura, dacă într-o asemenea zi ne îndreptăm atenția asupra acestor fenomene în același mod pe care l-am descris mai înainte, astfel ca să apară o impresie morală în locul celei fizice, atunci putem, din nou, să avem o anumită trăire precisă. Aceasta se întâmplă îndeosebi când ne dăruim unui fenomen specific, să spunem, în cazul căderilor de apă, când picăturile se pulverizează, sau în cazul unei mase lichide care se sparge ca un val marin. Când atenția noastră se concentrează asupra unor cețuri care se formează și se destramă neîncetat, iar aburii se ridică în aer de parcă ar fi un fum, sau atunci când cade o ploaie fină sau doar simțim în aer stropi ușori – când față de toate aceste fenomene ne formăm sentimente morale, atunci apare în fața noastră a doua clasă de entități, față de care, pentru a le caracteriza, putem utiliza cuvintele metamorfoză, transformare. Această a doua clasă de entități nu o putem desena, așa cum nu am putea reprezenta printr-un desen un fulger. S-ar putea contura, la un moment dat, a anumită formă, dar aceasta nu durează decât o singură clipă; în clipa următoare totul se schimbă. Asemenea entități, a căror formă este într-o permanentă schimbare și al căror simbol îl putem găsi, cu ajutorul unei imaginațiuni, cel mult în forma norilor în continuă mișcare și schimbare, ne apar ca reprezentând cea de a doua clasă de entități.

Ca ocultști, putem face însă cunoștință cu aceste entități și într-un alt mod. Când privim plantele care răsar primăvara din pământ – dar atenție! când dau primele rămurele verzi, nu mai târziu, când e gata să apară fructul – privirea ocultă simte că aceleași entități pe care le-am descoperit în vaporii de apă, care se pulverizează neconținut, sau în pâcla care se formează înconjoară, ca niște valuri, mugurii plantelor. Putem, deci, spune că atunci când vedem plante ieșind din pământ le vedem, cu privirea ocultă, înconjurate ca de niște valuri de aceste entități aflate într-o permanentă schimbare. Și privirea ocultă simte atunci că ceea ce acolo, sus, în mod invizibil, acționează și ființează deasupra mugurilor plantelor are legătură cu ceea ce face

ca planta să iasă din pământ, să răsară. Da, vedeți dumneavoastră, iubiții mei prieteni, știința fizică recunoaște numai creșterea plantelor, numai faptul că planta are o forță vegetativă care o face să crească de jos în sus. Dar ocultistul, cel care cercetează spiritual faptele, știe că în cazul florii mai intervine și altceva. Să presupunem că avem un lăstar. Ocultistul recunoaște în jurul lăstarului entități a căror formă se transformă neconținut, metamorfozându-se, care parcă sunt eliberate din ambianță și țâșnesc în jos; acest lucru nu se desfășoară așa simplu, cum se întâmplă în cazul principiului fizic de creștere a plantei, de jos în sus, ci aceste entități acționează de sus în jos, contribuind la ieșirea plantei din pământ. Astfel, primăvara, când pământul se acoperă cu verdețură, privirea ocultă simte niște forțe naturale ce coboară din Cosmos, care scot la suprafață ceea ce se află în sol, pentru ca ceea ce există în interiorul Pământului să poată deveni vizibil cerului, lumii exterioare. În jurul plantelor există ceva permanent mișcător și este caracteristic faptul că privirea ocultă își dezvoltă sentimentul că în jurul plantelor gravitează aceleași elemente care există în apa care se evaporă și se condensează, apoi, în ploaie. Aceasta este a doua clasă de, să le spunem, forțe și entități naturale.

Măine, când vom trece la descrierea celei de a treia și a patra clase de entități, care sunt și mai interesante, lucrurile se vor preciza. Atunci când facem observații care sunt departe de conștiința actuală a omenirii, trebuie să avem în vedere că tot ceea ce întâlnim în lumea fizică este impregnat de ceva spiritual. Așa cum trebuie să gândim omul individual ca fiind pătruns de ceea ce privirea ocultă percepe drept corp eteric, tot astfel ceea ce ființează și acționează în lume trebuie gândit ca fiind pătruns de o multitudine, de o diversitate de forțe și entități spirituale, vii. Calea pe care trebuie să o parcurgă considerațiile noastre este, mai întâi, descrierea faptelor pe care privirea ocultă le poate percepe în legătură cu lumea exterioară, fapte care apar când privim în adâncul Pământului sau în atmosferă, ceea ce se petrece în fiecare regn al naturii, fapte care au loc în nesfârșitul cerului, în planetele în mișcare, în stelele fixe care împânzesc spațiul ceresc, iar întregul să-l legăm abia în final, când vom avea de-a face cu un fel de cunoaștere teoretică ce ne poate lămurii asupra a ceea ce se află la baza spirituală a universului fizic și a diverselor sale regnuri și domenii.

II. FIINȚE ELEMENTARE ȘI SPIRITE ALE COSMOSULUI

[Helsinki, 4 aprilie 1912 \(GA 136\)](#)

Aseară v-am descris drumul care conduce sufletul omenesc la observarea acelei lumi spirituale care stă ascunsă în spatele lumii fizice sensibile și am atras atenția asupra a două categorii de

entități spirituale pe care privirea ocultă le descoperă atunci când înlătură vălul care acoperă lumea sensibilă în modul descris ieri. Astăzi vom vorbi despre alte două categorii de spirite ale naturii. O anumită categorie se arată privirii oculte exersate când se observă veștejirea și moartea treptată, să spunem, din lumea plantelor, vara târziu sau toamna, îndeosebi moartea treptată a entităților din natură. Când plantele încep să dezvolte fructe, această dezvoltare poate fi lăsată să acționeze asupra sufletului, așa cum am arătat în conferința de ieri. Și, tot așa cum am arătat ieri, primim, pentru imaginațiunile noastre, impresii de la entitățile spirituale care sunt implicate în fenomenele de veștejire sau de moarte treptată a entităților naturii. Dacă ieri am spus că plantele, primăvara, sunt parcă trase în sus, din pământ, de anumite entități a căror structură suferă o continuă metamorfoză, acum putem spune că după ce plantele au crescut, s-au dezvoltat, apare momentul când ele urmează, în mod necesar, să se veștejească și atunci intervin alte entități, despre care nici măcar nu putem spune că și-ar schimba neconținut forma, ci numai că nu au nici o formă. Ele ne apar strălucind ca niște fulgere, licărind ca niște mici meteoriti, pentru a dispărea imediat; așa ne apar ele, ca niște fulgere care dispar imediat, astfel că, propriu-zis, nu au nici un fel de formă; se abat asupra Pământului, sunt ca niște lumini meteoritice rătăcitoare, când strălucind, când stingându-se. Aceste entități sunt legate, în primul rând, de maturizarea, de creșterea a tot ce există în regnurile naturale. Pentru ca ființele să se poată dezvolta în regnurile naturii există aceste forțe sau entități. Pentru privirea ocultă, asemenea entități sunt perceptibile numai atunci când ea se concentrează asupra aerului, și anume asupra unui aer cât se poate de curat. Ieri am descris cea de a doua categorie de entități din natură, arătând că ele pot fi descoperite când lăsăm să acționeze asupra noastră apa care se pulverizează sau care se aglomerează sub forma norilor, sau în alt mod. Dacă vrem, însă, să obținem imaginea acestor entități care se aprind ca niște meteori, pentru ca imediat să dispară fulgerător, trebuie să acționeze asupra sufletului nostru un aer cât mai lipsit de vapori de apă, străbătut de lumina și căldura Soarelui. Aceste entități trăiesc oarecum invizibile în aerul lipsit de vapori de apă, absorbind cu aviditate lumina de care este saturat și pe care îl fac să strălucească și să lumineze. Aceste entități se pleacă apoi, de exemplu, asupra lumii vegetale sau chiar asupra lumii animale și au în grijă procesele de maturizare.

Prin felul cum ajungem la aceste entități, vedem deja că, într-o anumită privință, ele țin de ceea ce în știința spiritului, încă din timpuri străvechi, se cheamă „elemente“. Ceea ce am prezentat ieri drept prima clasă a acestor entități, o întâlnim când coborâm în adâncul Pământului, când pătrundem în partea solidă a planetei noastre; acolo ies la iveală pentru imaginațiunea noastră entități care au o formă precisă, statornică și le putem numi spirite ale naturii solide sau spirite ale Pământului. A doua categorie pe care am descris-o ieri am întâlnit-o în apa care se

aglomerează sau se pulverizează și de aceea putem lega aceste entități spirituale de ceea ce ocultismul din toate timpurile a numit elementul fluid sau elementul apă. În acest element, ele se metamorfozează, preluând totodată rolul de a trage din sol tot ceea ce crește, ceea ce lăstărește. De asemenea, cu elementul aer, cu aerul cel mai uscat posibil sunt legate acele entități spirituale despre care vom vorbi astăzi. Se poate vorbi, deci, despre **Spirite ale pământului, ale apei și ale aerului**.

Putem să luăm în discuție și o a patra categorie de astfel de entități spirituale. Privirea ocultă poate face cunoștință cu ele, dacă alege momentul când o floare ajunge să formeze fructele și germeul, și observă apoi cum germeul crește treptat, devenind o nouă plantă. Numai într-o asemenea conjunctură poate - altfel este mai greu - să se observe a patra categorie de entități din natură; ele sunt păstrătorii tuturor germenilor și semințelor din natură. Ele se comportă ca **paznicii semințelor** care provin de la o generație de plante sau de la alte ființe din natură până la generația următoare. Aceste entități, păstrătoare ale semințelor sau germenilor, făcând posibil, prin aceasta, ca pe Pământ să apară mereu și mereu aceleași ființe, conviețuiesc cu căldura planetei noastre, cu ceea ce s-a numit dintotdeauna elementul foc sau elementul căldură. Din această cauză și forțele semințelor sunt legate de un anumit grad de căldură, de o anumită temperatură.

Când privirea ocultă observă cu exactitate, ea constată că această modificare necesară a căldurii mediului este chiar elementul de care are nevoie sămânța sau germenul pentru a se coace, că această transformare de căldură nevie în căldură vie este realizată de astfel de entități. Din această cauză, ele pot fi numite și **Spirite ale căldurii sau Spirite ale focului**. Deocamdată am făcut cunoștință cu patru categorii de Spirite elementare ale naturii (mai multe vom afla în conferințele viitoare), care au o anumită relație cu ceea ce numim elementele pământ, apă, aer și foc, ca și cum aceste entități și-ar avea teritoriul lor în aceste elemente, așa cum omul însuși își are teritoriul său pe întreaga planetă. Așa cum omul este, aici pe Pământ, la el acasă, față de Univers, la fel se află ca acasă aceste entități în cele patru elemente menționate.

Ieri am atras atenția asupra faptului că aceste diverse entități au pentru întregul Pământ, pentru toate regnurile sale și pentru lumea terestră fizică aceeași importanță pe care o are corpul eteric sau vital pentru fiecare om în parte. Diferența este, după cum am spus ieri, că la om corpul eteric este o unitate, în timp ce corpul eteric al Pământului constă din multe, din foarte multe asemenea Spirite ale naturii, care, la rândul lor, se împart în patru categorii. În colaborarea vie a acestor ființe constă corpul eteric sau vital al Pământului. Acesta nu este, deci, o unitate, ci o

pluralitate, o diversitate. Dacă vrem să cunoaștem acest corp eteric al Pământului, cu ajutorul privirii oculte, este necesar, așa cum am arătat ieri, să facem ca lumea fizică să acționeze moral asupra noastră și prin aceasta să dispară vălul care o acoperă. Atunci devine vizibil ceea ce se ascunde în mod nemijlocit în spatele acestui văl, corpul eteric al Pământului.

Ce se întâmplă dacă se îndepărtează ce am prezentat ca fiind corpul eteric al Pământului? Se știe că al treilea membru component al entității umane, după corpul eteric, este corpul astral, corpul purtător al pasiunilor, al dorințelor, al suferințelor noastre.

Când discutăm despre elementele superioare ale naturii umane, putem spune: La om, întâlnim mai întâi corpul fizic, apoi, în spatele acestuia, corpul eteric și, după corpul eteric, corpul astral. Lucrurile stau la fel și în natură. Dacă depășim fizicul, ajungem în mod treptat la o pluralitate care ni se prezintă ca fiind **corpul eteric al întregului Pământ** cu toate regnurile sale.

Putem vorbi, atunci, și despre un fel de corp astral al Pământului, despre ceva care, raportându-se la întregul Pământ, la toate regnurile acestuia, ar corespunde corpului astral al omului? În orice caz, nu este atât de ușor să ne apropiem de acest corp astral al Pământului, cum ne-am apropiat de corpul său eteric. Am văzut că ne putem apropia relativ ușor de corpul eteric dacă nu lășăm fenomenele naturii să acționeze asupra noastră doar ca impresii senzoriale, ci ca impulsuri morale. Dar dacă vrem să pătrundem mai departe, pentru om sunt necesare exerciții oculte mai profunde, așa cum le puteți găsi descrise, în parte, în lucrarea mea [Cum se dobândesc cunoștințe despre lumile superioare?](#), în măsura în care se pot comunica, într-o lucrare adresată publicului larg, asemenea lucruri. Într-un anumit punct al evoluției esoterice sau oculte, așa cum puteți citi în această carte, omul începe într-adevăr să devină conștient chiar și în perioada trecută de la adormire la trezire, timp în care el nu este de obicei conștient. Se știe, desigur, că starea inconștientă obișnuită, starea de somn a omului se bazează pe faptul că acesta, când doarme, deține numai corpul fizic și corpul eteric; corpul astral și Eul se desprind și atunci el este, chiar pentru starea sa normală, lipsit de conștiență. Când se dedică din ce în ce mai mult exercițiilor spirituale, care constau din meditație, concentrare etc., când face ca forțele adormite și ascunse ale sufletului să fie tot mai puternice, atunci omul poate să realizeze o stare de somn conștientă, astfel că nu va mai fi lipsit de conștiență când corpul astral se desprinde de corpul fizic și de cel eteric, ci va avea de jur împrejurul lui, oricum, nu lumea fizică și nici lumea pe care am descris-o anterior, lumea Spiritelor naturii, ci o alta, o lume încă mai spiritualizată decât cea prezentată mai înainte. Când vine clipa în care se trezește conștiența, după ce s-a eliberat de corpul fizic și de cel eteric, atunci omul percepe o cu totul altă categorie de entități spirituale.

Ceea ce se prezintă mai întâi privirii oculte, care a evoluat până aici, este o categorie nouă de ființe spirituale pe care le percepe și care sunt, oarecum, „șefi” peste Spiritele naturii. Să precizăm în ce măsură ei sunt comandanții. V-am spus că acele entități pe care le numim *Spirite ale apei* acționează în special în lumea plantelor care răsar și lăstăresc din sol. Spiritele naturii pe care le numim *Spirite ale aerului* au îndeosebi sarcina să acționeze vara, târziu, și toamna, când plantele se veștejesc și pier. Atunci aceste spirite se cufundă ca niște meteori în lumea plantelor, se simt satisfăcute, saturate parcă, pe seama acestei lumi vegetale, făcând ca plantele să se ofilească, să-și piardă conformația din primăvară și din vară. Această ordine, în sensul că o dată Spiritele apei, iar altădată Spiritele aerului acționează asupra unei zone a Pământului, este determinată de regiunea în care se petrec; în emisfera nordică situația este bineînțeles cu totul alta decât în emisfera sudică. Această rânduială, care constă în a dirija spre momentul cel mai prielnic activitatea Spiritelor naturii corespunzătoare **este dirijată de acele entități spirituale** pe care reușim să le recunoaștem abia când privirea ocultă a ajuns la un anumit grad de perfecțiune, suficient de departe, pentru ca omul, când s-a eliberat de corpul său eteric și de cel fizic, să mai poată avea percepții în mediul în care se află.

Putem, de exemplu, să spunem: În legătură cu Pământul, cu planeta noastră, acționează entități spirituale care au rolul să coordoneze activitatea Spiritelor naturii în concordanță cu anotimpurile și care, în acest mod, provoacă schimbarea anotimpurilor în funcție de diversele zone ale Pământului. Aceste entități spirituale reprezintă ceea ce am putea numi corpul astral al Pământului. Ele sunt totodată și spiritele în care omul, seara, când se culcă, se cufundă cu propriul său corp astral. Acest corp astral este legat de Pământ și este alcătuit din înalte entități spirituale, și în regiunea unde aceste Spirite superioare planează în jurul planetei, impregnându-l ca o atmosferă spirituală, se cufundă corpul astral al omului în timpul somnului.

Observația ocultă face deosebire între categoriile de Spirite ale naturii descrise la începutul conferințelor noastre, Spirite ale pământului dens, Spirite ale apei ș.a.m.d., și aceste Spirite superioare care conduc și îndrumă Spiritele naturii. Spiritele naturii au în atribuțiunile lor să facă să rodească și să germineze ființele din natură, să le ajute să se usuce, să se veștejească, atunci când e vremea, deci să aducă viață pe întreaga noastră planetă.

Cu totul alt rol au **entitățile spirituale pe care le putem numi, în ansamblul lor, ca fiind corpul astral al Pământului**. Când reușește să le cunoască cu privirea ocultă, omul le simte ca entități cu care propriul său suflet, propriul său corp astral are ceva în comun, ca entități care acționează de așa manieră asupra corpului astral al omului, și chiar asupra corpului astral al animalelor, încât se poate vorbi nu numai de o acțiune stimulatorie, ci și despre o acțiune așa

cum este aceea de a-ți simți propriul suflet și de a gândi asupra lui. Spiritele naturale ale apei, ale aerului, pe care le observăm și despre care putem spune că sunt în jurul nostru se diferențiază de entitățile spirituale despre care tocmai vorbim acum prin aceea că despre ele nu putem spune că ar fi în preajma noastră, ci că suntem uniți cu ele, cufundați în ele, atunci când ajungem să le percepem. **Omul se contopește cu ele, iar ele vorbesc omului în spirit.**

Lucrurile se prezintă ca și cum omul ar percepe în preajma sa gânduri, sentimente, și chiar impulsuri de voință, de simpatie sau antipatie s-ar exprima în ceea ce aceste entități lasă să se reverse asupra noastră ca gânduri și simțăminte. Astfel, se poate spune că noi trebuie să vedem în această categorie de spirite ființe asemănătoare sufletului uman.

Dacă ne întoarcem asupra a ceea ce am arătat puțin mai înainte, putem spune că tot felul de orânduieli temporale, de repartiții în timp și spațiu sunt legate de activitatea acestor entități. De aceea, în ocultism există un cuvânt vechi prin care se denumesc aceste entități, pe care – cum am spus – le recunoaștem în ansamblu ca fiind corpul astral al Pământului, și acest cuvânt, tradus în limba noastră, ar însemna **Spirite ale perioadelor de revoluție**. Nu ne referim numai la acea curgere regulată a timpului care determină creșterea și apoi veștejirea plantelor, ci și la curgerea de timp care se exprimă, relativ la planeta noastră, prin zi și noapte. Această alternanță se datorează entităților considerate, repetăm, că alcătuiesc corpul astral al Pământului.

Cu alte cuvinte, **tot ceea ce este ritmicitate, alternanță periodică, tot ce este legat de schimbarea condițiilor și evenimentelor în timp, de repetarea lor, toate acestea sunt rânduite de entitățile spirituale** care, toate, împreună, fac parte din corpul astral al Pământului și cărora li se dă numele de Spirite ale perioadelor de revoluție ale planetei noastre.

Ceea ce un astronom descoperă prin calculele sale despre rotația Pământului în jurul axei sale, în privirea ocultă este perceptibil prin aceea că vede grupate în jurul întregului Pământ aceste Spirite ale perioadelor de revoluție și care sunt în mod real purtătoare ale forțelor care fac ca Pământul să se rotească în jurul axei sale. Este extrem de important ca în corpul astral al Pământului să vedem tot ceea ce este în legătură cu schimbările obișnuite, cum ar fi înflorirea și veștejirea plantelor, dar și tot ceea ce este legat de alternanța între zi și noapte, de anotimpuri, de ceasurile zilei, dimineață, prânz, seară etc. Ceea ce se petrece în acest mod evocă observatorului care a ajuns cu pregătirea sa ocultă până acolo încât, ieșind cu corpul astral din corpul fizic și din cel eteric continuă totuși să rămână conștient, entități spirituale care aparțin chiar categoriei Spiritelor perioadelor de revoluție.

Acestea fiind spuse, am îndepărtat oarecum al doilea vâl, vâlul țesut de Spiritele naturii. Se poate spune: **Primul vâl este țesut de impresiile fizice pe care le avem și pe care, dacă le îndepărtăm, ajungem la corpul eteric al Pământului, la Spiritele naturii. Reușim apoi să îndepărtăm al doilea vâl și ajungem la Spiritele curgerii timpului care reglează tot ceea ce vine și se reîntoarce în mod periodic, tot ce este supus modificărilor în timp.**

Noi știm că **în propriul nostru corp astral** sălășluiește, ca să spunem așa, ceea ce socotim a fi mădularul cel mai subtil al naturii ființei umane, și pe care îl cuprindem rezumativ sub denumirea de **Eu**. Despre corpul nostru astral am spus că este cufundat în domeniul Spiritelor perioadelor de revoluție, ca într-o mare vălurită a acestora; pentru conștiința obișnuită Eul nostru doarme și mai profund. Faptul că Eul nostru doarme încă și mai profund este conștientizat de cel care parcurge o evoluție ocultă prin aceea că învață să pătrundă mai întâi în percepțiile corpului astral, în lumea spiritului în care se cufunda și care este alcătuită din Spiritele perioadelor de revoluție. Această percepție este, într-o anumită măsură, un obstacol periculos în calea evoluției esoterice, deoarece corpul astral al omului este ceva unitar, în timp ce tot ce ține de domeniul Spiritelor perioadelor de revoluție este, de fapt, o pluralitate, ceva foarte diversificat. Și cum omul este, așa cum am arătat, cufundat în această diversitate, când Eul său mai doarme încă, dar este treaz cu corpul său astral, se simte ca și cum ar fi sfâșiat, rupt în bucăți înăuntrul lumii Spiritelor perioadelor de revoluție. Acest sentiment trebuie să fie evitat în cursul unei evoluții esoterice corecte.

De aceea, cei care pot da îndrumări pentru o astfel de evoluție corectă trebuie să ia măsuri serioase, în sensul ca discipolul, pe cât posibil, să nu-i aducă Eul în stare de adormire când corpul său astral este deja treaz. **Dacă Eul ar rămâne adormit, în timp ce corpul astral este treaz, omul și-ar pierde coeziunea interioară și s-ar destrăma ca și Dionysos, împrăștiindu-se în întreaga lume astrală, lume formată, după cum știm, din spiritele perioadelor de revoluție.** Printr-o educație esoterică bine condusă sunt luate, deci, măsuri pentru ca acest lucru să nu se întâmple. Măsurile constau în aceea că se urmărește cu mare grijă ca cel care, prin meditație, concentrare sau prin alte exerciții esoterice, este adus până la starea de clarvedere să nu piardă din vedere două lucruri. Este foarte important ca totul să fie astfel orânduit, încât să nu irosească două lucruri, pe care omul le are în viața sa obișnuită, dar pe care le poate pierde ușor în cursul evoluției esoterice, dacă nu este condus în mod corect. Dacă este corect dirijat, nu le va pierde. Principalul este ca omul să nu-și piardă amintirea tuturor experiențelor trăite în cursul actualei încarnări, așa cum le are în mod obișnuit în memoria sa. Coerența memoriei nu trebuie destrămată. În domeniul ocultismului coerența memoriei înseamnă mult mai mult decât

în viața obișnuită. În mod curent, prin memorie se înțelege că poți privi retrospectiv și că nu ai pierdut din conștiință evenimente importante din viață. În ocultism, în schimb, prin memorie corectă se înțelege și faptul că omul, cu sensibilitatea și afectivitatea sa, există numai prin ceea ce el a realizat în trecut și nu consideră că ceva este valoros doar prin valoarea pe care i-o dau faptele din trecut.

Să înțelegem toate acestea în mod corect, iubii mei prieteni. Am exprimat, în cele spuse mai sus, ceva extraordinar de important. Dacă un om, prin educația sa ocultă, ar ajunge să spună: Eu sunt reîncarnarea cutărui sau cutărui spirit – fără să existe o justificare în acest sens prin tot ce a realizat până în momentul acela, în sens ocult, memoria i s-ar întrerupe. Un principiu important în evoluția ocultă este acela de a nu acorda valoare decât realizărilor avute în lumea fizică, în încarnarea actuală. Acesta este un lucru deosebit de important. Orice altă valoare trebuie să apară neapărat în urma unei evoluții superioare, care poate avea loc numai când omul se bazează, în primul rând, pe realitatea curentă, când nu se ia în considerare nimic altceva decât ceea ce a realizat în actuala încarnare. Este ceva foarte natural, dacă privim lucrurile în mod obiectiv, căci ceea ce s-a realizat în încarnarea actuală este, totodată, și rezultatul încarnărilor anterioare, este ceea ce karma a făcut din noi până acum. Ce va face karma din noi în viitor trebuie să vină de la sine, nu ne este îngăduit să-i atribuim valoare. Pe scurt, dacă este nevoie să ne evaluăm noi înșine, o vom face numai la începutul pregătirii esoterice, în mod corect, atribuindu-ne o valoare numai pe baza a ceea ce este prezent în amintire ca aparținând trecutului nostru. Acesta este un element pe care trebuie să-l reținem, pentru ca Eul să nu adoarmă, în timp ce corpul astral se trezește.

Al doilea aspect pe care, ca om al prezentului, nu trebuie să-l pierdem din vedere este gradul de conștiință pe care-l avem în lumea fizică exterioară. Este ceva de extremă importanță și care trebuie luat în seamă. Veți fi aflat uneori că cineva parcurge undeva o evoluție ocultă. Dacă această pregătire nu este condusă și urmată în mod corect, de cele mai multe ori experiența arată că omul tratează cu mai multă ușurință lucrurile legate de problemele de conștiință decât înainte de a începe pregătirea ocultă. Înainte, educația primită, relațiile sociale i-au arătat că-i este îngăduit sau nu să facă un lucru. După ce a început o pregătire ocultă, câte unul, care mai înainte nu mințea, de exemplu, începe acum să mintă, să ia lucrurile mai ușor în ce privește problemele de conștiință. Cel care urmează o pregătire ocultă nu trebuie să piardă nici o fărâmbă din conștiința dobândită. Așa cum, în ceea ce privește memoria, nu ne acordăm o valoare decât prin luarea în considerare a ceea ce am devenit și am realizat până în prezent și nu pe baza unei promisiuni a ceea ce vom face în viitor, la fel și în cazul conștiinței, trebuie s-o păstrăm așa

cum am dobândit-o în lumea fizică obișnuită. Dacă menținem în conștiința noastră aceste două elemente, o memorie sănătoasă, care să nu ne înșele, spunându-ne că am fi altcineva decât rezultă din propria noastră prestație, și o conștiință care să nu ne permită să luăm lucrurile mai ușor, din punct de vedere moral, decât o făceam înainte, atunci Eul nostru nu va fi niciodată adormit, când corpul astral se trezește. În felul acesta menținem coeziunea Eului în lumea în care se trezește corpul astral, când dormim veghind, când ne salvăm conștiința, trecând-o în starea în care ne-am eliberat corpul astral de corpul eteric și de cel fizic. Și apoi, când ne trezim cu Eul nostru, simțim nu numai corpul astral legat de toate entitățile spirituale, pe care vi le-am prezentat astăzi ca fiind Spirite ale perioadelor de revoluție ale planetei noastre, ci simțim, într-un mod cu totul aparte, că nu mai avem o legătură directă cu acel om individual, purtător al corpului fizic și al corpului eteric în care ne găsim de obicei. Simțim, dimpotrivă, că toate calitățile corpului nostru fizic și ale celui eteric ne sunt luate. Simțim cum ne este luat și ceea ce poate viețui numai în mod exterior, pe un anumit teritoriu al planetei, căci ceea ce trăiește numai pe un teritoriu al planetei depinde de Spiritele perioadelor de revoluție. Acum, însă, când Eul se trezește, ne simțim nu numai că suntem revărsați în întreaga lume a Spiritelor revenirilor ciclice, ci una cu *întregul Spirit unitar* al planetei; ne trezim în chiar Spiritul unitar al planetei.

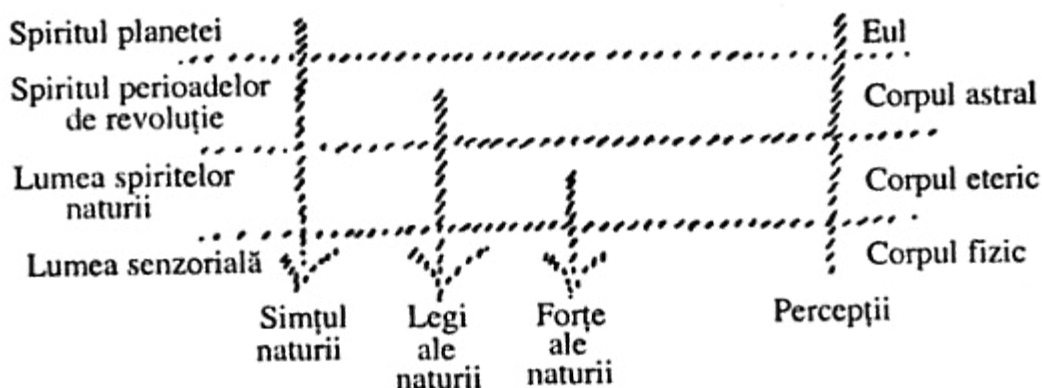
Este deosebit de important să simțim că aparținem întregii planete. Pentru a da un amănunt, această viață contopită cu aceea a planetei se exprimă pentru privirea ocultă suficient de evoluată prin aceea că pentru omul care a atins punctul în care Eul și corpul astral se trezesc concomitent, în timpul stării de veghe, când se află în lumea exterioară, și urmărește cum Soarele parcurge bolta cerească din zori până în amurg, pentru acest om Soarele nu dispare nici când adoarme: Chiar și atunci Soarele rămâne legat de el. Soarele continuă să lumineze, numai că totul îmbracă un aspect spiritual. Omul urmărește Soarele și în timpul nopții, când adoarme. El ajunge acum într-un stadiu în care nu mai este legat de stările schimbătoare ale planetei decât atunci când trăiește în corpul său astral. Când devine conștient de Eul său, omul nu mai are nimic de-a face cu aceste stări schimbătoare ale planetei; el devine conștient de toate stările pe care le poate parcurge planeta. El, omul, se revarsă în întreaga substanță a Spiritului planetei.

Spunând că omul a devenit una cu Spiritul planetei, că el trăiește în comuniune cu acesta nu înseamnă că v-am comunicat ceva extraordinar referitor la clarvedere. Acesta nu este, așa cum am înțeles-o aici, decât un început. Căci atunci când omul se trezește în felul descris el viețuiește propriu-zis Spiritul planetei în general, în timp ce acest spirit este alcătuit din multe, din foarte multe elemente, din minunate entități spirituale individualizate, după cum vom afla în

conferințele unnătoare. Omul, însă, nu percepe încă toate aceste componente individualizate ale Spiritului planetei, multiplicitatea deosebită a acestui spirit. Ceea ce percepe el este faptul că deocamdată știe un lucru: Eu trăiesc în Spiritul planetar, cufundat ca într-o mare care scaldă spiritual întregul Pământ, și care este, prin urmare, însuși Spiritul Pământului. Omul poate să străbată multe și lungi perioade de evoluție ca să poată trăi această *contopire*, să devină una cu Spiritul planetei, dar începutul se face cum am spus mai înainte. După cum putem spune că în spatele corpului astral al omului se află Eul, la fel putem vorbi și despre faptul că în spatele a tot ceea ce numim totalitatea Spiritelor perioadelor de revoluție se află ascuns însuși Spiritul planetei. În timp ce Spiritele perioadelor de revoluție conduc și îndrumază Spiritele elementare ale naturii, pentru ca pe planetă să se producă schimbări ritmice, repetări în timp, schimbări și alternanțe în spațiu, Spiritul Pământului are o altă misiune. El are sarcina de a aduce Pământul în interacțiune cu celelalte corpuri cerești din cadrul sistemului nostru solar, să-l dirijeze și să-l conducă în așa fel încât să ocupe în timp pozițiile corecte față de celelalte corpuri cerești. Spiritul Pământului este, oarecum, marele aparat senzorial al planetei datorită căruia Pământul se plasează într-o relație corectă cu Universul. Pentru a rezuma succesiunea acelor entități spirituale cu care avem mai întâi de-a face aici, pe Pământ, și la care putem ajunge printr-o evoluție ocultă treptată, trebuie să adaug că cel mai exterior vâl care acoperă lumea senzorială în toată multitudinea ei, cu tot ceea ce vedem așternându-se în fața simțurilor noastre, și ceea ce putem înțelege cu rațiunea umană, ascunde în spatele său lumea Spiritelor elementare ale naturii. Apoi, dincolo de lumea Spiritelor naturii se află lumea Spiritelor perioadelor de revoluție și, dincolo de aceasta, Spiritul planetei.

Dacă doriți să faceți o comparație între ceea ce cunoaște conștiința normală despre alcătuirea Universului și alcătuirea acestui Univers, puteți obține o clarificare judecând astfel: vâlul cel mai exterior al lumii ar fi lumea senzorială, în spatele ei lumea Spiritelor naturii, lumea Spiritelor perioadelor de revoluție și, apoi, Spiritul planetei. Trebuie să spunem că Spiritul planetei se comprimă în acțiunea sa până la nivelul lumii senzoriale, astfel că noi putem percepe, într-un anumit fel, în lumea senzorială imaginea sa; la fel procedează Spiritele perioadelor de revoluție, la fel Spiritele naturii. Astfel, dacă observăm lumea senzorială cu conștiința normală, vom afla în această lume senzorială, ca într-o suprainpresie, urma lumilor care se află dincolo de ea, ca și cum am avea în învelișul cel mai de sus, pe care l-am dat la o parte ca lume senzorială, chiar entitățile spirituale care acționează în spatele acestora în mod progresiv. Conștiința normală concepe lumea senzorială ca percepții ale acesteia; lumea Spiritelor naturii se imprimă în percepțiile noastre ca forțe ale naturii. În ceea ce spune știința despre forțele naturii nu este

propriu-zis nimic adevărat. Pentru ocultiști așa-zisele forțe ale naturii nu reprezintă nimic real, ele sunt iluzii, maya, sunt pecetea Spiritelor naturii care acționează în spatele lumii senzoriale.



Amprenta Spiritelor perioadelor de revoluție este ceea ce numim în mod obișnuit, pentru conștiința normală, legile naturii. Toate legile naturii există, de fapt, prin aceea că Spiritele perioadelor de revoluție acționează și dirijează ca Puteri. Pentru ocultiști, legile naturii nu reprezintă nimic. Când un naturalist vorbește despre legile naturii și le consideră ca fiind de natură exterioară, ocultistul știe că aceste legi se dezvăluie în adevărata lor realitate când omul ascultă cu atenție, având corpul astral treaz, ceea ce spun Spiritele perioadelor de revoluție și cum ordonează și dirijează ele Spiritele naturii. Aceasta se exprimă ca Maya, în aparențe exterioare, în legile naturii. Conștiința normală nu merge, de obicei, mai departe. Ea nu ajunge la amprenta Spiritului planetei în lumea exterioară. Conștiința normală a omenirii contemporane vorbește despre lumea percepțiilor exterioare, despre faptele pe care le percepe, vorbește despre forțele naturii: lumină, căldură, magnetism, electricitate ș.a.m.d., despre forța de atracție, forța de respingere, despre gravitație etc. Toate acestea sunt de fapt percepții din lumea iluziei care, în realitate, au la bază lumea Spiritelor naturii, corpul eteric al Pământului. Știința exterioară mai vorbește apoi și despre legile naturii. Și aceasta este, în realitate, tot maya. La bază, se află ceea ce am expus astăzi ca fiind lumea Spiritelor perioadelor de revoluție. Abia când pătrunzi mai departe, ajungi și la exprimarea Spiritului planetei în lumea exterioară a simțurilor. Știința nu face astăzi acest lucru, iar cei care o fac nu prea sunt crezuți. Poetii, artiștii o fac, ei mai caută un sens în spatele lucrurilor. De ce înflorește lumea plantelor? De ce se nasc și apoi pier genurile și speciile animale? De ce trăiește omul pe Pământ? Când se pun astfel de întrebări despre sensul fenomenelor din natură și vrem să-i deslușim, să-i analizăm sensul, când vrem să-l combinăm din faptele exterioare, cum de multe ori mai încearcă s-o facă filosofia mai adâncă, atunci oamenii se apropie de exteriorizarea însuși a Spiritului planetei în lumea

fizică. Dar astăzi nu se mai crede cu adevărat în această căutare a sensului existenței. Sentimental se mai crede uneori, dar știința nu mai vrea să audă despre ce s-ar putea afla dincolo de legile naturii în mobilitatea fenomenelor. Dacă se mai caută un sens dincolo de legile naturii, în lucrurile existente în lume așa cum sunt ele percepute prin simțuri, atunci am putea să percepem acest sens ca fiind amprenta Spiritului planetei în lumea sensibilă. Aceasta ar fi Maya exterioară. Mai întâi, o Maya exterioară este lumea sensibilă însăși, căci o produce din sine corpul eteric al Pământului, substanța Spiritelor naturii. O a doua Maya este ceea ce apare oamenilor din Spiritele naturii în forțele naturii; o a treia Maya – ceea ce apare ca legi ale naturii din spiritele timpurilor ciclice, și o a patra Maya – ceva care, în ciuda naturii sale de Maya, vorbește sufletului uman, deoarece omul se simte, în percepția sensului naturii, cel puțin legat cu Spiritul întregii planete, care conduce planeta prin spațiul cosmic și chiar dă întregii planete un sens. În această ultimă Maya se află în mod nemijlocit amprenta Spiritului planetei.

Putem, deci, spune: Am ajuns astăzi până la Spiritul unitar al planetei. Și dacă mai dorim să facem, în ceea ce am spus aici referitor la planetă, o paralelă cu omul, putem spune: Lumea senzorială corespunde corpului fizic al omului, lumea Spiritelor naturii corpului eteric, lumea Spiritelor perioadelor de revoluție corpului astral, iar Spiritul planetei Eului uman. La fel cum Eul omului percepe ambianța fizică terestră, la fel percepe Spiritul planetei tot ceea ce este în lumea înconjurătoare și în special în spațiul cosmic exterior planetei și dirijează faptele planetei și chiar simțirea planetei, despre care vom vorbi mâine, potrivit cu aceste percepții din spațiul cosmic. Căci ceea ce o planetă realizează în afară, în spațiu, parcurgând drumul său propriu prin depărtările cosmice, și ceea ce produce în propriul său corp, în elementele sale constitutive, toate sunt rezultatul percepției pe care Spiritul planetei îl are față de lumea exterioară. Așa cum fiecare suflet uman în parte trăiește pe Pământ alături de alți oameni, orientându-se după aceștia, tot astfel trăiește și Spiritul planetei în corpul său planetar, care este chiar solul pe care noi stăm; dar acest Spirit al planetei trăiește și în societatea altor Spirite planetare, a altor Spirite ale corpurilor cerești.

III. ELIBERAREA FIINȚELOR ELEMENTARE PRIN OM

Dusseldorf, 12 aprilie 1909 ([GA 110](#))

A existat o învățătură care merge în urmă până la izvoarele spirituale ale existenței, învățătură care a fost propovăduită de sfinții Rishi în prima epocă de cultură a erei postatlanteene. Aspectul esențial al acestei învățături, al acestei cercetări de la începutul erei noastre postatlanteene este faptul că ea a pătruns atât de profund în toate procesele naturii încât a

putut recunoaște spiritualul activ din acestea. De fapt, **noi suntem înconjurați tot timpul de evenimente spirituale și de entități spirituale.** Tot ceea ce se petrece din punct de vedere material nu este decât expresia unor realități spirituale, și toate lucrurile care ne întâmpină sub formă materială sunt numai învelișul exterior al unor entități spirituale. Când în vechea învățătură sfântă menționată adineaori se vorbea despre fenomenele care ne înconjoară, pe care le percepem în ambianța noastră, se atrăgea întotdeauna atenția asupra unui fenomen, asupra celui mai important fenomen al naturii care îl înconjoară pe oameni pe Pământ. Pentru acea știință a spiritului acest fenomen era fenomenul focului. În centrul tuturor explicațiilor referitoare la ceea ce se petrece pe Pământ se situa cercetarea spirituală a focului. Dar, dacă vrem să înțelegem această învățătură orientală despre foc care era atât de importantă în vechile timpuri pentru întreaga cunoaștere și, de asemenea, pentru întreaga viață trebuie să privim în jur și la alte fenomene și obiecte ale naturii, așa cum erau considerate ele de acea învățătură străveche, dar care pentru știința spiritului este valabilă încă și astăzi.

Pe atunci, tot ceea ce îl înconjura pe om în lumea fizică era explicat pe baza a patru elemente. Firește, aceste patru elemente nu mai sunt recunoscute astăzi de știința materialistă modernă. Dumneavoastră știți că aceste patru elemente se numesc: pământ, apă, aer și foc. Dar, acolo unde înflorea știința spiritului, prin pământ nu se înțelegea ceea ce se desemnează astăzi prin cuvântul pământ. Prin pământ era desemnată o stare de existență materială, starea solidă. Tot ceea ce numim noi astăzi solid, în știința spiritului era numit pământos. Așadar, fie că avem un pământ arabil solid, fie că avem o bucată de cristal de munte, o bucată de plumb sau o bucată de aur, tot ceea ce e solid era numit pământ. Tot ceea ce e lichid, nu numai apa, era numit apos sau apă. Așadar, dacă aveți o bucată de fier și o aduceți în stare de incandescență, astfel încât sub influența căldurii să se topească treptat și să curgă, atunci pentru știința spiritului ceea ce curge aici ca fier este apă. Toate metalele, când sunt în stare fluidă, erau numite apă. Tot ceea ce numim astăzi gazos, această stare pe care o numim astăzi gazoasă, indiferent despre ce substanță este vorba, fie oxigen, hidrogen sau alte gaze, era numit aer. Al patrulea element era focul. Știința actuală, acest lucru îl cunosc cei care își amintesc noțiunile fundamentale ale fizicii, nu consideră focul ceva care poate fi comparat cu pământul, cu aerul sau cu apa; fizica actuală vede în foc o stare de mișcare. Știința spiritului consideră că focul, sau căldura, nu este decât o substanțialitate și mai fină decât aerul. Așa cum elementul pământ sau elementul solid se transformă în element fluid, tot astfel, pentru știința spiritului elementul gazos trece treptat în stare de foc, iar focul este un element atât de fin încât impregnează toate celelalte elemente. Focul pătrunde aerul și îl încălzește, la fel apa, la fel pământul. Așadar, pe când celelalte trei elemente sunt, într-un fel, separate, vedem că elementul foc impregnează totul.

Vechea știință a spiritului și, împreună cu ea, noua știință a spiritului, spun: Mai există și o altă deosebire, o deosebire considerabilă, între ceea ce numim noi pământ, apă, aer și ceea ce numim foc sau căldură.

– Cum putem percepe elementul pământ sau elementul solid? Noi percepem elementul solid prin faptul că îl atingem și el opune o rezistență. La fel stau lucrurile și cu elementul apă. Acesta cedează, ce-i drept, mai ușor, rezistența nu este atât de mare, totuși noi percepem apa ca pe ceva exterior nouă, care opune o rezistență. Și așa stau lucrurile și cu elementul aer. Noi percepem elementul aer tot în mod exterior. Altfel stau lucrurile cu căldura. Trebuie să evidențiem aici un aspect, pe care concepția actuală despre lume nu îl consideră important, dar pe care trebuie să-l considerăm astfel, dacă vrem să pătrundem adevăratele enigme ale existenței. Și anume, faptul că noi putem percepe căldura și fără s-o atingem în mod exterior. Acesta este esențialul: Noi putem percepe căldura când atingem un corp care are un anumit grad de căldură; putem percepe căldura la fel cum percepem celelalte trei elemente, dar simțim căldura și în propriile noastre stări interioare. De aceea, întreaga știință din vechime a evidențiat, începând cu indienii, următorul lucru: pământul, apa, aerul sunt elemente percepute numai în lumea exterioară; căldura e primul element care poate fi perceput și în mod interior. Căldura sau focul are, ca să spunem așa, două laturi: o latură exterioară, care ni se prezintă când percepem căldura în mod exterior, o latură interioară, când ne simțim noi înșine într-o anumită stare de căldură. **Omul își simte starea interioară, simte că îi e cald, simte că îi e frig;** în schimb, nu se preocupă în mod conștient prea mult de stările gazoasă, lichidă, solidă, care sunt prezente în el, așadar, de ceea ce este prezent în el ca aer, apă, pământ. Am putea spune că omul începe să se simtă pe sine în elementul căldură. Elementul căldură are o latură interioară și o latură exterioară. De aceea, vechea știință a spiritului și, împreună cu ea, noua știință a spiritului spun: **Căldura sau focul este acea stare în care elementul material începe să devină element sufletesc.** De aceea, noi putem vorbi, în adevăratul sens al cuvântului, de un foc exterior, pe care îl percepem la fel cum percepem celelalte elemente, și de un foc interior, focul sufletesc din interiorul nostru.

Pentru știința spiritului focul a format întotdeauna puntea de legătură dintre elementul material exterior și elementul sufletesc, care poate fi perceput de om numai pe cale interioară. Oamenii puneau focul sau căldura în centrul întregii cercetări a naturii, căci putem spune că focul este poarta prin care pătrundem din exterior spre interior. Într-adevăr, focul este un fel de ușă în fața căreia putem sta; o vedem din exterior, o deschidem, și o putem vedea și din interior. Așa este focul printre fenomenele naturii. Pipăim un obiect exterior și cunoaștem focul, care se revarsă

din exterior la fel ca celelalte trei elemente; percepem căldura interioară și o simțim ca pe ceva care ține de noi înșine. Stăm în cadrul ușii, pășim înăuntru, în domeniul sufletesc. Așa se exprima știința despre foc. Dar tocmai de aceea oamenii au văzut în elementul foc ceva în care elementul sufletesc și elementul material se întrepătrund.

Ceea ce vom așeza acum în fața sufletului nostru este cu adevărat o lecție elementară a primei înțelepciuni umane. Învățătorii au spus aproximativ următorul lucru: Privește un obiect care arde, care este consumat de foc! Tu vezi în acest obiect care arde două lucruri. Unul era numit, în aceste timpuri vechi, și ar mai putea fi numit și astăzi așa, fum, iar celălalt era numit lumină. Aceste două fenomene ale naturii apar în fața noastră când un obiect este consumat de foc: lumină, pe de o parte, fum, pe de altă parte. Cercetătorul ocult vedea focul stând la mijloc între lumină și fum. Învățătorul spunea: Într-un fel, din flăcără se naște, pe de o parte, lumina, pe de altă parte, fumul.

Noi trebuie să ne așezăm odată clar în fața ochilor un fapt foarte simplu, dar foarte important, în legătură cu lumina care ia naștere din foc. E foarte probabil ca foarte mulți oameni, dacă i-am întreba: Vedeți lumina? să răspundă: Sigur că vedem lumina! – Dar acest răspuns e cât se poate de eronat, căci, în realitate, niciun och: fizic nu vede lumina. Vedem prin lumină obiectele solide, lichide gazoase, dar nu vedem lumina însăși. Imaginați-vă întreg spațiul cosmic luminat, și sursele de lumină undeva în spatele dumneavoastră, unde nu le puteți vedea, și cufundați-vă privirea în spațiul cosmic, care este luminat. Ați vedea lumina? În general nu ați vedea nimic. Ați vedea ceva abia atunci când în spațiul luminat ar intra un obiect oarecare. Nu vedem lumina, ci, prin lumină, vedem doar ceva solid, lichid, gazos. Așadar, în realitate, noi nu vedem cu ochii fizici lumina fizică. Acest lucru stă cu claritate în fața ochiului spiritual. De aceea, știința spiritului spune: Lumina face totul vizibil, dar ea însăși este invizibilă. Și aceasta este o afirmație importantă: Lumina nu este perceptibilă. Nu o putem percepe cu simțurile exterioare. Putem percepe elementul solid, elementul lichid, elementul gazos, mai putem percepe în mod exterior, ca ultim element, și căldura sau focul; noi începem să percepem acest element și în mod interior. Lumina însă nu poate fi percepută în mod exterior. Dacă credeți că atunci când priviți Soarele vedeți lumina, vă înșelați. Vedeți un corp în flăcări, o substanță care arde, din care emană lumina. Dacă ați verifica, ați înțelege că ceea ce percepeți este ceva gazos, lichid sau solid. Nu vedeți lumina, ci ceea ce arde. Așadar, când ne ridicăm – așa spune știința spiritului – de la elementul pământ, trecând prin elementele apă, aer, până la foc, și apoi până la lumină, pășim din domeniul celor perceptibile, vizibile în mod exterior, în domeniul celor invizibile, în domeniul eteric-spiritual. Sau, cum se mai poate spune: Focul se află la granița dintre lumea

materială, perceptibilă în mod exterior, și lumea eteric-spirituală, care nu este perceptibilă în mod exterior. Așadar, ce face un corp consumat de flăcără, adică, de foc? Ce se petrece când arde ceva? Vedem luând naștere, pe de o parte, lumina. Primul element neperceptibil pe cale exterioară care intervine în lumea spirituală, care nu mai este, ca să spunem așa, pur exterior-material, îl dă căldura, dacă este atât de puternică încât să devină o sursă de lumină. Căldura predă ceva invizibilului, predă ceva sferei care nu mai poate fi percepută pe cale exterioară, dar ea trebuie să plătească acest lucru prin fum. Din ceva care era înainte luminos și transparent ea trebuie să lase să se formeze ceva opac, fumul. Și astfel vedem cum, în realitate, căldura sau focul se diferențiază, se separă. Se separă, într-o direcție, în lumină, și prin aceasta deschide o cale spre lumea suprasensibilă. Deoarece trimite ceva, ca lumină, în sus, în lumea suprasensibilă, trebuie să trimită, în schimb, ceva în jos, în lumea materială, în lumea lucrurilor opace, dar vizibile. În lume nu ia naștere nimic în mod unilateral. Tot ceea ce ia naștere are două laturi: dacă prin căldură ia naștere lumina, în cealaltă direcție ia naștere materia opacă, întunecată. Aceasta este o străveche învățătură spiritual-științifică despre lumină.

Procesul, așa cum l-am descris noi, este numai latura exterioară, este numai procesul fizic-material. Dar la baza procesului fizic-material stă și altceva, esențial diferit. Dacă percepeți numai căldura, așadar ceva care încă nu luminează, ceea ce percepeți este, într-o anumită privință, căldura însăși, elementul fizic-exterior, dar în sânul ei este prezent un element spiritual. Ei bine, când căldura devine atât de puternică încât ia naștere lumină și se formează fum, atunci ceva din spiritualul care era prezent în căldură trebuie să treacă în fum. Și acest element spiritual care era prezent în căldură și care trece în fum, în stare gazoasă, așadar, în ceva care se află sub nivelul căldurii, este ferecat prin vrajă în fum, în ceea ce apare ca materie opacă. Entitățile spirituale care sunt prezente în căldură trebuie să consimtă, ca să spunem așa, trebuie să se lase ferecate prin vrajă în ceva care se condensează, în ceva care se transformă în fum. Și astfel, de tot ceea ce se detașează din căldură ca materie întunecată, ca o materializare, este legată o ferecare prin vrajă a unor entități spirituale. Să ne imaginăm, ceea ce astăzi este posibil, că lichefiem aerul. Aerul nu este nimic altceva decât căldură condensată, el a luat naștere din căldură, prin faptul că s-a format fumul. În fum a fost ferecat prin vrajă ceva din spiritual care ar vrea să fie, de fapt, prezent în foc. Unele entități spirituale, pe care le numim și ființe elementare, sunt ferecate prin vrajă în tot ce este aer, și ele sunt ferecate și mai strâns, devin captive, ca să spunem așa, într-o existență inferioară, atunci când aerul este lichefiat. Pornind de aici, știința spiritului vede, în principiu, în ceea ce este perceptibil pe cale exterioară, ceva care a provenit dintr-o stare originală, din starea de foc sau de căldură, în așa fel încât mai întâi a apărut aerul sau fumul sau gazul, prin faptul că la început căldura s-a condensat până la

starea de gaz, apoi gazul s-a condensat până la starea de lichid, lichidul până la starea de solid. Priviți, spune cercetătorul ocultist, un obiect solid. El era odinioară lichid, abia pe parcursul evoluției a devenit solid; lichidul era odinioară gazos, iar elementul gazos s-a detașat, ca fum, din foc. Dar de această condensare, de această transformare în gaz și în solid, este legată întotdeauna o ferecare prin vrajă a unor entități spirituale.

Așadar, când ne uităm în ambianța noastră, când privim pietrele dure, curenții de apă care se revarsă, apa care se evaporă ridicându-se sub formă de ceață, aerul, când privim tot ce este solid, lichid, gazos și focul, noi nu avem, de fapt, nimic altceva decât foc. **Totul este foc, dar foc condensat. Aur, argint, cupru, toate sunt foc condensat. Totul era odinioară foc, totul s-a născut din foc – dar în toate aceste lucruri condensate este prezent întotdeauna un element spiritual, care este închis ca prin vrajă în ele!**

Oare cum reușesc entitățile divin-spirituale, care se află în jurul nostru, să facă să ia naștere, așa cum stau lucrurile pe planeta noastră, o stare solidă, să facă să ia naștere o stare lichidă, o stare gazoasă? Ele își trimit în jos spiritele elementare, care trăiesc în foc, le închid în aer, apă și pământ. Acestea sunt solii, solii elementari ai ființelor spirituale creatoare, plasmuitoare. Mai întâi, aceste spirite elementare trăiesc în foc. În foc, ele se simt bine, la figurat vorbind, și acum sunt condamnate, ca să spunem așa, să trăiască sub vrajă. Noi privim în jur și ne spunem: Aceste entități, cărora le datorăm tot ceea ce se află de jur împrejurul nostru, au fost obligate să coboare din elementul foc; ele sunt ferecate prin vrajă în lucruri.

Oare **noi, oamenii, putem să facem ceva pentru aceste spirite elementare**? Aceasta este marea întrebare pe care și-au pus-o sfinții Rishi. Putem să facem ceva pentru a elibera ceea ce a fost ferecat prin vrajă? Da, putem să facem ceva! Ceea ce facem noi, ca oameni, aici, în lumea fizică, nu este altceva decât expresia exterioară a unor procese spirituale. Tot ceea ce facem noi își are în același timp semnificația sa în lumea spirituală. Să presupunem următorul lucru: un om are în față ceva, un cristal de munte sau o bucată de aur sau altceva asemănător. Ce se întâmplă când un om privește un obiect exterior cu ochiul său sensibil? Are loc un joc reciproc permanent între spiritul elementar ferecat prin vrajă și om. Există o legătură între ceea ce este închis în materie și om. Să presupunem că omul doar se uită la obiectul respectiv, astfel încât el doar observă ceea ce se apropie de ochi; atunci ceva din aceste ființe elementare pătrunde în om. Ceva din ființele elementare ferecate prin vrajă pătrunde în permanență, de dimineața până seara, în om. Când percepeți ceva, o ceață întreagă de entități elementare, care erau ferecate prin vrajă și sunt tot timpul ferecate prin vrajă, prin procesele de condensare din lume, pătrunde în permanență în dumneavoastră. Să presupunem că omul care privește niște obiecte nu ar

avea deloc înclinația de a reflecta la ele, de a face ca în sufletul său să trăiască ceva din spiritul lucrurilor. El se simte bine, trece, pur și simplu, prin lume, dar nu prelucrează nimic din punct de vedere spiritual, nici cu ajutorul unor idei, nici pe baza unor sentimente, în niciun fel; el rămâne, ca să spunem așa, un simplu spectator la ceea ce îl întâmpină din punct de vedere material în lume. Atunci aceste spirite elementare pătrund în el și se instalează acolo; se află în el, dar nu au câștigat nimic în procesul cosmic în afară de faptul că au urcat din lumea exterioară în om. Dar să presupunem că e vorba de un om care prelucrează din punct de vedere spiritual impresiile lumii exterioare, care, cu ajutorul ideilor, al noțiunilor sale, își face niște reprezentări despre temeiurile spirituale ale lumii, așadar, un om care nu se uită, pur și simplu, la o bucată de metal, ci meditează asupra naturii acesteia, simte frumusețea obiectului, își spiritualizează impresia. Ce face un asemenea om? El eliberează, prin propriul său proces spiritual, ființa elementară care se îndreaptă din lumea exterioară spre el; o ridică pe treapta pe care se afla ea înainte, eliberează ființa elementară din starea de vrajă. Astfel, prin propria noastră spiritualizare, noi putem elibera acele entități care sunt ferecate prin vrajă în aer, în apă și în pământ, așadar, fie le putem închide în interiorul nostru, fără a le schimba, fie, dacă ne spiritualizăm noi înșine tot mai mult, le putem elibera, le putem mântui, pentru ca ele să se reîntoarcă în elementul lor. Pe parcursul întregii sale vieți pe Pământ, omul lasă să se strecoare în el din lumea exterioară niște spirite elementare. Dacă omul doar se uită la lucruri, el lasă, pur și simplu, ca aceste spirite să pătrundă în el și nu le transformă; dacă încearcă să prelucreze lucrurile lumii exterioare în spiritul său cu ajutorul unor idei, noțiuni, sentimente ale frumosului, și așa mai departe, el mântuie și eliberează aceste ființe spirituale elementare.

Oare ce se întâmplă cu aceste ființe elementare care au pătruns, ca să spunem așa, din lucruri în oameni? Ele se află, în primă instanță, în om. Spiritele eliberate trebuie să rămână și ele mai întâi în om, dar numai până la moartea fizică a acestuia. Când omul pășește prin poarta morții, apare o deosebire între acele ființe elementare care, pur și simplu, au intrat în om și pe care el nu le-a ajutat să se ridice din nou până la un element superior, și acele ființe elementare pe care omul, prin propria lui spiritualizare, le-a reconducut spre elementul lor anterior. Ființele elementare pe care omul nu le-a transformat nu au câștigat, în primă instanță, absolut nimic prin faptul că au trecut din lucruri în om; dar celelalte au câștigat posibilitatea ca, odată cu moartea omului respectiv, să se poată întoarce în lumea lor originară. În timpul vieții sale, omul este un punct de trecere pentru aceste entități elementare. După ce omul a trecut prin lumea spirituală și se naște într-o nouă încarnare, la reîncarnarea sa, când trece prin poarta nașterii, toate ființele elementare pe care nu le-a eliberat mai înainte se reîntorc în lumea fizică; dar omul nu le aduce

cu sine înapoi, atunci când coboară, pe cele pe care le-a eliberat, căci ele s-au reîntors la elementul lor originar.

Astfel, prin evoluția lui, prin modul în care se comportă față de natura exterioară, omul are în propriile sale mâini posibilitatea fie de a elibera, fie de a încătușa de Pământ și mai mult decât până acum ființele elementare care au fost ferecate prin vrajă, în mod necesar, pentru a putea lua naștere existența noastră pământească. Așadar, ce face un om care privește un obiect exterior oarecare și, prin faptul că îl examinează, eliberează din acest obiect spiritul elementar? În timp ce mai înainte din foc s-a format, ca să spunem așa, fum, omul formează din fum, pe cale spirituală, focul; numai că el dă drumul acestui foc abia după moartea sa.

Ei bine, gândiți-vă ce infinit de profunde și ce infinit de spirituale sunt toate vechile ritualuri de jertfă, dacă le priviți în lumina sfintei științe a spiritului din vremurile originare. Imaginați-vă preotul stând la altarul de jertfă în acele vremuri în care religia era bazată pe o cunoaștere reală a legilor spirituale, **imaginați-vă cum preotul aprinde flacăra**, cum se înalță fumul și cum înălțarea fumului este transformată în mod real în jertfă, adică este însoțită de rugăciuni. Ce se petrece, în principiu, cu o asemenea jertfă? Preotul stă la altar, acolo unde se produce fumul. Acolo unde ia naștere din căldură elementul solid este ferecat prin vrajă un spirit, dar, în același timp, prin faptul că omul însoțește întregul proces prin rugăciuni, acest spirit este primit în oameni ca spirit, astfel încât după moarte el se poate înălța din nou în lumea superioară. Ce le spunea atunci reprezentantul vechii înțelepciuni celor care puteau înțelege un asemenea proces? El le spunea: Dacă privești lumea exterioară în așa fel încât procesul tău spiritual să nu rămână la fum, ci să fie o înălțare a spiritualului până la elementul foc, eliberezi după moarte spiritul ferecat prin vrajă în fum. – Iar omul care înțelegea acest lucru despre spiritul ferecat prin vrajă în fum și care trecuse în oameni, spunea: Dacă lași spiritul așa cum era el în fum, acesta trebuie să se reîncarneze odată cu tine, el nu se poate întoarce după moartea ta în lumea spirituală; dar dacă l-ai eliberat, dacă l-ai condus înapoi la elementul foc, după moartea ta el se va înălța în lumea spirituală și nu trebuie să se întoarcă pe Pământ odată cu nașterea ta.

Și acum aveți acele fraze profunde din Bhagavad Gita care au fost prezentate în conferința anterioară. Aici nu e vorba deloc de Eul uman, e vorba de acele entități ale naturii, de acele spirite elementare care pătrund în om din lumea exterioară. Se spune: Privește focul, privește fumul! Ceea ce transformă omul în foc prin procesele sale spirituale sunt niște spirite pe care el le eliberează după moartea sa. Spiritele pe care omul le lasă așa cum se găsesc în fum trebuie să rămână unite cu el după moartea sa și trebuie să se reîncarneze când el se va naște din nou. – Destinul spiritelor elementare ni se înfățișează, în primul rând, în felul următor: prin

înțelepciunea pe care omul o dezvoltă în sine, el eliberează în permanență la moartea sa niște spirite elementare; dacă e lipsit de înțelepciune, dacă rămâne agățat în sens pur material de aparența sensibilă, el obligă spiritele elementare să rămână fixate de el și le constrânge să revină împreună cu el în această lume, să se nască mereu și mereu odată cu el.

Dar nu numai de foc și de ceea ce are legătură cu focul sunt legate entitățile elementare. În toate fenomenele care au loc din punct de vedere sensibil-exterior trăiesc niște entități elementare care sunt solii entităților divin-spirituale superioare. De exemplu, în lume nu ar fi putut avea loc niciodată conlucrarea acelor forțe care au făcut să ia naștere ziua și noaptea dacă asemenea entități elementare nu ar fi lucrat în cete mari pentru ca planetele să se poată rostogoli prin Univers în mod corespunzător, în așa fel încât să ia naștere această alternanță dintre zi și noapte. Tot ceea ce se petrece este provocat de cete de entități spirituale inferioare și superioare ale ierarhiilor spirituale. Noi am ajuns la entitățile de pe treapta cea mai de jos, la soli. Când din noapte ia naștere ziua și din zi ia naștere noaptea, în această trecere trăiesc și niște entități elementare. Și situația este de așa natură încât omul stă într-o legătură intimă și cu entitățile regnurilor elementare care trebuie să facă să ia naștere ziua și noaptea. Dacă omul e indolent, leneș, dacă se lasă în voia lucrurilor, el acționează asupra acestor entități elementare care au de-a face cu ziua și noaptea altfel decât dacă e activ, harnic, sânguincios, productiv. Și anume, când omul e indolent, el se unește cu anumite ființe elementare ca și atunci când e harnic, dar într-un mod absolut specific. Acele ființe din a doua categorie de ființe elementare, menționată acum, care își desfășoară viața în timpul zilei, care rostogolesc, ca să spunem așa, ziua, sunt prezente și ele aici în elementul lor superior. Dar, așa cum ființele elementare ale primei categorii, categoria ființelor focului, sunt captive în aer, apă și în pământ, tot astfel, anumite ființe elementare sunt captive în întuneric, și noi nu am putea deosebi ziua de noapte dacă aceste ființe elementare nu ar fi întemnițate, ca să spunem așa, în noapte. Omul se poate bucura de zi datorită faptului că entitățile divin-spirituale au alungat ființele elementare și le-au încătușat în timpul nopții. Dacă omul este indolent, aceste entități elementare se strecoară neîncetat în el, iar el le lasă așa cum sunt. Prin lenea lui, omul lasă neschimbate entitățile elementare care sunt încătușate în timpul nopții de întuneric; când omul e harnic, sânguincios, când face ceva, el conduce pe cale spirituală aceste ființe elementare care pătrund în el, le conduce înapoi, în zi. Așadar, el descătușează în permanență aceste ființe ale naturii din ceea ce de-a doua categorie. Pe parcursul întregii vieți, noi purtăm în interiorul nostru toate ființele elementare, pe cele care au pătruns în noi în timp ce eram indolenți și pe cele care au pătruns în timp ce eram harnici. Când trecem prin poarta morții, ființele pe care le-am condus înapoi spre zi pot merge iar în lumea spirituală; ființele pe care le-am lăsat în noapte prin indolența

noastră rămân înlănțuite de noi, și le aducem înapoi la o nouă încarnare. Ființele elementare exterioare pe care le lăsăm să se strecoare în noi prin pura amăgire a simțurilor, entitățile nocturne pe care le lăsăm să se strecoare în noi prin lene și indolență vor reveni odată cu reîncarnarea noastră.

Și acum avem al doilea moment din Bhagavad Gita. Din nou, prin cuvintele respective nu se atrage atenția asupra Eului uman, ci asupra acestui gen de ființe elementare: Privește ziua și noaptea! Ceea ce eliberezi tu însuși prin faptul că, prin hărnicia ta, faci dintr-o ființă a nopții o ființă a zilei, ceea ce iese din zi când mori intră în lumea superioară; ființele pe care le iei cu tine ca ființe ale nopții le condamni să se nască din nou odată cu tine.

Și veți bănuî ce se poate spune mai departe. Ce se poate spune despre fenomenele pe care tocmai le-am discutat se poate spune și despre niște fenomene mai cuprinzătoare ale naturii, de exemplu, despre ceea ce face să ia naștere luna noastră de 28 de zile, despre alternanța dintre Luna în creștere și Luna în descreștere. A fost nevoie să participe o întreagă ceată de ființe elementare pentru a pune Luna în mișcare astfel încât să poată lua naștere această perioadă lunară, în așa fel încât pe Pământul nostru vizibil să se poată desfășura în mod real tot ceea ce are legătură cu această alternanță a fazelor lunare. Și pentru aceasta a fost nevoie, iarăși, ca anumite entități să fie ferecate prin vrajă, să fie condamnate, să fie încătușate de către entitățile superioare.

Privirea clarvăzătoare observă că atunci când Luna este în creștere niște entități spirituale trec dintr-un regn inferior într-un regn supraordonat. Dar, pentru ca să fie ordine, alte entități spirituale elementare trebuie să fie, la rândul lor, ferecate prin vrajă aici, jos, în niște regnuri subordonate. Aceste entități elementare ale unui al treilea regn se află și ele într-o relație cu omul. Când omul e senin, când e mulțumit cu lumea, când înțelege lumea îmbrățișând toate lucrurile cu o inimă deschisă, el eliberează neîncetat entitățile care sunt încătușate de Luna în descreștere. Entitățile pătrund în el și, datorită liniștii sale sufletești, datorită mulțumirii sale interioare, datorită sentimentelor sale armonioase față de lume și datorită concepției sale armonioase despre lume, ele sunt eliberate neîncetat. Entitățile care intră în om când e mâhnit, când e posac, când nu e mulțumit de nimic, când e prost dispus din orice rămân în starea în care se aflau, ferecate prin vrajă de Luna în descreștere. Există oameni care, prin faptul că au ajuns la sentimente armonioase față de lume, prin faptul că au inimi senine, acționează eliberator asupra unui mare număr de ființe elementare care au luat naștere așa cum am descris. Dacă are sentimente armonioase față de lume, dacă este împăcat interior cu lumea, omul este un eliberator al unor ființe spirituale elementare. Prin starea lui posacă, prin

indispoziția lui, prin mâhnirea lui, el încătușează niște ființe elementare care ar putea fi eliberate.

Vedeți deci că **dispoziția sufletească a omului nu are importanță numai pentru el, seninătatea sau mâhnirea omului emană din entitatea lui, având un efect de eliberare sau de încătușare. Ceea ce face omul prin dispozițiile sale sufletești trece în spiritual în toate direcțiile.**

Aici avem al treilea moment al acelei învățături importante din Bhagavad Gita: Privește! Când un om acționează prin dispoziția lui sufletească în așa fel încât eliberează niște spirite, așa cum se întâmplă când Luna este în creștere, în momentul în care omul trece prin poarta morții aceste spirite eliberate se pot întoarce în lumea superioară. Când omul, prin indispoziția lui, prin ipohondria lui, cheamă să intre în el spiritele din jurul său și le lasă așa cum sunt, așa cum era necesar să fie ele prezente pentru a putea fi pus în mișcare sistemul ordonat al Lunii, aceste spirite rămân înlănțuite de el și trebuie să se nască iar când omul pășește într-o nouă existență. Astfel, avem o a treia treaptă de spirite elementare, care fie sunt eliberate, se întorc în patria lor, odată cu moartea omului, fie trebuie să se nască din nou în această lume odată cu omul respectiv.

Și, în sfârșit, avem o a patra categorie de spirite elementare. Sunt acele spirite care au colaborat la stabilirea circuitului anual al Soarelui, pentru ca Soarele verii să poată acționa aici, jos, pe Pământ, trezind la viață și fecundând, pentru ca ceea ce înflorește și crește de primăvara până toamna să poată înflori și prospera din nou. Pentru aceasta a fost necesar ca anumite spirite să fie încătușate în iarnă, să fie ferecate prin vrajă în timpul perioadei Soarelui de iarnă. Și omul acționează tot așa cum am descris mai înainte când am vorbit despre celelalte categorii de entități spirituale ale regnului elementar. Imaginați-vă un om care, când intră în perioada iernii, își spune: Noptile devin mai lungi, zilele mai scurte, ajungem în partea circuitului anual al Soarelui în care, ca să spunem așa, Soarele nu își mai trimite pe Pământ forțele sale fecundatoare. Pământul exterior moare, dar eu mă simt cu atât mai îndatorat să înviu în sens spiritual odată cu acest Pământ pe cale de a muri. Acum eu trebuie să preiau tot mai mult în mine spiritul. – Imaginați-vă un om care, în preajma Crăciunului, se transpune într-o dispoziție de sărbătoare tot mai evlavioasă, un om care învață să înțeleagă sărbătoarea Crăciunului în sensul că lumea sensibil-exterioară este cel mai mult pe cale de a muri, în schimb, spiritul trebuie să trăiască în modul cel mai intens; omul trăiește cu această dispoziție din perioada Crăciunului până la Paște, el își amintește că de reînvierea celor exterioare este legată moartea spirituală, el trăiește sărbătoarea Paștelui cu înțelegere. Un asemenea om nu are o religie pur exterioară, ci o înțelegere religioasă a proceselor din natură, a spiritului care domnește în

natură, și prin acest fel de evlavie, prin această spiritualitate a sa, el eliberează a patra categorie de entități elementare, care ies și intră mereu în om, entități elementare care sunt legate de circuitul Soarelui. Iar dacă e vorba de un om lipsit de evlavie în acest sens, care neagă spiritul sau nu-l simte, care se cufundă în haosul materialist, spiritele elementare de pe această treaptă a patra intră în el și rămân așa cum sunt. Iar la moartea omului aceste spirite elementare de pe treapta a patra, la rândul lor, fie sunt eliberate și se întorc în elementul lor, fie rămân înlanțuite de om și trebuie să apară iar când el pășește spre o nouă încarnare. Astfel, când omul se unește cu spiritele iernii fără a le transforma în spirite ale verii, fără a le elibera prin spiritualitatea sa, el va condamna aceste spirite să se nască din nou, pe când altfel nu s-ar naște din nou, nu ar trebui să se reîntoarcă odată cu el.

Privește focul și fumul! Dacă te unești cu lumea exterioară în așa fel încât procesul tău spiritual-sufletesc să fie asemănător cu procesul care are loc când iau naștere focul și fumul, în așa fel încât tu însuși să spiritualizezi lucrurile prin procesul tău de cunoaștere și de simțire, ajuți anumite spirite elementare să se înalțe. Dacă te unești cu ziua, eliberezi, la rândul lor, spiritele corespunzătoare ale zilei. Privește lumina, privește ziua, privește Luna în creștere, privește jumătatea anului dominată de Soare! Dacă acționezi în așa fel încât să conduci spiritele elementare înapoi spre lumină, spre zi, spre Luna în creștere, spre perioada verii din ciclul anual, eliberezi aceste spirite elementare care îți sunt atât de necesare; ele se înalță, odată cu moartea ta, în lumea spirituală. Dacă te unești cu fumul, dacă doar privești la obiectul solid, dacă te unești cu noaptea și cu lenea, dacă te unești prin mâhnirea ta cu spiritul Lunii în descreștere, dacă prin faptul că ești lipsit de Dumnezeu sau lipsit de spirit te unești cu spiritele care sunt încătușate în perioada Soarelui de iarnă, condamni aceste spirite elementare să se nască din nou odată cu tine.

Abia acum știm despre ce e vorba în acest pasaj din Bhagavad Gita. Cel care crede că ar fi vorba de om nu înțelege Bhagavad Gita; dar cel care știe că orice viață umană este un joc continuu între om și niște spirite care trăiesc ferecate prin vrajă în ambianța noastră și care trebuie să fie desferecate din vrajă, acela vede fie o înălțare, fie o revenire în întrupare a uneia dintre cele patru grupe de ființe elementare. În acest pasaj din Bhagavad Gita ni s-a păstrat taina acestui gen de ierarhie de pe treapta cea mai de jos. Desigur, când trebuie să scoatem la lumină din înțelepciunea originală a lumii ceea ce ni s-a păstrat în marile documente ale religiei, observăm ce lucruri mărețe se află în aceste documente ale religiei și ne dăm seama ce greșit le interpretează cei care le înțeleg superficial sau nu vor să le înțeleagă în profunzimea lor. Ne comportăm just față de ele numai dacă ne spunem: Nu există o înțelepciune destul de înaltă

pentru a descoperi tainele care zac ascunse în ele. Abia atunci aceste documente se pătrund de suflul vrăjit al unei simțiri cu adevărat evlavioase, abia atunci devin ele în adevăratul sens al cuvântului ceea ce trebuie să devină: ele devin un mijloc de purificare și înnobilare a evoluției umane. Ele ne conduc adesea în niște abisuri extraordinare ale înțelepciunii umane. Și abia ceea ce se poate revărsa de acum înainte din izvoarele școlilor oculte și din Misterii în întreaga omenire va permite să apară în adevărata lor măreție și în adevărata lor lumină aceste reflexe – căci ele sunt, totuși, doar niște reflexe – ale înțelepciunii cosmice originare.

Trebuia să arătăm, cu ajutorul unui exemplu relativ dificil, că în cadrul înțelepciunii cosmice originare oamenii erau conștienți de conlucrarea tuturor acelor spirite care ne înconjoară, care sunt prezente peste tot, care intră și ies din om; ei mai erau conștienți, de asemenea, de faptul că acțiunile omului reprezintă un joc reciproc între lumea spirituală și propria lui lume interioară. Enigma omului devine importantă pentru noi abia atunci când ne dăm seama că tot ceea ce facem, chiar dispoziția noastră, se răsfrânge asupra întregului Cosmos, că această mică lume a noastră are o importanță cu efecte infinit de vaste asupra întregii evoluții din macrocosmos. Creșterea simțului responsabilității este lucrul cel mai frumos și cel mai important pe care îl putem cuceri cu ajutorul științei spiritului. El ne învață să înțelegem cu adevărat viața, să dăm deplină valoare acestei vieți, cu care trebuie să ne integrăm în curentul evolutiv într-un mod plin de sens.

IV. GNOMI, ONDINE, SILFIDE ȘI SALAMANDRE

Berlin, 16 mai 1908 (GA 102)

Lucrurile despre care vom discuta astăzi se referă la o temă care ne va face cunoștință cu niște entități care există și astăzi – ele există printre noi, dacă ne considerăm entități spirituale –, dar a căror descriere a jucat deocamdată un rol mai mic în considerațiile noastre de până acum. În toate expunerile noastre teosofice am situat în centrul viziunii noastre omul, ca microcosmos. Dar, pentru a înțelege omul, pentru a-i cunoaște evoluția, trebuie să ne întoarcem foarte adesea privirea de la el și să ne-o îndreptăm spre alte entități, spre niște entități spirituale, superioare, care au jucat odinioară un asemenea rol în evoluția planetei noastre Pământ cum este cel pe care îl joacă astăzi omul pe Pământ.

Am văzut că Pământul, înainte de a intra în stadiul actual, se afla în stadiul pe care ne-am obișnuit să-l numim vechea Lună, și ne-a devenit clar faptul că anumite entități spirituale, care aveau niște facultăți superioare față de cele pe care le are omul astăzi, niște facultăți pe care

omul le va avea abia în niște stadii viitoare ale Pământului, se aflau atunci, pe Lună, pe treapta de om, în alte condiții. Aceste entități sunt spiritele numite Îngeri sau Angheli, Spiritele luminii amurgului. Și, la fel, așa-numiții Arhangheli sau Arhangheli sau Spirite ale focului, care se află astăzi cu două trepte mai sus decât omul, și-au parcurs treapta lor de om pe vechiul Soare, așa cum Asurașii, Spiritele personalității, Arhaii, care stau astăzi, în privința unor însușiri bune sau rele, cu mult deasupra omului, au parcurs această treaptă pe vechiul Saturn. Astfel, pe parcursul timpului, noi am observat mai exact o întreagă serie de asemenea entități, care au participat la întreaga evoluție a Pământului și a întregii noastre vieți și existențe. Noi am făcut cunoștință cu o serie de asemenea entități, spre care trebuie să ne ridicăm, într-o anumită privință, privirea. Cel care contemplă pe baza clarvederii asemenea entități descoperă o deosebire importantă între aceste entități și om.

Dacă vrem să împărțim omul, în sensul unei structurări mai fine a naturii sale, îl putem descompune în ceea ce numim corporalitatea propriu-zisă, corpul fizic, corpul eteric și corpul astral. Apoi distingem de această corporalitate sufletul, pe care îl putem împărți în sufletul senzației, sufletul rațiunii și sufletul conștiinței, iar ca al treilea element al entității umane distingem spiritul, care se află astăzi abia la începutul dezvoltării sale. Omul îl va duce pe culmile desăvârșirii în niște stadii viitoare ale evoluției. Aceste trei părți ale entității sale, corporalitatea, partea sufletească și partea spirituală, constituie, în linii mari, entitatea tripartită a omului.

Dacă ne ridicăm privirea de la om spre acele entități superioare despre care am vorbit adineori, trebuie să spunem: Ele se deosebesc de om, într-un anumit fel, prin faptul că nu au mai dezvoltat corporalitatea mai grosieră, mergând în jos. De aceea, la ele nu putem vedea corporalitatea mai grosieră, care este perceptibilă pentru simțuri. Când contemplăm ființele lunare Pitri, adică pe Ingeri, cum îi numește esoterismul creștin, care și-au parcurs pe Lună treapta lor de om, pe baza acestei deosebiri despre care am vorbit rezultă că noi nu avem voie să le atribuim o corporalitate atât de grosieră cum este aceea pe care o are omul. În schimb, ei au dezvoltat deja componentele superioare, pe care omul le va dezvolta abia în viitor, astfel încât am putea spune: Spre deosebire de om, la ei găsim realizat faptul că sunt suflet și spirit, în opoziție cu omul, care este o entitate tripartită: spirit, suflet și trup. Astfel, noi ne-am ocupat în Cosmos mai ales de acele entități care sunt oameni propriu-ziși, care au spirit, suflet și trup, și de niște entități care se află deasupra omului și au spirit și suflet.

Dar pentru cercetătorul ocult mai există, în realitate, și alte entități, care, mai ales pentru faza actuală de evoluție a omului, sunt foarte ascunse, dar care joacă, totuși, un rol important în

evoluția Cosmosului. Și anume, există și niște entități la care cercetătorul care sondează lumea cu ajutorul privirii clarvăzătoare nu poate descoperi ceea ce ne-am obișnuit să desemnăm la om drept „spirit”, ci care sunt alcătuite, în esență, din corp și suflet. Din considerațiile noastre de până acum, cunoașteți o întreagă grupă de asemenea entități; acestea sunt animalele. Ele au corp și suflet. Dar noi știm că animalele se leagă, în sus, cu sufletele-grup sau Eurile-grup corespunzătoare, și că acestea sunt deja de natură spirituală. Astfel, animalul individual care stă în fața noastră în lumea fizică ni se prezintă, ce-i drept, ca o ființă care are numai corp și suflet, dar ea se continuă, ca să spunem așa, în sus, în lumile superioare, și se conexează la spiritualitate. V-am prezentat adesea comparația pe care o putem face cu privire la aceste Euri-grup ale animalelor: Dacă aici ar exista un perete și eu mi-aș vârî cele zece degete ale mele prin zece orificii ale peretelui și dumneavoastră nu m-ați vedea pe mine, ci numai cele zece degete ale mele, atunci, pe bună dreptate, ați trage concluzia că această mișcare a degetelor mele trebuie să vină de la o ființă care se află în spatele peretelui. Așa stau lucrurile și cu animalele și cu Eurile-grup. Aceste Euri-grup există, și animalul trece încetul cu încetul, treptat, în ele. Diversele animale care au aceeași formă aparțin acestor Euri-grup ale lor. Așadar, numai dacă vorbim de partea animalului care constituie animalul individual aici, pe planul fizic, putem spune că animalele au corp și suflet. Noi facem atunci abstracție de partea care urmează după elementul astral.

Dar există alte entități, niște entități care au și ele tot numai corp și suflet, dar care nu sunt vizibile pentru observația fizică. În diferitele teorii teosofice, ele sunt numite adesea „spirite elementare”, dar e foarte nepotrivit să le numim spirite elementare, deoarece ele sunt, de fapt, niște ființe care nu au deloc spirit, sunt entități fără „spirit”, pe care ar fi mai bine, așadar, să le numim ființe elementare. Vom vedea pe parcursul expunerii de astăzi de ce corpul lor nu este vizibil. Deocamdată, înainte de a da mai mult decât un fel de definiție a acestor entități, vrem să spunem că ele sunt, am putea spune, niște ființe alcătuite din corp și suflet situate sub nivelul omului. Firește, în epoca noastră raționalistă, existența acestor entități este tăgăduită, căci, în faza actuală a evoluției sale, omul nu le poate percepe. Cel care vrea să le perceapă trebuie să-și fi dezvoltat, până la un anumit grad, conștiința clarvăzătoare. Dar ceea ce nu este perceptibil nu înseamnă că nu este activ în lumea noastră. Cu siguranță, activitatea acestor entități, care au corp și suflet, intervine în lumea noastră. Ceea ce fac ele poate fi perceput foarte bine, doar ele însele nu sunt perceptibile.

Se pune problema să ne facem o reprezentare despre asemenea ființe elementare, în măsura în care ne-o putem face fără a le contempla noi înșine. Aceste ființe elementare sunt conținute

în tot felul de forme din spațiul spiritual care ne-a primit pe toți, și ele sunt numite și „spirite ale naturii”. Li se dau, în general, cele mai diferite nume. Dar aceste nume nu sunt importante. Ceea ce ar fi necesar este să ne formăm o anumită reprezentare despre ele. Aici începe deja în mod real ceva care face apel la sentimentele dumneavoastră teosofice, căci aş vrea să vă descriu o dată într-un mod absolut deschis cum se prezintă asemenea entităţi în faţa privirii clarvăzătoare.

Există diferite entităţi, care sunt prezente în cele mai diferite locuri ale Pământului. Astfel, de exemplu, le puteţi vedea mai ales când ajungeţi în adâncuri ale Pământului care nu au fost atinse niciodată, care nu au fost străbătute niciodată de fiinţe vii, unde nu au crescut niciodată plante vii, aşadar, de exemplu, în locuri dintr-o mină care au fost dintotdeauna de natură minerală. Dacă înlăturaţi stratul metalic sau mineral al pământului, găsiţi aici nişte entităţi care se fac remarcate, în primă instanţă, într-un mod ciudat, ca şi cum ceva s-ar preface în pulbere. Vedem că ele erau ghemuite unele într-altele într-o cantitate imensă şi, când dăm la o parte pământul, ele se desfac oarecum brusc unele de altele. Şi esenţial este faptul că ele nu numai că se desfac unele de altele, că zboară în toate părţile, ci că devin mai mari în ceea ce priveşte propria lor corporalitate. Desigur, chiar dacă şi-au atins dimensiunea lor cea mai mare, ele rămân întotdeauna mai mici decât omul. Omul instruit de astăzi nu cunoaşte aceste entităţi. Dar nişte oameni care şi-au mai păstrat un anumit simţ natural, adică o anumită forţă clarvăzătoare, pe care au avut-o odinioară toţi oamenii şi pe care trebuiau să o piardă odată cu dobândirea conştiinţei obiective exterioare, asemenea oameni v-ar putea relata foarte bine despre aceste fiinţe, şi ei au dat acestor fiinţe cele mai diferite nume, spiriduşi, gnomi şi aşa mai departe.

Aceste entităţi se deosebesc de om prin faptul că ele nu sunt vizibile, la fel ca omul, în corporalitatea lor, şi se deosebesc într-un mod şi mai esenţial prin faptul că la ele nu s-ar putea face niciodată apel la o responsabilitate morală. Aşadar, ele nu au ceea ce numim la om responsabilitate morală. Ele fac ceea ce fac oarecum automat. Dar, în această privinţă, ceea ce fac ele nu diferă deloc de ceea ce face, de exemplu, intelectul uman, inteligenţa umană. Ele au chiar în gradul cel mai înalt ceea ce numim „isteţime”, şi cel care intră în contact cu ele poate simţi mostre bune ale isteţimii lor, căci îi pot juca omului tot felul de feste, aşa cum poate observa uneori orice miner care şi-a mai păstrat ceva dintr-un simţ natural sănătos, şi anume, minerul care lucrează în minele cu zăcământ metalifer, nu minerul din minele de cărbuni.

Aceste entităţi pot fi cercetate cu mijloacele ocultismului în ceea ce priveşte structura lor, la fel ca omul. Dacă cercetăm omul în această privinţă, el ne prezintă, ca partea componentă cea mai de jos, corpul fizic, apoi corpul eteric, corpul astral şi Eul. Iar ceea ce se dezvoltă, încetul cu

încetul, prin munca Eului, din părțile inferioare numim Sine spirituală sau Manas, Spirit al vieții sau Budhi și Om-spirit sau Atma.

Ceea ce intră în considerare în mod esențial pentru treapta actuală a omenirii sunt cele patru părți componente: corpul fizic, corpul eteric, corpul astral și Eul, astfel încât noi spunem că Eul este componenta cea mai de sus, iar corpul fizic este componenta cea mai de jos. Facem o mare greșeală dacă vrem să ne fixăm într-un mod absolut abstract ideea că acest corp fizic uman nu ar avea nimic de-a face cu Eul uman. În corpul fizic uman avem instrumentul Eului uman. Am văzut că corpul uman este o formațiune foarte complicată.

Așadar, noi am spus că **Eul își are instrumentul său fizic în sistemul sangvin**, corpul astral în sistemul nervos, corpul eteric, în sistemul glandular, iar corpul fizic în organele fizice, care acționează într-un mod pur mecanic, astfel încât trebuie să ne imaginăm că orice trăire umană interioară care are loc în corpul astral își are expresia ei materială în sistemul nervos, tot ceea ce se petrece în corpul eteric își are expresia materială în sistemul glandular, și așa mai departe. Astfel, corpul fizic formează pentru noi o copie a entității cvadripartite a omului.

Examinați corpul fizic uman, așa cum îl aveți în fața dumneavoastră, și examinați tot ceea ce înseamnă acest corp fizic uman, ca instrument al Eului înzestrat cu gândire, cu inteligență. Vă puteți lămuri cel mai bine despre ce este vorba aici dacă vă gândiți la faptul că Eul însuși rămâne același de la o încarnare la alta, dar instrumentul este construit din nou la fiecare încarnare. Ei bine, ceea ce are omul ca organizare materială mai fină, superioară organizării animalului, așadar, înainte de toate, acea organizare care revelează inteligența umană, a luat naștere prin faptul că Eul a învățat lent și treptat, pe parcursul unor perioade lungi de timp, să lucreze la corpul său astral. Căci noi știm, desigur, că la orice om **corpul astral constă din două părți, o parte pe care a primit-o din Cosmos, la care Eul încă nu a făcut nimic, și o altă parte, pe care Eul a transformat-o deja**. În orice om aceste două părți ale corpului astral s-au dezvoltat până la un anumit punct. În sistemul nervos superior, mai ales în creier, care este construit din nou la fiecare încarnare, aveți expresia materială exterioară a ceea ce a transformat omul prin Eul său la propriul corp astral, chiar dacă în cea mai mare parte în mod inconștient. Faptul că omul are un creier anterior mult mai elaborat și mai dezvoltat decât animalele se bazează pe faptul că acest creier anterior este expresia, manifestarea corpului astral modelat și transformat de către Eu. Dar corpul astral este, totuși, cel care își are expresia sa exterioară și în sistemul nervilor. Vom putea înțelege ușor faptul că, în momentul în care o parte a organismului nostru e transformată, apare în mod necesar o modificare a restului organismului. De ce nu poate merge omul pe patru picioare? De ce și-a transformat el membrele anterioare în organe ale muncii?

Pentru că a lucrat la corpul său astral, și acest fapt a dus la transformarea necesară a membrilor sale anterioare în organe ale muncii; astfel, și forma creierului este un rezultat al acestei munci interioare. Exteriorul este întotdeauna o revelare a interiorului. Tot ceea ce vedem în corpul fizic în faza sa actuală de dezvoltare este un rezultat specific al evoluției spirituale.

Vă veți da seama că tot ceea ce există în domeniul material, până la formă, este un rezultat a ceea ce stă, ca element activ, în spatele acestui domeniu material. Așadar, când avem în fața noastră niște entități cum sunt cele pe care le-am descris adineaori, cărora le lipsește posibilitatea de a-și transforma corpul astral – căci le lipsește spiritualitatea, la corpul lor astral nu lucrează niciun Eu –, acest corp astral, care este, totuși, suma trăirilor sufletești pe care le poate avea un corp astral, trebuie să se exprime într-o formă materială. Această formă materială, pe care o are o asemenea entitate care nu este pătrunsă de căldura unui Eu, nu poate fi vizibilă în lumea fizică în faza noastră de evoluție, și nu este vizibilă pentru că ea se află cu un grad mai jos decât materia noastră vizibilă. Înțelegeți bine despre ce este vorba.

Dacă vreți să vă clarificați ce anume reprezintă corpul dumneavoastră fizic, spuneți: Noi putem vedea corpul fizic. – Corpul eteric nu-l puteți vedea, pentru că el se află, cu substanțialitatea sa, cu o treaptă mai sus. Nu puteți vedea nici corpul astral, pentru că el, la rândul său, se află cu o treaptă mai sus decât corpul eteric. Dar nu există numai substanțialitate situată mai sus, ci și substanțialitate situată sub nivelul materiei fizice, și nici aceasta nu poate fi văzută, căci din întreaga materie poate fi văzută numai o parte de mijloc, tocmai aceea care constituie materia fizică, pe care o vedem cu ochii fizici. Și, exact așa cum domeniul substanțial se continuă în sus cu baza fizică a etericului, a astralului, tot astfel se continuă și în jos și devine și aici invizibil. Și acum, după ce ne-am așezat în fața ochilor structura omului, ne putem reprezenta și structura acestor entități de o altă natură.

Am văzut că, dacă privim omul începând de jos, el are ca primă parte corpul fizic, apoi corpul eteric, corpul astral și, ca a patra parte, Eul. **Aceste entități, pe care le vom numi de acum înainte ființe elementare, sunt entități cărora le lipsește Eul, și de aceea le lipsește și responsabilitatea.** În schimb, ele au dezvoltat un principiu sub nivelul corpului fizic. Îl puteți numi principiul „minus unu”. Așadar, la ele sunt dezvoltate principiile trei, doi, unu și minus unu. Dar putem merge și mai departe. Nu există numai **entități care încep cu corpul astral** și care au dezvoltat, pe lângă aceasta, și principiul minus unu, ci există și entități care încep cu doi, care **au numai principiul corpului eteric, apoi principiul corpului fizic,** apoi principiul minus unu și, în plus, și principiul minus doi. Și, în sfârșit, avem niște entități la care principiul cel mai înalt este ceea ce la om constituie principiul cel mai de jos; ele încep cu principiul unu, apoi au principiul

minus unu, principiul minus doi și principiul minus trei. Ne putem face o reprezentare și mai clară în legătură cu întrebarea de ce aceste entități nu sunt vizibile. Căci ați putea obiecta: Dacă ele au un corp fizic, ar trebui, totuși, să fie vizibile. – Dacă nu ar exista părțile componente superioare ale omului, dacă omul ar avea numai un corp fizic, acesta ar arăta cu totul altfel. Când omul moare, corpul fizic este lăsat singur; atunci el se fărâmițează, se descompune, se pulverizează în tot felul de atomi. Aceasta este forma lui naturală. El se prezintă așa cum îl puteți cunoaște astăzi doar datorită faptului că este pătruns de sus de către Eu, corpul astral și corpul eteric.

Desigur, **entitățile pe care le numim gnomi sau spiriduși au un corp fizic**, dar le lipsește Eul, corpul astral și corpul eteric. Numim gnomi acele entități la care cea mai înaltă parte componentă este corpul fizic. Ele au trei principii care se află sub nivelul corpului fizic, ceea ce face ca corpul lor fizic să fie mult mai puțin vizibil decât corpul fizic al omului. Forțele situate sub planul fizic ale acestor entități fac ca nici principiul corpului fizic să nu poată fi niciodată vizibil pentru ochii obișnuiți. Dacă ar fi să aibă o materie apropiată de cea fizică, ele ar putea-o avea numai sub o presiune puternică, așa cum se întâmplă când materia exterioară le presează. Atunci corporalitatea lor este atât de comprimată, încât ele se ghemuiesc într-un număr mare unele într-altele și se dezvoltă într-un mod atât de respingător, așa cum am descris adineaori. În general, dacă înlăturați presiunea exercitată asupra lor, procesul care intervine în cazul acestor entități este un proces de descompunere care se petrece cu o rapiditate extraordinară. Același proces pe care îl puteți percepe la oameni după moarte se petrece la ele cu o rapiditate extraordinară când dați la o parte pământul. De aceea, ele nu pot fi vizibile niciodată, chiar dacă au un corp fizic. Pentru cel a cărui privire poate răzbate prin acest pământ fizic, ele au un corp fizic mic. Acest corp fizic, pe care ele îl au conform principiului forței, are în sine ceva care, firește, în structura sa, în organizarea sa, este asemănător cu instrumentul uman al gândirii, cu instrumentul uman al inteligenței. De aceea, cei care zugrăvesc, pe baza unui anumit simț al naturii, niște gnomi nu degeaba zugrăvesc tocmai capetele într-un mod deosebit de caracteristic. Toate simbolurile care sunt desenate aici au un fel de realitate. La acești gnomi găsiți un soi de inteligență care acționează de-a dreptul automat. În realitate, e ca și cum v-ați imagina creierul dumneavoastră scos în afară și că el nu ar fi pătruns de părțile componente superioare; în cazul acesta, el nu ar acționa nici la dumneavoastră în sensul evoluției superioare, ci împotriva evoluției superioare. De aceea avem în fața noastră aceste entități pe care le numim gnomi. Atunci vom putea proiecta lumină și asupra ființelor care se află la un nivel mai jos decât omul.

Trebuie să ne facem mai întâi o idee, pentru că acest lucru are legătură cu misiunea care ne revine, despre felul în care au luat naștere pe parcursul evoluției asemenea entități. Această problemă nu are legătură numai cu evoluția trecută, ci, cu siguranță, și cu evoluția viitoare. Acesta este esențialul. Pentru a cunoaște despre ce este vorba, vom examina evoluția omului.

Știm cum pășește omul din încarnare în încarnare. Știm că el introduce în fiecare nouă încarnare roadele încarnărilor trecute. În acest fel, omul colaborează el însuși, pentru fiecare nouă încarnare, atât la crearea formei sale, cât și a facultăților sale, precum și a destinului său. Ceea ce a imprimat lumii exterioare ca acțiuni ale sale se răsfrânge asupra lui ca destin; ceea ce a imprimat în viețile sale trecute în sine însuși se răsfrânge asupra lui ca facultăți și talente. Astfel, el colaborează atât la crearea destinului său exterior, cât și la crearea organizării sale interioare. Să ne întrebăm: De unde vine oare ceea ce ne aduce pe o treaptă mai desăvârșită? – Căci, în această privință, fiecare om actual de nivel mediu se află pe o treaptă superioară față de niște stări mai timpurii ale omenirii. Ceea ce ne face să atingem grade tot mai înalte de desăvârșire este ceea ce ne-am însușit noi înșine în trecerea din încarnare în încarnare. Nu degeaba percepem lumea, nu degeaba vedem cu ochii noștri, nu degeaba auzim cu urechile noastre, ci în fiecare încarnare ne asimilăm anumite roade ale vieții. Le luăm cu noi după moarte, și ceea ce este activ în ele formează forțele germinative care colaborează la procesele de construcție și deconstrucție în încarnarea următoare.

Ei bine, pot interveni diferite lucruri. Brațul balanței poate înclina într-o direcție sau alta. Situația ideală ar fi, totuși, ca omul să-și folosească viața în fiecare încarnare într-un mod judicios, în așa fel încât să nu lase neexperimentat și netrăit nimic din ceea ce poate experimenta, nimic din ceea ce poate trăi și poate purta roade pentru încarnările următoare, ci să ia cu sine tot ceea ce a asimilat mai înainte. Dar, de regulă, nu se întâmplă așa. Omul degenerază într-o direcție sau alta. Fie nu își folosește viața în mod temeinic pentru a extrage tot ceea ce ar trebui să extragă pentru el; atunci anumite forțe rămân neutilizate și el aduce cu sine în noua încarnare mai puțin decât ar fi putut aduce. Fie pătrunde prea adânc în organizarea sa, intră prea puternic în încarnare, se unește prea strâns cu corporalitatea sa. Există două tipuri de oameni: unii ar vrea să trăiască cu totul în spirit, ei nu coboară complet până în corporalitatea lor. Oamenii obișnuiți îi numesc fanțaști, visători, și așa mai departe. Și există alți oameni, care coboară prea adânc în corporalitatea lor; ei nu doar folosesc ceea ce trebuie să fie extras din încarnare, ci se unesc strâns cu încarnarea lor. Le este agreabil, le place să se unească strâns cu încarnarea lor. Ei nu păstrează ceea ce trece din încarnare în încarnare. Ei lasă ca roadele să se cufunde în ceea ce, totuși, nu ar trebui să fie decât instrumentul pentru sămburele ființial veșnic al omului.

Eu am atras odată atenția asupra faptului că există un mit, o legendă importantă, care ne aşază în fața sufletului o imagine și ne arată ce anume pot trăi acei oameni care coboară prea adânc în partea trecătoare și efemeră a unei încarnări. Dacă gândim lucrurile până la capăt, ne putem aşeza în fața sufletului următorul fapt: ne putem imagina un om care spune: Ah, mă interesează să transport totul în sâmburele meu ființial într-o altă încarnare. Eu vreau să mă unesc strâns cu această încarnare, care îmi place, care este bună pentru mine, și nu-mi pasă deloc ce-o fi mai târziu. – Ce s-ar întâmpla dacă această mentalitate s-ar dezvolta în mod radical? Atunci s-ar forma un om care ar sta pe marginea drumului, pe lângă el ar trece unul dintre marii conducători care indică oamenilor calea. Dar el nu vrea să știe nimic despre viitor, respinge un asemenea învățător, un asemenea conducător al omenirii: Nu vreau să știu nimic de tine, tu, care vrei să-mi conduci sâmburele ființial în încarnările viitoare, până când omenirea va deveni desăvârșită. Eu vreau să mă unesc strâns cu forma actuală, cu forma pe care o am acum! – Un asemenea om, care respinge un astfel de conducător al omenirii, va reapărea în aceeași formă. Și dacă în sufletul lui va exista aceeași mentalitate ca înainte, el îi va respinge și în încarnarea următoare pe conducătorii omenirii, și va reapărea mereu în aceeași formă. Si atunci când alii oameni, care i-au ascultat pe marii conducători ai omenirii, care și-au păstrat sufletul cu sâmburele ființial veșnic, vor reapărea într-o rasă evoluată, cel care nu a vrut să știe de marele învățător, cel care îi respinge pe marii conducători ai omenirii va reapărea mereu în sânul aceleiași rase, pentru că el își poate dezvolta numai acea unică formă.

Aceasta este ideea mai profundă despre *Ahasverus*, cel care trebuie să reapară mereu în aceeași formă, pentru că el a respins mâna celui mai mare dintre conducători, mâna lui Christos. Astfel, omul are posibilitatea fie să se unească prea strâns cu natura unei încarnări și să-i respingă pe conducătorii omenirii, fie să se transforme, evoluând spre niște rase superioare, spre o desăvârșire tot mai înaltă. Rasele nu ar deveni decadente, nu s-ar ruina, dacă nu ar exista suflete care nu pot avansa și nu vor să avanseze spre o formă de rasă superioară. Priviți rasele care s-au păstrat din vremuri mai vechi: ele sunt prezente, pur și simplu, pentru că aici unele suflete nu s-au putut ridica mai sus. Nu pot vorbi astăzi mai mult despre ce se înțelege prin faptul că omul „se unește strâns cu rasa”. Pe parcursul evoluției pământești au luat naștere și au ajuns în declin o întreagă serie de rase. Gândiți-vă la vremurile atlanteene. Atlanteenii au evoluat parcurgând rasele; rasele s-au stins, dar sufletele umane au trecut în alte rase, superioare. Dar cei care vor să rămână pe loc, cei care vor să se unească strâns cu rasa, pot ajunge în situația de a coborî și de a se dizolva în materie „prin propria lor greutate”. Există șaisprezece posibilități de a se uni strâns cu rasa. Ele sunt numite „cele

șaisprezece căi ale distrugerii". Dar, dacă merge înainte, omul se poate ridica pe trepte din ce în ce mai înalte.

Vedem, într-adevăr, că omul se poate uni atât de strâns cu o încarnare încât să rămână, ca să spunem așa, în urma evoluției. Când revine într-o nouă încarnare, ceilalți frați ai săi sufletești se află pe o treaptă mai înaltă. Dar el trebuie să se mulțumească cu o încarnare inferioară, cu ceea ce i-a rămas de la o rasă decadentă. Acest fapt nu trebuie să sperie pe nimeni. Astăzi, lucrurile nu stau pentru nimeni în așa fel încât omul să nu mai poată recupera ceva și prin aceasta să fie obligat să iasă din cadrul evoluției. Dar trebuie să ne așezăm, totuși, această posibilitate în fața sufletului.

Să presupunem cazul extrem: un om se unește cât mai strâns posibil cu ceea ce constituie natura unei încarnări. El nu poate face acest lucru imediat, pentru că nu e destul de puternic ca s-o facă dintr-odată, dar într-o perioadă de șaisprezece încarnări el ar putea face acest lucru, ar putea merge pe cele șaisprezece căi greșite. Să presupunem că ar putea s-o facă într-o încarnare; atunci ar ajunge la următorul lucru.

Pământul, cu sufletele lui, nu așteaptă, el merge mai departe. Dar, pentru că aspectul material este întotdeauna o expresie a unui aspect sufletesc, un asemenea om ajunge în cele din urmă pe o treaptă pe care el nu mai găsește nicio posibilitate de a primi un corp adecvat pentru sine, căci, într-adevăr, e posibil să nu mai existe niciun fel de corpuri pentru asemenea suflete care s-au unit prea strâns cu corporalitatea. Astfel, asemenea suflete pierd posibilitatea de a se mai încarna, și nu mai găsesc nicio altă ocazie. Imaginați-vă ce pierd asemenea suflete, chiar dacă numai în niște cazuri de excepție e posibil să existe suflete care să încline atât de mult spre rău încât să nu mai poată găsi nicio posibilitate de a se încarna, căci nu ar mai exista niciun fel de corpuri care să fie destul de inferioare, potrivite pentru ei. Ele nu vor avea atunci nici altceva care să fie expresia evoluției normale.

Să presupunem că o asemenea entitate ar rămâne pe Pământ. Nici atunci când Pământul s-ar transforma în Jupiter – deoarece un stadiu ulterior nu e niciodată altceva decât rezultatul stadiului anterior –, nici atunci nu s-ar găsi corpuri potrivite pentru ea, căci asemenea entități ar fi prea evolute pentru corpurile care vor fi prezente pentru regnurile subordonate ale naturii, iar pentru corpurile pe care le vor avea oamenii, aceste entități ar fi prea inferioare. Atunci, ele ar fi nevoite să-și creeze o existență fără corp, ar trebui să se despartă, în realitate, de mersul evoluției omenirii. Ele ar merita acest lucru, pentru că nu și-au folosit viața. Lumea există în jurul lor. Ele nu au folosit lumea ambiantă pentru a-și îmbogăți prin intermediul simțurilor sâmburele

ființial interior și pentru a se perfecționa continuu. Ele nu avansează împreună cu evoluția lumii, rămân pe o anumită treaptă. Asemenea entități, care rămân pe o anumită treaptă, apar apoi, în perioade ulterioare, având aproximativ caracterul perioadei anterioare; căci ele s-au unit strâns cu acest caracter. Dar nu apar în formele și figurile perioadei ulterioare, ci ca spirite subordonate ale naturii, așa cum le-am descris, mai înainte. Neamul omenesc va furniza în a doua jumătate a evoluției jupiteriene o serie întreagă de asemenea spirite noi ale naturii, căci pe treapta Jupiter omul își va fi dezvoltat a cincea parte constitutivă a entității sale, Manasul.

Oamenii care nu au folosit pe Pământ ocazia de a-și dezvolta a cincea parte constitutivă apar în evoluția lor pe Jupiter ca Spirite ale naturii cu patru părți constitutive fundamentale, cu partea a patra drept cea mai înaltă parte constitutivă. Pe când omul are pe Jupiter principiile cinci, patru, trei, doi, ele au, drept constituție care nu poate dobândi formă exterioară, principiile patru, trei, doi, unu. Acesta ar fi destinul acelor oameni care nu și-au dezvoltat treptat, prin folosirea vieții pământești, părțile lor constitutive superioare. Ele ar fi, ca să spunem așa, niște Spirite ale naturii care ar acționa în mod invizibil în cadrul unui stadiu ulterior al evoluției. Spiritelor naturii din zilele noastre le-a mers tot așa în niște perioade anterioare ale evoluției, numai că, firește, caracterul diferitelor perioade de evoluție se schimbă în permanență. Spiritele naturii de pe Jupiter care provin din oameni vor avea o anumită responsabilitate morală, deoarece o au și aici, pe Pământ, și prin aceasta se vor deosebi de ființele naturii prezente în stadiul de evoluție al existenței pământești.

Să ne amintim încă o dată ce am spus, prin ce se deosebește Jupiter de Pământul nostru. Am arătat care este esența Pământului, am arătat că el este planeta iubirii, în opoziție cu esența Lunii, pe care am numit-o planeta Înțelepciunii. Așa cum aici, pe Pământ, se dezvoltă, încetul cu încetul, iubirea, așa s-a dezvoltat pe Lună înțelepciunea, pe care noi o găsim pretutindeni în jurul nostru. Iubirea a apărut în formele ei cele mai rudimentare în era lemuriană și se transformă, ajungând pe trepte tot mai înalte, până la forma spirituală cea mai înaltă de iubire. În timpul existenței jupiteriene, locuitorii de pe Jupiter vor contempla iubirea așa cum contemplă oamenii de pe Pământ înțelepciunea. Când omul de pe Pământ privește înțelepciunea care îl înconjoară, de exemplu, un os al coapsei, și când vede construcția minunată, felul în care se îmbină aici coloană cu coloană, el trebuie să-și spună: Omul nu este încă în stare să realizeze, nici cu cea mai mare artă inginerească, ceea ce a realizat înțelepciunea cosmică într-o bucată de os al coapsei. Întreaga planetă Pământ este înțelepciune astfel cristalizată, care s-a dezvoltat pe Lună. Exact așa se formează aici, pe Pământ, încetul cu încetul, iubirea. Exact așa cum noi admirăm aici în jurul nostru înțelepciunea care ne întâmpină în orice floare, așa va simți locuitorul de pe Jupiter iubirea care adie spre el, care se revarsă din toate ființele; așa cum

nouă ne vorbește înțelepciunea care a fost integrată în mod tainic în Pământ în timpul vechii existențe lunare.

Așa pășește Pământul, din treaptă în treaptă, mai departe. **Pământul este Cosmosul iubirii.** Fiecare stadiu planetar își are misiunea lui specială, și noi înțelegem misiunea unei epoci numai dacă ne pătrundem cu cunoașterea acestui fapt. Așa cum pe Pământul nostru domnește înțelepciunea universală, pe Jupiter va domni iubirea. Și, așa cum forțele distrugătoare care au intrat în domeniul înțelepciunii provin de la ființele vechii Luni care au rămas în urmă, tot astfel pe Jupiter vor fi prezente forțele care distrug iubirea, care vor fi infiltrate în țesătura generală sub forma figurilor respingătoare ale ființelor pământești rămase în urmă, care, ca spirite ale naturii, vor avea pretenții la iubire cu iubire egoistă. Ele vor reprezenta în timpul existenței pe Jupiter puteri foarte mari, pustiitoare. Rămânerea în urmă a oamenilor individuali creează puteri distrugătoare ale naturii. Vedem că lumea este urzită atât din partea ei folositoare, cât și din partea ei dăunătoare. Astfel, noi am întrețesut în procesul cosmic un element moral:

	Corp fizic și pe deasupra	dedesubt
Gnomi	1	3
Ondine	2	2
Silfide	3	1
Salamandre	4	0

Toate spiritele naturii care sunt formate, așa cum indică schema noastră, în sensul că au o parte constitutivă de la om și trei părți constitutive sub nivelul omului sunt cele pe care le desemnăm cu numele de „gnomi”; cele pe care le numim „ondine” au două părți constitutive de la om și două părți constitutive sub nivelul omului, iar „silfidele” au trei părți constitutive de la om și o parte constitutivă sub nivelul omului. Toate sunt rămase în urmă din perioade planetare mai vechi. Ele nu au ajuns să primească un spirit, care astăzi la om este deja în curs de dezvoltare. Ele se află sub nivelul omului, sunt „subspirituale” și sunt formate numai din corp și suflet. Ele sunt entități bipartite și le numim gnomi, ondine și silfide. Acum mă veți întreba, când auziți numele de „salamandre”: De unde vin oare acestea?

Gnomii, ondinele, silfidele sunt ființe rămase în urmă din perioade mai vechi ale Pământului. Salamandrele au luat naștere, într-un anumit fel, prin faptul că ele au dezvoltat, parțial, dar numai parțial, cel de-al patrulea principiu, dar nu au ajuns atât de departe încât să poată lua o formă umană. Vă puteți întreba de unde vin salamandrele? Vă voi lămurii acest lucru în încheiere. Căci, dacă înțelegeți această a patra categorie de entități, veți înțelege multe dintre tainele naturii înconjurătoare.

Dacă mergem în trecut și urmărim omul în evoluția lui, ajungem la forme tot mai spirituale. Știm, desigur, că diferitele specii de animale s-au desprins treptat, ca frați rămași în urmă în cadrul evoluției progresive a omului, care au rămas pe niște trepte anterioare. Omul a ajuns atât de departe prin faptul că el a apărut cu ființa lui fizică cel mai târziu. Celelalte ființe au devenit așa cum sunt pentru că nu au putut aștepta, pentru că au intrat mai devreme în încarnarea fizică. Animale au suflete-grup; firește, aceste suflete-grup există numai pe plan astral, dar ele răzbat până în lumea fizică. **Ceea ce a conferit Luna evoluției noastre, înțelepciunea, este răspândit în modul cel mai cuprinzător prin intermediul sufletelor-grup în formele animale.** Omul nu are voie să creadă că numai el posedă înțelepciunea. El creează pe baza înțelepciunii civilizația și cultura, dar înțelepciunea este prezentă pe întreaga planetă Pământ. Un om, care este mândru de omenire, poate spune: Cât de departe am ajuns cu înțelepciunea. Noile descoperiri sunt o mărturie în acest sens. – Așa cum li se și spune astăzi elevilor la școală, totul a fost creat de înțelepciunea omului! Printre lucrurile enumerate veți găsi și hârtia. Desigur, hârtia este o cucerire a înțelepciunii umane, dar viespile au putut face hârtia cu mult mai înainte! Cuibul de viespe este construit din absolut aceeași materie ca hârtia autentică. El este alcătuit la fel ca hârtia făcută de om, numai că printr-un proces vital. Puteți parcurge întreaga natură și veți găsi peste tot urzind înțelepciunea. Cu cât timp înaintea omului a descoperit specia viespilor hârtia! Nu viespea individuală face acest lucru, ci sufletul-grup.

Astfel, **vedem că ceea ce înseamnă înțelepciune umană este întretesut și întipărit tuturor ființelor pământești.** Am putea parcurge Pământul bucată cu bucată și, într-adevăr, am găsi peste tot această înțelepciune. Dar relația animalului cu sufletul-grup corespunzător este numai într-o anumită măsură ceea ce ar trebui ea să fie, propriu-zis, din punct de vedere cosmic. Care este relația sufletului-grup cu animalul individual?

Imaginați-vă sufletul-grup al unei specii de insecte. Când moare o insectă, pentru sufletul-grup aceasta nu înseamnă nimic mai mult decât ceea ce înseamnă pentru dumneavoastră când vă cade un fir de păr sau când vi se taie o unghie. Animalele care se formează mereu sunt numai părți noi ale sufletului-grup animal, care le înlocuiesc pe cele vechi. Astfel, puteți urmări șirul

animalelor până sus, și veți vedea că ceea ce se află pe planul fizic apare ca un nor care se formează și se destramă mereu. Existența fizică se metamorfozează, și spiritul-grup doar înnoiește ceea ce i se anexează în partea de jos. Acest lucru merge până pe o anumită treaptă. Apoi intervine ceva nou. La animalele superioare – și acest fenomen se observă tot mai mult, pe măsură ce vă apropiați de animalele superioare – intervine ceva care nu mai seamănă prea bine cu ceea ce v-am descris adineaori. Să examinăm, de exemplu, maimuțele. Maimuța coboară mai mult din spiritul-grup în forma individuală care se află jos; și, în timp ce de obicei la animalele inferioare totul se întoarce în spiritul-grup, maimuța, pentru că a devenit mai complicată, reține ceva în organizarea ei fizică. Aici s-a revărsat prea mult din spiritul-grup, care nu se mai poate întoarce înapoi. Spiritul-grup progresează. El acționează în așa fel încât la animalele inferioare creează o ființă; apoi absoarbe întreaga ființă înapoi, dă naștere unei ființe noi, o absoarbe din nou, și așa mai departe. La leu, lucrurile stau tot în acest fel. Dar, dacă examinați, de exemplu, o maimuță, sufletul-grup dă naștere maimuței, însă maimuța scoate din sufletul-grup ceva care nu se poate întoarce înapoi. În timp ce în cazul leului, când acesta moare, fizicul se descompune și partea sufletească se întoarce înapoi în spiritul-grup, în cazul maimuței, ceea ce desprinde ea din spiritul-grup nu se mai poate întoarce înapoi. La om, Eul este de așa natură încât trece din încarnare în încarnare și este capabil să se dezvolte, pentru că el poate trece prin noi încarnări. La maimuță nu întâlniți acest lucru. Dar maimuțele nici nu se pot întoarce înapoi. Maimuța acționează atât de ciudat asupra inimii simple pentru că, în realitate, ea este o ființă desprinsă de spiritul-grup; ea nu se mai poate întoarce la spiritul-grup, dar nici nu se poate reîncarna ea însăși. Marsupialele sunt un alt tip de animale, care se desprind într-o câțiva de spiritul-grup. Ei bine, ceea ce rămâne în urmă din aceste așa-numite suflete animale individuale, dar care nici nu se poate reîncarna, constituie adevărata origine a unei a patra categorii de spirite elementare. Ele sunt părți desprite ale unor animale care nu se mai pot întoarce la spiritul-grup, pentru că ele au sărit peste punctul normal din cadrul evoluției. De la numeroase animale rămân în urmă asemenea entități cu natură de Eu, și acestea sunt salamandrele. Este forma cea mai înaltă de spirite ale naturii, căci ea are natură de Eu.

Prin aceasta v-am introdus în natura unei serii de entități pe care le vom cunoaște mai exact. Acum am făcut cunoștință numai cu natura lor, cu motivul existenței și cu contextul lor. Dar ele acționează în lumea noastră, și manifestările lor pot fi percepute. Astăzi ne vom forma încă o noțiune despre aceste așa-numite spirite elementare. Salamandrele apar și astăzi – avem voie, desigur, să afirmăm acest lucru – într-un mod ciudat, atunci când anumite ființe umane inferioare, dar care se încarnează, bineînțeles, în continuare, lasă în urmă o parte din ființa lor măruntă. Aceste elemente rămase în urmă ale unor oameni inferiori, așadar, aceste elemente

parțial desprinse, care au rămas ca un fel de spirite ale naturii și ne împânzesc existența, sunt elemente deosebit de dăunătoare în sânul evoluției noastre. Și multe lucruri care împânzesc spațiul nostru spiritual, perceptibile omului într-un mod ciudat – lucruri despre care nici nu ați visat că există –, ajung foarte frecvent să-și facă simțite manifestările. Toate aceste entități spirituale sunt parțial înrudite cu omul, și ele intervin în evoluția umană, chiar dacă de cele mai multe ori într-un mod perturbant. Unele fenomene dăunătoare din cadrul civilizației și culturii care par astăzi firești vor deveni explicabile pentru oameni numai după ce ei vor afla cu ce forțe perturbante, care vor să țină lumea pe loc, avem de-a face. Influențele se vor manifesta în unele fenomene de decadentă ale culturii noastre. Societatea noastră teosofică a luat naștere pentru că cei care știu să interpreteze semnele timpului au văzut acest lucru, pentru că numai cunoașterea va avea un efect de însănătoșire asupra lumii. Cel care trăiește în lume fără a cunoaște ce se petrece lasă să acționeze asupra lui aceste lucruri și adesea își face tot felul de reprezentări fantasmagorice despre ele. Numai cel care cercetează activitatea acestor entități va fi în stare să recunoască într-o măsură suficientă utilitatea mișcării teosofice și va înțelege caracterul profund spiritual și însănătoșitor al ei. Ea vrea să-i elibereze pe oameni de entitățile care i-ar opri din mersul înainte al civilizației și culturii. Altfel civilizația și cultura noastră s-ar ruina complet. Vom putea trăi în viitorul imediat unele fenomene înspăimântătoare ale civilizației și culturii; și trăim, de asemenea, faptul că cei care nu o pot scoate la capăt îi numesc visători și fanțaști pe cei care spun pe nume unor asemenea fenomene ale civilizației și culturii. Lumea va fi marcată tot mai mult de faptul că cei care cunosc realitatea spirituală, adevărată, vor fi numiți visători și fanțaști, în timp ce adevărații visători și fanțaști sunt cei care declară că realitatea spirituală este o nerozie. Dar adevăratul progres al civilizației și culturii noastre constă în faptul că omul pătrunde cu cunoaștere și înțelege ceea ce sunt puterile ostile. Și cunoașterea adevărată, pe baza curentului spiritual teosofic, cuvintele pe care Conducătorul vieții creștine le-a rostit față de ai Săi: „Veți cunoaște adevărul, și adevărul vă va face liberi!” [[Nota 1](#)] Dar numai un adevăr care cuprinde realitatea completă și adevărată poate fi un adevăr care îl va face și pe om complet și absolut liber.

V. FANTOME, SPECTRE, DEMONI

Berlin, 4 iunie 1908 (GA 102)

În ultimele expuneri ne-am ocupat în special de, tot felul de entități spirituale care se găsesc, ca să spunem așa, între regnurile naturii fizic-sensibile ce ne înconjoară. Mai ales în ultima expunere am văzut cum acolo unde ființele diferitelor regnuri ale naturii intră în atingere unele cu altele, acolo unde planta se adaptează pietrei, precum și izvorului, acolo unde piatra se

adaptează metalului, precum și sub pământ, în numeroase cazuri, acolo unde apare o comuniune cum este aceea dintre albină și floare, am văzut cum peste tot se dezvoltă forțe care atrag în existența pământească diferite feluri de ființe pe care le-am numit ființe elementare. Și în legătură cu aceste ființe ale naturii ne-am ocupat de fenomenul pe care l-am numit desprinderea anumitor entități din marele lor context. Am văzut că niște entități elementare, pe care le desemnăm în știința spiritului, de exemplu, cu numele de „salamandre”, își au originea în părți desprise din sufletele-grup ale animalelor care, ca să spunem așa, au îndrăznit să înainteze atât de mult în lumea noastră fizică și care apoi nu au mai găsit drumul de întoarcere pentru ca după descompunerea corpului unui animal să se poată uni din nou cu sufletul-grup al acestuia. Noi știm că, în desfășurarea normală a vieții, ființele de pe Pământul nostru, ființele regnului animal, ale regnului vegetal și ale regnului mineral, își au un „Eu-suflet” al lor, dacă îl putem numi așa; ele au, de fapt, la fel ca omul, niște Euri-suflete care se deosebesc de cele umane numai prin faptul că Eurile-suflete ale celorlalte ființe se află în alte lumi. Știm că în ciclul nostru de evoluție omul este entitatea care își are Eul individual aici, pe planul fizic, cel puțin în timpul stării de veghe. Mai știm apoi că acele entități pe care le numim animale sunt într-o asemenea situație încât, vorbind în mare, animalele cu aceeași formă au un suflet-grup sau un Eu-grup, și că aceste Euri-grup se găsesc în așa-numita lume astrală, apoi, că acele entități pe care le numim plante au aici, în lumea fizică, numai o conștiință de somn fără vise, dar ele au Euri-grup care locuiesc în regiunile inferioare ale lumii devachanice, și că, în sfârșit, pietrele, mineralele își au sufletele-grup în regiunile superioare ale lumii devachanice. Omul care se mișcă prin clarvedere în aceste lumi, în lumea astrală și în lumea devachanică, intră în contact cu sufletele animale, care sunt acolo suflete-grup, cu sufletele plantelor și cu sufletele mineralelor, așa cum aici, în lumea fizică, în timpul stării de veghe intrăm în contact cu sufletele umane sau cu Eurile umane.

Trebuie să ne fie clar faptul că și în alte privințe omul este o ființă foarte complicată și foarte complexă, o ființă despre a cărei complexitate am discutat suficient în diferitele expuneri. Dar el ne apare drept o ființă tot mai complicată pe măsură ce studiem legătura cu marile realități cosmice. Pentru a înțelege că omul nu este ființa foarte simplă pe care o caracterizează un mod naiv de a privi lucrurile, avem nevoie să reținem că noaptea, de la adormire până la trezire, omul ciclului actual de evoluție este o cu totul altă ființă decât în timpul zilei. În pat stau culcate corpul său fizic și corpul său eteric; Eul și corpul astral au ieșit din corpul fizic și din cel eteric. Să examinăm ambele complexe, mai întâi corpul fizic și corpul eteric. Ele stau culcate aici și, dacă facem abstracție de starea de trecere a somnului cu vise, avem acea stare pe care o numim conștiință de somn fără conținut, fără percepții și, de asemenea, fără vise. Dar și ceea

ce iese afară din corpul fizic și corpul eteric, complexul format din Eu și corpul astral, la omul din actuala stare de evoluție are, la fel, conștiința de somn fără vise. Acea conștiință pe care aici, în lumea fizică, o are covorul vegetal care se așterne pe pământ o are omul care doarme, atât în acele părți care rămân în domeniul lumii fizice, cât și în acele părți care în timpul somnului se află în lumea astrală. Dar trebuie să ne mai ocupăm puțin de cele două complexe separate ale omului care doarme.

Știm din alte expuneri că omul prezentului a luat naștere lent și treptat. Știm că el a primit prima schiță a corpului fizic într-o încarnare a Pământului nostru situată într-un trecut străvechi, pe care îl numim stadiul saturnian. Știm că în a doua încarnare a Pământului nostru, numită stadiul solar, i s-a adăugat corpul eteric sau corpul vieții, că în a treia încarnare a Pământului, în stadiul lunar, i s-a adăugat corpul astral și că pe Pământ, încarnarea actuală a planetei, el a primit ceea ce numim Eul. Astfel, omul a înaintat foarte lent și treptat în evoluția sa. Acest corp fizic, așa cum îl poartă omul astăzi, este, în realitate, cea mai veche parte constitutivă a omului; el a trecut prin cele mai multe transformări. S-a transformat de patru ori. Prima structură de pe vechiul Saturn pe care a primit-o omul și care s-a perfecționat de trei ori de atunci și până acum – o dată pe Soare, a doua oară pe Lună și, în sfârșit, pe Pământ – își are expresia sa în organele de simț pe care le are omul astăzi. Ele erau cu totul alte organe pe vechiul Saturn; dar pe atunci erau prezente sub forma celor dintâi schițe, și restul corpului uman încă nu era prezent. Pe vechiul Saturn putem considera omul ca pe o ființă înzestrată numai cu organe de simț, acoperită cu totul de organe de simț. Pe Soare se adaugă corpul eteric. Corpul fizic uman se transformă, și iau naștere niște organe pe care le numim astăzi organe glandulare. Pe atunci ele erau încă foarte imperfecte, dar erau prezente sub forma primelor schițe. Apoi, pe Lună, după ce corpul fizic, prin imprimarea corpului astral, a trecut printr-o a treia transformare, se adaugă acele organe pe care le numim astăzi organe ale sistemului nervos. Și în cele din urmă se adaugă sistemul nostru sangvin; căci acesta este expresia Eului, așa cum sistemul nervos este expresia corpului astral, sistemul glandular este expresia corpului eteric, iar sistemul senzorial este expresia fizică a corpului fizic însuși.

În conferințele noastre de până acum am văzut că sistemul sangvin a apărut abia în stadiul de evoluție al Pământului nostru. Astăzi ne uităm la corpul fizic și ne întrebăm: De ce curge sângele, în forma actuală, pe căile sangvine? – Noi spunem: Sângele este expresia Eului. – În legătură cu aceasta, vom examina imediat o posibilă neînțelegere, și anume, faptul că omul nu înțelege corpul fizic uman actual. Corpul fizic uman actual este numai *una* din formele pe care le poate avea corpul fizic uman. El era prezent pe Lună, pe Soare, pe Saturn, dar mereu sub altă

formă. Pe Lună, de exemplu, încă nu exista acel regn al naturii pe care astăzi îl numim regnul mineral al Pământului; pe Soare încă nu exista regnul vegetal în sensul nostru, iar pe Saturn încă nu exista regnul animal în sensul nostru, ci numai omul în prima sa schiță fizică. Dacă reflectăm la acest lucru, trebuie să înțelegem că acest corp uman actual nu este numai un corp fizic, ci un corp fizic-mineral, că el și-a însușit, pe lângă legile lumii fizice – în virtutea cărora este corp „fizic” –, legile și substanțele regnului mineral, care îl străbat astăzi. Pe Lună, corpul fizic uman încă nu își însușise legile regnului mineral; dacă ar fi fost ars atunci, nu ar fi rezultat niciun fel de cenușă minerală. Căci încă nu existau mineralele în sensul actual, pământesc. Așadar, să reflectăm: existența fizică și existența minerală sunt două lucruri absolut diferite. Corpul fizic uman este un corp fizic pentru că este stăpânit de aceleași legi ca și pietrele; corpul fizic uman este totodată un corp mineral pentru că el și-a integrat în sine substanțele minerale. Pe Saturn era prezent primul germene al corpului fizic. Dar aici încă nu existau corpuri solide, și nici apă sau gaze. Pe Saturn exista, în principiu, numai căldura, numai starea de căldură. Fizicianul din zilele noastre nu cunoaște această stare de căldură, deoarece el crede că, de fapt, căldura poate apărea numai la gaze, la apă sau la corpurile solide. Dar aceasta este o eroare. Corpul fizic uman, care și-a integrat astăzi regnul mineral, era pe Saturn un complex de legi fizice. În linii, în forme, acționează legi fizice, pe care le cunoașteți ca legi din domeniul fizicii. Din punct de vedere exterior, acest corp fizic uman s-a manifestat pe Saturn ca o entitate care trăia în căldură. Astfel, trebuie să distingem foarte bine între aspectul mineral și principiul fizic propriu-zis al corpului uman. În corpul fizic domnesc legile fizice. De exemplu, ține de principiul fizic faptul că urechea noastră, ochiul nostru au o asemenea formă încât receptează exact sunetul, lumina. De aspectul mineral al urechii, al ochiului țin acele substanțe care impregnează acest eșafodaj de legi fizice.

După ce ne-am lămurit acest lucru și mai ales după ce ne-am îndreptat atenția asupra faptului că organele de simț, glandele, nervii și sângele sunt expresii ale omului cvadripartit, să revenim la examinarea omului care doarme. Când omul doarme, în pat se află corpul fizic și corpul eteric, în afara lor se află corpul astral și Eul. Dar să ne gândim că, așa cum am menționat, corpul astral este principiul sistemului nervos și Eul este principiul sistemului sangvin. Așadar, în timpul nopții corpul astral a părăsit acea parte din corpul fizic a cărui cauză este, ca să spunem așa, sistemul nervos. Căci sistemul nervos a putut lua naștere abia când, pe Lună, în om s-a integrat corpul astral. Așadar, corpul astral abandonează ceea ce ține de el, partea de care el trebuie să aibă grijă în om; și, tot astfel, Eul abandonează ceea ce a adus el la viață. Principiul sistemului sangvin și principiul sistemului nervos se află în afara corpului fizic care doarme și a corpului eteric care doarme. Acestea sunt absolut singure. Dar niciun obiect material, niciun

obiect fizic, nu poate continua să existe, sub forma în care a fost creat de un principiu spiritual, fără acest principiu. Este cu totul exclus. Un sistem nervos nu poate trăi fără ca în el să nu fie active niște ființe astrale, și niciun sistem sangvin fără ca în el să nu fie active niște ființe-Eu. Așadar, în timpul nopții, dumneavoastră vă părăsiți cu toții, ca Euri și corpuri astrale, sistemul nervos și sistemul sangvin și le lăsați în seama altor entități, care sunt de natură astrală. Entități care sunt de aceeași natură cu Eul dumneavoastră pătrund acum, urcându-se, ca să spunem așa, în organismul dumneavoastră. În fiecare noapte, organismul uman este posedat în mod real de asemenea entități, care sunt capabile să-l întrețină. Corpul fizic și corpul eteric ale omului care sunt culcate în pat sunt întrețesute în același timp de aceste ființe astrale și de aceste ființe-Eu, care se găsesc în corpul fizic. Le-am putea numi intruși, dar nu este întotdeauna corect să le numim așa. Ar trebui să le numim adesea spirite protectoare; căci ele sunt spirite care întrețin ceea ce omul abandonează în timpul nopții.

Nu e atât de rău că omul își părăsește în fiecare noapte corpurile sale. V-am spus deja că în timpul nopții corpul astral și Eul sunt tot timpul active. Ele alungă din corpul fizic ceea ce a rezultat ca uzură în timpul zilei, ceea ce noi numim în sens larg oboseală. Dimineața, omul este împrăștiat și refăcut, pentru că în timpul nopții corpul astral și Eul său au alungat oboseala care l-a cuprins în timpul zilei sub influența impresiilor vieții cotidiene. Aceasta este o realitate pentru observația clarvăzătoare: activitatea corpului astral, care poate fi percepută în tot timpul nopții, de a alunga substanțele oboselii. Eul și corpul astral lucrează din exterior la corpul fizic și la corpul eteric. Dar în ciclul actual al evoluției sale omul nu a ajuns atât de departe încât să poată realiza o asemenea activitate într-un mod absolut independent. El o poate efectua numai sub îndrumarea altor entități, a unor entități superioare. Astfel, ca să spunem așa, omul este preluat în fiecare noapte în sânul unor entități superioare, care îi conferă capacitatea de a lucra în mod just la corpul fizic și la corpul eteric; și acestea sunt totodată acele entități – de aceea nu ar trebui le numim intruși – care în timpul nopții au grijă din punct de vedere spiritual de sistemul său sangvin și de sistemul său nervos.

Atât timp cât nu intervine nimic anormal, participarea unor entități spirituale la ceea ce se întâmplă cu omul în timpul nopții își are justificarea ei. Dar pot interveni foarte bine niște dezordini, și aici ajungem la un capitol al științei spiritului care este extraordinar de important pentru viața sufletească practică a omului și care ar trebui să fie cunoscut într-un cerc cât mai larg posibil nu numai din punct de vedere teoretic, ci să constituie pe o scară foarte largă baza pentru anumite activități ale vieții sufletești umane. De obicei, omul nu își imaginează că realitățile vieții sufletești au o influență foarte, foarte extinsă. În anumite contexte, v-am atras

deja atenția asupra faptului că realitățile vieții sufletești pot fi explicate cu adevărat numai dacă sunt cercetate cu ajutorul științei spiritului. Cunoaștem cu toții semnificația profundă a afirmației: Din punct de vedere spiritual-științific, minciuna este un fel de crimă. – Și v-am spus că, în realitate, în lumea astrală are loc un fel de explozie când omul spune o minciună – într-un anumit fel, chiar și numai când o gândește –, că atunci când omul minte are loc ceva care pentru lumea spirituală are un efect mult mai pustiitor decât orice nenorocire din lumea fizică. Dar asemenea lucruri, care, bineînțeles, sunt menționate pe o anumită treaptă a cercetării spiritual-științifice și care, de asemenea, sunt caracterizate cât se poate de clar, dobândesc tot mai multă claritate și confirmare pe măsură ce omul progresează în cunoașterea spiritual-științifică.

Astăzi vom face cunoștință cu efectul minciunii, al calomniei, chiar dacă minciuna și calomnia nu sunt înțelese aici în accepția în care sunt folosite de obicei aceste cuvinte, în sensul dur al cuvântului. Dar deja când omul colorează adevărul într-o nuanță sau alta, în acel sens mai subtil, de exemplu, pe baza convenției, pe baza a tot felul de considerente sociale și partinice, peste tot avem de-a face, din punct de vedere spiritual-științific, cu o minciună. Adeseori, întreaga viață a omului este îmbibată, chiar dacă nu de minciună, totuși, de niște manifestări cu nuanța minciunii. Omul rațional cu meritalitate materialistă își dă seama, în orice caz, că asupra corpului său fizic se exercită o impresie atunci când cineva îl lovește cu un topor în cap. El își dă seama că asupra corpului său fizic are un efect și atunci când capul său este lovit de tren sau când într-o anumită parte a corpului i se formează o tumoare sau atunci când în el pătrund niște bacili. Atunci omul rațional înțelege că asupra corpului său fizic se exercită niște acțiuni. De obicei, oamenii nu se gândesc la faptul că omul, ca ființă spirituală, este o unitate, la faptul că ceea ce se petrece într-o parte constitutivă superioară a corporalității sale, în corpul astral și în Eu, trebuie înțeles neapărat în sensul că această acțiune își continuă efectul până jos, în partea fizică a corporalității sale. Oamenii nu se gândesc, de exemplu, la faptul că a spune minciuni și neadevăruri, ba chiar și nesinceritatea în unele împrejurări de viață, au efecte reale în corpul fizic uman. Putem trăi cu ajutorul clarvederii următorul lucru: Când omul, să spunem, comite o minciună în timpul zilei, efectul acestei minciuni rămâne prezent în corpul fizic și el poate fi perceput pe baza observației clarvăzătoare în timp ce doarme. Să presupunem că omul ar fi, în principiu, mincinos, că el ar aduna minciuni peste minciuni. Atunci el are multe asemenea efecte în corpul său fizic. Toate acestea se învârtosează, într-un anumit fel, în timpul nopții, și se petrece ceva foarte semnificativ. Aceste intruziuni, aceste învârtosări din corpul fizic, nu se împacă deloc cu entitățile care trebuie să ia în posesie în timpul nopții corpul fizic, așadar, cu entitățile care, așa cum am văzut, exercită din alte lumi în corpul fizic funcțiile pe care în

timpul zilei le exercită corpul astral și Eul. Consecința este faptul că, pe parcursul vieții, din cauza unui asemenea corp infestat de minciuni, din entitățile care coboară în om în timpul nopții se desprind niște părți. Avem aici din nou de-a face cu procese de desprindere. Acestea duc la faptul că, atunci când omul moare, corpul său fizic nu merge numai pe acele căi pe care le-ar urma prin cursul normal al evoluției, ci în urma lui rămân anumite entități, care, ca să spunem așa, prin efectul minciunii și al calomniei, au fost produse în corpul fizic și sunt deprinse din lumea spirituală. Asemenea entități desprinse pe această cale zumzăie acum primprejur și în lumea noastră. Ele aparțin acelei clase de entități pe care le numim „fantome”. În ele avem o anumită grupă de entități elementare care sunt înrudite cu corpul nostru fizic, invizibile în primă instanță pentru ochii fizici, care se înmulțesc prin minciuni și calomnii. Într-adevăr, minciunile și calomniile fac ca globul nostru pământesc să fie populat de asemenea fantome. Pe această cale facem cunoștință cu o nouă categorie de ființe elementare.

Dar nu numai minciunile și calomniile care sunt prezente în suflet, ci și alte elemente ale vieții sufletești își exercită influența asupra corporalității umane. Minciunile și calomniile sunt elemente care acționează asupra corpului fizic în așa fel încât îl fac să desprindă fantome. Există și alte elemente, care acționează într-un mod asemănător asupra corpului eteric. Să nu vă surprindă asemenea fenomene ale vieții sufletești; trebuie să puteți sesiza cu tot calmul ceea ce se petrece în viața sufletească. Asemenea lucruri, care au un efect dăunător asupra corpului eteric, sunt, de exemplu, niște legi proaste sau niște instituții sociale necorespunzătoare din cadrul unei anumite comunități. Tot ceea ce duce la disensiuni, tot ceea ce se manifestă, în principiu, ca proastă funcționare a relațiilor interumane acționează, pe baza dispoziției care ia naștere prin conviețuirea oamenilor, în așa fel încât efectul lor se propagă până în corpul eteric. Și ceea ce se acumulează în corpul eteric prin efectul unor asemenea realități sufletești duce, la rândul său, la desprinderea unor entități care intervin din punct de vedere spiritual, entități care se găsesc și în ambianța noastră. Le numim „spectre”*, în germană le-am putea spune stafii**. Noi vedem apărând, la rândul lor, aceste entități, desprinse din viața oamenilor, care sunt prezente în lumea eterică, în lumea vieții. Astfel, un om poate umbla printre noi și, pentru cel care este capabil să recunoască pe cale spirituală aceste lucruri, corpul fizic al omului respectiv să fie ticsit cu fantome, iar corpul său eteric să fie ticsit cu spectre sau stafii; și toate acestea zboară, de regulă, în toate părțile și populează lumea după moartea omului sau la puțin timp după aceea.

* În germană, în text, *Spekten* (n. tr.)

** În germană, în text, *Gespenster*; *Gespenst* = fantomă, spectru, stafie, strigoi, nălucă, fără diferențierile pe care le face știința spiritului (n. tr.).

Astfel, vedem în ce mod subtil se propagă evenimentele spirituale ale vieții noastre, cum sunt minciunile, calomniile, instituțiile sociale proaste, și cum își instalează din punct de vedere spiritual printre noi, aici, pe globul nostru pământesc, creaturile lor. Vă puteți imagina, de asemenea, că, dacă în viața normală a omului din timpul zilei corpul fizic, corpul eteric, corpul astral și Eul sunt unite și corpul fizic și corpul eteric trebuie să lase să pătrundă în ele și alte ființe sau să lase se se facă ceva cu ele, atunci nici corpul astral și Eul nu se află în starea lor normală pentru ciclul actual de evoluție. Firește, în comparație cu corpul fizic și cu corpul eteric, ele sunt într-o situație puțin diferită. În timp ce omul doarme, corpul fizic și corpul eteric au aceeași conștiință pe care o au plantele. În schimb, plantele își au Eul lor sus, în Devahan. Tocmai de aceea de corpul fizic și de corpul eteric al omului care doarme trebuie să aibă grijă niște entități care își desfășoară conștiința lor în Devahan. Corpul astral și Eul omului sunt cu o lume mai sus; dar omul care doarme are și o stare de somn fără vise, ca plantele. Faptul că plantele au numai corp fizic și corp eteric și că omul când doarme mai are și corp astral și Eul nu reprezintă, în ceea ce privește natura de plantă, nicio deosebire. Ce-i drept, omul este ridicat în lumea spirituală, în lumea astrală; dar el nu este, totuși, ridicat atât de sus cu Eul său încât să nu se poată spune, pe drept cuvânt, că doarme. Consecința este faptul că și în corpul astral al omului care doarme trebuie să pătrundă niște entități. Și așa se și întâmplă: în corpul astral al omului pătrund neîncetat influențe din lumea devachanică. Nu e nevoie ca aceste influențe să fie anormale, pot fi niște influențe care să provină din ceea ce putem numi Eul superior al omului. Căci omul urcă, desigur, încetul cu încetul, în lumea devachanică, pe măsură ce se îndreaptă tot mai mult spre spiritualizarea sa; și ceea ce se pregătește aici îl influențează deja astăzi în timpul stării de somn.

Dar nu există numai aceste influențe normale. S-ar întâmpla așa dacă oamenii s-ar înțelege între ei, dacă ar percepe ce înseamnă aprecierea și recunoașterea valorii pe care o are libertatea sufletului celuilalt. Dar omenirea actuală este încă foarte departe de această înțelegere. Gândiți-vă că sufletul actual vrea, în cea mai mare parte, să domine sufletul semenului său, el nu poate suferi când celălalt suflet gândește altceva sau iubește altceva, un suflet vrea să-l domine pe celălalt și vrea să acționeze asupra lui. În tot ceea ce acționează de la suflet la suflet în lumea noastră, de la sentința nedreaptă pe care o dă cineva până la toate acele mijloace de influențare pe care le folosesc oamenii pentru a domina sufletele, în tot ceea

ce nu acționează în așa fel încât sufletul liber să stea în fața altui suflet liber, ci acționează, fie și numai în cea mai infimă măsură, folosind mijloace coercitive de convingere, mijloace coercitive de persuasiune, acolo unde nu sunt trezite numai niște lucruri care dormitează în celălalt suflet, peste tot în acest caz de la un suflet uman la alt suflet uman acționează niște forțe care, la rândul lor, influențează aceste suflete în așa fel încât influențele se exprimă în timpul nopții în corpul astral. În corpul astral apar niște intruziuni, și prin aceasta sunt desprinse din alte lumi niște entități care zumzăie acum, la rândul lor, ca spirite elementare, în lumea noastră. Aceste entități aparțin clasei „demonilor”. Ele sunt prezente în lumea noastră numai prin faptul că în această lume se practică în cele mai diferite moduri intoleranța în gândire, siluirea gândirii. Ceata acestor demoni a intrat pe această cale în lumea noastră.

Astfel, noi am făcut astăzi cunoștință cu niște entități care sunt prezente, care sunt tot atât de reale ca și lucrurile pe care le percepem cu simțurile fizice, și care își manifestă foarte clar efectele în viața omului. Cu totul altfel ar progresa omenirea dacă oamenii nu ar fi produs, de exemplu, prin intoleranță, acești demoni, care străbat lumea noastră și exercită influențe permanente asupra oamenilor. Acestea sunt totodată spiritele prejudecăților. Astfel, înțelegem viața cu subtilitățile ei prin faptul că facem cunoștință cu această împletire dintre lumea spirituală în sens superior și lumea noastră umană. Cum spuneam, toate aceste entități sunt prezente, și ele zboară prin lumea în care trăim.

Să ne amintim de un alt aspect, pe care l-am menționat deja. Am atras atenția asupra faptului că la oamenii din ultima treime a erei atlanteene, la oamenii care au trăit înainte de potopul atlanteean, raportul dintre corpul eteric uman și corpul fizic era cu totul diferit față de epocile precedente. Astăzi, capul uman are astfel de proporții încât, în esență, partea fizică și partea eterică a acestuia coincid. În vechea Atlantidă, lucrurile stăteau altfel. Aici vedem ieșind în afară partea eterică a capului, mai ales în regiunea frunții. Noi avem un punct central în corpul eteric și în corpul fizic al capului, aproximativ între sprâncene. În ultima treime a erei atlanteene, aceste două puncte au ajuns să coincidă, și coincid și astăzi. Prin aceasta, omul a ajuns să fie în stare să-și spună „eu”, și să se simtă om independent. Așadar, corpul eteric al capului și corpul fizic al capului au coincis. Acest lucru s-a întâmplat pentru ca omul să poată deveni ființa senzorială care este în cadrul lumii noastre fizice, pentru ca el să-și poată îmbogăți lumea interioară pe baza impresiilor primite prin intermediul simțurilor fizice, prin miros, gust, văz, și așa mai departe. Toate acestea sunt integrate interiorului său, pentru ca el să le aibă și să le poată folosi pentru evoluția în continuare a întregului Cosmos. Această cucerire nu ar fi putut fi realizată pe nicio altă cale. De aceea, am spus mereu că nu trebuie să înțelegem știința

spiritului în sens ascetic, ca pe o fugă din lumea fizică, ci că omul ia cu sine din lumea fizică tot ceea ce se petrece în această lume fizică, și că aceste lucruri s-ar pierde pentru lumea spirituală dacă nu ar fi acumulate aici.

Dar omul se apropie tot mai mult de o stare nouă. În era postatlanteeană am parcurs diferite epoci de cultură: epoca protohindusă, epoca protopersană, apoi epoca pe care am desemnat-o drept epoca asiro-babiloniană-egipto-chaldeeană, pe urmă epoca greco-latină, și acum ne aflăm în epoca a cincea de cultură a erei postatlanteene. Epoca noastră va fi înlocuită de o a șasea și de o a șaptea epocă de cultură. În timp ce, pe parcursul acestui interval de timp până în epoca noastră, structura interioară formată din corpul eteric și corpul fizic s-a consolidat tot mai mult, a devenit tot mai puternică și mai unită din punct de vedere interior, pe om îl întâmpină din viitor o perioadă în care corpul eteric se va disloca treptat și va deveni independent. Se parcurge drumul înapoi. Astăzi există oameni care au corpuri eterice mult mai dislocate decât ceilalți. Această dislocare a corpului eteric este benefică pentru om dacă, pe parcursul diferitelor încarnări din timpul acelor epoci de cultură despre care am vorbit, el a preluat în sine atât de multe lucruri încât corpul eteric, când se detașează din nou, va duce cu sine roade adevărate din lumea pământească fizic-sensibilă, roade ce pot fi integrate corpului eteric, care devine tot mai independent. Cu cât sunt mai spirituale reprezentările pe care și le face omul aici, în cadrul lumii fizice, cu atât mai multe lucruri ia el cu sine în corpul său eteric. **Tot ceea ce asimilează omul în existența pământească actuală ca reprezentări utilitariste, ca reprezentări mecanice, industriale, care slujesc numai nevoilor naturale exterioare, numai vieții exterioare, nu este potrivit pentru a fi integrat corpului eteric.**

Dar tot ceea ce asimilează el ca reprezentări din domeniul artistic, din domeniul frumosului și din domeniul religios – și totul poate fi cufundat în sfera înțelepciunii, artei și religiei –, toate acestea conferă corpului eteric facultatea și posibilitatea de a fi organizat în mod independent. Și tocmai pentru că trebuie să avem în vedere acest lucru s-a subliniat atât de des aici că, în mod incontestabil, concepția spiritual-științifică despre lume trebuie să-și transmită efectele și impulsurile în viața practică, și că știința spiritului nu are voie să rămână doar un subiect de conversație pentru întâlniri intime la o ceașcă de ceai sau o preocupare spirituală care iese din cadrul vieții obișnuite, ci ea trebuie să pătrundă în întreaga viață a civilizației și culturii noastre. Dacă vrem să intuim ideile spiritual-științifice, trebuie să înțelegem în același timp că tot ceea ce ne umple timpul trebuie să fie pătruns de principii spirituale. Unele spirite, cum a fost *Richard Wagner*, au presimțit o asemenea pătrundere cu principii spirituale. Oamenii vor înțelege cândva că vor putea să construiască o gară în așa fel încât ea să emane și înțelepciune, ca un

templu, numai dacă această clădire va fi cu adevărat adecvată din punct de vedere expresiv activităților care au loc în ea. În acest sens mai sunt încă foarte multe de făcut. Aceste impulsuri trebuie să acționeze, și ele vor acționa dacă ideea spiritual-științifică va fi înțeleasă bine. Îmi amintesc și astăzi în mod viu cum, în urmă cu aproximativ douăzeci și cinci de ani, într-un discurs prezentat cu ocazia instalării în funcția de rector, un arhitect de seamă [Nota 1] a vorbit despre stilul în arhitectură și a rostit fraza minunată: Stilurile arhitecturale nu sunt inventate, ele răsar din viața spirituală! El a arătat, totodată, de ce epoca noastră, când construiește ceva, face aceasta pe baza unor stiluri arhitecturale vechi, și nu este capabilă să găsească un stil arhitectural nou, pentru că nu are nicio viață spirituală interioară.

Când lumea va da naștere din nou unei vieți spirituale, toate acestea vor fi posibile. Atunci veți simți că din tot ceea ce ne privește ne întâmpină luminând sufletul uman, așa cum într-un oraș medieval în orice zăvor, în orice cheie, se exprima spiritul. Teosofia va fi înțeleasă abia atunci când ea ne va întâmpina peste tot în acest fel, cristalizată în formele ei. Dar atunci un om va trăi împreună cu ceilalți ca un spirit împreună cu un alt spirit. Atunci își pregătește omul tot ce ia cu sine când se întoarce în lumea spirituală, când corpul său eteric devine independent. Așa trebuie să intre oamenii în lumea spirituală, dacă vrem ca evoluția să meargă mai departe.

Nimic nu simbolizează mai frumos pătrunderea Eurilor cu spirit decât relatarea miracolului Rusaliilor. În mod profetic ni se zugrăvește aici, dacă reflectați asupra evenimentului, acea revărsare și pătrundere a lumii cu viața spirituală prin coborârea „lîmbilor de foc” [Nota 2]. Totul trebuie să fie reînviat în sens spiritual. Relația abstractă, noțional-rațională, pe care o are omul cu sărbătoarea în fața căreia ne aflăm trebuie să devină din nou o relație concretă, trebuie să devină din nou o relație vie. Să încercăm să ne consacram unor astfel de gânduri cum sunt cele care au putut lua naștere pe baza expunerii de astăzi, tocmai în perioada pe care o numim a Rusaliilor. **O asemenea sărbătoare, instaurată pe baze spirituale, va deveni din nou ceva viu, când corpul eteric al omului va fi matur pentru creația spirituală.** Dar, dacă omul nu primește în sine spiritul Rusaliilor, corpul eteric iese din corpul fizic și nu e suficient de puternic pentru a învinge acele lumi de spectre, de fantome și demoni, pe care lumea le creează.

VI. SPIRITE ELEMENTARELE NAȘTERII ȘI ALE MORȚII

Dornach, 6 octombrie 1917 (GA 177)

În considerațiile anterioare spuneam că, începând din epoca noastră, omenirea trebuie să cunoască anumite adevăruri despre substraturile spirituale ale lumii exterioare. Dacă oamenii nu vor consimți să primească de bună voie aceste adevăruri, ei vor fi constrânși, în decursul

timpului, tocmai de puterea unor evenimente zguduitoare, să le cunoască din aceste evenimente.

Ei bine, poate lua naștere întrebarea: Oare de ce trebuie să se cunoască, doar în prezent, asemenea adevăruri în parte zguduitoare, când știm că ele au existat din vremuri vechi și omenirea, în cercurile ei mai largi, a fost ferită să le primească? – Multe asemenea adevăruri erau păzite cu grijă în cadrul Misteriilor, în felul care vă este cunoscut, căci oamenii, în cea mai mare parte, nu puteau accepta caracterul zguduitor al acestor adevăruri. Noi am spus adesea: Teamă în fața marilor adevăruri îi oprește astăzi pe oameni să le primească. Cei care au în prezent această teamă – și sunt foarte numeroși – ar putea, desigur, întreba: Oare de ce nu se poate ca omenirea să rămână în continuare într-un fel de stare de somn față de aceste adevăruri? **Oare de ce omenirea, care a devenit în ultimul timp atât de nervoasă, trebuie să fie expusă marilor adevăruri zguduitoare?**

Ne vom ocupa de aceasta, ne vom îndrepta atenția mai întâi asupra întrebării cum se face că omenirea este tratată astăzi din cadrul lumii spirituale oarecum altfel decât s-a întâmplat din cursul erei postatlanteene până în prezent.

În considerațiile precedente am discutat despre domeniul de graniță, despre acea lume spirituală care se învecinează cu lumea noastră fizic-sensibilă. Această lume spirituală este, în principal, acea lume a cărei cunoaștere trebuie să fie realizată de omenire în viitorul cel mai apropiat. Îndată ce pășim în domeniul unei lumi spirituale lucrurile arată altfel decât aici, în lumea fizic-sensibilă. **Facem cunoștință cu anumite entități, înainte de toate, cu niște entități a căror contemplare îi este refuzată omenirii slabe, contemplare care poate fi comunicată sub formă de cunoștințe, de noțiuni. Oare de ce privirea oamenilor din era postatlanteeană a fost ferită de vederea acestei lumi învecinate?**

Motivul este faptul că deja în acest ținut de graniță, dincolo de care se află entități spirituale superioare, se găsesc ființe pe care până acum omul avea voie să le cunoască numai în anumite condiții, ființe care au o misiune precisă în ansamblul Universului, care au de îndeplinit mai ales o misiune în evoluția omului. Există aici cele mai diferite entități de graniță.

Vreau să vă vorbesc astăzi despre o categorie de asemenea entități, și anume, despre acea categorie care își are, în contextul Universului, misiunea ei la nașterea și la moartea omului. Dar nu trebuie să credem că nașterea și moartea omului sunt așa cum se prezintă ele observației sensibil-exterioare.

Când omul pășește din lumea spirituală în această lume fizică și când el iese din nou din această lume fizică și intră în lumea spirituală, la aceste procese participă niște entități spirituale. Să le numim astăzi, pentru a le da un nume, **spirite elementare ale nașterii și ale morții**. Putem spune că acele personalități care erau inițiate până acum în cadrul Misteriilor au considerat că cea mai grea sarcină a lor era aceea de a nu discuta în cercuri mai largi de oameni tocmai despre aceste ființe elementare ale nașterii și ale morții. Căci, dacă vorbim despre ele, despre modul în care trăiesc aceste spirite elementare ale nașterii și ale morții, abordăm un domeniu care i s-ar părea omului, așa cum s-a dezvoltat el din punct de vedere spiritual-sufletesc în era postatlanteeană, un fel de jar. Am putea apela și la o altă comparație. Când omul face cunoștință mai exact, în deplină conștiință, cu aceste spirite elementare ale nașterii și ale morții, el face cunoștință, propriu-zis, cu niște forțe care sunt ostile vieții pe planul fizic. Pentru un suflet care simte normal, acest fapt trebuie să fie un adevăr zguduitor, și anume că entitățile divin-spirituale care călăuzesc destinele Universului, pentru a face ca în lumea fizică să apară nașterea și moartea omului, trebuie să se slujească de asemenea entități care sunt ostile față de tot ceea ce caută și dorește omul aici, pe planul fizic, ca bunăstare, ca prosperitate a sa. Dacă s-ar întâmpla ceea ce îi place omului: să-i meargă bine aici, pe planul fizic, să se trezească sănătos și să doarmă sănătos, să-și poată îndeplini munca sănătos, ar exista numai ființe care ar conduce această desfășurare comodă a vieții, și atunci nașterea și moartea nu ar mai putea avea loc.

Pentru ca nașterea și moartea să poată avea loc, zeii au nevoie de entități care, prin întreaga lor mentalitate și prin întreaga lor înțelegere a lumii, au un imbold de a distruge, de a pustii ceea ce produce omul aici, pe planul fizic, pentru bunăstarea sa.

Trebuie să facem cunoștință cu ideea că lumea nu este organizată așa cum i-ar plăcea omului, că în lume există ceea ce în Misteriile egiptene se numea **legea necesității imuabile**. De această necesitate imuabilă ține faptul că zeii se slujesc de niște entități care sunt ostile mersului lumii fizice, ca să poată avea loc nașterea și moartea omului. Aici ne îndreptăm privirea spre o lume care se învecinează imediat cu a noastră, care are de-a face zi de zi, oră de oră, cu lumea noastră, căci pe Pământ se petrec zi de zi, oră de oră procesele nașterii și ale morții. În momentul în care omul pășește pragul spre această lume, el ajunge într-o lume plină de mobilitate, într-o lume de ființe care, prin comportamentul lor, prin dorințele lor și prin concepția lor despre lume, acționează distrugător asupra vieții fizice obișnuite a omului. Dacă oamenii ar fi cunoscut până acum, în cercurile cele mai largi, faptul că există asemenea entități, dacă li s-ar fi prezentat noțiuni despre asemenea entități, s-ar fi întâmplat, cu siguranță cele ce urmează.

Oamenii, care nu o scot nicidecum la capăt cu instinctele și pornirile lor, cu patimile lor, dacă ar fi știut: În jurul nostru se află în permanență aceste entități distrugătoare, s-ar fi slujit de forțele acestor entități; ei nu s-ar fi slujit de aceste forțe ca zeii, pentru a putea face să aibă loc nașterea și moartea, ci s-ar fi slujit de ele în cadrul vieții fizice. Dacă oamenii ar fi avut chef să acționeze distrugător asupra unui ținut sau altul, li s-ar fi oferit din plin ocazia de a face din aceste entități slujitorii lor. Căci un om poate face ușor din aceste entități slujitorii săi. Pentru ca viața obișnuită să fie ferită de ființele distrugătoare ale spiritelor elementare ale nașterii și ale morții s-a păstrat tăcerea asupra existenței acestor entități.

Ei bine, se pune întrebarea: Oare nu ar trebui să se păstreze tăcerea și de acum înainte? – Nu se poate, din anumite motive, nu se poate. Nu se poate, dintr-un motiv care are legătură cu o lege cosmică esențială, importantă. Vă pot explica această lege mai bine prin forma ei concretă de apariție în epoca noastră și în viitorul apropiat decât printr-o formulă generală.

Dumneavoastră știți că, nu de prea multă vreme, **în evoluția omenirii au pătruns din ce în ce mai mult niște impulsuri ale civilizației și culturii care nu existau înainte, dar care sunt caracteristice pentru civilizația și cultura prezentului.** Încercați să vă transpuneți în gând în vremuri care au existat cu puțin timp în urma noastră. Veți ajunge la niște timpuri în care încă nu călătorea niciun fel de locomotivă cu aburi, la niște timpuri în care omul încă nu se folosea de electricitate, ca în zilele noastre, la niște timpuri în care cel mult un gânditor ca Leonardo da Vinci [\[Nota 1\]](#) și-a făcut, în minte și prin experiment, reprezentări despre cum s-ar putea zbura în aer cu ajutorul unor instrumente făcute de mâna omului. Toate acestea au fost realizate într-un timp relativ scurt. Imaginați-vă ce multe depind astăzi de folosirea forței aburului, de folosirea electricității, de folosirea acelei repartizări a densității atmosferice care a dus la navigația aeriană, sau la acea statică pe care se bazează aviația. Gândiți-vă la tot ceea ce a pătruns în evoluția omenirii în ultima vreme. Gândiți-vă la forțe atât de distrugătoare cum este dinamita, și așa mai departe, și vă veți putea imagina ușor rapiditatea cu care s-au petrecut toate acestea, astfel încât în viitor omenirea va tinde și spre alte lucruri nemaipomenite în această direcție. Vă veți putea face ușor o imagine despre faptul că idealul omenirii pentru viitorul apropiat nu este să apară tot mai multe personalități ca Goethe, ci, dimpotrivă, să apară niște Edisoni. Acesta este, cu siguranță, idealul omenirii actuale.

Ei bine, omul actual crede, firește, că toate acestea – telegraf, telefon, folosirea forței aburului și așa mai departe – s-au realizat fără participarea unor entități spirituale. Dar lucrurile nu stau în acest fel. Progresul civilizației și culturii omenirii, chiar dacă omul nu știe nimic despre aceasta, are loc și cu participarea unor spirite elementare. Și nu numai ceea ce a emanat omul – așa

cum își reprezintă omenirea materialistă modernă –, nu numai ceea ce a emanat omul ca gând din creierul său l-a făcut să construiască telefonul și telegraful, să conducă mașini cu aburi pe întinsul Pământului și peste ogoare; tot ceea ce face omul în acest fel se află sub influența unor entități spirituale elementare. Ele colaborează și ajută peste tot. Pe acest tărâm, omul nu face lucrurile singur, ci este condus. În laboratoare, în ateliere, mai ales peste tot acolo unde domnește spiritul inventiv, **inspiratorii sunt anumite entități spirituale elementare.**

Acele spirite elementare care dau impulsurile civilizației și culturii noastre începând cu secolul al XVIII-lea sunt de același gen ca spiritele elementare de care se slujesc zeii pentru a face să apară nașterea și moartea. Aceasta este una dintre tainele cu care omul trebuie să facă în prezent cunoștință.

Și legea istoriei universale, așa cum am numit-o, constă în faptul că evoluția se petrece în așa fel încât întotdeauna pe un anumit tărâm la început se slujesc zeii de niște entități spirituale elementare, iar după aceea **vin oamenii înșiși și se slujesc de aceste entități spirituale elementare.** Așadar, pe când în niște vremuri mai vechi spiritele elementare ale nașterii și ale morții erau, în esență, slujitori ai conducătorilor divin-spirituali ai lumii, începând cu epoca noastră – de puțină vreme lucrurile se desfășoară în acest sens –, **aceste spirite elementare ale nașterii și ale morții vor deveni slujitorii tehnicii, industriei, ai oamenilor care fac comerț.** Este important să lăsăm ca acest adevăr zuguduitor să acționeze asupra sufletului nostru cu toată tăria și intensitatea.

Începând cu epoca a cincea de cultură postatlanteeană, în care ne aflăm acum, intervine ceva asemănător unei situații asupra căruia am atras adesea atenția, care s-a desfășurat în timpul erei atlanteene; numai că atunci s-a întâmplat în timpul celei de-a patra epoci de cultură atlanteene.

În era atlanteeană, **ființele divin-spirituale care călăuzeau evoluția omenirii s-au slujit, până în epoca a patra de cultură, de anumite ființe elementare.** Ele trebuiau să se slujească de aceste ființe elementare pentru că atunci **de Pământ trebuia să fie adus mai aproape ceva.** Amintiți-vă de unele descrieri pe care le-am prezentat cu privire la era atlanteeană în care am arătat că atunci omul încă era mobil în întreaga lui ființă materială, că el putea avea cu sufletul mare sau putea rămâne un pitic, că exteriorul se orienta după ființa sufletească. Amintiți-vă de toate acestea. În timp ce astăzi serviciul pe care îl fac anumite ființe elementare ființelor divin-spirituale în legătură cu nașterea și moartea este vizibil spre exterior, odinioară se întâmpla ca

ele să-i slujescă pe zei intervenind în viața umană, când **exteriorul se modela conform cu interiorul.**

Când era atlanteeană a intrat în **epoca a patra de cultură**, oamenii au devenit oarecum stăpâni peste aceste entități elementare care înainte erau folosite de zei pentru creștere și pentru modelarea fizionomiei omului. Oamenii au devenit stăpâni peste anumite forțe ale zeilor, și s-au slujit de aceste forțe. **Consecința a fost faptul că, începând cu o anumită perioadă – pe la mijlocul erei atlanteene –, omul putea face rău prin aceasta semenilor săi: el îi putea face să rămână pitici sau să devină uriași, putea face ca organismul fizic să se dezvolte în așa fel încât omul respectiv să devină deștept sau idiot.**

La mijlocul erei atlanteene a apărut ceva care constituia în mâinile oamenilor o putere teribilă. Și dumneavoastră știți că am atras atenția asupra faptului că taina aceasta nu era păzită. Dar nu înseamnă că taina aceasta nu era păzită din cauza unei ticăloșii, ci tocmai din cauză că, în conformitate cu o anumită lege a istoriei universale, ceea ce era înainte activitate ce le revenea numai zeilor trebuia să devină activitate a omului. Dar toate acestea au dus la acea mare nenorocire care a făcut necesar ca pe parcursul ultimelor patru, respectiv trei epoci de cultură ale erei atlanteene întreaga civilizație și cultură să meargă spre declin. Astfel din Atlantida a fost salvată civilizația și cultura noastră, a fost transportată aici, așa cum am arătat adesea. Se ajunsese la toate brutalitățile posibile. Și nu e nevoie decât să vă amintiți situația care a apărut în era atlanteeană și care a fost descrisă adesea aici.

Într-un mod asemănător, serviciul zeilor va fi transmis omenirii, începând din epoca noastră, epoca a cincea de cultură, pentru ultimele trei, respectiv două epoci ale culturii postatlanteene a celei de-a cincea perioade de evoluție a Pământului.

Noi ne aflăm abia la începutul acelei activități a tehnicii, a industriei, a cometului în care spiritele elementare ale nașterii și ale morții intervin cu acțiunea lor. Această intervenție va deveni tot mai puternică, va deveni tot mai radicală. Omenirea nu trebuie ferită de aceste lucruri, căci civilizația și cultura trebuie să progreseze. Iar civilizația și cultura epocii noastre și a viitorului trebuie să fie de așa natură încât spiritele elementare, care până la un moment dat au acționat sub conducerea zeilor numai asupra nașterii și pieirii fizice a omului, să acționeze acum în cadrul tehnicii, industriei, comerțului, și așa mai departe, cu aceleași forțe cu care acționează asupra nașterii și morții. Dar de acest lucru este legat ceva absolut precis determinat.

Eu v-am spus că **aceste spirite elementare sunt spirite care, de fapt, sunt ostile bunăstării omenirii; ele sunt înclinate spre distrugere.** Așadar, dacă vrem să înlelegem situația în sens just,

să nu ne lăsăm pradă niciunei amăgiri în legătură cu faptul important, decisiv, despre care e vorba aici. **Civilizația și cultura trebuie să progreseze, în sens tehnic, industrial și comercial.** Dar civilizația și cultura care progresează în acest fel nu pot sluji, conform naturii lor, bunăstării omului pe plan fizic, ci **ele pot conține în sine**, conform naturii lor, **numai ceva care distruge această bunăstare.**

Un asemenea adevăr este incomod pentru cei care nu obosesc să înșire fraze pompoase, când e vorba de marile, impunătoare progrese ale civilizației și culturii, pentru că ei sunt adepți ai abstractismului și nu știu nimic despre mersul ascendent și descendent al evoluției omenirii.

Așa cum ceea ce v-am prezentat referitor la era atlanteeană a dus la prăbușirea ei, tot astfel, ceea ce se inaugurează acum drept civilizație și cultură comercială, tehnică, industrială **conține elementele care duc la prăbușirea celei de-a cincea perioade a evoluției Pământului.** Și numai cel care vede clar, numai cel care vede lucrurile așa cum sunt își mărturisește: Prin aceasta, **noi începem să lucrăm la ceea ce trebuie să provoace catastrofa.**

Aceasta înseamnă a ne transpune în necesitățile imuabile. Comoditatea umană ar putea spune: Așadar, eu nu mai călătoresc cu trenul – s-ar putea merge, eventual, și mai departe, deși membrii Societății antroposofice nu vor ajunge atât de departe, încât oamenii să nu se mai urce în tren etc. Dar toate acestea ar fi o absurditate, ar fi pură absurditate.

Căci nu se pune problema să evităm ceva, ci să dobândim claritate, înțelegere, în privința necesităților imuabile ale mersului omenirii. Civilizația și cultura nu pot merge numai în linie ascendentă, ci în valuri suitoare și coborâtoare.

Dar **poate interveni altceva**, un lucru despre care, firește, omenirea prezentului nu vrea să știe prea multe, dar care constă într-un fapt cu care omenirea prezentului trebuie să se familiarizeze. **În inimile umane trebuie să pătrundă înțelegerea, contemplarea clară a ceea ce este necesar.** Dar, pentru aceasta, multe lucruri, **dispoziția inimii, concepția despre lume a sufletelor, trebuie să se schimbe în mod esențial.** Omenirea va trebui să se pătrundă cu niște impulsuri interioare pe care astăzi oamenii încă preferă să le respingă, vor să le alunge dintr-o viață tihnită. Putem prezenta multe asemenea noțiuni, asemenea impulsuri interioare, pe care oamenii vor să le alunge dintr-o viață tihnită. Permiteți-mi să dau numai un exemplu în acest sens.

Omul prezentului, când vrea să fie, într-adevăr, un om bun, un om care nu vrea nimic pentru sine, ci vrea să fie altruist cu alții, **aspiră, bineînțeles, să dezvolte anumite virtuți.** Acestea

sunt necesități imuabile. Bineînțeles, nu vreau să spun ceva împotriva aspirației de a dezvolta virtute, dar oamenii nu aspiră numai spre virtute. A aspira spre virtute este, desigur, foarte bine și frumos; dar oamenii nu aspiră numai spre virtute, și în prezent situația este de așa natură încât **aspirația propriu-zisă spre virtute le este oamenilor destul de indiferentă, dacă pătrundem în substraturile mai adânci, în substraturile subconștiente ale sufletului.** Pentru oameni, mult mai important este **sentimentul de a fi virtuos, de a fi instalat bine în dispoziția:** Eu sunt un om altruist, tot ceea ce fac nu fac pentru mine! Sunt un om desăvârșit, binevoitor, sunt un om care nu crede în nicio autoritate. Firește, după aceea el aleargă după tot felul de autorități. **Dar** faptul că se simte atât de bine când se gândește că ar avea o virtute sau alta este astăzi infinit mai important *decât a avea cu adevărat acea virtute.* **Voluptatea** de a se simți înzestrat cu virtute, acest lucru îi interesează pe oameni mult mai mult decât **practicarea virtuții.**

Această situație îi ține pe oameni la distanță de anumite taine, care au legătură cu virtuțile. În mod instinctiv, oamenii nu vor să știe nimic despre aceste taine, mai ales atunci când se simt, pe baza acestei voluptăți pe care am descris-o adineori, **idealiștii prezentului.**

Astăzi se flutură tot felul de idealuri pe plan social. Se elaborează programe, și așa mai departe, se stabilesc principii sociale, se afirmă că trebuie să se tindă spre un lucru sau altul. Toate aceste lucruri spre care se tinde pot fi foarte frumoase. Dar nu am realizat nimic cu niște idei abstracte frumoase. **Oamenii trebuie să învețe să gândească pe baza realității.** Și putem arăta, și în legătură cu virtuțile, ce înseamnă a gândi pe baza realității. Desăvârșire, bunăvoință, virtuți nobile, dreptate – toate acestea sunt bune și frumoase pentru conviețuirea exterioară a oamenilor.

Dar când un om spune: Noi aspirăm programatic spre un lucru desăvârșit sau altul, spre o direcție sau alta a bunăvoinței, încercăm să realizăm o dreptate sau alta, de regulă, el afirmă acest lucru în legătură cu ideea că ceea ce afirmă este ceva absolut și că ar putea fi realizat drept ceva absolut. Și de ce oare nu ar fi foarte frumos – spune omul prezentului – să devenim desăvârșiți, tot mai desăvârșiți! – Ce ar putea fi mai ideal decât să ne facem un program cum să devenim tot mai desăvârșiți! Dar acest lucru nu se potrivește cu legea realității. E foarte bine și frumos să devenim tot mai desăvârșiți sau, cel puțin, să vrem să devenim, **dar când tindem concret spre o anumită direcție a desăvârșirii, după câțva timp această aspirație spre desăvârșire se transformă și devine realitate a nedesăvârșirii.**

Aspirația spre desăvârșire devine după câțva timp, printr-o transformare bruscă, slăbiciune. Bunăvoința se transformă după câțva timp într-o atitudine plină de prejudecăți. Puteți realiza

orice dreptate vreți, ea poate fi oricât de bună, dar pe parcursul timpului se transformă în nedreptate. **Nu există nimic absolut în această lume.** Aceasta este realitatea.

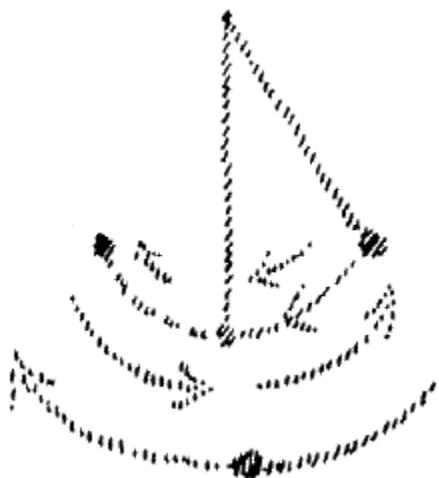
Oamenii aspiră spre un lucru bun – prin mersul lumii, el devine un lucru rău. De aceea, oamenii trebuie să aspire mereu, să aspire sub forme mereu noi.

Despre aceasta e vorba. În privința unei astfel de aspirații a oamenilor există o oscilație, o pendulare înapoi și înapoi. Și nimic nu este mai dăunător pentru omenire decât credința în niște idealuri absolute, căci ele sunt în contradicție cu mersul real al evoluției lumilor.

Când vrem să explicăm un asemenea lucru e preferabil să nu încercăm să demonstrăm anumite noțiuni, ci doar să le ilustrăm în mod concret. Într-o anumită privință, putem ilustra în mod concret pe cale simbolică anumite noțiuni naturalist-științifice, precum și anumite noțiuni spirituale.

Imaginați-vă: Avem un pendul fixat. Dacă acest pendul pornește – bătând într-o direcție – și dacă îl lăsăm apoi să cadă, el ajunge în poziția de echilibru. El parcurge un anumit drum. De ce parcurge pendulul acest drum? Pentru că asupra sa acționează forța de gravitație – așa se spune. El cade, dar, după ce a ajuns jos nu rămâne în această poziție. La cădere, el a primit o anumită inerție; și, tocmai în virtutea acestei inerții, el bate în direcția opusă. Apoi ajunge din nou în jos. Adică, în timp ce pendulul parcurge acest drum, el primește atâta forță la cădere, încât, în virtutea acestei forțe, bate în cealaltă direcție. Avem nevoie de o asemenea comparație pentru a ilustra ulterior un lucru sau altul.

Am putea spune: O virtute oarecare – desăvârșire, bunăvoință – parcurge exact acest drum, **dar bate apoi în cealaltă direcție. Pe parcursul evoluției, desăvârșirea devine slăbiciune, bunăvoința devine iubire falsă plină de prejudecăți, dreptatea devine nedreptate.**



Omenirii nu-i place să i se comunice astăzi asemenea noțiuni. Căci, imaginați-vă ce s-ar întâmpla dacă ați vrea să-i explicați filistinului cumsecade din zilele noastre, care și-a fondat asociația bazându-se pe anumite idealuri: Cu ceea ce îți fixezi tu acum ca ideal, dacă îl integrezi mersului evoluției, după relativ puțin timp vei produce efectul exact opus – ei bine, acel om ar crede nu numai că nu sunteți un idealist, ci că sunteți un adevărat diavol. Oare cum s-ar putea ca aspirația spre desăvârșire să nu ducă tot mai departe spre desăvârșire și dreptatea să nu rămână mai departe dreptate!

Pentru omul actual e extraordinar de greu să pună în locul noțiunilor abstracte unilaterale noțiunile adecvate realității. Dar omenirea actuală trebuie să învețe să facă acest lucru, altfel ea nu va progresa. Și astfel, ea trebuie să se familiarizeze, de asemenea, cu faptul că însăși evoluția civilizației și culturii face necesar, încetul cu încetul, să ne ocupăm de spiritele elementare ale nașterii și ale morții. Și, odată cu aceasta, **omenirea trebuie să facă astăzi cunoștință cu inserarea unui element distrugător în evoluția omenirii.**

În unele privințe, la asemenea lucruri ajung în mod instinctiv și niște oameni care refuză să cunoască într-o măsură mai largă știința spiritului, singurul mijloc de a găsi poziția justă față de aceste lucruri. Oare ce înseamnă, de fapt, ceea ce v-am spus acum? **Firește, aceste spirite elementare ale nașterii și ale morții sunt trimișii lui Ahriman.** În virtutea necesității imuabile a evoluției lumii, zeii trebuie să se slujească de trimișii lui Ahriman pentru a regla nașterea și moartea. Ei nu permit, în ceea ce privește acțiunile lor, ca forțele acestor trimiși să intervină pe planul fizic. Dar în cadrul evoluției descendente a civilizației și culturii, începând cu perioada a cincea postatlanteană, în evoluția civilizației și culturii trebuie să pătrundă din nou acest element, ca să poată veni catastrofa. Omul însuși trebuie să se ocupe de aceste forțe. Așadar, e nevoie de trimișii lui Ahriman, e nevoie cu o necesitate imuabilă de acești trimiși, pentru a provoca acea distrugere care va deveni progresul civilizației și culturii următoare. Și în fața acestui adevăr nu ne ajută altceva decât faptul de a-l cunoaște, de a-l pătrunde în mod clar. Vom vorbi în continuare despre acest lucru. Veți vedea că totul cere să luăm poziția justă față de aceste adevăruri.

Unii oameni ajung în mod instinctiv, spun eu, la faptul că un asemenea lucru e necesar. De exemplu, la această opinie a ajuns în mod instinctiv o personalitate care a scris multe cărți bune – firește, nu vreo carte care să sune în mod serios a știință a spiritului –, mă refer la *Richarda Huch*. Și este absolut remarcabilă datorită instinctului, nu datorită înțelegerii, ci datorită instinctului care domnește aici, cartea recent apărută despre *Credința lui Luther*. Când citiți primele capitole ale acestei cărți, găsiți în ea un strigăt ciudat – am putea spune –, **strigătul care**

susține că omenirea ar trebui să facă din nou cunoștință cu un lucru pe care l-a pierdut, de fapt, din timpul lui Luther până la care mai ajunsese clarvederea atavică pe acest tărâm. Richarda Huch afirmă că lucrul cel mai necesar pentru omenirea actuală ar fi să-l cunoască pe diavol. Ea consideră că nu e atât de necesar să-l cunoștem pe Dumnezeu; mult mai necesar ar fi pentru omenirea actuală să-l cunoască pe diavol.

De ce e necesar acest lucru, firește, Richarda Huch nu știe. Dar ea simte instinctiv că e necesar. De aceea apare în primele capitole ale acestei cărți acest strigăt imperios care afirmă că oamenii trebuie să-l cunoască în prezent pe diavol, strigăt care este simptomatic, foarte important pentru prezent. **Gândiți-vă: oamenii îl vor cunoaște din nou pe Dumnezeu numai dacă știu că diavolul umblă prin preajma lor.** – Firește, asemenea oameni, care, totuși, nu vor să se apropie de știința spiritului, găsesc întotdeauna motive să-și ceară scuze pentru ce au afirmat. Richarda Huch simte că oamenii trebuie să facă din nou cunoștință cu diavolul; dar ea își cere imediat scuze pentru această afirmație, spunând că, totuși, oamenii nu trebuie să-și reprezinte că el s-ar plimba pe stradă cu coadă și coarne. – El se plimbă deja prin preajmă! „Nu-l pot ei dibui pe drac, nici chiar de guler să-i înșface.”

Adeptul abstractismului din zilele noastre simte nevoia să-și ceară scuze când recunoaște, chiar dacă în mod instinctiv, ce este în mod imperios necesar. Dar la baza acestui strigăt care afirmă că în prezent oamenii trebuie să-l cunoască pe diavol se află un instinct corect, just. **Oamenii nu ar trebui să se implice orbește, dormind, într-o situație pe care le-o pretinde o necesitate imuabilă pentru viitorul apropiat: să aibă de-a face cu trimișii diavolului în laborator, în atelier, într-o bancă, peste tot.** Oamenii trebuie să facă acest lucru pentru progresul civilizației și culturii; dar ei trebuie să-l cunoască pe diavol, trebuie să știe că în momentul în care, să spunem, deschid camerele blindate în forța cheii este implicată forța diavolului. Acest lucru îl simte în mod instinctiv Richarda Huch. Oamenii trebuie să știe acest lucru, pentru că numai cunoașterea îi conduce în mod just spre viitor. Și deja este extraordinar de important să se găsească oameni care să sublinieze în mod instinctiv necesitatea ca oamenii să nu treacă dormind pe lângă diavolul ce devine tot mai puternic.

Poate că este caracteristic și următorul lucru, pe care îl spun numai în paranteză: În Paradis se afla și o femeie care a introdus în mod instinctiv aici funcțiile diavolului. În cadrul civilizației și culturii exterioare nu este un lucru de laudă pentru bărbați, după cum cred, faptul că ei resping în continuare această superstiție și au lăsat-o deocamdată iarăși în seama femeii, este poate caracteristic faptul că Richarda Huch, ca femeie, strigă după diavol, așa cum odinioară Eva l-a lăsat pe diavol să intre în Paradis. Spun acest lucru, totuși, numai în paranteză.

Dar diavolul este acea ființă care va fi și trebuie să fie purtătorul civilizației și culturii viitorului. Este un adevăr amar, dar un adevăr important. Acest adevăr are o strânsă legătură cu faptul că în acest proces de trecere a civilizației și culturii spre viitor trebuie să se amestece niște forțe distrugătoare. Dacă lucrurile nu vor fi conduse în mod înțelept, forțe distrugătoare trebuie să pătrundă în special – și despre acest lucru voi vorbi mâine – în întregul învățământ, mai ales în educația copiilor. Dar aceste forțe distrugătoare se vor amesteca tot mai mult și în întreaga conviețuire a oamenilor, din cauza civilizației și culturii în ansamblul ei, a uzanțelor, a emoțiilor oamenilor, forțe care vor distruge tot mai mult mai ales relațiile dintre oameni.

Oamenii trebuie să tindă să realizeze cuvântul lui Christos: „Acolo unde sunt doi adunați în numele meu, eu sunt în mijlocul lor.” [Nota 5] Dar civilizația tehnică, civilizația comercială, nu adevărește acest cuvânt, ci altul: Acolo unde doi sau mai mulți vor să se certe și să se bată și să se lupte în numele meu, eu sunt în mijlocul lor. – Și acest lucru va pătrunde tot mai mult în viața socială a oamenilor. Dar această situație face ca astăzi să existe, în general, dificultatea de a introduce în sânul omenirii adevăruri care unesc.

Să ne clarificăm, în încheiere, cel puțin deocamdată – mâine și poimâine vom vorbi mai departe despre aceste lucruri –, care este, în principiu, atitudinea sufletească a oamenilor în ceea ce privește acceptarea unor adevăruri. Omul nu acceptă astăzi cu plăcere niște adevăruri, pentru că el nu crede că ar putea constitui adevăruri niște lucruri care intervin în mod direct din lumea spirituală și se apropie de oameni. Omul epocii prezente crede că adevărul poate fi numai ceva care crește în mod absolut pe solul său. Când cineva are astăzi douăzeci de ani, el își are punctul său de vedere, el nu are nevoie să fie convins mai întâi de adevăr, nu are nevoie să i reveleze mai întâi adevărul, omul își are punctul său de vedere. Și poate veni cineva care s-a luptat cu toată ardoarea să descopere adevărul – studentul de douăzeci și patru de ani, care tocmai a absolvit universitatea și poate că a audiat și niște pelegeri de filosofie, își are punctul său de vedere despre care discută apoi cu cel care s-a luptat să descopere adevărul. Astăzi, fiecare își are punctul său de vedere și fiecare crede că și pe solul necultivat crește adevărul absolut, singurul cert. Oamenii nu sunt înclinați să primească niște adevăruri, ci se numesc pe ei înșiși deținători ai adevărului. Aceasta este, desigur, caracteristica prezentului.

Richarda Huch a spus un cuvânt foarte frumos despre acest lucru. Ea a atras atenția asupra faptului că astăzi concepția noastră despre lume – sau cum vrem s-o numim –, care se scaldă peste tot în șovinism, a fost precedată la europenii raționali de nietzscheanism, care era mai presus de orice patrie și de orice șovinism. Oamenii au devenit adepți ai lui Nietzsche. Cât de mulți oameni au devenit adepți ai lui Nietzsche! Nietzsche a creat idealul „bestiei blonde”.

Oamenii au înțeles puțin din acest ideal. Dar Richarda Huch spune: Orice om care nu are înclinația de a deveni un cobai respectabil și-a închipuit că el însuși ar fi „bestia blondă” în sensul lui Nietzsche. – Da, acesta este astăzi punctul de vedere al filistinului cumsecade. El nu are, într-adevăr, înclinația de a deveni un cobai respectabil, dar când undeva se va propune un ideal și mai înalt, el reprezintă întruchiparea acelui ideal! El este întruchiparea acelui ideal pentru că simte aceasta, fără a face ceva, pentru că el nu se străduie să se dezvolte, pentru că el nu suportă să *devină* mai întâi ceva, pentru că el vrea doar să fie ceva. Dar acest lucru îi dezbină pe oameni și îi transformă în atomi ai omenirii. Orice om își are punctul său de vedere. Nimeni nu îl mai înțelege pe celălalt.

Aici – tocmai în această dispoziție, în faptul că nimeni nu îl mai înțelege pe celălalt – vedeți urzirea forțelor distrugătoare în cadrul organizării sociale umane înseși. Această dispoziție îi dezbină pe oameni. Diavolul era cel care i-a ispitit pe oameni, ca adepți ai lui Nietzsche, să fie ei înșiși niște „bestii blonde”. Ei nu au devenit așa ceva. Dar, chiar dacă oamenii nu au devenit „bestii blonde” în sensul lui Nietzsche, totuși ceva din aceste impulsuri ale secolului al XIX-lea care acționează distrugător asupra conviețuirii sociale a pătruns în acest secol XX.

Ființe spirituale din natură

VII. ADEVĂRUL, FRUMOSUL ȘI BINELE ȘI FIINȚELE ELEMENTARE

Dornach, 16 decembrie 1922 (GA 219)

Facultățile de care are nevoie omul pentru a se situa și pentru a munci în lume în cadrul vieții pământești au legătură, așa cum am arătat, cu activitățile pe care le îndeplinește omul între moarte și o nouă naștere în lumea spirituală. Dar acest lucru face ca aici, pe Pământ, omul să fie situat în anumite contexte care nu sunt reale pe Pământul însuși, care își dovedesc realitatea abia atunci când examinăm întregul în sfera suprasensibilă

Să ne îndreptăm astăzi atenția, din acest punct de vedere, asupra celor trei domenii care cuprind, propriu-zis, toate activitățile omului pe Pământ. Să ne îndreptăm atenția asupra gândurilor prin care omul vrea să-și însușească adevărul, să ne îndreptăm atenția asupra sentimentelor, în măsura în care omul vrea să-și însușească în și prin lumea sa de simțire frumosul, și să ne îndreptăm atenția asupra naturii de voință a omului, în măsura în care omul vrea să realizeze prin natura sa de voință binele.

Când vorbim despre gânduri, ne referim la acel domeniu prin care omul își poate însuși adevărul. Dar gândurile înseși nu pot fi ceva real. Dacă ne clarificăm faptul că prin gândurile

noastre ne putem instrui cu privire la adevărul realității, trebuie să admitem că gândurile ca atare nu pot fi ceva real. Imaginați-vă că v-ați instala în gândurile dumneavoastră așa cum v-ați instala în creierul sau în inima dumneavoastră; atunci aceste gânduri ar fi ceva real. Atunci, prin aceste gânduri, nu v-ați putea însuși realitatea. Noi nu putem exprima prin vorbirea umană ceea ce am putea exprima prin ea dacă ar conține o realitate deplină în sensul pământesc obișnuit. Dacă de fiecare dată când rostim o propoziție trebuie să scoatem din gură o realitate cu o pondere adevărată, nu am putea exprima ceva, ci am produce ceva. În acest sens, ceea ce spunem nu este un lucru real, ci „semnifică” ceva real, așa cum nici gândurile nu sunt ele însele ceva real, ci semnifică ceva real.

Dacă ne îndreptăm atenția asupra binelui, vom constata: Nu putem considera că intră în sfera binelui ceva care se face de la sine în virtutea realității fizice. Noi trebuie să scoatem mai întâi din adâncurile ființei noastre impulsul de a face binele ca pe ceva complet inexistent și să-l transpunem apoi în realitate. Dacă impulsul de a face binele ar lua naștere la fel ca foamea, la fel ca o realitate exterioară, el nu ar putea fi binele.

Iar când priviți o statuie nu ajungeți la gândul că ați putea conversa cu ea. Ea este o pură ficțiune. În ficțiune se exprimă frumusețea. Astfel încât în adevăr avem, ce-i drept, realitatea „semnificată”, dar adevărul însuși se mișcă într-un element ireal, la fel și frumusețea, la fel și bunătatea.

Dar, oricât de necesar e pentru om ca gândurile sale să nu fie ele însele ceva real – dacă gândurile vi s-ar plimba prin cap ca niște figuri de plumb, ați simți, ce-i drept, ceva real, dar aceste gânduri de plumb nu ar putea semnifica nimic pentru dumneavoastră, ar fi ele însele ceva real –, așadar, oricât e de adevărat că gândurile și, de asemenea, frumosul și binele nu pot fi ceva nemijlocit real, tot atât de adevărat e că în această lume fizic-pământească trebuie să existe ceva real, pentru ca noi să putem avea gânduri, să putem realiza în lume frumosul prin artă, și să putem realiza binele.

Când spun acest lucru ajung astăzi la un domeniu al cercetării spiritual-științifice care ne poate ajuta să pătrundem foarte adânc în intimitatea a ceea ce se află și aici, pe Pământ, de jur împrejurul nostru, ca ființialitate spirituală, care este foarte necesară pentru existența noastră pământească, dar care se sustrage observației accesibile simțurilor și de aceea nu poate fi sesizată nici de conștiința obișnuită, care se sprijină numai pe percepția senzorială.

În realitate, suntem înconjurați peste tot de ființe spirituale de diferite feluri, numai că aceste ființe spirituale nu sunt percepute de conștiința obișnuită. Dar ele sunt necesare pentru ca noi,

oamenii, să ne putem desfășura activitățile, pentru ca noi să ne putem forma gândurile în ușurătatea și volatilitatea lor ireală, astfel încât ele să nu fie prezente în capul nostru ca o greutate de plumb, să nu fie ele însele ca atare ceva, ci să poată semnifica ceva.

În lume trebuie să fie prezente niște ființe care să facă în așa fel încât gândurile noastre, cu irealitatea lor, să nu dispară imediat. De fapt, noi, oamenii, cu conștiința noastră obișnuită, suntem niște ființe prea greoaie ca să putem reține, pur și simplu, cu această conștiință obișnuită, gândurile, și trebuie să fie prezente niște ființe elementare care să ne ajute neîncetat să reținem gândurile. Asemenea ființe elementare sunt și ele prezente, numai că sunt foarte greu de descoperit, pentru că ele, așa putea spune, se ascund tot timpul.

Dacă ne întrebăm: **Cum se face că putem reține un gând, cu toate că el nu are nicio realitate, cine îl ajută pe om?**, tocmai în cazul contemplării spiritual-științifice ne putem înșela foarte ușor. Căci, în momentul în care începem să întrebăm: **Cine reține pentru om gândurile?**, prin această tendință de a voi să știm ceva despre ființele spirituale care rețin gândurile nimerim în domeniul entităților ahrimanice. Și ne cufundăm în domeniul entităților ahrimanice și începem foarte curând să credem – dar aceasta este o credință amăgitoare – că omul trebuie să fie sprijinit de spiritele ahrimanice pentru a reține gândurile, pentru ca ele să nu dispară îndată ce le concepem. Tocmai de aceea cei mai mulți oameni sunt recunoscători în mod inconștient entităților ahrimanice pentru faptul că îi sprijină în gândirea lor. Dar aceasta este, de fapt, o recunoștință plasată foarte greșit, căci **există un întreg regn de entități care ne sprijină tocmai în privința lumii noastre de gânduri, și ele nu sunt entități ahrimanice.**

Aceste entități sunt greu de descoperit în lumea spirituală chiar și pentru facultatea de contemplare deja avansată. Le găsim uneori, când observăm, de exemplu, conduita unui om foarte deștept.

Când observăm conduita unui om foarte deștept, vedem că el are, de fapt, în urma lui o suită volatilă. El nu merge încoace și încolo singur, ci are după sine o suită volatilă de entități spirituale, care nu aparțin regnului ahrimanic, dar care au o însușire foarte ciudată, pe care o cunoaștem numai dacă putem observa acele entități care aparțin regnurilor elementare, entități care nu se văd cu ochii fizici, care intră în activitate când în natură iau naștere niște forme, de exemplu, forme de cristale și alte forme asemănătoare.

Toate obiectele înzestrate cu formă sunt supuse activității acestor entități, pe care le găsiți descrise în activitatea lor și în dramele mele misteriale ca entități care cizelează și făuresc forme solide. Dacă urmăriți într-una din [dramele mele misteriale](#) niște ființe de genul gnomilor,

aveți aceste ființe care produc forme. Așa cum vă puteți da seama din felul în care am descris acest lucru în dramele mele misteriale, aceste entități sunt istețe și, din cauza acestei istețimi a lor, **ele își bat joc de inteligența infimă pe care o au oamenii**. Evocați-vă această scenă, dacă o cunoașteți din dramele mele misteriale.

Când urmărim un om cu adevărat deștept, văzând că poate avea în urma sa un întreg alai de entități, așa cum v-am spus mai înainte, **aflăm că aceste entități sunt foarte disprețuite de spiritele elementare din categoria gnomilor, căci ele sunt greoaie și, înainte de toate, sunt teribil de proaste**. Prostia este însușirea lor fundamentală. Și astfel putem spune: **Cei mai deștepți oameni din lume, când îi putem observa în acest fel, sunt urmați de un întreg alai de proști din lumea spirituală**. – E ca și cum acești *proști ar vrea să aparțină cuiva*.

Acești proști, cum spuneam, sunt foarte disprețuiți de entitățile care făuresc formele din natură, așa cum am descris în dramele mele misteriale. Astfel încât putem spune: În lumile care pentru conștiința obișnuită sunt, în primă instanță, necunoscute există o lume populată de un popor de proști, de proști care pătrund mai ales în înțelepciunea și istețimea umană, în epoca actuală, aceste ființe nu au, de fapt, o viață proprie *Ele ajung la un fel de viață prin faptul că folosesc viața celor care mor de anumite boli, dar încă mai au în ei forțe de viață*. Ele pot folosi numai viața care se stinge. Așadar, ele sunt niște ființe spirituale proaste, care folosesc viața ce le rămâne unor oameni, așadar, se îmbibă, ca să spunem așa, de viața care mai rămâne ca rest prin cimitire și în alte locuri de acest fel.

Când pătrundem în asemenea lumi ne formăm o idee despre cât de intens este populată lumea care se află în spatele lumii sensibile accesibile omului și **cât de diverse sunt categoriile acestor entități spirituale și descoperim ce legătură au aceste entități spirituale cu facultățile noastre**.

Căci omul deștept, pe care îl urmărim în activitatea sa, dacă nu este clarvăzător, ci numai deștept, își poate fixa foarte bine gândurile sale deștepte prin faptul că este urmat de acest alai de proști spirituali. **Ei se agață de gândurile lui deștepte, le trag și le conferă greutate, astfel încât ele rămân la el, în timp ce altfel gândurile i-ar dispărea rapid**.

Așadar, entitățile din categoria gnomilor își bat joc de aceste entități. Entitățile din categoria gnomilor nu vor să le suporte în regnul lor, **dar ele aparțin aceluiași regn. Gnomii le alungă neîncetat, și se dă o luptă dură între poporul gnomilor și acest popor de proști spirituali, care, de fapt, numai ei pot face posibilă înțelepciunea omului, căci altfel înțelepciunea ar fi efemeră, ar dispărea în momentul în care ar lua naștere, nu ar putea dura**. Cum spuneam, aceste entități,

sunt greu de descoperit, pentru că, îndată ce punem problema respectivă alunecăm foarte ușor în domeniul ahrimanic.

Dar le putem găsi cu anumite ocazii, așa cum am arătat, dacă urmărim niște oameni foarte deștepți, care au în urma lor un întreg alai de asemenea entități. Dar, pe lângă aceasta, dacă nu sunt prezente gânduri destul de deștepte care să se prindă de om, găsim aceste entități în tot felul de monumente de înțelepciune. Ele se opresc, de exemplu – dar și acolo sunt greu de găsit –, în biblioteci, dacă în cărți scrie ceva deștept. Dacă în cărți sunt lucruri prostești, aceste entități nu pot fi găsite acolo, ele se află numai unde sunt scrise lucruri deștepte; de aceste lucruri deștepte se agață ele.

Noi reușim să pătrundem oarecum cu privirea în sânul unui regn care ne înconjoară, care este prezent, la fel ca regnurile naturii, și care are de-a face cu propriile noastre facultăți, dar care și pentru noi este foarte greu de calificat.

De aceea, dacă vrem să-l calificăm, trebuie să ne bizuim pe aceste entități din categoria gnomilor și să acordăm atenție spuselor lor, iar ele consideră că acele entități sunt extraordinar de stupide și impertinente. Dar aceste entități mai au o însușire. **Când sunt urmărite prea intens de spiritele naturii din categoria gnomilor ele se refugiază în capul uman și, în timp ce afară, în natură, sunt aproape uriașe – sunt extraordinar de mari –, ele devin foarte mici când se află în capul uman.** Am putea spune că ele sunt un tip de spirite ale naturii anormale, dar care **au o strânsă legătură cu întreaga evoluție a omenirii pe Pământ.**

Un alt gen de spirite este cel al spiritelor care trăiesc mai ales în elementul apă și în elementul **aer**, cum sunt acele entități pe care le găsiți descrise de minea în dramele-misteriu menționate, ca entități din categoria **silfidelor**, și așa mai departe.

Aceste entități la care mă refer acum au de-a face mai ales cu lumea aparenței, a aparenței frumoase, ele au legătură mai puțin cu oamenii deștepți și **mai mult cu firile artistice**. Dar și ele, la rândul lor, sunt foarte greu de descoperit, căci se pot ascunde ușor. Ele pot fi descoperite acolo unde se află opere de artă adevărate, așadar, acolo unde este înfățișată figura umană sau aspecte din natură sau alte lucruri de acest fel. Aici pot fi ele găsite. Aceste entități, cum spuneam, pot fi descoperite, la rândul lor, cu greu. Când ne întrebăm: Cum se face că ne interesează aparența frumoasă, că simțim, uneori, o plăcere mai mare în fața unei statui frumoase decât în fața unui om viu – firește, o plăcere de un alt gen, dar o plăcere mai mare –, sau că suntem încântați și ne bucurăm când auzim o configurație de sunete melodioasă ori armonioasă? alunecăm din nou foarte ușor într-un alt domeniu, în domeniul entităților luciferice.

Dar nu numai entitățile luciferice sunt cele care poartă elementul artistic, ci există un regn de entități elementare care îi mențin treaz omului interesul artistic, altfel el ar fi mereu înclinat să nu aibă niciun interes față de aparența artistică frumoasă, căci ea este ireală, așadar, sunt ființe care stimulează, în general, interesul artistic.

Ei bine, este atât de greu să descoperim aceste entități pentru că ele se pot ascunde și mai ușor decât proștii din lumea spiritelor, căci ele sunt prezente, de fapt, numai acolo unde se pune în valoare frumosul. Când omul este dăruit frumosului, când savurează frumosul, cu siguranță nu vede aceste entități. De ce?

În realitate, pentru a observa aceste entități pe o cale normală, trebuie să încercăm, când ne dăruim unei impresii artistice, să ne îndreptăm privirea clarvăzătoare spre acele entități pe care le găsiți descrise în aceeași scenă ca ființe din categoria nimfelor sau din categoria silfidelor, care sunt prezente și în regnurile elementare ale naturii, și să ne transpunem în aceste ființe. Trebuie să le observăm, odată cu aceste ființe ale aerului și ale apei, pe celelalte, care sunt prezente în actul de savurare a frumosului. Și, pentru că este greu, trebuie să ne ajutăm și pe o altă cale.

Din fericire, așa putea spune, putem descoperi ușor aceste ființe atunci când ascultăm pe cineva care vorbește destul de frumos și când nu înțelegem vorbirea acestuia în mod obișnuit, ci ascultăm numai sunetele, fără a înțelege sensul lor. Când ne dăruim acestei vorbiri frumoase – trebuie să fie exprimată frumos, trebuie să fie exprimată cu artă oratorică, și, totuși, să nu o înțelegem realmente –, atunci ne putem însuși facultatea, care este o facultate intimă, delicată, de a vedea aceste entități. Așadar, trebuie să încercăm să ne însușim talentul silfidelor și să-l fortificăm prin acel talent care se dezvoltă atunci când ascultăm un discurs rostit frumos și la care nu înțelegem, la care nu ascultăm ce înseamnă cuvintele, ci numai vorbirea frumoasă. Atunci descoperim aceste entități, care sunt prezente peste tot acolo unde se află frumosul, și își oferă sprijinul, astfel încât omul poate dezvolta un interes just față de frumos.

Și atunci urmează marea dezamăgire, atunci urmează teribila uluială. Și anume, aceste entități sunt urâte, sunt ceea ce poate fi mai urât, sunt niște ființe oribile, arhetipurile urâteniei. Și dacă ne-am dezvoltat privirea spirituală pentru a vedea aceste entități și intrăm apoi cu această privire spirituală într-un atelier în care se creează opere de artă, observăm că aceste entități sunt tocmai acele ființe care, ca niște păianjeni, se află la baza existenței lumii pe Pământ pentru ca oamenii să manifeste interes pentru frumos. Aceste ființe-păianjen oribile sunt acele ființe elementare prin intermediul cărora se trezește interesul pentru frumos. Omul nu ar putea

avea interesul just pentru frumos dacă nu ar fi întrețesut cu sufletul său într-o lume de ființe-păianjen oribile.

Omul nu bănuiește, când trece printr-o galerie de artă – căci tot ceea ce v-am relatat eu este numai pentru a descoperi formele acestor entități; ele sunt prezente de fiecare dată când omul savurează frumosul –, că în interesul său pentru cele mai frumoase tablouri este sprijinit de faptul că din toate urechile și nările ies afară și se târăsc înăuntru acești păianjeni oribili. **Pe baza urâteniei se înalță entuziasmul omului pentru frumusețe. Aceasta este o taină cosmică.** E nevoie, aș putea spune, de incitarea prin urâtenie tocmai pentru ca să ia naștere frumosul. Și marile naturi artistice erau niște personalități care, datorită corporalității lor puternice, au putut suporta să fie infiltrate cu acești păianjeni, pentru a crea o Madona Sixtină sau ceva asemănător: **Frumosul a fost creat în lume tocmai prin faptul că s-a înălțat dintr-o mare de urâtenie prin entuziasmul sufletului uman.**

Nu avem voie să credem, când ajungem în spatele vălului lumii sensibile, când ajungem în domeniul de dincolo de prag, că ajungem într-un domeniu al frumuseții pure. Să nu credeți că cineva care cunoaște aceste lucruri se exprimă în mod ușuratic când spune: **Dacă nu sunt pregătiți temeinic, oamenii trebuie să fie opriți la pragul lumii spirituale.**

– **Căci, pentru a afla tot ceea ce îți apare înălțător și încântător în fața vălului, trebuie să faci mai întâi cunoștință cu substraturile, care nu sunt deloc încântătoare.** Dacă priviți apoi în lumea elementară care aparține aerului și apei, dacă vă plimbați prin ea și o observați cu ajutorul clarvederii, **vedeți și aici marea luptă a lumii volatile a silfidelor și undinelor împotriva acestor arhetipuri ale urâteniei.** Eu spun păianjeni; ele nu constau din pânze de păianjeni, ci sunt formate din elementul apei și din elementul vaporilor de apă. Ele sunt formațiuni de aer volatile, care își sporesc și mai mult urâtenia prin faptul că în fiecare secundă au o altă urâtenie, care îți creează mereu sentimentul că urâtenia care urmează, care se așază peste cea precedentă, este și mai grozavă decât cea dinainte. Această lume se găsește și ea în aer și în apă, la fel ca și ceea ce ne încântă în aer și în apă.

Iar pentru ca omul să poată dezvolta entuziasm față de bine, mai are loc și altceva. Despre celelalte ființe putem spune că ele sunt mai mult sau mai puțin prezente, dar despre entitățile despre care voi vorbi acum trebuie să spun, **că ele se formează neîncetat, și anume, ele se formează atunci când omul dezvoltă o anumită căldură interioară față de bine.** În această căldură se dezvoltă acele entități care sunt, de fapt, entități de natura focului, de natura căldurii,

entități care trăiesc în prezent, dar care au o asemenea natură cum este aceea pe care am descris-o în cartea mea [Știința ocultă în rezumat](#) în legătură cu **existența saturniană a omului**.

Aceste ființe sunt astăzi cum era omul în vechea existență saturniană. Ele nu sunt modelate la fel ca omul, dar au o asemenea natură. Nu putem spune despre ele că sunt frumoase sau urâte sau alte lucruri de acest fel; trebuie să le judecăm din punctul de vedere pe care ni-l oferă ființele elementare obișnuite ale căldurii, care sunt ele prezente.

Întreaga cercetare spirituală este extraordinar de dificilă, căci, dacă ajungem la aceste entități, care trăiesc în căldură, așadar, în „foc” – în sensul vechi al cuvântului –, noi, ca oameni, ne apropiem foarte greu de ele și, când ne apropiem, nu este deloc plăcut. **Ne apropiem de ele, de exemplu, când avem febră violentă**. Dar atunci, de regulă, omul nu poate fi un observator prea obiectiv. Altfel, capacitatea de a contempla asemenea ființe ale căldurii se poate dezvolta prin perfecționarea în continuare a mijloacelor care sunt prezentate în cărțile mele. Dar aceste ființe ale căldurii au o anumită relație cu acele entități care apar mai ales atunci când omul dezvoltă un entuziasm față de bine: Această relație are însă un caracter deosebit de ciudat.

Voi presupune, prin ipoteză – căci numai așa pot descrie situația –, că ar fi prezente asemenea ființe normale ale căldurii, care provin, în general, din căldura fizică umană, căldură care, desigur, este mai mare decât căldura ambianței. **Omul are căldură proprie. Prin aceasta, în apropierea lui se află asemenea entități**. Și apoi, într-un om **care dezvoltă entuziasm față de bine apar celelalte entități, care sunt tot ființe ale căldurii**, însă de un alt gen.

Dar când ajung în apropierea ființelor normale ale căldurii, **ele se retrag imediat din fața acestora și se strecoară în interiorul cel mai adânc al omului**. Dacă ne străduim să descoperim însușirile acestor entități din punctul de vedere al ființelor normale ale căldurii, aflăm următorul lucru: **aceste entități au un sentiment intim, dar foarte puternic dezvoltat, al rușinii**. Ele nu vor cu niciun chip să fie observate de celelalte ființe ale lumii spirituale și fug din fața lor, căci se rușinează să fie văzute, ele se retrag, înainte de toate, în interiorul cel mai adânc al oamenilor, astfel că sunt greu de descoperit.

De fapt, ele pot fi descoperite numai atunci când, să spunem, ne observăm pe noi înșine în anumite momente, pe care nu le putem provoca atât de ușor în mod voluntar. Presupuneți că ați citi ceva și, citind o scenă care vă atinge într-un mod foarte dramatic, fără să fiți un om sentimental, izbucniți în lacrimi. Să spunem că într-un roman este descrisă o faptă impresionantă, bună, sunteți emoționat până la lacrimi. Dacă recurgeți la autoobservație, puteți descoperi că întregi cete de asemenea entități – care au un sentiment atât de fin și de intim

dezvoltat al rușinii – se refugiază în inima dumneavoastră, în întreg pieptul dumneavoastră, în general, că ele ajung la dumneavoastră, că ele caută ocrotire față de celelalte ființe ale lumilor spiritual-elementare și mai ales față de celelalte ființe ale căldurii.

Există o forță de respingere considerabilă între ființele normale ale căldurii și aceste ființe ale căldurii înzestrate cu un simț al rușinii extraordinar de puternic, care trăiesc numai în sfera morală a oamenilor și fug de atingerea cu alte ființe spirituale. Aceste entități sunt prezente în număr mult mai mare decât se crede de obicei, și ele sunt acele entități care îl înzestrează pe om cu entuziasm față de binele moral. Omul nu ar avea prea ușor acest entuziasm față de binele moral dacă nu i-ar veni în ajutor aceste entități. Și, când omul iubește moralitatea, el se află în legătură, într-o legătură inconștientă, cu aceste entități.

Anumite însușiri ale acestor entități sunt de așa natură încât acest întreg regn poate fi foarte ușor greșit înțeles. În realitate, de ce le este oare rușine acestor entități? Lor le este rușine din cauză că întreg restul lumii regnului elementar în sânul căruia se află aceste entități le disprețuiesc, de fapt, nu vor să știe nimic despre ele. Și aceste entități simt acest lucru, și tocmai de aceea, pentru că sunt niște entități atât de disprețuite, ele acționează pentru a face să ia naștere entuziasmul față de bine.

Nu aș vrea să mai prezint și alte însușiri ale acestor entități, căci se poate vedea cât de ciudat este atins sufletul uman când se relatează despre acele ființe-păianjen oribile. De aceea, aș vrea să las în afara discuției anumite însușiri ale acestor entități. Dar am văzut că ceea ce se dezvoltă aici, în domeniul existenței sensibile, ca adevăr, frumos, bine, se dezvoltă întru totul pe baza faptului că adevărul, frumosul și binele au nevoie de aceste trei regnuri spirituale pe care le-am descris, așa cum noi, ca oameni de pe Pământ, avem nevoie de solul pe care pășim.

Nu în sensul că aceste entități ar da naștere adevărului, frumosului și binelui; ele nu fac acest lucru. Dar gândurile care exprimă adevărul, care semnifică adevărul, au nevoie de capete spirituale prostești ca să se poată dezvolta pe umerii acestor entități.

Iar frumosul pe care îl creează omul are nevoie de acei păianjeni urâți ai apei și ai aerului pentru ca frumosul să se înalțe din această mare a urâteniei.

Iar binele are nevoie de un regn de entități care nu se pot arăta printre celelalte ființe ale căldurii, printre ființele normale ale căldurii, căci ele trebuie mereu să se teamă, și tocmai prin aceasta ia naștere entuziasmul față de impulsurile binelui.

Dacă nu ar exista toate aceste ființe, ar trebui să avem în cap, în loc de gânduri, dacă nu chiar niște soldați de plumb, cel puțin, niște aburi grei. Lucrurile care ar ieși la iveală în acest fel nu ar fi prea deștepte. Și, pentru a crea frumosul, ar trebui să avem darul de a face ca acest frumos să fie viu, pentru ca oamenii să aibă interes față de el, și așa mai departe. Pentru ca aici, în domeniul lumii sensibile, să fie prezente impulsurile de care avem nevoie pentru activitatea noastră de gândire, pentru activitatea noastră de simțire pe tărâmul frumosului, pentru activitatea noastră de voință în domeniul binelui, pentru aceasta sunt necesare aceste trei regnuri elementare.

Dacă examinăm regnurile elementare normale, așadar – ca să folosim exprimarea curentă –, regnul gnomilor, regnul silfidelor, regnul undinelor, regnul salamandrelor, avem aici, propriu-zis, niște regnuri care mai vor ceva în lume. Ele merg în direcția unor conformații asemănătoare celor pe care le avem în lumea noastră sensibilă, numai că ele vor fi altfel, dar vor deveni cândva perceptibile pentru niște simțuri cum sunt cele pe care le are omul acum, în timp ce astăzi ele nu sunt perceptibile în existența lor elementară pentru simțurile obișnuite.

Dar entitățile pe care vi le-am descris au sărit deja dincolo de treapta pe care se află astăzi oamenii și animalele sau plantele, ele au ajuns mai departe decât acestea, au trecut dincolo. Astfel încât, dacă, de exemplu, ne-am putea întoarce până la vechea existență lunară, care a precedat existența Pământului, am afla acolo aceste entități pe care le găsim aici, pe Pământ, sub forma acelor entități rușinoase care ne stimulează din punct de vedere moral. Noi le-am vedea pe vechea Lună ca lume animală normală, care ar fi vizibilă și pentru ochii pământești, urzind, ca să spunem așa, de la un copac la altul. Dar trebuie să chemați în amintire existența lunară, așa cum am descris-o în cartea mea [Știința ocultă](#). Această existență lunară este, firește, o existență estompată și fugară, și lucrurile se metamorfozează, se transformă. Printre aceste entități se întreșes și acele entități urâte pe care le-am descris, acești paianjeni originari, de care vechea Lună era împânzită în întregime și care atunci erau vizibili. Atunci erau prezente și acele entități care îi însoțesc astăzi, drept capete stupide, pe înțelepți. Acestea erau prezente acolo, și ele au făcut ca vechea Lună să se prefacă în praf și pulbere, astfel încât să poată apărea Pământul. Nici aici, în timpul existenței Pământului, aceste entități nu se bucură când iau naștere cristalele, dar se bucură la orice sfârșământ a mineralului.

Așadar, în timp ce despre celelalte ființe elementare, cele normale, putem spune că vor deveni cândva vizibile, perceptibile prin simțuri, despre aceste entități trebuie să spunem că ele erau odinioară perceptibile prin simțuri și că au sărit, firește, trecând prin spiritualitatea ahrimanică și luciferică, în spiritual.

unul descendent. Și eu aș putea spune: Pe putregaiul urâteniei de pe vechea Lună – căci aceasta era prezentă din belșug în timpul vechii existențe lunare – ia naștere lumea noastră, ca lume a frumosului.

Aveți ceva analog în natură când aduceți pe ogor bălegarul, gunoiul, și apoi aici se dezvoltă cele mai frumoase plante. Aveți ceva analog în natură, numai că gunoiul, bălegarul, vă întâmpină și în mod sensibil. Așa apar lucrurile când omul contemplă din punct de vedere spiritual, ca lume a frumosului, ceva care este numai pe jumătate real. Dumneavoastră lăsați să vă apară în fața ochilor, ca lume a frumosului, ceva care este real numai pe jumătate, fără a ține seama de ceea ce mișună în mod viu pe Pământ în cadrul celor trei regnuri ale naturii, lăsați să apară, să spunem, în fața spiritului dumneavoastră, tot ceea ce răsare ca efecte frumoase pe Pământ. În orice caz, așa cum răsar pe o pajiște cele mai frumoase flori, tot astfel dumneavoastră trebuie să gândiți aici, dedesubt, în sens spiritual, acel bălegar, acel gunoi, acel gunoi lunar care conține acești păianjeni urâți pe care i-am descris. Pe cât de puțin poate crește varza pe care o cultivați fără să puneți solului bălegar, tot atât de puțin poate înflori pe Pământ frumusețea fără ca zeii să îngrașe pământul cu gunoiul urâteniei. Aceasta este necesitatea interioară a vieții, și noi trebuie să cunoaștem această necesitate, căci numai ea ne conferă capacitatea de a sta față în față ca ființe cunoscătoare cu ceea ce ne înconjoară în mod real în natură.

Cel care crede că pe Pământ poate apărea frumusețea artei fără baza pe care o constituie această urâtenie se aseamănă cu un om care spune: Totuși, e groaznic că oamenii pun gunoi, mai bine ar lăsa să crească lucrurile frumoase fără bălegar. – Dar e imposibil să se creeze frumusețea fără baza urâteniei. Și, dacă vrem să nu ne dăruim unor iluzii despre lume, dacă vrem să cunoaștem, într-adevăr, realitatea și nu o lume iluzorie, trebuie să cunoaștem aceste lucruri. E necesar. Cel care crede că arta ia naștere în lume fără urâtenie, acela nu cunoaște arta. De ce nu? Ei bine, pur și simplu, pentru că numai cel care are o presimțire a ceea ce am descris eu aici, numai acel om poate savura în mod just operele de artă, căci el știe cu ce preț sunt ele plătite în existența lumii. Cel care vrea să savureze opere de artă fără conștiința acestui fapt, acela se aseamănă cu un om care ar vrea să desființeze îngrășarea cu gunoi a ogorului. El nu cunoaște ce crește în natură, ci, în realitate, are în fața sa numai iluzia, are în fața lui, într-un fel, niște plante de mucava. Chiar dacă are în fața sa plante reale, el vede numai niște plante de mucava! Cel care nu simte în străfundurile sale urâtenia nu are dreptul să se extazieze în fața frumuseții.

Așa este organizată lumea. Și omenirea trebuie să învețe să cunoască aceste lucruri, dacă nu vrea să rătăcească mai departe prin lume ca râmele – eu am mai spus o dată acest lucru –, care se agață și ele de elementul lor și nu își ridică privirea spre ceea ce este real. Dar oamenii pot dezvolta ceea ce există în ei ca predispoziții numai dacă stau față în față cu realitatea. Dar realitatea nu este dată prin faptul că vorbim mereu de spirit, spirit, spirit, ci trebuie să cunoaștem în mod real lumea spirituală. Atunci însă trebuie să fim dispuși să admitem și faptul că în anumite regiuni ale lumii spirituale pot apărea, eventual, și niște lucruri de felul celor pe care vi le-am descris astăzi.

VIII. SPIRITELE ELEMENTARE ȘI LUMEA PLANTELOR

Dornach, 2 noiembrie 1923 (GA 230)

De lumea vizibilă, perceptibilă pe cale exterioară, ține lumea invizibilă, care formează împreună cu ea un întreg. Acest lucru apare cu toată claritatea dacă ne întoarcem privirea de la lumea animalelor spre lumea plantelor.

Plantele, care îl bucură, înainte de toate, pe om, încolțesc și răsar din pământ și ne dau ocazia să simțim ceva tainic. Când voința animalului, întreaga activitate interioară a animalului, îi apare omului la început drept ceva tainic, el poate, totuși, să-și spună: Există această voință, și pe baza acestei voințe apare forma, toate manifestările animale sunt o consecință a acestei voințe. – Dar în ceea ce privește planta, care apare sub o formă atât de diversă la suprafața pământului, care se dezvoltă mai întâi din sămânță cu ajutorul pământului și cu ajutorul atmosferei într-un mod atât de tainic, omul trebuie să simtă că trebuie să fie prezent un alt element pentru ca această lume a plantelor să-l poată întâmpina sub forma sub care se prezintă ea.

Observația spirituală ne conduce imediat, când privim lumea plantelor, spre o multitudine de entități, care le erau cunoscute oamenilor în vremurile vechi ale clarvederii umane instinctive, dar apoi au fost uitate și astăzi mai apar doar niște nume, pe care le folosesc poezii, niște entități cărora omenirea actuală nu le mai atribuie nicio realitate. Dar, pe măsură ce ființelor care zboară și urzesc în jurul plantei nu li se mai atribuie nicio realitate, înțelegerea pentru lumea plantelor se pierde; această înțelegere pentru lumea plantelor, care ar fi necesară, de exemplu, pentru arta vindecării, s-a pierdut complet pentru omenirea actuală.

Ei bine, noi am cunoscut deja o legătură foarte importantă a lumii plantelor cu lumea fluturilor; numai că aceasta ne apare în fața sufletului dacă pătrundem mai adânc cu privirea în întreaga urzire și activitate a lumii plantelor.

Planta își înfige rădăcina în sol. Cel care poate urmări care anume parte a plantei pătrunde în sol o poate face cu privirea spirituală, și aceasta trebuie să fie o privire care să observe cum în jurul rădăcinii plantei se agită și urzesc niște spirite elementare ale naturii. Putem urmări aceste spirite elementare, pe care o concepție veche le numea gnomi, pe care noi le putem numi spirite ale rădăcinii printr-o contemplare imaginativă și inspirată, așa cum urmărim în lumea fizică viața omului și viața animalului. Putem pătrunde oarecum cu privirea în lumea sufletească a acestor spirite elementare, a acestei lumi a spiritelor rădăcinii.

Aceste spirite ale rădăcinii formează o populație deosebită a Pământului, care este invizibilă pentru privirea exterioară, dar care este cu atât mai vizibilă în efectele ei; căci nu ar putea lua naștere nicio rădăcină dacă între rădăcină și sol nu ar exista o legătură prin intermediul acestor spirite ciudate ale rădăcinii, care conduc elementul mineral al pământului, prin niște curenți, pentru a-l apropia de rădăcinile plantei. Firește, eu mă refer aici la procesul spiritual care stă la baza acestui fenomen.

Aceste spirite ale rădăcinii, care sunt prezente peste tot în sol, care se simt foarte bine în sânul rocilor și minereurilor mai mult sau mai puțin transparente sau și de natură metalică, pentru că locul lor propriu-zis este aici, dacă e vorba să facă legătura dintre elementul mineral și rădăcina plantei sunt umplute cu o spiritualitate interioară, pe care o putem compara numai cu ceea ce putem sesiza în natura spirituală interioară a ochiului uman, a urechii umane. Spiritele rădăcinii, în ceea ce privește natura lor spirituală, sunt în întregime simț. De fapt, ele nu constau din nimic altceva decât din simț, sunt în întregime simț, și anume, un simț care este totodată intelect, care nu numai că vede și aude, ci care, în procesul văzului și al auzului, înțelege imediat cele văzute și auzite, care nu numai că primește de peste tot impresii, ci captează de peste tot idei. – Ei bine, noi putem indica, de asemenea, modul în care își captează aceste spirite ale rădăcinii ideile. Planta răsare din pământ (vezi Fig.1). Ea ajunge în legătură cu Universul extrapământesc și cu niște curenți spirituali venind de sus, care se revarsă, mai ales în anumite anotimpuri (vezi desenul, violet), din flori, din fructul plantei, până jos, la rădăcină, se revarsă în pământ. Și, așa cum noi ne îndreptăm ochii spre lumină și vedem, tot astfel, spiritele rădăcinii își îndreaptă facultatea lor de percepție spre ceea ce picură de sus în jos, prin plantă, în pământ. Ceea ce le întâmpină picurând aici este ceea ce a trimis lumina în flori, ceea ce a trimis căldura Soarelui în plante, ceea ce a trimis aerul în frunză, ba chiar ceea ce au modelat stelele îndepărtate ca

forme ale plantelor. Planta adună tainele Universului, le trimite în sol, iar gnomii preiau în sine aceste taine ale Universului din ceea ce le picură, spiritual, din plantă. Și, prin faptul că ei poartă, mai ales începând din toamnă, de-a lungul iernii, în peregrinările prin minereuri și roci, ceea ce le-au picurat plantele, prin aceasta ele devin acele ființe din interiorul Pământului care poartă, în peregrinările lor, străbătând prin pământ, ideile întregului Univers. Lumea este construită din spiritul cosmic, este o întrupare a ideilor cosmice, a spiritului cosmic. Gnomii preiau prin intermediul plantelor, care sunt pentru ei ceea ce sunt pentru noi razele de lumină, ideile Universului și le poartă în interiorul Pământului în deplină conștiință, de la minereu la minereu, de la piatră la piatră.

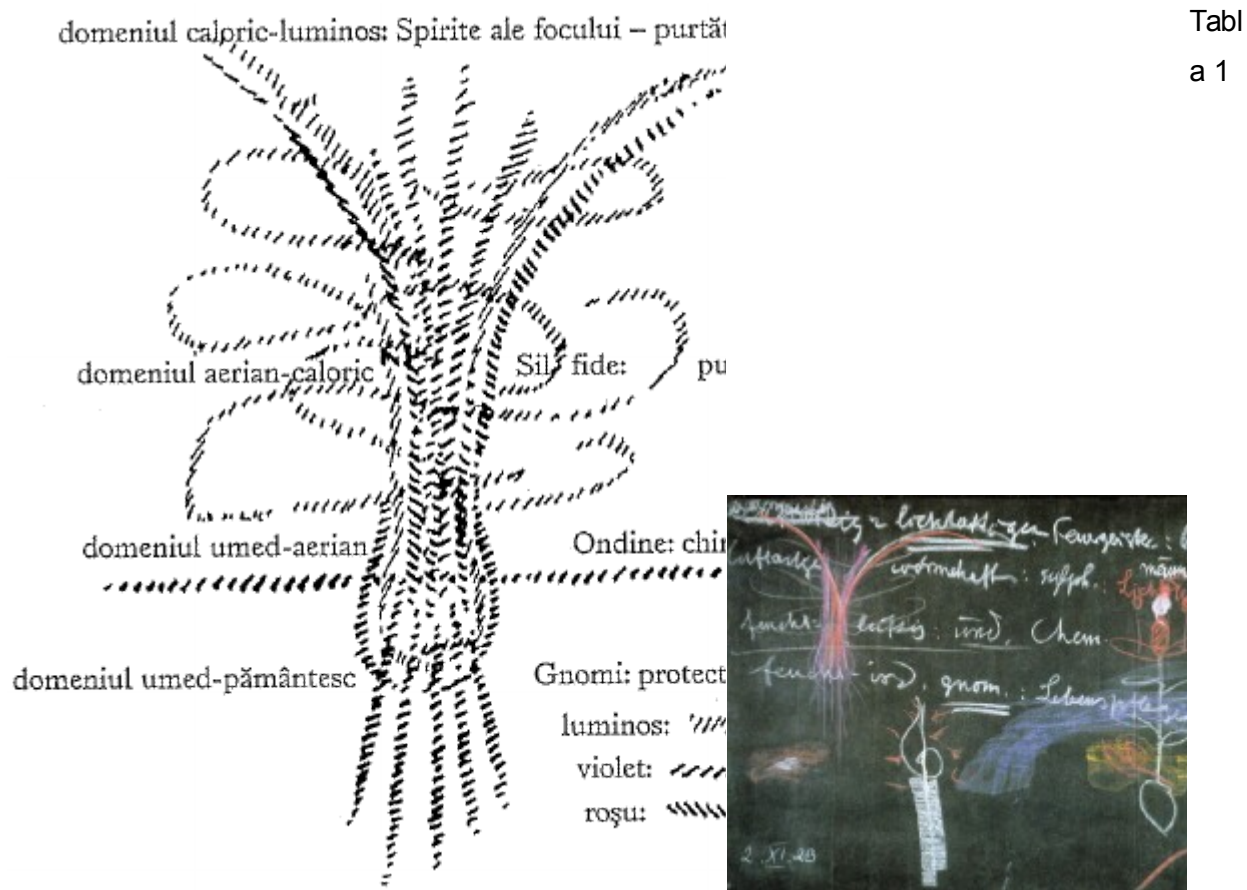


Fig.1

[\[mărește imaginea\]](#)

Ne îndreptăm privirea în jos, în adâncurile Pământului, nu pentru a căuta aici idei abstracte pentru niște legi ale naturii care ar acționa pur mecanic, ci ca să vedem gnomii care colindă și se plimbă, care sunt păstrătorii luminoși ai inteligenței universale în interiorul Pământului. Pentru că acești gnomi înțeleg în același timp ceea ce văd, au, în comparație cu oamenii, o cunoaștere

de aceeași natură; sunt ființe inteligente, sunt cu totul inteligentă. La ei totul este inteligentă, dar o inteligență universală, care, de aceea, privește în jos spre inteligența umană ca la ceva imperfect. De fapt, lumea gnomilor râde de noi, cu inteligența noastră care se căznește din greu, care se luptă, cu care noi sesizăm uneori un lucru sau altul, în timp ce gnomii nu au nevoie deloc să reflecteze. Ei văd ceea ce este rațional în lume și sunt deosebit de ironici când observă că omul trebuie să depună eforturi pentru a înțelege un lucru sau altul. Cum vine asta – spun gnomii –, cum vine asta să faci mai întâi eforturi și să reflectezi? Doar înțelegi imediat tot ceea ce vezi. Oamenii sunt proști – așa spun gnomii –, căci ei trebuie mai întâi să reflecteze.

Și aș putea spune că gnomii devin ironici până la obrăznicie când le vorbești de logică. La ce bun un asemenea lucru superfluu, să te orientezi după gândire? Doar gândurile sunt prezente. Ideile curg prin plante. De ce își vâră oamenii nasul atât de adânc în pământ, să vadă cum este rădăcina plantei, și nu lasă să le picure în nas ceea ce le spune plantelor Soarele? Atunci ei ar ști! Dar cu logica – spun gnomii –, cu ea nu poți avea altceva decât niște părți foarte mici de cunoaștere.

Astfel, gnomii sunt în interiorul Pământului purtătorii ideilor Universului, ale Cosmosului. Dar lor nu le place deloc elementul pământ. Ei se învârt încolo și încoace în pământ cu idei ale Universului, dar, de fapt, urăsc domeniul pământesc. Este un loc din care ar vrea foarte mult să evadeze. Firește, ei rămân, totuși, în acest domeniu pământesc – veți vedea îndată de ce –, dar îl urăsc, căci elementul pământesc formează pentru gnomi un pericol permanent, pentru că îi amenință în permanență cu perspectiva ca ei să ia o anumită formă, și anume, formele acelor ființe pe care le-am descris data trecută, forme de amfibieni, mai ales forme de broaște și de broaște râioase. Și sentimentul gnomilor este acesta: Dacă te unești prea strâns cu pământul, iei o formă de broască sau de broască râioasă. Și ei sunt tot timpul gata să evite să se unească prea strâns cu pământul, pentru a nu primi această formă; ei se apără neîncetat împotriva acestei forme pământești, care îi amenință chiar în elementul în care se află. Ei trăiesc în elementul pământesc-umed; acolo îi amenință neîncetat forma de amfibieni. Ei se smulg neîncetat din acest element și se umplu cu ideile Universului extrapământesc. Ei reprezintă în interiorul Pământului, domeniul extrapământesc, pentru că trebuie să evite în permanență să se unească strâns cu domeniul pământesc; altfel ființele individuale ar primi forma lumii amfibienilor. Și, tocmai datorită acestui sentiment de ură, de antipatie, aș putea spune, față de domeniul pământesc, dobândesc gnomii forța de a scoate plantele afară din pământ. Ei se desprind în permanență cu forța lor fundamentală de elementul pământ și, odată cu acest imbold, plantele primesc direcția de creștere în sus; trag plantele în sus împreună cu ei.

Antipatia gnomilor față de elementul pământ este ceea ce face ca plantele să rămână în domeniul pământesc numai cu rădăcina, apoi să crească în sus, ieșind din domeniul pământesc; așadar, gnomii smulg plantele din forma lor specifică pământului și le fac să crească în sus.

Apoi, după ce planta a crescut în sus, după ce a părăsit domeniul gnomilor și a trecut din domeniul elementului umed-pământesc în domeniul umed-aerian, plantele dezvoltă ceea ce ajunge să ia, în frunze, formă fizică exterioară. Dar în tot ceea ce este acum activ în frunză acționează, la rândul lor, alte entități, niște spirite ale apei, niște spirite elementare ale elementului apă numite de o clarvedere instinctivă mai veche ondine. Așa cum vedem că în jurul rădăcinii se învârt și urzesc ființele gnomilor, tot astfel, în apropierea solului, observând cu plăcere tendința în sus, pe care au dat-o gnomii, vedem aceste ființe ale apei, aceste ființe elementare ale apei, aceste ființe ale undinelor.

Aceste ființe ale undinelor, conform naturii lor interioare, sunt altfel decât gnomii. Ele nu se pot îndrepta spre Univers, ca un organ de simț, ca un organ de simț spiritual. Ele, de fapt, se pot implica doar în urzirea și activitatea întregului Cosmos în elementul aerian-umed, și prin aceasta ele nu sunt niște spirite luminoase, ca gnomii. Ele visează neîncetat aceste ondine, dar visarea lor este totodată propria lor existență. Ele nu urăsc atât de puternic pământul ca gnomii, dar sunt sensibile față de domeniul pământesc. Ele trăiesc în elementul eteric al apei, îl străbat înotând și plutind. Sunt foarte sensibile față de tot ceea ce este pește, căci le amenință forma de pește, pe care o și iau uneori, dar o abandonează imediat, pentru a trece într-o altă metamorfoză. Ele își visează propria existență. Și, în timp ce își visează propria existență, ele unesc și desfac, unesc și separă substanțele aerului, pe care le introduc în mod tainic în frunze și le apropie de ceea ce au împins în sus gnomii. Gnomii împing în sus ființa plantei (vezi Fig.1, luminos). Aici ea s-ar usca, dacă nu s-ar apropia din toate părțile ființele undinelor și dacă ele nu s-ar manifesta, în această conștiință de vis în care plutesc în jurul plantelor, dacă nu ar apărea, nu putem spune altfel, drept chimiști cosmici. Ondinele visează combinarea și separarea substanțelor. Și acest vis, în care trăiesc plantele, în care crește planta, când părăsește solul și se îndreaptă în sus, acest vis al undinelor este chimistul cosmic care produce în plantă, pornind din frunze, combinarea și separarea tainică a substanțelor. Astfel, am putea spune că ondinele sunt chimiștii vieții plantelor. Ele visează chimia. În ele este prezentă o spiritualitate extraordinară de delicată, o spiritualitate care își are elementul ei acolo unde se ating apa și aerul. Ondinele trăiesc total în elementul umed; dar ele își găsesc mulțumirea interioară atunci când ajung undeva la o suprafață, chiar dacă numai la suprafața unei picături sau a unei alte forme de apă.

Căci întreaga lor strădanie constă în a evita să primească forma, forma durabilă de pește. Ele vor să rămână în stare de metamorfoză, într-o stare de veșnică, neîncetată posibilitate de transformare. Dar în această stare de transformare în care visează despre stele și despre Soare, despre lumină și despre căldură ele devin chimiștii care fac să se dezvolte mai departe, pornind de la frunză, planta, care a fost împinsă în sus de forța gnomilor. Și atunci planta dezvoltă frunzele (vezi Fig.1), și aspectul tainic se dezvăluie ca vis al undinelor în care crește planta.

Dar, pe măsură ce planta crește în visul undinelor, ea ajunge, crescând în sus, într-un alt domeniu, în domeniul acelor spirite care trăiesc, la rândul lor, în elementul aerian-caloric, așa cum gnomii trăiesc în elementul umed-pământesc, iar undinele în elementul umed-aerian. Astfel, în elementul aerian-caloric trăiesc acele entități pe care o clarvedere veche, instinctivă, le-a numit silfide. Dar, pentru că aerul este străbătut peste tot de lumină, silfidele, care trăiesc în elementul aerian-caloric, pătrund până în domeniul luminii, sunt înrudite cu lumina și sunt sensibile mai ales față de ceea ce se manifestă ca mișcări mai fine, dar mai ample, în cadrul atmosferei.

Dacă priviți primăvara sau toamna un stol de rândunele, care, în zborul lui, pune în vibrație corpul aerian, produce un curent de aer mișcător, acest curent de aer mișcător, care este însă prezent la orice pasăre, înseamnă pentru silfide ceva audibil. Pentru silfide, această vibrație face să răsunе acordurile unei muzici cosmice. Când călătoriți, să spunem, pe un vapor și se apropie în zbor niște pescăruși, în aerul pus în mișcare de zborul pescărușilor se manifestă un sunet spiritual, o muzică spirituală, care însoțește vaporul.

La rândul lor, silfidele sunt acele ființe care se desfășoară și se manifestă în aceste sunete și își găsesc patria lor în acești curenți de aer în mișcare. Ele își găsesc patria în elementul aerului mișcător care răsună spiritual, și percep aici ceea ce trimite forța luminii în aceste vibrații ale aerului. Dar atunci silfidele, care sunt în sine niște entități mai mult sau mai puțin adormite, se simt cel mai bine, se simt ca acasă, peste tot acolo unde prin aer zboară păsări. Când o silfidă este constrânsă să zboare prin aerul lipsit de păsări, pentru ea este ca și cum s-ar fi pierdut pe sine. Când îi apare în aer o pasăre, asupra silfidei coboară ceva absolut deosebit. A trebuit să descriu adesea un anumit proces referitor la om, acel proces care face ca sufletul uman să-și spunе sieși „eu”. Am făcut adesea trimitere la afirmația lui *Jean Paul* [[Nota 1](#)] care spune că omul, când ajunge pentru prima dată la reprezentarea-Eu, e ca și cum ar privi în cel mai intim sanctuar al sufletului. Silfida nu privește într-un asemenea sanctuar intim al propriului suflet, ci vede pasărea și asupra ei se pogoară sentimentul Eului. Silfida își găsește Eul în ceea ce

trezește în ea pasărea care zboară prin aer. Și, prin faptul că așa stau lucrurile, prin faptul că ea își aprinde Eul în exterior, silfida devine purtătoarea iubirii cosmice prin spațiul aerian. Prin faptul că ea trăiește ceva asemănător cu dorința umană, dar nu își are Eul în interior, ci în lumea păsărilor, silfida este totodată purtătoarea dorințelor de iubire prin Univers.

De aceea, putem observa cea mai profundă simpatie a silfidelor față de lumea păsărilor. Dacă gnomul urăște lumea amfibienilor, dacă ondina este sensibilă și nu se poate apropia de pește, vrea să fugă de pește, simte o groază, într-un anumit sens, față de pește, în schimb, silfida vrea să se apropie de pasăre, se simte bine când poate aduce în prejma penajului ei aerul plutitor-răsunător. Și, dacă ați întreba pasărea de la cine învață ea să cânte, ați auzi că inspiratorul ei este silfida. Silfida simte o mulțumire în contact cu forma păsării. Dar ea este oprită de ordinea cosmică să devină pasăre, pentru că are o altă misiune. Ea are misiunea de a apropia cu iubire lumina de plante (vezi Fig.1, luminos și roșu). Așa cum ondina este chimistul, silfida este pentru plantă purtătorul luminii. Ea pătrunde planta cu lumină; ea introduce în plantă lumina.

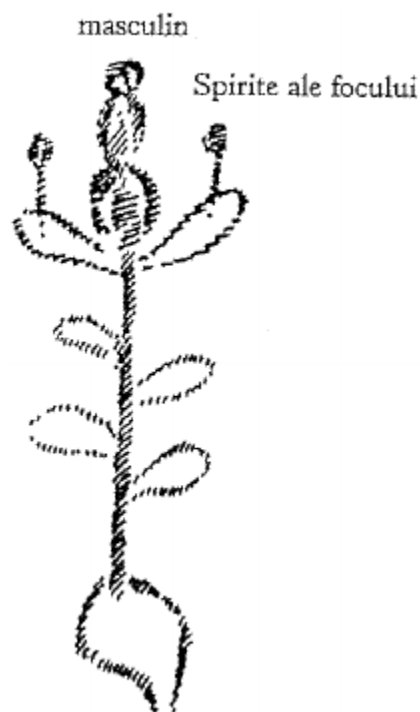
Prin faptul că silfida introduce în plantă lumina, aici se produce ceva foarte ciudat. Vedeți dumneavoastră, silfida introduce neîncetat în plantă lumina. Lumina, adică forța silfidei din plantă, acționează asupra forțelor chimice pe care le introduce ondina în plantă. Aici are loc o conlucrare între lumina silfidei și chimia ondinei (vezi Fig.1, roșu). Aceasta este o activitate plastică deosebită. Silfidele urzesc înăuntru, din lumină, cu ajutorul substanțelor care se revarsă aici și sunt prelucrate de ondine, o formă de plantă ideală. Silfidele urzesc, propriu-zis, în plantă, din lumină și prin activitatea chimică a undinelor, planta originară. Și când planta se ofilește toamna și tot ceea ce este materie dispare, atunci aceste forme ale plantelor ajung să picure în jos, iar gnomii le percep, percep ce a revărsat lumea asupra plantei, Soarele prin intermediul silfidelor, aerul prin intermediul undinelor. Gnomii percep aceste lucruri. Astfel, gnomii sunt ocupați tot timpul iernii să perceapă ce picură din plante jos, în pământ. Aici ei percep ideile lumii picurate în formele plantelor, care sunt modelate plastic cu ajutorul silfidelor și intră în pământ sub forma lor de idei-spirit.

Firește, acei oameni care studiază planta numai din punct de vedere material, care o consideră numai ca pe ceva material, nu știu nimic despre această formă-idee-spirit[[Nota 2](#)]. De aceea, aici, în acest punct, pentru cercetarea materială a plantei intervine un lucru care nu este nimic altceva decât o eroare grandioasă, o eroare teribilă. O să vă schițez această eroare.

Veți găsi peste tot felul în care descrie știința materialistă lucrurile: Planta își înfige rădăcina în sol, ea dezvoltă deasupra solului frunzele, în cele din urmă florile, în flori, staminele, apoi ovarul,

și apoi, de regulă, este transportat polenul din antere, din stamine, de la o altă plantă, și ovarul este fecundat, și prin aceasta se formează sămânța noii plante. Ovarul este considerat partea feminină, iar ceea ce vine din stamine, partea masculină, nici nu am putea considera altfel lucrurile, atât timp cât rămânem ancorați în materialism, căci acest proces arată, într-adevăr, ca, o fecundare. Dar nu așa stau lucrurile, ci, pentru a înțelege, în general, fecundarea, așadar, reproducerea plantei, noi trebuie să știm că din ceea ce produc marii chimiști, ondinele, în plante, din ceea ce produc silfidele ia naștere mai întâi forma plantei, forma ideală a plantei, care este cufundată în pământ și este păstrată de gnomi. Această formă a plantei se află jos. Aici, înăuntru, ea este ocrotită de gnomi, după ce ei au privit-o, au contemplat-o. Pământul devine sânul matern pentru ceea ce picură jos, în pământ. Și aici avem cu totul altceva decât ceea ce descrie știința materialistă.

După ce a trecut prin domeniul silfidelor, planta ajunge, sus (vezi Fig.2, Tabla1), în sfera Spiritelor elementare ale focului. Și Spiritele focului sunt locuitorii domeniul caloric-luminos; când căldura pământului este cea mai ridicată sau a devenit potrivită, ele adună căldura. Așa cum silfidele adună lumina, tot astfel, Spiritele focului adună căldura și o transportă în florile plantelor.



[Tabla 1](#)

Fig.2

Ondinele introduc în plante acțiunile eterului chimic, silfidele introduc în plante acțiunile eterului luminii, spiritele focului introduc în florile plantelor acțiunile eterului căldurii. Iar polenul din flori este ceea ce slujește ca mic vehicul aerian prin care Spiritele focului transportă căldura în semințe. Căldura este adunată de peste tot cu ajutorul filamentelor staminale și este transportată de filamente în semințele din ovar. Ceea ce se formează, în ovar este, în ansamblu, partea masculină, care vine din Cosmos. Nu ovarul este partea feminină, și anterele filamentelor staminale ar fi partea masculină! În principiu, în floare nu are loc nicio fecundare, ci doar este prefigurată sămânța masculină. Ei bine, ceea ce se manifestă ca fecundare este procesul prin care Spiritele focului unesc sămânța cosmică masculină din floare, extrasă din căldura Universului, cu partea feminină, care este picurată în pământ deja mai înainte, de la formarea plantei, așa cum v-am spus, ca formă ideală, care odihnește aici, înăuntru. Pentru plantă, pământul este mama, cerul este tatăl. Ceea ce se desfășoară în afara domeniului pământesc nu este pentru plantă sân matern. Este o eroare colosală să credem că principiul matern al plantei se află în ovar. Aici se află partea masculină extrasă din Univers cu ajutorul Spiritelor focului. Partea maternă este transportată în jos, în plantă, ca formă ideală, din cambiul plantei, care se pregătește atât în direcția scoarței, cât și în direcția lemnului. Și fecundarea este ceea ce ia naștere pe baza interacțiunii dintre activitatea gnomilor și activitatea Spiritelor focului. De fapt, gnomii sunt mamoșii spirituali ai reproducerii plantelor. Fecundarea are loc în timpul iernii, jos, în pământ, după ce semințele au ajuns în pământ și întâlnesc formele pe care le-au receptat gnomii din acțiunea silfidelor și ondinelor și pe care ei le transportă acolo unde aceste forme pot întâlni semințele care urmează să fie fecundate.

Așadar, vedeți: Prin faptul că oamenii nu cunosc spiritualul, prin faptul că nu știu cum participă la creșterea plantelor, prin urzirea și activitatea lor, gnomii, ondinele, silfidele și Spiritele focului – pe care le-am numit mai înainte salamandre –, oamenilor le este foarte confuz procesul de fecundare din lumea vegetală. Așadar, în afara pământului nu are loc nicio fecundare, ci pământul este mama lumii vegetale, cerul este tatăl lumii vegetale. Aceasta este situația în sensul absolut literal al cuvântului. Fecundarea plantelor are loc prin faptul că gnomii preiau de la Spiritele focului ceea ce acestea au transportat în ovare, drept căldură cosmică concentrată, pe micile vehicule aeriene formate de polenul de pe antere. Astfel, Spiritele focului sunt purtătorii căldurii.

Acum, firește, veți înțelege ușor cum are loc întreaga dezvoltare a plantei. Mai întâi jos, cu ajutorul a ceea ce le vine de la Spiritele focului, gnomii dau viață plantei și o împing în sus. Ei sunt protectorii vieții. Ei aduc în preajma rădăcinii acel eter al vieții în care trăiesc. Apoi,

ondinele au grijă în plantă de eterul chimic, silfidele de eterul luminii, Spiritele focului de eterul căldurii. Apoi, fructul eterului căldurii se unește din nou cu ceea ce este jos viață. Putem înțelege planta numai dacă o privim în legătură cu tot ceea ce zboară, urzește și trăiește în jurul ei. Și ajungem la interpretarea justă a celui mai important proces la plantă numai dacă pătrundem aceste lucruri, numai dacă le pătrundem în mod spiritual.

Este interesant, după ce am cunoscut acest lucru, să revedem acea notiță a lui *Goethe*, care se supără atât de teribil, în discuția cu un botanist, pentru că oamenii vorbesc de nunți veșnice aici, sus, la plante [Nota 3]. Goethe era supărat deoarece se spunea că pe o pajiște ar avea loc doar nunți. I se părea ceva nenatural. Dar el avea un simț instinctiv foarte sigur. Goethe încă nu putea ști despre ce e vorba, propriu-zis, dar, pe baza unui simț instinctiv, era foarte sigur de ceea ce afirma. Pe baza simțului său instinctiv, el nu putea concepe că aici, sus, în lumea florilor, ar putea avea loc o fecundare. Numai că el nu știa ce se petrece jos, în sol, el nu știa că pământul este pentru plante sânul matern. Dar Goethe a simțit în mod instinctiv că aici, sus, nu are loc ceea ce consideră toți botaniștii. Ei bine, cunoașteți și dumneavoastră, pe de o parte, legătura strânsă dintre plantă și pământ. Dar trebuie să mai luați în considerare și altceva.

[Tabla 1](#)

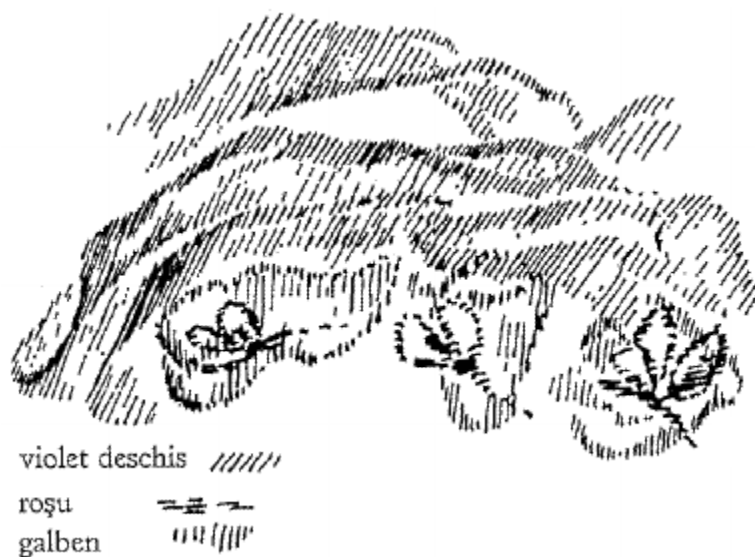


Fig.3

Vedeți dumneavoastră, când aici, sus, se învârt Spiritele focului, mai ales când transportă polenul de pe antere, ele nu au decât *un* sentiment. Este un sentiment mai intens decât sentimentul silfidelor. Silfidele își simt Sinea, Eul lor, prin faptul că văd zburând în jur pasărilor. Spiritele focului au acest sentiment și mai intens față de lumea fluturilor și, în general, față de întreaga lume a insectelor. Acestor Spirite ale focului le place cel mai mult să meargă pe urma

insectelor tocmai pentru a transporta căldura în ovare. În transportarea căldurii concentrate care trebuie să intre în pământ pentru a se uni cu forma ideală, Spiritele focului se simt înrudite intim cu lumea fluturilor și, în general, cu întreaga lume a insectelor. Ele merg peste tot pe urmele insectelor, care zboară din floare în floare. Și astfel, când urmărim aceste insecte care zboară din floare în floare, avem sentimentul: Fiecare asemenea insectă care zboară din floare în floare are o aură absolut deosebită, care nu poate fi explicată foarte bine numai pornind de la insecta însăși. Mai ales albinele, cu aura lor strălucitoare, care luminează, care licărește, care sclipește minunat, albinele care zboară din floare în floare pot fi percepute foarte greu în privința aurei lor. De ce? Pentru că insecta albină este însoțită peste tot de Spiritul focului, care se simte atât de înrudit cu ea, încât albina se află aici, iar pentru contemplarea spirituală ea apare învăluită într-o aură care este, de fapt, Spiritul focului. Când albina zboară prin aer de la o plantă la alta, de la un pom la altul, ea zboară cu o aură care îi este dată, de fapt, de Spiritul focului. Spiritul focului nu numai că își simte în prezența insectei Eul, ci el vrea să fie unit complet cu insecta.

Dar tocmai prin aceasta primesc insectele acea forță despre care v-am vorbit, care se manifestă în Cosmos prin această licărire în exterior. Insectele dobândesc astfel această forță de a spiritualiza complet materia fizică ce se unește cu ele și de a face să radieze în spațiul cosmic materia fizică spiritualizată. Dar, exact așa cum la o flăcără-căldura este mai întâi cea care face să apară lumina, tot astfel, la suprafața pământului insectele fac să licărească în spațiul cosmic ceea ce îl atrage apoi pe om când el trebuie să coboare în încarnare. Insectele sunt acele entități (vezi Fig.3, roșu și galben) în care Cosmosul, Spiritele focului care zboară în jurul lor aprind entuziasmul spre aceste fapte. Și, dacă Spiritele focului acționează, pe de o parte, pentru ca în Cosmos să se reverse materie pătrunsă de foc, ele acționează, pe de altă parte, pentru ca în interiorul Pământului să pătrundă focul concentrat, căldura concentrată, pentru a trezi, cu ajutorul gnomilor, forma spirituală care este picurată de silfide și ondină în pământ.

Vedeți dumneavoastră, acesta este procesul spiritual al lumii vegetale. Și ființa plantei apare ca o lume atât de tainică pentru că inconștientul omului presimte că se întâmplă ceva deosebit cu planta care înflorește, care răsare. Taina nu este, firește, decriptată, căci misterelor minunate nu li se șterge pulberea de pe aripile de fluturi; dar, așa putea spune, ceea ce îl încântă și îl înalță de obicei pe om la plantă apare într-un mod și mai minunat atunci când nu este prezentă numai planta fizică, ci atunci când el înțelege această muncă minunată de aici, de jos, a lumii gnomilor, nemijlocit inteligentă, care plăsmuiește într-un mod absolut intelectul, care împinge mai întâi forța plantelor în sus. Așa cum, într-un anumit fel, intelectul uman nu este supus forței gravitației, așa cum noi ne purtăm capul fără a-i simți greutatea, tot astfel gnomii biruie cu

intelectul lor de lumină elementul pământesc și împing planta în sus. Dar viața ar pieri dacă nu ar fi aprinsă de chimism. Ondinele aduc chimismul. Iar acesta trebuie să fie străbătut de lumină.

Astfel, vedem, de jos și până sus, aș putea spune, în negrul albastrui al forței gravitației (vezi Fig.4, Tabla 2), căreia îi este dat imboldul în sus pornind de la gnomi, și, învârtindu-se în jurul plantei, sugerată în frunze, forța undinelor, care combină și separă substanțe, pentru ca planta să crească în sus. De sus în jos, de la spiritele-silfide, în plantă este integrată lumina, care modelează acum o formă plastică, și aceasta, la rândul ei, coboară, ca formă ideală, și este primită de sânul matern al pământului. Și apoi, din nou, planta este înconjurată de Spiritele focului, care concentrează în micile punctișoare ale semințelor căldura cosmică, aceasta este apoi coborâtă și predată, odată cu forța seminței, gnomilor, astfel încât gnomii pot face să ia naștere, din foc și viață, aici jos, plantele.

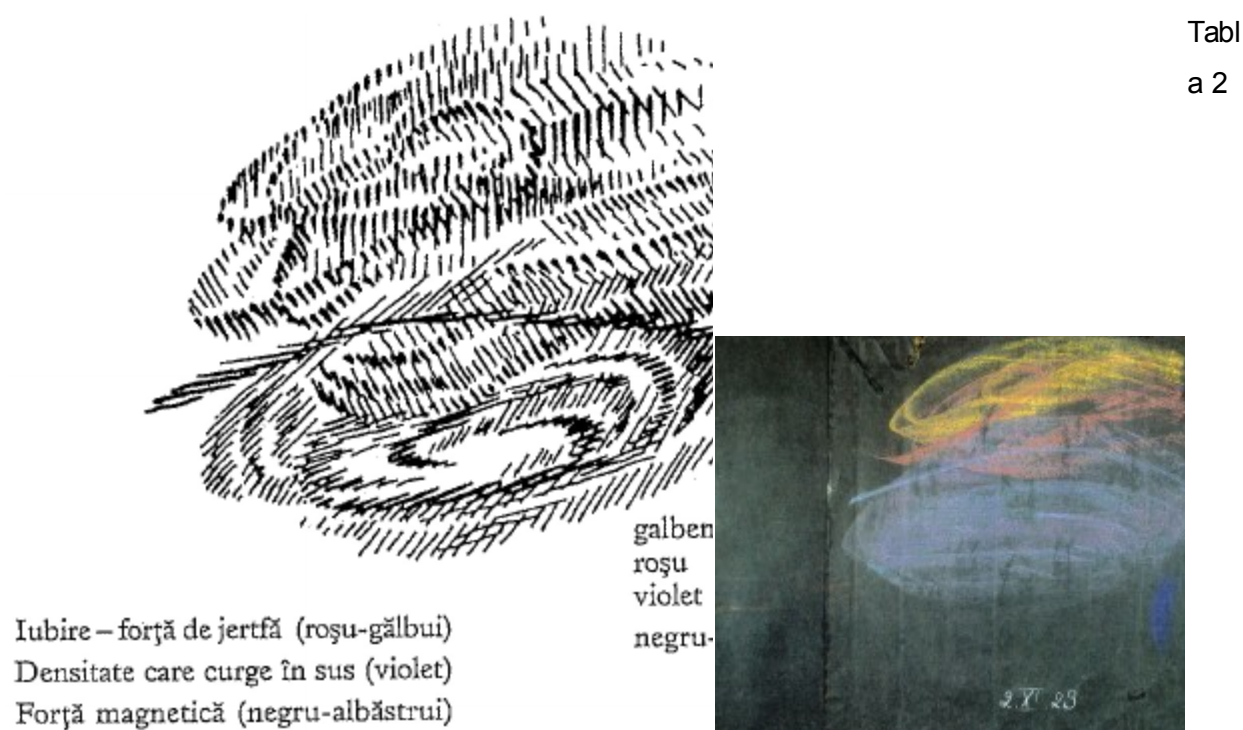


Fig.4

[\[mărește imaginea\]](#)

Vedeți, de asemenea, că pământul își datorează, de fapt, forța lui de respingere, densitatea lui, antipatiei gnomilor și a undinelor față de amfibieni și pești. Dacă pământul este dens, atunci densitatea este această antipatie prin care gnomii și undinele își mențin forma lor. Când pe pământ este trimisă lumină și căldură, aceasta este totodată expresia acelei forțe de simpatie, a forței purtătoare de iubire a silfidelor, care este purtată prin spațiul cosmic, și a forței purtătoare de jertfă a Spiritelor focului care se coboară aici, jos. Astfel, am putea spune: Deasupra

pământului, densitatea pământului, magnetismul pământului și greutatea pământului, prin faptul că tind în sus, se unesc cu forța de iubire și forța de jertfă, care tind în jos. Și în această întrepătrundere a forței de iubire-jertfă, care curge în jos, și a forțelor densității, greutateii și a forței magnetice, care tind în sus, pe suprafața pământului se dezvoltă, acolo unde cele două se întâlnesc, lumea vegetală, care este o expresie exterioară a interacțiunii dintre iubirea cosmică, jertfa cosmică, greutatea cosmică și magnetismul cosmic.

Ați văzut, astfel, despre ce este vorba când ne îndreptăm privirea spre lumea vegetală, care ne încântă, ne înalță și ne place. Putem adăuga, la observarea aspectului fizic, sensibil, dacă suntem în stare, aspectul spiritual, suprasensibil. Acest lucru face posibilă, totodată, corectarea erorii capitale a botanicii materialiste, care crede că fecundarea ar avea loc aici, sus. Ceea ce are loc aici nu este fecundarea, ci prepararea seminței masculine cerești a plantei pentru ceea ce este pregătit pentru plantă în sânul matern al Pământului.

IX. SPIRITELE ELEMENTARE ȘI LUMEA ANIMALELOR

Dornach, 3 noiembrie 1923 (GA 230)

Ieri v-am vorbit despre altă latură a existenței naturii, despre entitățile suprasensibile-invizibile care însoțesc ființele și procesele naturii sensibile, vizibile. O clarvedere instinctivă mai veche a putut contempla și aceste entități ale lumii suprasensibile, care se află în spatele existenței naturii, ca și pe cele ale lumii sensibile. Astăzi, aceste entități s-au retras oarecum din fața privirii umane. Dar această populație de gnomi, ondine, silfide și ființe ale focului nu poate fi percepută la fel ca animalele, plantele etc., ale lumii fizic-sensibile numai din cauză că, în momentul actual al evoluției sale, omul nu este în stare să-și manifeste ființa sufletesc-spirituală fără ajutorul corpului fizic și al corpului eteric. În situația actuală a evoluției Pământului, omul trebuie să se slujească de corpul eteric pentru a-și putea folosi sufletul său, și de corpul fizic pentru a-și putea folosi spiritul său. Corpul fizic, care oferă instrumentul pentru spirit, aparatul senzorial, nu este în stare să intre în legătură cu entitățile care stau la baza lumii fizice. Și nici corpul eteric al omului, de care acesta are nevoie pentru a se manifesta ca ființă sufletească. Și, de aceea, omului îi scapă, dacă mă pot exprima astfel, jumătate din ambianța lui pământească. Întreaga sferă care cuprinde acele ființe elementare despre care am vorbit ieri îi scapă omului. Corpul fizic și corpul eteric nu ajung până aici. Ne putem forma o idee despre ceea ce îi scapă în acest fel omului actual dacă ne lămurim ce sunt, de fapt, gnomii, ondinele și așa mai departe.

Vedeți dumneavoastră, avem această întreagă grupă de animale inferioare, de animale inferioare actuale, care sunt alcătuite dintr-o masă moale, care se mișcă în elementul lichid,

care trăiesc în elementul lichid, care nu au un schelet format, aşadar, nu au nimic care să le ofere un suport intern. Aceste entităţi fac parte dintre entităţile Pământului care au luat naştere cel mai târziu, nişte entităţi care abia acum, în condiţiile Pământului deja evoluat, fac ceea ce a făcut fiinţa pământescă cea mai veche, omul, în privinţa structurii capului său, în timpul perioadei vechiului Saturn. Astfel, aceste entităţi nu ajung să formeze în interiorul lor acele porţiuni întărite, care pot deveni suportul reprezentat de schelet.

Ei bine, gnomii sunt acele fiinţe care completează oarecum, din punct de vedere spiritual, ceea ce le lipseşte acestor animale inferioare, până sus, la amfibieni şi chiar la peşti, care au numai nişte forme incipiente de schelet – rai ales peştii –, aşadar, această treaptă de animale inferioare devine un întreg abia prin faptul că există gnomi.

Deoarece relaţiile dintre fiinţele din lume sunt foarte diferite, între aceste animale inferioare şi gnomi intervine o relaţie pe care am caracterizat-o ieri ca antipatie. Gnomii nu vor să devină asemănători cu aceste fiinţe inferioare. Ei vor să se păzească să ia forma acestor fiinţe inferioare. Aceşti gnomi, aşa cum vi i-am descris, sunt fiinţe extraordinar de isteţe, de inteligente. Ei primesc inteligenţa odată cu percepţia; sunt, în realitate, întru totul imaginea opusă lumii animalelor inferioare. Şi, în timp ce pentru regnul vegetal gnomii au importanţa pe care am prezentat-o ieri, pentru lumea animalelor inferioare ei reprezintă cu adevărat o completare. Ei adaugă, ca să spunem aşa, lumii animalelor inferioare ceea ce îi lipseşte. Lumea animalelor inferioare are o conştiinţă confuză; gnomii au o conştiinţă foarte luminoasă. Această lume a animalelor inferioare nu are un schelet osos, nu are un suport osos; gnomii adună la un loc, ca să spunem aşa, tot ceea ce este prezent ca forţă de gravitaţie şi îşi formează din forţa volatilă, invizibilă, de gravitaţie, corpul propriu, care, de altfel, este în permanenţă în pericolul de a se descompune, de a-şi pierde substanţa. Gnomii trebuie să se formeze neîncetat, ca să spunem aşa, din forţa de gravitaţie, căci ei se află mereu în pericolul de a-şi pierde substanţa. De aceea, trebuie să fie atenţi în permanenţă, pentru a-şi salva propria existenţă, la ceea ce se petrece în jurul lor. Pentru observaţia pământescă, nu există fiinţă mai atentă decât un gnom. El observă tot ceea ce se petrece, căci trebuie să cunoască totul, să sesizeze totul, pentru a-şi salva viaţa. El trebuie să fie mereu treaz; dacă ar fi somnoros, aşa cum sunt oamenii adesea, ar muri imediat.

Există o zicală germană, care provine din vremuri străvechi, care exprimă foarte bine această nevoie a gnomilor de a fi mereu atenţi. Se spune: Fii atent ca un spiriduş. Şi spiriduşii sunt chiar gnomii. Aşadar, dacă vrem să avertizăm pe cineva că trebuie să fie atent, îi spunem: Fii atent ca un gnom. – Acesta este, într-adevăr, o fiinţă atentă. Dacă l-am folosi ca model într-o clasă,

astfel încât să-l punem să stea în prima bancă, să-l vadă toți, ar fi o ființă excelentă pentru a fi imitată de elevi.

În afară de această însușire, gnomii mai au și altă însușire, aceea că sunt pătrunși de un imbold aproape neînvins spre libertate. Lor le pasă puțin unii de alții și acordă atenție, de fapt, numai celeilalte lumi, lumii ambiante. Un gnom se interesează puțin de ceilalți gnomi. Dar tot ceea ce există, în rest, în această lume în care trăiesc, care se află în jurul lor, îi interesează în mod deosebit.

Vă spuneam că, de fapt, corpul formează o piedică pentru a percepe un asemenea ființe. În clipa în care corpul nu mai reprezintă o piedică, aceste ființe devin vizibile, la fel ca alte ființe ale naturii. Cel care a ajuns să trăiască într-o stare de conștiență deplină visul din momentul adormirii, acela îi cunoaște bine pe gnomi. Nu e nevoie decât să vă amintiți ce am spus eu despre vis în „Goetheanum” [Nota 1]. Spuneam că, de fapt, visul nu apare în fața conștienței obișnuite în forma lui adevărată, ci el poartă o mască. Visul din momentul adormirii poartă și el o mască. Noi nu ieșim imediat din ceea ce am trăit în conștiența obișnuită în timpul zilei sau din ceea ce am trăit mai demult; apar reminiscențe, imagini-amintiri din viață sau simboluri, imagini simbolice ale organelor interne, inima este simbolizată ca sobă, plămânii ca aripi și așa mai departe. Acestea sunt măști. Dacă omul ar vedea visul fără mască, dacă ar trece în somn și ar intra în mod real în acea lume fără ca ființele care sunt acolo să poarte mască, omul ar vedea în timpul somnului această ceată de spiriduși; ei ar veni în întâmpinarea lui.

Dar omul este ferit să perceapă în conștiența obișnuită aceste lucruri nepregătite, căci s-ar înspăimânta. Pentru că ele ar reprezenta, în forma sub care l-ar întâmpina, niște copii reale a tot ceea ce lucrează în om ca forțe distrugătoare. Omul ar percepe dintr-odată în ființa sa tot ceea ce lucrează în el ca forțe distrugătoare, care deconstruiesc în permanență. Și, dacă i-ar percepe absolut nepregătite, acești gnomi ar fi niște pure simboluri ale morții. Omul s-ar speria îngrozitor, dacă nu ar fi auzit despre ei ceva inteligibil pentru rațiunea sa obișnuită, și ei l-ar întâmpina numai la adormire și l-ar îngropa, într-un fel, dincolo, în lumea astrală. Privind lucrurile de dincolo, ceea ce se petrece la adormire arată ca și cum omul ar fi îngropat de gnomi.

Acest lucru se petrece numai în momentul adormirii. O altă completare pentru lumea fizic-sensibilă sunt ondinele, ființele apei, aceste ființe care se transformă neîncetat, care trăiesc împreună cu apa așa cum trăiesc gnomii împreună cu pământul. Noi am aflat, de asemenea, ce rol joacă ondinele în lumea vegetală; dar ele se află în relație, ca ființe care completează, și cu

animalele, cu animalele care stau pe o treaptă superioară, care au primit un corp pământesc diferențiat. Aceste animale, care s-au dezvoltat apoi ca ființă superioară de pește sau ca ființă superioară de amfibian, au nevoie de solzi, au nevoie de o platoșă dură. Ele au nevoie în exterior de o coajă tare. Forțele care sunt prezente pentru a crea acest suport exterior, acest schelet exterior al anumitor animale, cum sunt insectele, au apărut în lume datorită activității undinelor. Gnomii sprijină din punct de vedere spiritual animalele care sunt pe o treaptă inferioară. Aceste animale, care trebuie să fie sprijinite din exterior, care trebuie să fie îmbrăcate cu o platoșă, își au învelișul ocrotitor datorită activității undinelor. Ondinele sunt acele ființe care adăugă acestor animale situate pe o treaptă ceva mai înaltă într-un mod primitiv ceea ce avem noi drept calotă craniană. Ele modelează oarecum această parte sub formă de cap. Toate aceste ființe, care sunt prezente ca ființe invizibile în spatele lumii vizibile, au o misiune importantă în ansamblul întregii existențe, și veți vedea că peste tot acolo unde știința materialistă trebuie să explice ceva de felul celor prezentate de mine acum ea dă greș. De exemplu, această știință nu este în stare să explice cum ființele inferioare, care nu sunt cu mult mai dure decât elementul în care trăiesc, ajung să se miște în acest element, pentru că ea nu știe că aici este prezent acest sprijin spiritual al gnomilor, pe care l-am descris adineaori. Pe de altă parte, formarea unei platoșe constituie întotdeauna o dificultate pentru o știință pur materialistă, ea nu știe că prin sensibilitatea lor, prin faptul că ele evită să se transforme în ființe animale de nivel inferior, ondinele îndepărtează de ele ceea ce apare apoi ca solzi sau alt gen de platoșă care îmbracă aceste animale pe o treaptă ceva mai înaltă.

Și, din nou, și în privința acestor entități, pentru conștiința obișnuită a omului actual numai corpul formează o piedică pentru a le putea vedea așa cum vedem, de exemplu, frunzele plantelor sau animalele superioare.

Când omul se află în stare de somn profund fără vise – și somnul nu este pentru el fără vise, ci, prin darul inspirației, poate fi pătruns cu conștiința –, în fața privirii spirituale a omului, din aceea mare a astralului în care gnomii îl îngroapă, îl ascund oarecum pe om la adormire, se ridică aceste entități ale undinelor, și ele devin vizibile în această stare de somn profund. Somnul stinge conștiința obișnuită. Conștiința de somn străluminată are drept conținut lumea minunată a elementului fluid în transformare, a elementului fluid care se unduie în toate felurile posibile, urmând metamorfozele undinelor. Așa cum pentru conștiința diurnă avem în jurul nostru entitățile cu contururi solide, conștiința străluminată din timpul nopții ne prezintă aceste entități care se transformă neîncetat, care se ridică în valuri ca o mare, care se lasă din nou în jos.

Întregul somn profund este plin de asemenea entități, astfel că în ambianța omului se află o mare unduitoare de ființe, o mare unduitoare de ondine.

Altfel stau lucrurile cu silfidele. Într-un anumit fel, ele sunt completarea anumitor ființe animale, dar în altă direcție. Am putea spune: gnomii și ondinele adaugă un fel de cap animalelor lipsite de cap. Ei bine, păsările, așa cum vi le-am descris, sunt, propriu-zis, numai cap; ele sunt întru totul organizare a capului. Silfidele îi adaugă păsării din punct de vedere spiritual ceea ce îi lipsește drept completare corporală pe lângă organizarea capului. Așadar, ele sunt completarea neamului păsărilor în direcția acelei regiuni a organizării lor care la om constituie sistemul metabolismului și al membrilor. Dacă păsările zboară prin aer cu picioare pipernicite, silfidele au cu atât mai mult niște membre puternic dezvoltate, și ele reprezintă, în sens spiritual, așa putea spune, în elementul aer, ceea ce reprezintă vaca jos, în materia fizică. De aceea am putut spune ieri că silfidele își au Eul lor în contact cu neamul păsărilor, care le unește cu Pământul. Omul își primește Eul său pe Pământ. Ceea ce le unește pe silfide cu Pământul este neamul păsărilor. Ele își au Eul lor, cel puțin conștiința Eului lor, datorită neamului păsărilor.

Dacă omul și-a străluminat starea de somn din timpul nopții, dacă el a avut în jurul său marea astrală, care se modelează în cele mai diverse forme de ondine, și apoi se trezește și are starea de vis de la trezire, dacă acest vis de la trezire nu s-ar masca, acoperit de reminiscențele vieții sau de imaginile simbolice ale organelor interne, dacă ar percepe visul fără mască, el s-ar afla în fața lumii silfidelor. Dar aceste silfide ar lua pentru el o formă ciudată. Ele s-ar prezenta ca și cum Soarele ar vrea să trimită ceva care acționează apăsător asupra omului, ceva care, într-un anumit fel, îl adoarme din punct de vedere spiritual. Vom vedea imediat de ce este așa. Dar dacă omul ar percepe visul de la trezire nemascat, ar vedea în el licărirea ființială a luminii. El ar resimți acest lucru ca pe ceva neplăcut, deoarece membrele acestor silfide îl învăluie, îl înfășoară oarecum în niște fire. El se simte ca și cum lumina ar vrea să-l cuprindă din toate părțile, ca și cum lumina l-ar năpădi, lumină față de care el se simte extraordinar de sensibil. Poate că omul ar simți și un fel de mângâiere a luminii. Dar, prin toate acestea, eu vreau doar să vă sugerez cum se apropie această lumină apăsătoare, palpabilă, sub forma silfidelor.

Dacă ajungem la ființele focului, putem spune că ele formează completarea naturii volatile a fluturelui. Fluturile dezvoltă el însuși, ca să spunem așa, cât mai puțin posibil din corpul său fizic; el îl lasă să fie cât mai subtil; în schimb, fluturile este o ființă a luminii. Ființele focului se prezintă ca ființe care completează corpul fluturelui, astfel încât putem avea următoarea reprezentare: Dacă vedem, pe de o parte, un fluture fizic, și ni-l imaginăm mărit în mod corespunzător, iar, pe de altă parte, o ființă a focului – aceste ființe sunt rar împreună, și numai

În acele cazuri pe care le-am menționat ieri –, avem sentimentul, când aceste două ființe se lipesc una de alta, unui om cu aripi, avem cu adevărat impresia unui om cu aripi. Trebuie doar să mărim fluturele în mod corespunzător și să găsim pentru ființa focului mărimea adecvată omului, și atunci avem impresia unui om cu aripi (Tabla 1, mijloc).



Tabla 1

[\[mărește imaginea\]](#)

Acest lucru vă arată, la rândul său, că ființele focului sunt, propriu-zis, completarea acestor ființe care sunt cele mai apropiate de spiritual; ele sunt, ca să spunem așa, completarea în jos. Gnornii și ondinele sunt completarea în sus, în direcția capului; silfidele și ființele focului sunt completarea păsărilor și a fluturilor în jos. Așadar, trebuie să unim ființele focului cu fluturii.

În același fel în care omul își străluminează visul din timpul somnului, omul își poate strălumina și starea de veghe din timpul zilei. Dar aici omul se slujește într-un mod energic de corpul său fizic. Eu am descris și acest lucru în articole din revista „Goetheanum”. Omul ajunge, încetul cu încetul, să observe că în starea de veghe din timpul zilei el ar putea vedea în permanență ființele focului, căci ființele focului au o legătură intimă cu gândurile omului, cu tot ceea ce provine din organizarea capului. Dacă omul ajunge să fie complet conștient în starea de veghe din timpul zilei, și totuși, într-un anumit sens, să fie în afara sa, așadar, să fie absolut rațional, stând ferm cu ambele picioare pe pământ, și să fie totodată și în afara sa – așadar, să fie el însuși și ființa care stă vizavi de el, adică, să se poată contempla pe sine însuși ca ființă de gânduri – atunci el observă că ființele focului formează în lume acel element care ne permite să ne percepem gândurile din cealaltă direcție.

Astfel, perceperea ființelor focului îi permite omului să se vadă pe sine însuși ca gânditor, nu numai să fie gânditor și să urzească gândurile, ci să se contemple și să vadă cum se desfășoară gândurile. Numai că atunci gândurile încetează să mai fie legate de om; ele se dovedesc a fi gânduri cosmice; ele acționează și urzesc în lume ca impulsuri. Remarcăm atunci

că, de fapt, capul omului doar creează iluzia că gândurile ar fi închise în cutia craniană. Aici ele sunt numai reflectate; aici avem imaginile lor reflectate. Ceea ce stă la baza gândurilor ține de sfera ființelor focului. Când omul pătrunde în această sferă, el se vede în lumea gândurilor nu numai pe sine însuși, ci vede conținutul de gânduri al lumii, care este totodată un conținut imaginativ. Astfel, forța pe care o extrage omul din sine însuși este forța care îi prezintă gândurile ca gânduri cosmice. Ba, chiar, poate am voie să spun: Când contemplăm ceea ce poate fi văzut pe Pământ nu din corpul uman, ci din sfera ființelor focului, așadar, din entitatea lui Saturn inclusă în Pământ, ajungem la imaginea pe care am descris-o despre evoluția Pământului în [Știința ocultă în rezumat](#) [Nota 2]. Această schiță a unei științe a spiritului este conturată în așa fel încât gândurile apar drept conținutul de gânduri al lumii, văzut din perspectiva ființelor focului.

Vedeți că aceste lucruri au o semnificație profund reală. Dar ele au și în alt fel o semnificație profund reală pentru oameni. Examinați gnomii și ondinele; aceste ființe se află, ca să spunem așa, în lumea care se învecinează imediat cu lumea conștiinței umane; ele se află dincolo de prag. Conștiința obișnuită este ferită să le vadă, căci nu toate aceste entități sunt bune. Entități bune sunt cele pe care le-am descris ieri, care lucrează în cele mai diverse feluri la creșterea plantelor. Dar nu toate sunt ființe bune. Când pătrundem în lumea în care acționează aceste entități, vedem că acolo se găsesc nu numai cele bune, ci și cele rele. Trebuie să ne formăm mai întâi o idee despre aceste entități, să vedem care sunt bune, care sunt rele. Nu e chiar atât de ușor. Din felul în care vi le-am descris vedeți care trebuie să fie cele rele. Entitățile rele se deosebesc de cele bune prin faptul că entitățile bune se țin întotdeauna aproape de regnul vegetal și de cel mineral, iar entitățile rele vor tot timpul să se apropie de regnul animal și de regnul uman; sunt unele și mai rele, care se apropie, de asemenea, de regnul vegetal și de regnul mineral. Dar ne formăm o reprezentare clară despre răutatea pe care o pot avea entitățile acestui regn dacă examinăm acele entități care vor să se apropie de oameni și de animale și vor să realizeze în om ceea ce este repartizat de ierarhiile superioare entităților bune pentru lumea vegetală și lumea minerală.

Vedeți dumneavoastră, există niște entități rele din regnul gnomilor și din regnul undinelor care se apropie de oameni și animale și acționează în așa fel încât transferă în om pe cale fizică ceea ce ele trebuie să adăuge, de fapt, la animalele inferioare; în om, acest element este oricum prezent. Astfel, prin prezența acestor entități rele de gnomi și ondine, în om și în animale trăiesc ființe animale și vegetale inferioare, paraziți. Dar, aș putea spune, în momentul în care omul trece pragul spre lumea spirituală el pătrunde în subtilitățile acestei lumi. Acolo sunt peste

tot capcane și trebuie să învățăm mai întâi ceva despre spiriduși, și anume, să fim atenți. Spiritiștii, de exemplu, nu ar putea face niciodată acest lucru. Există peste tot capcane. Cineva ar putea spune: La ce folosesc, în principiu, aceste entități de gnomi și ondine, dacă ele fac să apară entități parazitare? Ei bine, dacă nu ar exista aceste entități, omul nu ar putea dezvolta în sine forța de a-și modela masa cerebrală. Și acum ajungem la ceva extraordinar de important.

Vă voi prezenta acest lucru în mod schematic ([Tabla 1, stânga](#)). Dacă vă imaginați omul ca om al metabolismului și al membrilor, ca om al pieptului, așadar, ca om ritmic, și apoi ca om al capului, așadar, ca om neuro-senzorial, trebuie să vă fie clar următorul fapt: jos au loc niște procese – să lăsăm la o parte omul ritmic –, sus au loc, la rândul lor, alte procese. Dacă sintetizăm procesele care se desfășoară jos, în esență, avem un rezultat, căruia de obicei nu i se acordă atenție în viața obișnuită: sunt prezente procesele de eliminare, eliminări prin intestin, eliminări prin rinichi, și așa mai departe; toate sunt procese de eliminare care merg în jos. Aceste procese de eliminare sunt privite de obicei numai ca procese de eliminare. Dar aceasta este o absurditate. Aici nu au loc niște procese de eliminare numai pentru că trebuie să se elimine ceva, ci, în aceeași măsură în care apar niște produse de eliminare, în omul de jos apare din punct de vedere spiritual ceva asemănător cu ceea ce există din punct de vedere fizic în omul de sus sub forma creierului. Ceea ce are loc în omul de jos este un proces care rămâne la jumătatea drumului în ceea ce privește desfășurarea lui fizică. Se produce eliminarea, pentru că procesul trece în spiritual. Sus, procesul este dus până la capăt. Aici se formează pe plan fizic ceea ce jos există numai pe plan spiritual. Și dacă ceea ce se elimină jos ar fi supus unui proces care s-ar continua, dacă produsele de eliminare ar fi transformate în continuare atunci ultima metamorfoză ar fi creierul uman.

Masa creierului uman este produs de eliminare transformat. Acest lucru este extraordinar de important, de exemplu, pentru domeniul medical, și este un lucru care încă mai era cunoscut în secolele al XVI-lea și al XVII-lea de către medicii acelor epoci. Desigur, astăzi se vorbește într-un mod foarte disprețuitor, și, în unele privințe, pe bună dreptate, despre vechea „farmacie a excrementelor”. Dar se vorbește așa deoarece nu se știe că în excremente încă mai existau așa-numitele mumii ale spiritului. Firește, aceasta nu poate fi o laudă la adresa a ceea ce a figurat în ultimele secole ca farmacie a excrementelor, ci eu atrag atenția asupra multor adevăruri care au o legătură foarte profundă, așa cum sunt cele pe care le-am prezentat adineori.

Creierul este, cu siguranță, o metamorfoză superioară a produselor de eliminare. De aici, legătura dintre bolile cerebrale și bolile intestinale; de aici, de asemenea, legătura dintre vindecarea bolilor cerebrale și vindecarea bolilor intestinale.

Prin faptul că există gnomi și ondine, prin faptul că există, în general, o lume în care pot trăi gnomi și ondine, sunt prezente forțele care pot produce, pornind din omul de jos, paraziți, dar care creează în același timp ocazia ca în omul de sus produsele de eliminare să fie metamorfozate în creier. Noi nu am putea avea un creier dacă lumea nu ar fi organizată în așa fel încât să poată exista gnomi și ondine.

Ceea ce e valabil pentru gnomi și ondine în privința forțelor de distrugere desigur, distrugerea, deconstrucția pornește, la rândul ei, din creier – pentru silfide și ființele focului e valabil în privința forțelor de construcție. La rândul lor, silfidele și ființele focului bune se țin departe de oameni și animale și se ocupă de lumea vegetală, așa cum am arătat. Dar există și ființe rele. Acestea înainte de toate, poartă în jos ceea ce ar trebui să se afle numai în regiunile de sus, în regiunile aerului și căldurii, ele poartă aceste lucruri în jos, în regiunile elementelor apă și pământ.

Ei bine, dacă vreți să studiați ce se întâmplă când aceste silfide aduc, de exemplu, din regiunea de sus în regiunea de jos, în regiunea elementelor apă și pământ, ceea ce ține de regiunea de sus, examinați Belladonna. Belladonna este o plantă a cărei floare este sărutată, dacă mă pot exprima astfel, de silfide și care prin aceasta a transformat ceea ce poate fi un suc bun în sucotrăvitor al Belladonnei.

Aici aveți ceea ce am putea numi o deplasare a sferei. Este un lucru bun când silfidele își dezvoltă forțele lor învăluitoare sus, așa cum am descris mai înainte, când ne simțim, pur și simplu, atinși de lumină – căci de acest lucru are nevoie lumea păsărilor. Dar dacă silfida coboară și folosește jos, în relație cu lumea plantelor, ceea ce ar trebui să folosească sus, atunci ia naștere o otrăvă vegetală puternică. Gnomii și ondinele produc ființe parazitare; silfidele produc otrăvurile, care sunt, de fapt, elemente cerești revărsate prea puternic pe Pământ. Dacă omul sau unele animale ar consuma Belladonna, care arată ca o cireășă, numai că ea se ascunde în caliciu – este împins în jos, putem vedea acest lucru după forma Belladonnei, ceea ce am descris mai înainte –, ar muri din această cauză. Dar uitați-vă la sturzi și la mierle: aceste păsări se așază pe Belladonna și își iau de aici hrana lor cea mai bună din lume. Ceea ce se găsește în Belladonna ține de regiunea în care trăiesc ele.

Este, totuși, un fenomen ciudat faptul că animalele și oamenii, care sunt legați de Pământ cu organele lor de jos, preiau ca otravă ceea ce este pervertit în Belladonna în contact cu Pământul, și că, în schimb, niște păsări atât de reprezentative ca sturzii și mierlele pot primi această substanță, pe cale spirituală, datorită silfidelor – și ele o primesc tocmai datorită silfidelor bune –, că ele o pot suporta, chiar dacă ceea ce se află sus, în regiunea lor, a fost purtat jos, pe Pământ. Pentru ele este hrană ceva care pentru ființele care sunt legate mai mult de pământ este otravă.

Vă puteți forma o idee despre felul în care, pe de o parte, prin intermediul gnomilor și ondinelor, elementul parazitar tinde dinspre Pământ în sus, spre celelalte ființe, iar, pe de altă parte, despre felul în care otrăvurile picură, propriu-zis, de sus în jos.

În schimb, când ființele focului se pătrund cu acele impulsuri care țin de regiunea fluturilor, care sunt foarte folositoare fluturilor pentru dezvoltarea lor, și le poartă jos, în fructe, ia naștere, de exemplu, ceea ce avem în cadrul unei serii de migdale ca migdale otrăvitoare. Atunci această otravă este introdusă prin activitatea ființelor focului în fructul migdalei. Și, la rândul său, fructul migdalei nu ar putea lua naștere dacă aceleași ființe ale focului nu ar arde în acest fel blând ceea ce noi consumăm la celelalte fructe. Priviți migdala. La celelalte fructe aveți în mijloc sâmburele alb și de jur împrejur pulpa fructului. La migdală aveți în mijloc sâmburele și de jur împrejur pulpa fructului este arsă complet. Aici vedeți activitatea ființelor focului. Când această activitate depășește limitele; ceea ce fac ființele focului nu numai că transformă coaja migdalei până când devine maro, când migdala încă mai poate fi bună, ci ceva din ceea ce trebuie să formeze coaja pătrunde în interior până la sâmburele alb al migdalei, și atunci migdala devine otrăvitoare ([Tabla 1, dreapta](#)).

Astfel, aveți o imagine a modului în care aceste entități, care se găsesc aici, la graniță, în lumea care se află imediat dincolo de prag, când își realizează impulsurile devin purtătorii ființelor parazitare, ai otrăvurilor și, odată cu aceasta, purtători ai unor boli. În acest fel devine clar în ce măsură omul, ca ființă sănătoasă, iese din sfera a ceea ce îl poate cuprinde în caz de boală. Căci acest lucru are legătură cu manifestarea caracterului vătămător al acestor entități, care, pe de altă parte, trebuie să existe, pentru a face posibilă întreaga dezvoltare, creștere și proliferare a naturii, și, la rândul său, întreaga pieire a naturii.

Acestea sunt lucrurile care, contemplate printr-o clarvedere instinctivă, stăteau la baza unor asemenea intuiții cum sunt cele indiene despre Brahma, Vishnu, Shiva. Brahma reprezenta entitatea activă în acea sferă a Universului care are voie să se apropie de om. Vishnu

reprezenta acea sferă a Universului care are voie să se apropie de om numai în măsura în care el trebuie să distrugă mereu ceea ce construiește, în măsura în care această sferă trebuie să se transforme neîncetat. Iar Shiva reprezenta tot ceea ce are legătură cu forțele distrugătoare. În epoci mai vechi ale înaltei culturi indiene se spunea: Brahma este strâns înrudit cu tot ceea ce este de natura ființelor focului, cu ceea ce este de natura silfidelor; Vishnu, cu tot ceea ce este de natura silfidelor și undinelor; Shiva, cu tot ceea ce este de natura gnomilor și undinelor. În principiu, dacă ne întoarcem la aceste reprezentări mai vechi, vedem peste tot expresiile imaginative pentru ceea ce trebuie să cercetăm astăzi din nou ca taine care stau la baza naturii.

Așadar, ieri am examinat înrudirea acestui popor invizibil cu lumea plantelor; am adăugat astăzi înrudirea acestui popor invizibil cu lumea animalelor. Peste tot entitățile de dincoace de prag intervin în entitățile de dincolo de prag, entitățile de dincolo de prag intervin în entitățile de dincoace de prag, și așa mai departe. Și numai cunoscând interacțiunea vie dintre aceste două genuri de ființe înțelegem, de fapt, cum se desfășoară lucrurile în lumea vizibilă. Pentru om este foarte necesară cunoașterea lumii suprasensibile, căci, în clipa în care pășește prin poarta morții, el nu mai are în jurul său lumea sensibilă, ci cealaltă lume începe să fie lumea sa. În cadrul evoluției sale actuale, el nu poate intra în această altă lume dacă nu a recunoscut, ca să spunem așa, din manifestările fizice, literele care fac trimitere dincolo, la această altă lume; dacă nu a învățat să citească în animalele pământului, în animalele apei, în animalele aerului și în animalele luminii, în fluturi, ceea ce face trimitere la ființele elementare, care sunt colocariii noștri între moarte și o nouă naștere. Dar ceea ce vedem noi din aceste entități între naștere și moarte este, aș putea spune, numai partea densă, brută. Învățăm să cunoaștem ceea ce ține de suprasensibil numai dacă trecem cu cercetarea noastră, cu înțelegerea noastră, dincolo, în această lume suprasensibilă.

X. FIINȚE ELEMENTARE AHRIMANICE

Torquay, 19 august 1924 (GA 243)

Dacă dezvoltăm stările de conștiință despre care s-a discutat, ajungem cu fiecare stare de conștiință într-o anumită regiune a lumii. Voi reprezenta schematic cum se comportă contemplarea omului față de aceste regiuni în care putem ajunge dacă ne cucerim niște stări de conștiință speciale, așa cum le-am caracterizat eu. Bineînțeles, noi putem reprezenta numai una alături de alta lumile care se află, de fapt, una într-alta. Eu am și arătat că lumea lunară, sfera Lunii, pătrunde, propriu-zis, sfera noastră, că, la rândul ei, sfera lui Mercur pătrunde sfera noastră. Pentru a înfățișa diferitele lumi, trebuie să le reprezint unele alături de altele.

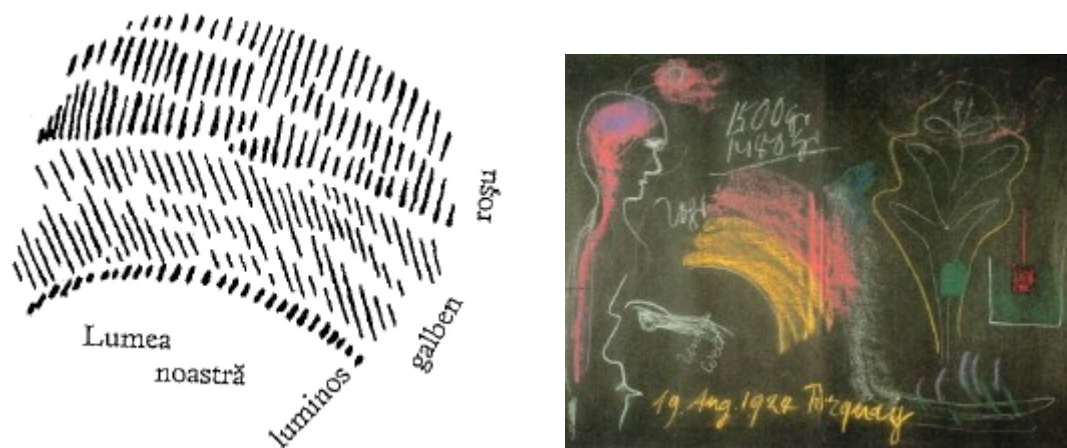


Fig.1

[\[mărește imaginea\]](#)

Dacă aceasta este lumea noastră (vezi Fig.1, luminos), când dezvoltăm alte stări de conștiință ajungem de fiecare dată în alte lumi. Așadar, să presupunem că dezvoltăm acele stări de conștiință pe care trebuie să le avem pentru a intra în lumea în care îi putem urmări pe cei decedați în anii care urmează imediat după moartea lor. Eu voi caracteriza această lume indicând că ea se întâlnește aici cu lumea noastră (vezi desenul, galben). Dacă am dezvolta apoi următoarea stare de conștiință, am avea starea de conștiință prin care am pătrunde mai departe în sfera de viață în care pășește cel decedat după ce a parcurs drumul retrospectiv, și pe care eu am numit-o starea conștiinței golite, dar treze, față de lumea fizică. Am intra într-o altă lume (vezi desenul, roșu), în această lume în care, de exemplu, omul se întâlnește într-un mod absolut deosebit mai ales cu ființele mercuriene, cu acele realități care se manifestă în sfera lui Rafael în sensul caracterizat ieri. În această sferă facem cunoștință, înainte de toate, cu forțele vindecătoare ale naturii umane.

Astfel, cu fiecare stare de conștiință ajungem într-o anumită regiune a lumii. Dar, prin aceasta, ajungem să cunoaștem acele ființe care aparțin, un anumit timp, acestei lumi. Așadar, dacă vreau să aflu cum trăiesc oamenii în anii de după moarte, trebuie să pătrund cu conștiința în lumea prin care călătoresc cei decedați. Eu nu-i pot observa într-o altă lume sub forma lor reală. Dacă vreau să examinez ființele mercuriene, trebuie să pătrund cu conștiința în lumea ființelor mercuriene. De aici vedeți că noi, ca oameni, perceperem într-un anumit fel lumile separate una de alta și pentru fiecare lume putem dezvolta starea de conștiință specială adecvată acelei lumi. Noi chiar trebuie să dezvoltăm aceste stări de conștiință, dacă vrem să cunoaștem în sens corect lumile, căci numai în acest fel ne putem pregăti în mod just să cunoaștem fiecare lume cu caracterul ei adevărat. Vreau să vă arăt cu ajutorul unui exemplu unde duce o

asemenea cunoaștere, așadar, o cunoaștere care vrea să dezvolte în mod just, pentru anumite regiuni ale lumii, starea de conștiință corespunzătoare.

Să presupunem că vedem o plantă, frunzele, florile. Am observat că, de fapt, o plantă este o imagine de oglindă a ceea ce lucrează afară, în lume, modelând, dând formă. Ceea ce putem găsi în această lume despre care am vorbit adineaori se oglindește pe Pământ în plantele noastre. Cum ajungem să cunoaștem plantele? Ajungem să le cunoaștem dacă ne înălțăm cu conștiința în această lume. Dar aici avem ceva absolut special, și anume faptul că există o mare deosebire, o deosebire uriașă, între plantele care ne întâmpină în domeniul lumii pământești. Când vedem o plantă oarecare, Cichorium* sau altă plantă, ea ne apare și în sens spiritual altfel decât alte plante.

Observați, de exemplu, vioreaua** obișnuită și comparați-o – pentru a da un exemplu radical – cu Belladonna, cu mătrăguna***, și atunci, dacă privim lumea plantelor așa cum v-am arătat, vedem cum stă vioreaua în fața unui om care are ochiul sufletesc deschis când ne aflăm în lumea căreia îi aparține, așadar, în lumea conștiinței golite, dar treze.

* Cichorium intybus – cicoare (n. tr.).

** Viola L. (n. tr.).

*** Atropa belladonna (n.tr.).

Lucrurile nu stau în același fel în ceea ce privește mătrăguna. Mătrăguna, Belladonna, își trage ființa din cu totul alte lumi. Așadar, eu pot caracteriza acest fenomen și în felul următor: Noi ajungem să cunoaștem o plantă obișnuită observând că ea are un corp fizic, că are un corp eteric; apoi vedem că în jurul florii și fructului plutește astralul general care vine din Cosmos. Așadar, dumneavoastră observați planta. Din pământ răsare partea fizică a plantei. Planta își are corpul ei eteric, și deasupra, parcă plutind ca niște nori, se așază astralul. Așa stau lucrurile la o plantă cum este vioreaua. La o plantă cum este mătrăguna lucrurile stau altfel. La Belladonna, situația este următoarea: planta crește, are floare, înăuntru se formează fructul. Astralul pătrunde în fruct. Vioreaua își formează fructul numai în domeniul eteric. Mătrăguna absoarbe odată cu fructul astralul. Ea devine prin aceasta otrăvitoare. Toate plantele care absorb în vreo parte a lor astral din Cosmos devin otrăvitoare. Așadar, același astral care, când pătrunde în animal, îi dă acestuia corpul astral, care îl modelează din punct de vedere interior ca ființă înzestrată cu simțire, când pătrunde în plantă face din ea o plantă otrăvitoare. Este un lucru foarte interesant, căci putem spune: Corpul nostru astral poartă în sine niște forțe care, dacă ajung în plantă, se prezintă ca otravă. – Și tocmai în acest fel trebuie să concepem otrava.

Ajungem să cunoaștem otrava din punct de vedere interior dacă știm că noi, ca oameni, avem în mod normal în corpul nostru astral forțele tuturor otrăvurilor care există, căci acest lucru ține de natura omului.

În această expunere vreau doar să prezint o anumită noțiune, pe care va trebui să o utilizăm mai târziu, pentru a putea înțelege deosebirea dintre căile juste și căile eronate ale cercetării spirituale. Ce înțelegem noi dintr-un asemenea exemplu? Avem o viorea. Avem o mătrăgună.

Dacă am dezvoltat pentru fiecare lume conștiința adecvată, vedem în viorea o ființă care rămâne în lumea ei, care nu își atrage nimic dintr-o lume străină ei. Mătrăguna își atrage ceva dintr-o lume străină ei. Belladonna își însușește un element pe care o plantă nu are voie să-l aibă, pe care are voie să-l aibă numai un animal. Și așa stau lucrurile cu toate plantele otrăvitoare. Ele își însușesc un element pe care ele, ca plante, nu au voie să-l aibă, un element care îi revine numai animalului.

În Univers există multe ființe care aparțin celor mai diverse regiuni ale lumii. Tocmai în acea regiune pe care o întâlnim când pășim direct în lumea în care îi putem urmări după moarte pe cei decedați după câțiva ani, după zece, douăzeci, treizeci de ani, până când ei părăsesc această lume, există o întreagă serie de ființe, care sunt reale, dar care nu pătrund în mod vizibil în lumea noastră fizică. Eu aș caracteriza asemenea ființe ca pe un anumit gen de ființe elementare.

Așadar, când îl urmărim pe cel decedat după ce a trecut prin poarta morții, pășim într-o lume în care se găsesc tot felul de ființe elementare, care au forme despre care se poate spune că aparțin cu adevărat acestei lumi. Așadar, am putea spune: Deoarece aceste ființe aparțin acestei lumi, ele ar trebui să se slujească de toate forțele care se află în această lume. – Dar printre aceste ființe elementare există și unele care nu se limitează la aceasta, ci se uită când oamenii scriu, de exemplu, și asistă la toate activitățile care sunt executate în lumea oamenilor, adică în acea lume în care trăiesc oamenii între naștere și moarte. Avem tot timpul asemenea entități care privesc. Acest privit încă nu are în sine nimic rău, căci întregul plan în care se integrează ceea ce relatez eu acum constă, desigur, în faptul că toate lumile care se învecinează cu lumea noastră, așadar, lumea în care pășim imediat după moarte, lumea în care umblăm la câteva decenii după moarte, toate aceste lumi nu au în sine ceea ce are omul în jurul său aici, pe Pământ, și ceea ce învață el aici, pe Pământ. În aceste lumi care se învecinează cu lumea noastră nu există, de exemplu, scris, citit, în sensul nostru. Nu există nici avioane în sensul nostru, automobile în sensul nostru, nu există niciun fel de mijloace obișnuite de

transport în sensul nostru. Nimic din toate acestea nu există în aceste lumi care se învecinează cu lumea noastră.

Dar nici nu putem spune că aici, pe Pământ, noi construim automobile, scriem și citim, că aici, pe Pământ noi scriem cărți care nu sunt citite și de îngeri, nu putem spune că toate acestea ar fi fără importanță pentru lume în general. Lucrurile sunt de așa natură încât asemenea entități cum sunt cele despre care tocmai am vorbit sunt, într-un fel, transferate din lumea care se învecinează direct cu lumea noastră. Ele trebuie să urmărească ceea ce fac aici oamenii. Așadar, ele sunt trimise în mod special din alte lumi și sunt însărcinate cu misiunea de a se ocupa de natura umană și de a păstra pentru niște epoci viitoare ceea ce învață oamenii aici. Căci, vedeți dumneavoastră, noi, oamenii, ne putem duce karma dintr-o viață în alta, putem transporta, de asemenea, dintr-o viață în alta, tot ceea ce se petrece cu karma noastră prin intermediul civilizației și culturii exterioare. Putem duce dintr-o viață în alta ceea ce trăim noi, ca oameni, când suntem într-un automobil, dar nu putem transporta construcția automobilului. Noi înșine, ca oameni, nu putem transporta dintr-o viață în alta ceea ce ia naștere pe baza forțelor pur pământești. Astfel, omenirea a creat pe parcursul civilizației ceva ce ea însăși ar pierde dacă nu i-ar veni în ajutor alte ființe.

Ei bine, aceste ființe despre care am vorbit sunt trimise în mod special cu misiunea de a păstra pentru viitor ceea ce omul nu poate duce dintr-o viață în alta. Așadar, faptul că noi avem în mijlocul nostru și în lumea care se învecinează cu a noastră niște ființe care au misiunea de a transporta în viitor ceea ce omul nu poate aduce din civilizația sa exterioară, pentru ca el să poată avea din nou în viitor aceste elemente ale civilizației, este un fapt deosebit de important. Deoarece în niște vremuri trecute a devenit foarte dificil pentru unele dintre aceste ființe să-și îndeplinească misiunea, s-a ajuns ca multe, foarte multe lucruri dintre cele care au fost deja descoperite în cadrul civilizației să se piardă, totuși, pentru omenire.

Așadar, fenomenul important pe care vreau să vi-l prezint aici este faptul că în mijlocul nostru se află entități care au primit pe plan cosmic misiunea de a transporta în viitor tot ceea ce omul nu poate duce el însuși dintr-o viață pământească în alta. Acesta este, înainte de toate, conținutul abstract al bibliotecilor noastre. Noi nu putem transporta acest conținut dintr-o viață pământească în alta. Pentru aceasta e nevoie de entități speciale. Dar acele entități spirituale cu care noi, oamenii, stăm într-o legătură directă nu pot face acest lucru. Și de aceea nu putem face nici noi, ca oameni, aceasta. Aceste entități trebuie să se slujească de alte entități, care timp îndelungat le erau străine, care au parcurs o cu totul altă evoluție decât ființele spirituale care stau în legătură cu noi.

Eu am numit aceste entități, care au parcurs o evoluție absolut diferită, entități ahrimanice. Este vorba de o evoluție diferită, care se întâlnește cu a noastră în unele ocazii, de exemplu, atunci când noi construim aici un automobil. Așadar, e vorba de entități care, datorită forțelor lor ahrimanice, pot înțelege o activitate deosebită din prezent, de exemplu, construirea unui automobil, și care transportă în epoci viitoare lucruri care au fost integrate la un moment dat civilizației omenirii și pe care omul nu le poate transporta dintr-o încarnare în alta.

Cu ajutorul reprezentărilor pe care le-am dobândit în acest fel putem caracteriza acum ce înseamnă, propriu-zis, un om medial. Firește, trebuie să facem deosebire între un om medial în sensul cel mai larg al cuvântului și ceea ce se numește în sensul propriu-zis al cuvântului un medium. De fapt, noi toți suntem mediumuri, dacă luăm expresia medium în sensul cel mai larg al cuvântului. De exemplu, înainte de a coborî în lumea pământească și de a ne parcurge viața dintre naștere și moarte, noi suntem ființe spiritual-sufletești. Ceea ce este omul în lumea spirituală se întrupează în ceea ce este el aici, în lumea fizică. În lumea fizică, noi suntem pentru propriul nostru spirit un medium. Așadar, dacă folosim cuvântul medium în sensul său cel mai larg, am putea considera că orice ființă este, într-un fel, medium. Nu la aceasta ne referim când vorbim în sensul obișnuit de un om medial. Un om medial în lumea noastră, pe care o parcurgem între naștere și moarte, este acel om care și-a dezvoltat anumite părți ale creierului său în așa fel încât ele pot fi deconectate pentru un anumit timp de la ansamblul entității sale. Astfel încât, la un medium, pentru un anumit timp nu sunt prezente ca bază pentru activitatea Eului tocmai acele părți ale creierului care sprijină în mod deosebit această activitate.

Așadar, când ne spunem nouă înșine „eu”, când ne aducem în conștiință propriul Eu, întotdeauna această manifestare a conștiinței, această conștiință a Eului, se sprijină pe anumite părți ale creierului. La un medium, aceste părți ale creierului sunt deconectate. Atunci, anumite entități de genul celor pe care le-am caracterizat mai înainte au poftă să se strecoare în locul Eului uman în aceste părți ale creierului. Și atunci un asemenea medium devine purtătorul acelor entități care ar trebui să transporte, propriu-zis, civilizația în viitor. Așadar, când prind un asemenea creier, care nu este locuit pentru un anumit timp de Eul său, aceste ființe sunt cuprinse de o poftă teribilă de a se cufunda în el. Și când un medium este în transă, cum se spune, așadar, când creierul este deconectat, în el se strecoară o asemenea ființă care stă sub influență ahrimanică și care ar trebui să transporte civilizația în niște epoci viitoare, și atunci, în acel interval de timp, un asemenea om, în loc să fie purtătorul unui Eu uman, este purtătorul unei ființe elementare care își neglijează datoria sa în Cosmos. Rețineți această expresie cuvânt cu cuvânt: *care își neglijează datoria sa în Cosmos*.

Datoria unei asemenea ființe în Cosmos este aceea de a vedea cum scriu oamenii. Ei scriu cu acele forțe care sunt ancorate în aceste părți ale creierului despre care tocmai am vorbit. În loc ca aceste ființe doar să privească, așa cum și trebuie să facă, de altfel, tot timpul, ele se uită în jur să vadă unde există un creier medial care poate fi deconectat. Atunci ele se strecoară înăuntru și transpun în lumea umană prezentă ceea ce au dezvoltat deja ca artă a scrisului prin privitul lor. Așadar, aceste entități proiectează în prezent cu ajutorul unor oameni mediali ceva ce ar trebui să transporte, conform misiunii lor, în viitor. Mediumnismul se bazează pe faptul că ceea ce ar trebui să se dezvolte în viitor drept facultăți se dezvoltă deja în prezent într-un mod confuz, haotic. De aici, darul profetic al ființei mediale, de aici caracterul fascinant. În realitate, este ceva care lucrează mai desăvârșit decât omul în prezent. Dar este introdus de niște ființe în modul pe care vi l-am descris mai înainte.

Exact așa cum Belladonna este medială pentru lumea astrală – Belladonna este un medium pentru anumite forțe astrale pe care le introduce în fructul ei –, tot astfel, un medium uman, prin intermediul creierului său deosebit, este un medium pentru aceste entități elementare, care trebuie să participe la civilizația noastră, pentru că omul nu poate transporta totul dintr-o viață pământească în alta. Acesta este misterul propriu-zis al ființei mediale: ea este posedată de aceste ființe speciale. Vă puteți imagina că aceste entități sunt, pe de o parte, creaturi reale ale entităților ahrimanice. Entitățile ahrimanice sunt prezente în Cosmos ca entități care au o inteligență ce depășește cu mult inteligența omenirii. Imediat ce ajungem în lumea care se învecinează în mod direct cu lumea noastră, sau atunci când ne apropiem, în această lume fizică – dacă dezvoltăm facultatea de contemplare – de ființele ahrimanice, suntem uimiți de inteligența lor teribilă, de inteligența lor covârșitoare. În privința inteligenței, ele sunt niște adevărate ființe supraumane. Și dobândim respect față de asemenea entități abia atunci când înțelegem ce infinit de inteligente sunt ele.

Ceva din această inteligență trece apoi asupra creaturilor lor, asupra acestor ființe elementare care se strecoară, care se cufundă în creierul mediumurilor, astfel încât prin intermediul acestor mediumuri ies la iveală tot felul de lucruri importante. Aflăm lucruri importante mai ales dacă putem privi, pe baza unei conștiințe deplin dezvoltate, corect dezvoltate, ceea ce produc asemenea mediumuri. Lucrurile sunt de așa natură încât, dacă înțelegem în sens just constituția, alcătuirea lumii spirituale, nu negăm faptul că prin intermediul mediilor pot pătrunde tot felul de lucruri importante din lumea spirituală în lumea fizică. Prin intermediul mediumurilor putem afla lucruri importante, semnificative. Dar aceasta nu este o cale corectă. De ce nu?

Puteți ajunge să aflați acest lucru examinând plante care sunt mediumuri pentru anumite forțe astrale ce fac din ele plante otrăvitoare. Vă pot arăta cum putem afla acest lucru. Când e vorba de lumile spirituale, e mai bine să descriem situația în mod concret, decât să dezvoltăm niște noțiuni abstracte.

Să presupunem că pătrundem, prin cunoaștere inițiativă, în lumea în care se află cei decedați după moarte. Îi urmărim. Este ca și cum am pătrunde într-o cu totul altă lume. Eu am descris-o, în parte. V-am arătat că ea face asupra noastră o impresie mult mai reală decât lumea noastră, în care ne aflăm între naștere și moarte. Dar, când pășim în această lume, ne surprinde ce ființe ciudate se află aici, pe lângă sufletele celor decedați. După ce omul a murit, dacă îl urmărim aici, vedem printre sufletele umane care au murit și în jurul acelor suflete niște figuri demonice stranii. Chiar la intrarea în această țară a sufletelor în care a trebuit să pătrundă cel decedat și în care putem intra, cu ajutorul unei anumite vederi clarvăzătoare, vedem niște figuri demonice – pe care, firește, le comparăm cu raporturile pământești, despre care, când vorbim de mic și mare, putem vorbi numai prin comparație – care au picioare palmate mari și puternic dezvoltate, ca rațele, ca animalele care înoată, în general; au picioare palmate puternic dezvoltate, cum au rațele sau rațele sălbătice, dar care se transformă neîncetat. Ele au o formă pe care am putea-o compara cu forma cangurului, dar sunt ființe puternice, pe jumătate asemănătoare păsărilor, pe jumătate asemănătoare mamiferelor. Când îi urmărim pe cei decedați, vedem că prin toată zona respectivă circulă asemenea ființe. Dacă vă întrebați: Unde sunt aceste entități? nu e nevoie decât să vă reprezentați în mod just cum ne putem imagina locul în care se află asemenea entități, unde sunt ele. Ele sunt tot timpul în jurul nostru, căci noi ne aflăm în aceeași lume în care se află cei decedați, numai că, vedeți dumneavoastră, ele nu se află în această sală. Aici începe, ca să spunem așa, calea unei cercetări spirituale reale, absolut exacte.

Examinați următorul lucru. Vă plimbați pe o pajiște pe care în timpul toamnei cresc multe plante de felul brândușei de toamnă, *Colchium autumnale*. Întâlniți peste tot brândușe. Dacă încercați, în momentul în care stați în mijlocul brândușelor, să vă transpuneți în starea de conștiință în care îi puteți urmări pe cei decedați, așa cum v-am spus, veți vedea că în locul unei brândușe se află ființa pe care tocmai am descris-o, cu picioare palmate și cu corp ciudat de cangur. Și dacă vă plimbați printr-o altă regiune, unde pe drum crește *Belladonna*, mătrăguna neagră, și vă transpuneți în starea de conștiință despre care am vorbit, întâlniți niște entități diferite, entități demonice groaznice, care sunt și ele din lumea despre care vă vorbesc acum. Astfel încât am putea spune: *Colchium autumnale*, *Belladonna* sunt mediumuri care lasă să pătrundă în ele lumea imediat învecinată și care se află, de fapt, cu altă ființă a lor, în lumea morților.

Dacă aveți în vedere aceste lucruri, veți spune: De jur împrejurul nostru se află ceea ce numim o altă lume. Dar aici e vorba de faptul că noi trebuie să putem pătrunde cu conștiința noastră, să putem contempla aceste plante, Colchium autumnale, Belladonna, nu numai cu conștiința cotidiană obișnuită, ci cu conștiința superioară, acolo unde se află ele în regiunea morților. Contemplând Belladonna cu conștiința superioară, o vedem acolo unde se află ea în regiunea morților.

Dumneavoastră puteți spune următorul lucru: Aici se află o pajiște, pe pajiște cresc brândușele. – Acum trebuie să mergeți mai departe, dacă vă aflați în lumea fizică, poate că trebuie să urcați un munte, și acolo, sus, se află niște tufe pe care cresc plante de mătrăgună. Belladonna și Colchium autumnale nu cresc una lângă alta în lumea fizică. Dar în această lume spirituală care este cea mai apropiată, despre care vorbesc eu, ele se află una lângă alta. Spațiul are o cu totul altă structură. Pe cât de departe sunt ele una de alta în lumea fizică, pe atât de apropiate sunt în lumea spirituală. Desigur, lumea spirituală își are legile ei proprii. Aici, totul este altfel. Și acum gândiți-vă că ați întâlni aceste plante – pot să mă exprim în acest fel – în lumea morților. Dacă îi urmăriți pe cei decedați în primele perioade, observați că ei nu au impresia groaznică pe care o are omul pe Pământ în fața acestor plante, ci știu că prezența în acest loc a unor asemenea figuri demonice se bazează pe planul cosmic înțelept. Așadar, când îi urmăriți pe cei decedați în primele perioade în țara sufletelor, o găsiți ocupată de figurile corespunzătoare plantelor otrăvitoare, de niște figuri demonice, tocmai în lumea înecată.

Dacă pășiți mai departe, în regiunile din care pleacă cei decedați după zece, douăzeci, treizeci de ani, pentru a intra într-o regiune superioară, aici găsiți elementul corespunzător pentru plantele noastre care nu sunt otrăvitoare. Abia aici găsiți, de exemplu, vioreaua și alte plante care nu sunt otrăvitoare. Astfel, lumea plantelor își are importanța ei în lumea fizică, și, de asemenea, în lumea imediat învecinată cu a noastră. Numai că noi le vedem acolo sub alte forme. Ceea ce am descris sub formă reală în domeniul stelelor se oglindește pe Pământ în forma pe care o are pe Pământ o Belladonna, o Colchium autumnale, vioreaua; acestea se oglesc și în lumea în care pășesc cei decedați. Aceste lucruri se oglesc imediat după moarte, așa cum am arătat. Tot ceea ce se află într-o lume acționează și în celelalte lumi. Totuși, dacă vrem să cunoaștem un lucru conform cu realitatea lui, trebuie să pătrundem cu conștiința noastră în lumea originară a acestuia. Dar așa stau lucrurile și cu ființele din aceste alte lumi. Putem afla ce sunt aceste entități, aceste ființe elementare care constituie creatura propriu-zisă a stăpânitorului ahrimanic, numai dacă pășim în cea mai apropiată lume, înecată cu a noastră.

Aceste entități își fac apariția prin intermediul mediumurilor, ele iau în posesie mediumurile și, odată cu aceasta, intră în mod temporar în lumea noastră. Așadar, când facem cunoștință cu aceste entități în lumea noastră numai prin intermediul unui medium, facem cunoștință cu ele într-o lume în care ar trebui să fie străine, așadar, nu le putem cunoaște sub adevărata lor formă. Astfel încât, pentru cel care face cunoștință cu aceste entități prin intermediul unor mediumuri, care le cunoaște manifestările numai prin intermediul unor mediumuri, nu există nicio posibilitate de a ajunge la entitatea lor adevărată, căci ele se manifestă într-o lume străină lor. Așadar, aici sunt prezente, indiscutabil, niște manifestări spirituale; dar este imposibil să înțelegem aceste manifestări spirituale dacă facem cunoștință cu aceste entități numai într-o lume de care ele nu aparțin. Acesta este aspectul înșelător, aspectul iluzoriu, în sensul cel mai exact al cuvântului, a tot ceea ce pătrunde în lume prin intermediul conștiinței mediale, faptul că cei care sunt întâmpinați de asemenea entități nu știu de ce natură sunt, propriu-zis, acestea.

Prin faptul că intră pe o asemenea cale în lume, aceste entități au un destin absolut special. Dacă facem cunoștință cu lumea așa cum am arătat eu, cunoaștem lucrurile și altfel. Când pășim în lumea morților, când trecem prin pădurea de demoni ai plantelor Colchium autumnale, Belladonna, Digitalis purpurea*, Datura stramonium**, și așa mai departe, când trecem prin această regiune observăm: viorelele se vor transforma, ele vor purta în viitor cu totul alte forme. Ele au o importanță pentru viitorul Cosmosului. Colchium autumnale participă, conform naturii sale, la moarte, ea are această menire. Plantele otrăvitoare sunt plante care mor, sunt plante pe cale de a pieri, care nu se ridică până la niște forme viitoare. În epoci viitoare vor fi prezente, la rândul lor, alte ființe otrăvitoare. Dar acele ființe care sunt astăzi otrăvitoare pier în epoca noastră. Epoca durează, firește, mult, dar ele poartă în sine impulsurile morții. Și acest lucru se extinde asupra întregii vegetații. Când contemplăm vegetația vedem răsărind, dezvoltându-se, impulsurile transportate în viitor; o vedem pierind, unindu-se cu moartea.

* Digitalis purpurea – degețel-roșu (n.tr.).

** Datura stramonium – ciumăfaie, laur (n. tr.).

Așa stau lucrurile cu entitățile care pun stăpânire pe mediumuri. Ele se despart oarecum de tovarășele lor, care au misiunea de a transporta elemente ale prezentului în epoci viitoare îndepărtate, ele pătrund prin intermediul mediumurilor în această lume prezentă, dar aici se unesc și cu destinul domeniului pământesc și își pierd misiunea legată de viitor.

Dar, odată cu aceasta, ele îi răpesc omului, într-un sens superior, misiunea lui de viitor. Și acest lucru stă în fața noastră atunci când cunoaștem cu adevărat ființa medială. Viitorul trebuie să

moară – așa vorbește, de fapt, ființa medială –, trebuie să existe numai prezentul. Și, tocmai de aceea, dacă cineva înzestrat cu o facultate reală de pătrundere în intimitatea realităților și a ființialității lumii ajunge la o ședință de spiritism, el este înconjurat de ceva care îi apare sub forma unor plante otrăvitoare. Orice ședință de spiritism este încadrată, propriu-zis, de o grădină de plante otrăvitoare, care nu se prezintă la fel ca în lumea morților, dar care cresc de jur împrejurul comunității spiritiste, iar din florile și fructele lor ies demoni.

Printr-o asemenea experiență trece la o ședință de spiritism cel care are facultatea de a privi în celelalte lumi. El trece mai întâi printr-o pajiște, care înconjoară comunitatea spiritistă, printr-o pajiște cosmică de plante otrăvitoare, dar care sunt mobile în sine, parcă sunt vii, care au ceva animalic. Le putem recunoaște numai după forma lor că sunt plante otrăvitoare. Dar așa vedem cât de rodnic ar trebui să se manifeste în viitor ceea ce acționează sub această formă medială, vedem că aici e vorba de ceva care ar trebui să se reverse pe parcursul evoluției omenirii mai departe, în viitor, vedem că acest element este încătușat în prezentul de care nu aparține, și că el se va manifesta în prezent aducând prejudicii omenirii. Acesta este misterul interior al ființei mediale, cu care trebuie să facem cunoștință în cursul acestor conferințe.

Putem indica într-un mod absolut precis, absolut exact, unde se găsește în ființa medială punctul sensibil, ca să spunem așa, al constituției umane. Va trebui să vă prezint o explicație aparent abstractă, dar tocmai prin aceasta veți pătrunde puțin în intimitatea naturii mediumnice.

Creierul uman, așa cum este el conținut în cavitatea craniană, are în medie o greutate de 1.500 de grame sau ceva mai mult. Aceasta este o greutate considerabilă. Dacă creierul uman ar apăsa cu toată greutatea sa asupra vaselor fine de sânge care se află la baza craniului, acestea ar fi strivite. Noi, oamenii, ne deplasăm prin lume, în funcție de vârsta pe care o atingem, iar creierul nostru nu apasă cu greutatea sa asupra sistemului vaselor sangvine care se află la baza craniului. Înțelegem acest lucru dacă îl privim în mod corect.



Fig.2

Examinați omul, așa cum este el construit. Eu îl voi prezenta într-un mod schematic. Canalul măduvei spinării urcă și ajunge în creier (vezi Fig.2, roșu). Intreaga organizare este de așa natură încât canalul măduvei spinării, cu excepția câtorva părți, care nu sunt solide, care sunt semisolide, este umplut cu lichid. Creierul înoată, propriu-zis, în acest lichid. Creierul omului înoată în lichidul cerebral (vezi Fig.2, violet). Există un principiu numit principiul lui Arhimede. Arhimede a descoperit acest principiu, datorită genialității sale, când se afla în baie. El a făcut experiența ușor de înțeles. El a rămas în apă cu tot corpul, dar și-a scos alternativ picioarele afară, și a observat că ele aveau o greutate diferită, în funcție de faptul că se aflau în apă sau afară din apă. Acest lucru a însemnat pentru Arhimede cu totul altceva decât pentru un om obișnuit. Un om obișnuit doar s-ar juca în această situație. Dar Arhimede a făcut o mare descoperire, o descoperire grandioasă. „Evrika!” Am găsit! El a înțeles că orice corp care este într-un lichid pierde din greutate, o greutate egală cu greutatea lichidului dislocuit.

Să ne reprezentăm un vas care este umplut cu apă. Introduc în apă un corp solid. Dacă cântăresc acest corp, pot afla cu exactitate că el este mai ușor în apă; în apă cântărește mai puțin decât afară. Corpul pierde în apă o greutate egală cu greutatea lichidului dislocuit. Acesta este principiul lui Arhimede.

Acest principiu al lui Arhimede este foarte important pentru noi, ca oameni, în ceea ce privește constituția noastră; creierul înoată în lichidul cerebral, așadar, pierde din greutate o cantitate

egală cu greutatea unei cantități de lichid cerebral care ar avea mărimea creierului. Astfel, când se află în interiorul cutiei craniene, creierul nu are greutatea de 1.500 de grame, ci pierde din greutatea sa atâta cât ar cântări un creier aflat în apă, și rămâne cu o greutate de aproximativ 20 de grame. Așadar, în realitate, noi nu purtăm un creier de 1.500 de grame, ci unul de numai 20 de grame. Conform principiului lui Arhimede, creierul pierde din greutate prin faptul că înotă în lichidul rahidian. Așadar, noi avem în organizarea noastră ceva care, de fapt, este mult mai ușor decât este. În organizarea noastră creierul cântărește numai 20 de grame. Dar trebuie să fim foarte atenți tocmai la aceste 20 de grame. Căci numai aceste 20 de grame sunt capabile să ne primească Eul. Tot restul din noi îl avem altundeva.

Tot corpul este umplut cu tot felul de elemente solide, care înotă și ele în lichid, de exemplu, globulele de sânge. Acestea își pierd din greutate și, la fel și aici, numai în ceea ce le mai rămâne ca greutate este prezent Eul; astfel Eul este răspândit în sânge, dar nu cu ponderea greutateii sângelui. Noi trebuie să ținem seama de toate acestea. Trebuie să fiți atenți la ceea ce își are sediul în creier și mai are o greutate în sens propriu. Căci aici trebuie să fie prezent Eul dumneavoastră. El nu poate fi prezent nicăieri în altă parte; în altă parte poate fi corp astral, corp eteric etc.

Mediumul este un om la care acest element ponderabil al constituției sale, așadar, cele 20 de grame de creier, nu mai conține Eul. Eul a fost alungat. În aceste părți pot intra acele ființe despre care am vorbit adineori.

Modul de gândire materialist ar vrea să se indice niște sedii ale acestor ființe. În ce parte a omului se instalează ființa elementară când pune stăpânire pe medium?, pun întrebarea cei care gândesc materialist. Numai intelectul materialist vorbește în acest fel. Așa vorbește cel care gândește în sens mecanic și în sens matematic. Dar viața nu se desfășoară doar în sens matematic și mecanic, ci și în sens dinamic. Așadar, nu trebuie să spunem: Mediumul este posedat aici sau acolo, nu trebuie să localizăm lucrurile în sens pur matematic sau geometric, ci trebuie să gândim: Mediumul este posedat în partea care rămâne ponderabilă în el, în partea care este atrasă spre Pământ. – Aici pot intra ființele ahrimanice. Și nu numai aici, ci și în altă parte. Ceea ce v-am descris eu este aspectul cel mai brut al problemei. Există însă un aspect mai subtil.



Fig.3

Cum vedem noi pe planul fizic? Avem ochii (vezi Fig.3). Nervul vizual, pornind din ochi, merge înapoi, spre creier. Nervul vizual conține senzația de culoare. Materialiștii cred că nervul vizual transportă în creier culorile și descarcă aici culorile. Căci materialiștii își reprezintă totul ca pe o încărcătură a unui vapor sau a unui tren. În organul de simț se încarcă ceva din exterior, care este transportat în nervi, apoi se descarcă undeva, pătrunde în suflet – nu chiar atât de grosolan, dar pătrunde aici. Dar lucrurile se petrec cu totul altfel! Nervul vizual nu poate să transporte senzația de culoare înapoi, spre creier, ci ajunge să o șteargă într-un anumit punct. Culoarea se găsește numai afară, la periferie.

Nervul vizual este chemat să șteargă culoarea pe măsură ce ea pătrunde spre interior, astfel încât creierul este lipsit de culoare, în el pătrund doar culori foarte slabe, care sunt pe punctul de a dispărea. Nu numai culoarea este ștearsă în creier, ci orice relație cu lumea exterioară. Procesul auditiv, procesul vizual au loc în organele de simț. Mergând spre creier, nervii vizuali, nervii olfactivi, nervii calorici șterg tot ceea ce aveți la periferie, până ce se transformă într-o umbră palidă. Raportul pe care îl are această umbră palidă cu senzația este asemănător cu raportul pe care îl au cele 20 de grame cu cele 1.500 de grame. Cele 20 de grame reprezintă și ele numai o umbră a greutateii creierului.

Atât de puțin este ceea ce ne rămâne! Când vedem un răsărit impresionant, grandios, care pătrunde în organele noastre de simț, în partea din spate, în creier, avem numai o umbră palidă a acestui răsărit. Tocmai acestor umbre palide trebuie să le acordăm atenție și în acest caz, căci numai aici are voie să pătrundă Eul nostru. În clipa în care Eul nostru este deconectat, în clipa în care devenim mediali, în aceste umbre palide sau în sunetele slabe care provin din procesul auditiv se strecoară o ființă elementară, așa cum v-am descris. În tot ceea ce aparține Eului, acolo unde senzația exterioară este ștearsă, se strecoară această ființă și ia în stăpânire mediumul. Și se strecoară până în ramificațiile nervilor, până în organizarea voinței, adică până

în acei nervi care ajung în organizarea voinței. Atunci mediumul începe să devină activ, căci este luat în stăpânire ceea ce ar trebui să fie luat în stăpânire de Eul omului. Restul de greutate a creierului, restul de senzație de culoare, restul de senzație auditivă, toate aceste umbre fine, care ne umplu ca o fantomă – căci această greutate de 20 de grame este numai o fantomă –, aceste palide umbre de culoare, care pătrund în interior, au doar un caracter fantomatic; aici se cufundă această ființă elementară, și atunci, în ansamblu, omul ajunge să stea liniștit, letargic, cu corpul său, și în el devine activ tot ceea ce ar trebui să fie, de fapt, umplut de Eu în aceste umbre slabe, fantomatice, care sunt umplute de obicei de Eu.

Observați, așadar, mediumul. El lasă să i se cufunde într-o absolută letargie, inerție, ceea ce este folosit de omul normal, la el devine activă această fantomă pe care am descris-o. Puteți observa acest lucru, de exemplu, după felul în care scrie mediumul. Firește, el nici n-ar putea scrie dacă nu i-ar deveni totul mai ușor, exact ca în creier; deoarece întreaga greutate înoată într-un lichid, în simțire, în sentiment, totul devine ușor, și el scrie cu ușurința cu care Eul conduce de obicei condeiul. Atunci cel care conduce condeiul în această fantomă a omului la un medium este ființa elementară.

Când mediumul stă sau se manifestă într-un anumit fel, acest lucru înseamnă, în realitate, pătrunderea ființelor unei alte lumi. Așa cum în mișcărilor mediumului pot pătrunde ființele celeilalte lumi, entitățile ahrimanice, tot astfel pătrund și în toate radiațiile pe care le-am descris ieri. Întotdeauna sunt prezente niște radialii puternice de fluid, mai ales în regiunile organizării umane unde se găsesc glande. Așadar, și în aceste radiații de fluid pătrund entități ale lumii elementare, precum și în radialiile respirației, în radiațiile luminii. Numai când e vorba de radiațiile chimice are loc un schimb mai conștient între cel care folosește aceste radiații și entitățile care pătrund în acestea. Aici începe, așa cum am arătat ieri, magia neagră, colaborarea conștientă cu entitățile care intervin în modul pe care tocmai l-am descris.

La medium și, de regulă, la cel care face experimente cu mediumul, putem vorbi, de fapt, de inconștiență în legătură cu procesele propriu-zise. La cel care practică magia neagră este prezentă de obicei o conștiență deplină a faptului că el invocă în radiațiile chimice ale unor entități umane, de cele mai multe ori în ale sale proprii, aceste entități ale lumii elementare. Așadar, cel care practică magia neagră este înconjurat întotdeauna de o ceată de slujitori care constau în asemenea ființe elementare și cărora el le oferă posibilitatea, fie prin propriile sale radiații, fie prin diferite procedee de a produce fum, pe care le execută în laboratorul său, de a folosi în această lume fizic-sensibilă impulsuri chimice oculte.

Acest lucru ne conduce la cunoașterea unei realități: așa cum Belladonna pătrunde într-o lume de care nu aparține și devine prin acest fapt otrăvitoare, tot astfel, lumea spirituală pătrunde prin intermediul ființei mediumului aici, în lumea noastră, în care locuim între naștere și moarte. – Dar, de fapt, pericolul ca această lume spirituală să pătrundă într-un mod asemănător felului în care am descris lucrurile în cazul Belladonnei există de fiecare dată când în om este reprimată conștiința, adică pătrunderea cu Eu, așadar, atunci când omul este într-o stare de răpire, asemănătoare leșinului, sau într-o adevărată stare de leșin.

De fiecare dată când conștiința omului nu este estompată prin starea normală de somn, ci prin altceva, este prezent pericolul ca aici să se deschidă o fereastră pentru lumea pe care tocmai am descris-o.

XI. LUMEA ELEMENTARĂ ȘI VIITORUL OMENIRII

Dornach, 28 mai 1922 (GA 212)

Aș vrea să vă prezint astăzi, în continuarea explicațiilor de ieri și de alaltăieri, unele lucruri despre evoluția omenirii în viitor, în măsura în care aceasta depinde de un anumit raport în care ajunge omul însuși în cursul evoluției viitoare a Pământului față de unele puteri spirituale. Alaltăieri am văzut cum se prezintă interiorul uman la o examinare mai exactă; am văzut cum poate fi dobândită, în realitate, printr-o asemenea examinare mai exactă, o anumită viziune asupra felului în care se concentrează în om, în omul fizic-sufletesc-spiritual, ceea ce ține, într-un fel, de lumea exterioară, mai ales în măsura în care această lume este concepută ca lume a forțelor și entităților eterice pe care omul le atrage la sine pentru formarea propriului său corp eteric atunci când coboară în lumea pământească. Și am văzut cum cu această entitate, care ține mai mult de lumea exterioară și care îi este integrată omului, se unește apoi ceea ce a săvârșit omul însuși pe Pământ, faptele sale, cu alte cuvinte, karma sa.

Apoi am văzut ieri cum poate și cum trebuie să-și cucerească omul, în mod diferit în diferite epoci ale evoluției omenirii, o relație de cunoaștere cu lumea spirituală.

Am amintit adesea că epoca actuală este o epocă în care în existența pământească a omenirii vrea să pătrundă un curent nou al vieții spirituale. În evoluția omenirii distingem o perioadă de trecere de la epoca predominant intelectualistă, care s-a instaurat în prima treime a secolului al XV-lea și care, în esență, se încheie acum, și o epocă viitoare, consacrată spiritualului. În această epocă intelectualistă s-a ajuns în special la faptul că omenirea și-a dezvoltat intelectul,

și-a dezvoltat intelectul ca atare, sprijinindu-se pe observarea naturii exterioare și pe practica tehnică.

În această privință, în ultimele secole s-au realizat, desigur, lucruri grandioase și impresionante. Dar tot ceea ce s-a realizat s-a datorat faptului că intelectul a fost elementul fundamental în cadrul evoluției omenirii. Moștenirea acestui element intelectual se manifestă încă și astăzi. Dar, așa putea spune, această moștenire a elementului intelectual nu mai are în sine nimic creator.

Elementul intelectual a fost creator în cel mai înalt grad în epoca lui Copernic, Galilei, Giordano Bruno, apoi, în secolul al XIX-lea. Pe baza intelectului creator au apărut marile realizări ale omenirii, mai ales în cadrul civilizației occidentale din ultimele secole.

Cel care are un simț imparțial va putea remarca că elementul creator al inteligenței a început să intre în mod esențial în declin tocmai în ultimele decenii. Omenirea nu mai este la fel de entuziasmată să se unească cu intelectul, cu rațiunea. Ceea ce s-a exercitat de-a lungul secolelor ca facultate intelectuală a sufletului trăiește mai departe ca într-un fel de inerție a civilizației și culturii. Oamenii gândesc pe vechile făgașe, dar intelectul nu mai produce nimic nou. Acest lucru poate fi observat foarte clar în special la tineretul nostru. Cum spuneam, dacă privim lucrurile cu suficientă imparțialitate, vom putea observa această situație. Dacă privim în urmă și vedem cum era tineretul nostru academic în anii '80 – și acest lucru se referă la întreaga civilizație a Occidentului; desigur, lucrurile nu stăteau cu toți tinerii în acest fel –, putem spune: Când un tânăr care studiasse ceva începea să vorbească, acest fapt îți producea o anumită bucurie, și erai dornic să vezi ce va spune el mai departe. Astăzi nu mai este așa. Putem vedea schimbarea care a avut loc în ultimele decenii. Când începe să vorbească un tânăr care, să spunem, a ieșit de curând de pe băncile amfiteatrelor, nu mai ești curios să vezi ce va spune el mai departe, căci știi deja dinainte ce va spune. Lucrurile se desfășoară automat. Omul nu se mai prezintă ca și cum întregul său creier ar fi activ, punându-și în mișcare intelectul. Ai sentimentul că activitatea inteligenței a coborât din cap în regiuni mai joase. Este ceea ce poate sesiza astăzi, chiar și pe baza unei observații exterioare, cel care privește lumea în mod imparțial. Inteligența umană a ajuns să aibă un caracter mașinal și izvorăște din regiuni ale organizării umane care, de fapt, nu mai sunt ale capului. Acest lucru se întâmplă, cum spuneam, pentru că inteligența era inițial ceva elementar și pentru că, în mare, faptul că de-a lungul acestei perioade care a durat din secolul al XV-lea până în secolul al XIX-lea omenirea trebuia să-și dezvolte în mod predominant inteligența era întemeiat pe dezvoltarea logică a lumii.

Dar acum din regiunile superioare ale existenței lumii în viața pământească a oamenilor vrea să se reverse un curent spiritual. Ceea ce nu se mai poate dezvolta în continuare ca rațiune trebuie să fie fecundat de acest curent spiritual. Și depinde de oameni dacă ei își deschid inimile, sufletele, față de ceea ce vrea să pătrundă, prin multe porți, așa putea spune, din lumea spirituală în lumea pământească. Dar acest lucru face necesar ca oamenii să dezvolte din nou o receptivitate pentru perceperea spiritualului din întreaga natură.

Observați, așa cum a trebuit să amintim ieri, când ne-am îndreptat atenția spre vechile epoci de cultură ale omenirii, că odată întreaga omenire percepea spiritual-sufletescul în aspectele lumii exterioare, în fiecare stea, în fiecare nor care se arăta pe cer, în fulger și tunet, în ființele regnurilor naturii.

Tocmai pe această bază s-a dezvoltat vechea practică yoga. Yoghinul căuta, așa cum am arătat ieri, să pătrundă până la Sine. El căuta, într-un fel, prin exerciții interioare, ceea ce pentru noi este ceva de la sine înțeles, căci noi ne naștem și suntem educați pentru a avea un anumit sentiment al Sinei, o conștiință a Eului. Yoghinul trebuia să dezvolte mai întâi în sine acest sentiment.

Ei bine, dragii mei prieteni, imaginați-vă că ar trebui să vă comportați, cu conștiința Eului pe care o are omul în prezent, la fel ca un yoghin! Aceasta ar fi o mare greșală. Este o deosebire dacă ți-ai cucerit o însușire prin muncă proprie, prin strădanie umană proprie, sau dacă o ai ca pe ceva de la sine înțeles. Când un om trebuia să ajungă la conștiința de sine prin muncă proprie, ca yoghinul, prin această exersare interioară el participa la marile, la grandioasele procese cosmice și la legitățile cosmice. Dacă ești transpus, pur și simplu, în sfera conștiinței de sine, lucrurile se schimbă. A te situa pe o treaptă a evoluției omenirii nu înseamnă, desigur, același lucru cu a-ți cuceri această treaptă prin exerciții interioare.

Și din descrierile de ieri poate reieși faptul că omenirea trebuie să ajungă treptat la cunoștințe care iau naștere datorită unei eliberări a întregului sistem al gândirii de procesul respirator; atunci sistemul gândirii se integrează – așa cum am explicat eu ieri – în ritmurile exterioare ale Cosmosului, pentru că, eliberându-se de subiectivitate, sistemul gândirii se cufundă în ritmurile Cosmosului. Așadar, așa cum yoghinul, prin cuplarea – dacă mă pot exprima astfel – a sistemului său de gândire cu sistemul respirator, se furișă în sine și se identifica cu ceea ce se poate manifesta în om ca element spiritual-sufletesc pe valurile ritmului respirator interior, astăzi noi trebuie să ne revărsăm cu gândirea noastră în lume, să ne dăruim lumii, să participăm la toate ritmurile care străbat lumea minerală, vegetală, animală, umană, până sus, la lumea

ierarhiilor. Trebuie să ne integrăm în ritmul exterior al existenței. Dacă ne integrăm în ritmul exterior al existenței, vom ajunge la cunoștințe care trebuie să ofere din nou omenirii ceva care se află dincolo de ceea ce stă la baza cunoștințelor exterioare despre natură.

Noi practicăm astăzi fizica, biologia, chimia, și oamenii primesc, prin mii și mii de descrieri popularizate care ajung până în cel mai îndepărtat sat, informații despre felul în care arată lumea pentru observația senzorială asociată cu intelectul. Dar trebuie să înceapă epoca în care omenirea să învețe să cunoască ce se află în spatele a tot ceea ce ne poate fi oferit de către observația exterioară și intelect.

Fie că vorbim, în limbajul celor vechi, de cele patru elemente: pământ, apă, foc, aer, fie că vorbim, în limbajul oamenilor moderni, de corpuri solide, de corpuri lichide, de corpuri gazoase și stări de căldură, dacă vrem să vorbim absolut în sensul fizicii, e indiferent, pentru scopul pe care îl urmărim noi astăzi, ce nume le dăm acestor lucruri. Căci atunci când oamenii vorbesc astăzi de lumea exterioară, de elementul solid, de elementul lichid, de elementul gazos, ei vorbesc în sensul combinării, amestecării, separării substanțelor, și așa mai departe. Dar trebuie să reținem că la baza oricărui element pământesc solid se află un element spiritual elementar. Oamenii instruiți de astăzi pot râde când se spune că o omenire mai veche vedea în orice element pământesc entități de felul gnomilor. Numai când ne vom cuceri din nou cunoștințe pe calea integrării în ritmul lumii, nu doar printr-o conexiune de gânduri logic-abstracte, numai atunci vom descoperi în elementul solid-pământesc acele entități elementare care sunt conținute în orice element solid. La ființele elementare care sunt conținute în domeniul solid, pământesc, elementul cel mai avansat este deșteptăciunea, șiretenia, istețimea, dezvoltarea unilaterală a intelectului. Am putea spune: Entitățile spirituale elementare care trăiesc în elementul solid, în elementul pământesc, sunt mai deștepte decât oamenii, mult mai deștepte. Oamenii deștepți în sens intelectualist nu sunt atât de deștepți ca acele ființe de natură suprasensibilă care populează elementul pământesc solid, domeniul pământesc solid. Am putea spune: Aceste ființe sunt alcătuite numai din deșteptăciune. Așa cum omul este construit din carne și sânge, aceste ființe sunt alcătuite din deșteptăciune, din superdeșteptăciune. Aceste entități mai au însușirea ciudată că printre ele domnește multiplicitatea. Dacă suntem în stare să examinăm un element pământesc tocmai pentru a descoperi asemenea ființe elementare deștepte care se mișcă prin el, îl putem stoarce ca pe un burete, așa putea spune, în sens spiritual-sufletesc, și din el vor ieși aceste ființe. Ele sunt multe. E vorba de o mulțime extraordinară.

Am putea spune că e greu să o scoatem la capăt cu numărul acestor entități care trăiesc în elementul pământesc-solid; putem număra cireșele și ouăle cu unu, doi, trei, patru, cinci, dar aceste ființe nu pot fi numărate în acest fel. Căci, după ce am numărat până la trei, nu mai sunt trei, sunt mult mai multe decât trei. Astfel încât cu numărul pe care îl cunoaștem pe plan fizic nu o scoatem la capăt în privința acestor entități. Dacă am vrea să aplicăm procedeele uzuale de a calcula, aceste entități ne-ar juca cele mai ciudate feste. Să zicem că am vrea să luăm de o parte două entități, de cealaltă parte două entități, și am spune: Două ori două fac patru. Dar nu ar fi deloc adevărat, căci aceste entități ar reprezenta între timp, prin superdeșteptăciunea lor, șapte sau opt, astfel încât ar trebui să spunem: Două ori două fac opt, sau cam așa ceva. Așadar, însușirile ciudate ale acestor entități sfidează chiar și numărătoarea. Situația este de așa natură încât trebuie să facem cunoștință neapărat cu următorul fapt: intelectul, așa cum s-a dezvoltat el în sânul omenirii în epoca modernă, este ceva foarte frumos; dar aceste ființe, care sunt superinteligente, dețin față de intelect o anumită putere. Ele domină intelectul, acolo unde el se manifestă numai prin numărare.

Când ajungem la elementul lichid, la apă, aceste entități ale apei au dezvoltat cu precădere ceea ce a dezvoltat omul în sfera sentimentului său, în sfera simțirii sale. Noi, oamenii, suntem, de fapt, mult mai înapoiați cu simlirea noastră în comparație cu aceste entități care populează elementul apă, elementul lichid. Noi stăm undeva. Ne place un trandafir roșu. Avem un anumit sentiment când frunzișul copacilor foșnește. Dar aceste entități pătrund împreună cu orice element lichid în sevele vegetale care suie în trandafir, până la floarea trandafirului, ele trăiesc împreună cu roșul. Ele participă prin simțire într-un mod mult mai intim la procesele lumii. Noi ne aflăm în afara lumii cu simțirea noastră, dar aceste entități se află în interiorul fenomenelor și participă la ele.

Ființele aerului sunt cu precădere acele ființe care au dezvoltat până la o capacitate superioară ceea ce avem noi în sfera voinței. Desigur, e foarte frumos când chimistul descoperă care este greutatea atomică a hidrogenului, a oxigenului, a azotului, cum se combină hidrogenul și oxigenul, cum se disociază din nou, cum se disociază, de exemplu, apa sau clorura de calciu sau altceva asemănător. Toate acestea sunt foarte bune și frumoase, dar în spatele tuturor acestor procese trăiesc niște entități spirituale elementare. Și omul va trebui să-și asimileze o cunoaștere a caracteristicilor acestei lumi elementare. În epoca în care omul își dezvoltase intelectul, aceste entități elementare erau puse, într-un fel, pe liber. Omenirea și-a dezvoltat intelectul, cum spuneam, începând cu prima treime a secolului al XV-lea până la sfârșitul secolului al XIX-lea, și, prin faptul că intelectul juca un rol creator în cadrul civilizației și culturii

umane, aceste entități care trăiesc în elemente nu au putut face prea mult. Prin faptul că ființele elementare ale solidului a fost nevoite să se retragă, într-un fel, și să lase în seama oamenilor intelectul, aceste entități au făcut să se retragă și celelalte ființe elementare, entitățile elementului lichid și entitățile elementului gazos. Dar dacă acum, în epoca în care intelectul ajunge la declin – și el ajunge la declin; noi trăim deja în epoca în care în cadrul lumii civilizate începe ruina intelectului –, omenirea nu se deschide curentului spiritual care intervine din lumea spirituală, din cauza acestei obtuzități a omenirii va apărea ceea ce astăzi poate fi remarcat în mod clar, faptul că aceste entități elementare încheie un fel de pact, se unesc și se pun sub conducerea puterii predominant intelectualiste, sub conducerea lui Ahriman.

Dacă aceste entități elementare s-ar ridica împotriva evoluției, dacă ele s-ar pune sub conducerea lui Ahriman, omenirea nu ar putea progresa. Atunci ar fi posibil ca puterile ahrimanice, unite cu entitățile elementare ale elementelor, să facă din Pământ altceva decât îi era destinat de la începuturi. Pământul nu ar deveni ceea ce am descris în cartea mea [Știința ocultă în rezumat](#), pornind de la stadiile Saturn, Soare, Lună și Pământ. Căci Pământul va deveni ceea ce ar trebui să devină conform intențiilor inițiale numai dacă omul își înțelege în mod just în fiecare epocă misiunea sa.

Astăzi putem deja percepe cum stau lucrurile în realitate. Cei care au atins astăzi o anumită vârstă știu că în epoca anterioară te întrețineai cu ceilalți oameni în așa fel încât atunci când voiai să știi ce este în interiorul lor puteai comunica prin intermediul limbajului obișnuit, prin schimbul reciproc de cuvinte. Te puteai baza pe faptul că rațiunea, intelectul, se află aici, în cămăruța de sus, și că ceea ce se află în cămăruța de sus poate fi comunicat apoi celorlalți prin intermediul limbajului.

Astăzi există oameni care nu mai presupun că la unii dintre contemporanii lor rațiunea se află în cămăruța de sus, ci consideră că rațiunea a alunecat mai în adânc, și atunci ei îi analizează, în loc să-i lase să le vorbească. Dacă în loc să lași oamenii să vorbească îi psihanalizezi, acest lucru înseamnă a considera, aș putea spune, printr-o înțelegere greșită, că rațiunea a alunecat în adânc. Căci trebuie să supui psihanalizei tocmai partea care a alunecat în regiunile mai adânci ale naturii umane. Acești oameni vor s-o ridice din nou la suprafață, pentru că ei consideră că ea a alunecat în adânc. În această epocă a decăderii intelectului se mai poate observa că, de fapt, oamenilor nu le mai place deloc, cel puțin unor oameni începe să nu le mai placă deloc, să se folosească de intelectul lor. Ei preferă să se lase psihanalizați, căci nu mai vor să ia parte cu capul la ceea ce se petrece în sufletul lor.

Examinarea acestor lucruri doar stând în fața lor în mod exterior, superficial, nu duce la nimic. Nu rezultă prea multe dacă examinăm aceste lucruri în mod exterior, superficial. Trebuie să le examinăm, așa cum am făcut noi adineaori, privindu-le în întregul context al lumii. Numai atunci ne vor deveni ele clare. Psihanaliza poate avea ceva bun din punctul de vedere pe care l-am expus ieri. Oamenii nu mai vor să considere firești anumite lucruri, pe care mai înainte le considerau astfel, așadar, ei se lasă tratați. Și nu mai pot fi inventate atât de multe tratamente câți oameni care au nevoie de ele există. Așadar, pentru că tratamentele cu mijloace exterioare materiale nu mai sunt suficiente, se inventează niște tratamente psihice! Dar toate acestea trebuie să fie examinate într-un context mai larg.

Dacă le examinăm în mod exterior, nu e nevoie să ne ridicăm împotriva tuturor bunelor temeuri, împotriva tuturor lucrurilor captivante pe care le fac psihanaliștii. Nu e greu să înțelegem, chiar nu e greu să înțelegem aceste lucruri, pe baza unei cercetări mai ample, îndreptățite, asupra lumii, de care oamenii încă fug, pe baza cercetării lumii care ne conduce la recunoașterea faptului că un curent spiritual vrea să intervină în civilizația noastră actuală, pentru a se pune în locul rațiunii ajunse la decădere, în locul intelectului ajuns la decădere.

Misiunea omenirii ar fi să înțeleagă acest fapt, și de această înțelegere fug oamenii astăzi, într-un anumit fel, atât de mult. Dar abia atunci se dezvăluie despre ce este vorba în cazul unor asemenea lucruri a căror îndreptățire exterioară poate fi foarte ușor dovedită tocmai în epoca decăderii intelectului. Pot fi dovedite, încetul cu încetul, foarte multe lucruri, căci intelectul a ajuns la decădere, și intelectul ajuns la decădere poate dovedi, încetul cu încetul, extraordinar de multe lucruri ca fiind îndreptățite. Dar se va ajunge tot mai mult ca ceea ce este cu adevărat îndreptățit să poată fi înțeles numai pe baza acelor cunoștințe care ajung la omenire prin intermediul spiritualității.

Acesta este un aspect prin care putem atrage atenția asupra a ceea ce amenință evoluția omenirii în epocile viitoare ale Pământului. Trebuie să atragem atenția, pe de altă parte, și asupra faptului că, exact așa cum elementele inferioare, pământ, apă, aer, sunt locuite de entități elementare, tot astfel, și elementele superioare, elementele eterice, lumină, eterul chimic, eterul vieții, sunt locuite de niște entități elementare. Numai că aceste entități se deosebesc foarte mult de entitățile elementare ale elementelor inferioare. Entitățile luminii, dar mai ales entitățile vieții nu tind spre multiplicitate. Cel mai intens tind spre multiplicitate entitățile elementului pământ. Entitățile elementelor eterice tind spre unitate. În realitate, nu le putem distinge prea bine unele de altele. Aici, individualitățile nu sunt atât de pregnante. Aceste entități tind să intre unele în altele, să se unească.

O forță de inițiere mai veche a anumitor inițiați, din care provin apoi învățăturile mai profunde ale Vechiului Testament, îndrepta cunoașterea mai ales spre aceste elemente eterice. Și, conform acestei tendințe a elementelor eterice de a se uni într-unul singur, s-a format impresia care s-a manifestat apoi în monoteism, în monoteismul sever al iudaismului.

Această religie a lui Iahve a luat naștere la început mai ales pe baza contemplării spirituale a regiunilor eterice. Dar în regiunile eterice trăiesc entități spirituale care nu tind să se disocieze unele de altele, nu vor să devină individualități, ci vor să se piardă unele într-altele, vor să se întrepătrundă, vor să formeze o unitate.

Dacă aceste entități, la rândul lor, nu sunt luate în considerare de oameni, dacă oamenii nu se îndreaptă spre spiritualitate și nu își spun: Acolo, sus, nu se află numai Soarele, ci, odată cu lumina și căldura Soarelui, din eter coboară pe Pământ niște entități; dacă oamenii se limitează la o înțelegere exterioară a domeniului material, aceste entități găsesc posibilitatea de a se uni cu puterea luciferică. Astfel încât, dacă omenirea nu sesizează pericolul care amenință din direcția ahrimanică prin unirea puterii ahrimanice cu acele entități care trăiesc în elementele inferioare, și acel pericol care amenință din direcția luciferică prin unirea puterii luciferice cu elementele eterice care tind spre unitate, există posibilitatea ca în viitor Pământul să devină cu totul altceva decât ar trebui să fie conform intențiilor inițiale.

Nu putem insista îndeajuns, dragii mei prieteni, asupra faptului că perceperea spiritualului înseamnă un destin al omenirii de pe Pământ, că, în realitate, dacă oamenii nu binevoiesc să se apropie de spiritual, cu Pământul s-ar întâmpla altceva decât trebuie să se întâmple. Căci, desigur, noi avem de jur împrejurul nostru lumea domeniului material. Dar, oricât de mult am cerceta această lume cu ajutorul chimiei și al fizicii noastre evolute, noi cercetăm, de fapt, numai ceea ce trebuie să dispară odată cu existența Pământului. Oare ce altă valoare are această întreagă chimie, această întreagă fizică, dincolo de sfârșitul existenței Pământului? Căci până la sfârșitul existenței Pământului substanțele minerale transformate în praf și pulbere trebuie să se dizolve în Cosmos, și numai elementele vegetal, animal, uman pot trece în existența jupiteriană. Așadar, tot ceea ce și-au cucerit într-un mod atât de impunător, într-un mod atât de grandios, științele actuale se referă numai la un element trecător. Dar omenirea are nevoie de o cunoaștere care să nu se refere la acest element pământesc trecător, ci care să aibă de-a face cu ceea ce depășește acest element.

Se poate cerceta astăzi oricât de mult, cum spuneam, greutatea atomică a diferitelor elemente, se pot stabili formule chimice, legi fizice – acestea au o importanță trecătoare pentru existența

Pământului. Omul trebuie să depășească această existență a Pământului prin cunoașterea unor lucruri cum sunt cele pe care tocmai le-am expus. Aceasta este o problemă extraordinar de importantă, esențială.

XII. CUNOAȘTEREA LUMII ELEMENTARE

[München, 26 august 1913 \(GA 147\)](#)

Când se vorbește despre lumile spirituale așa cum se vorbește în acest ciclu este nevoie să remarci că această cunoaștere clarvăzătoare la care poate ajunge sufletul uman nu schimbă nimic din natura și entitatea omului atât timp cât tot ce intră în această conștiință exista deja înainte în natura omenească. Când cunoști un lucru nu-l creezi, înveți numai să percepi ceea ce există deja ca realitate. Oricât de la sine înțeles ar fi acest lucru, trebuie totuși să-l pui în lumină, pentru că trebuie să atragi atenția asupra faptului că ființa umană este clădită pe temeliile ascunse ale existenței și nu va fi scoasă din aceste profunzimi ascunse ale existenței decât prin cunoașterea clarvăzătoare. De aici rezultă de fapt că adevărata ființă a omului nu se poate revela decât prin conștiința clarvăzătoare. Prin nici un fel de filosofie nu poți ști ce este propriu-zis omul, ci numai printr-o astfel de cunoaștere care se sprijină pe conștiința clarvăzătoare. Căci pentru observația din lumea sensibilă și pentru intelectul legat de ea adevărata, reala entitate a omului se află în lumile ascunse. Când această conștiință clarvăzătoare – din al cărui punct de vedere trebuie privite lucrurile de dincolo de așa-numitul Prag – trece peste acest Prag, ei i se impun cu totul alte cerințe decât în lumea senzorială. Și esențialul este ca sufletul omenesc să se poată obișnui cu faptul că există nu numai felul de a privi al percepției, care este corect pentru lumea senzorială.

Voi numi aici prima lume în care pătrunde sufletul omenesc devenit clarvăzător, după ce a trecut Pragul, lumea elementară. Numai cel care ar vrea să ducă obișnuințele din lumea simțurilor în lumile superioare suprasensibile ar putea pretinde că se poate adopta o denumire uniformă pentru toate punctele de vedere din care sunt contemplate lumile superioare. Și la sfârșitul acestui ciclu, ca și într-o scriere care va fi prezentată aici în viitoarele zile și care poartă titlul *[Pragul lumilor spirituale](#)*, voi arăta raportul care există între alegerea numelor adoptate aici – de pildă „lumea elementară” – și denumirile care sunt date în cărțile mele, *[Teosofia](#)*, *[Știința ocultă](#)* și altele, pentru ca să nu se poată căuta în mod ușuratic contradicții acolo unde nu sunt în realitate. Cerințe cu totul noi se impun sufletului când, dincolo de Prag, pătrunde în lumea elementară. Dacă sufletul omului vrea să intre aici cu obișnuințele

propriii lumii senzoriale, ar putea avea loc două evenimente: fie în sfera conștiinței, în raza privirii, s-ar răspândi o nebulozitate sau o întunecare deplină, fie sufletul omenesc, insuficient de pregătit pentru obișnuințele și exigențele lumii elementare, ar fi respins în lumea senzorială. Lumea elementară este cu totul altceva decât lumea senzorială. În cea din urmă, dacă treceți de la o ființă la alta, de la un fenomen la altul, aveți aceste ființe și aceste fenomene în fața dumneavoastră, le puteți observa, fiindcă în fața fiecăreia dintre ele, observându-le, vă păstrați propria entitate conturată în sine, ființa dumneavoastră personală. În fiecare moment știți că sunteți același care erați înainte de a vă afla în fața unei noi entități, a unui nou fenomen, și niciodată nu vă puteți pierde în ele. Sunteți în fața lor, sunteți în afara lor și știți că atât timp cât circulați în lumea senzorială rămâneți același. Or, acest lucru se schimbă cu totul când se pătrunde în lumea elementară. În lumea elementară trebuie, cu toată viața lăuntrică a sufletului tău, să te adaptezi unei ființe, unui fenomen, în așa fel încât să te transformi cu viața ta sufletească în această ființă, în acest fenomen. În lumea elementară nu poți cunoaște ceva decât dacă devii un altul față de fiecare ființă, și anume te identifici într-un grad înalt cu ființa și cu fenomenul însuși.

Particularitatea sufletului tău pentru lumea elementară trebuie să fie capacitatea de metamorfoză a propriei ființe în entități străine. Trebuie să ai posibilitatea de a te metamorfoza, de a te adânci și a deveni într-un fel însăși acea ființă și – dacă vrei să rămâi aici sănătos psihic – să poți pierde conștiința necesară în lumea simțurilor, conștiința: tu ești acela și acela. În lumea elementară cunoști o ființă doar dacă, într-un fel, *devii* intim cu viața sa sufletească. Deci, în lumea elementară nu poți înainta – când ai trecut aici dincolo de prag – decât dacă te transformi la fiecare pas, strecurându-te în fiecare fenomen particular, în fiecare ființă. Ceea ce în lumea fizică ține de sănătatea sufletească, și anume, la pășirea în lumea senzorială, a te afirma pe tine însuși în propria ta entitate originară este absolut imposibil în lumea elementară; acolo, acest lucru ar duce sau la întunecarea orizontului sau la o ființă respinsă în lumea senzorială.

Și atunci vă puteți ușor imagina că, pentru a exercita această facultate de transformare, sufletul are nevoie și de altceva decât ce are în lumea senzorială. Căci sufletul omului, așa cum este el în lumea senzorială, este prea slab pentru a se transforma continuu, pentru a se adapta la fiecare ființă, când pătrunde în lumea elementară. De aceea trebuie ca forțele sale să crească, să se intensifice, iar pentru aceasta sunt necesare pregătirile descrise în [Știința ocultă](#) și în [Inițierea](#) [Nota 1], căci ele duc toate la a face sufletul mai puternic și mai rezistent. Atunci el se poate adânci în celelalte entități fără a se pierde pe sine. Vedeți deci cât de necesar este să

cunoști bine ceea ce se numește Pragul între lumea senzorială și lumea suprasensibilă. S-a spus deja că atât timp cât omul este un om pământesc conștiința clarvăzătoare trebuie continuu, am zice, să treacă dintr-o parte în cealaltă: să observe în afara corpului fizic, în lumea spirituală, dincolo de Prag, apoi să revină în corpul fizic și să folosească într-un mod sănătos acele facultăți care duc la observarea corectă a lumii fizice, a lumii simțurilor.

Să presupunem acum că o conștiință devenită clarvăzătoare ar readuce în lumea simțurilor, retrecând Pragul, această facultate de metamorfozare pe care trebuie să o aibă pentru ceea ce există în lumea spirituală. Această facultate de metamorfozare, de care am vorbit, este o proprietate a corpului eteric omenesc care trăiește cu precădere în lumea elementară. Să presupunem deci că un om revine din lumea spirituală în lumea simțurilor și că el își menține corpul său eteric la fel de capabil de metamorfozare cum trebuie să fie în lumea elementară. Ce s-ar întâmpla atunci? Fiecare lume își are legile sale proprii. Lumea simțurilor este lumea formelor delimitate; Spiritele formei guvernează lumea simțurilor. Lumea elementară este lumea mobilității, lumea metamorfozei, a transformării. Așa cum trebuie să înveți să te transformi continuu tu însuși când vrei să trăiești în lumea elementară, tot astfel toate ființele care trăiesc în lumea elementară se metamorfozează continuu. Acolo nu se găsește nici o formă încheiată, delimitată; totul este în continuă metamorfoză. Iar tu, când vrei să viețuiești în lumea elementară, trebuie să participi la această existență care se metamorfozează continuu, trebuie să participi la ea ca suflet în afara corpului fizic. În lumea fizic-senzorială trebuie să-ți cufunzi corpul eteric – care sub formă de corp eteric este o ființă a lumii elementare și are capacitatea de metamorfozare – în corpul fizic. Tocmai datorită acestui fizic ești o anumită persoană în lumea fizic-senzorială; ești acea sau acea persoană bine definită. Corpul fizic este acela care imprimă cuiva persoana, personalitatea, corpul fizic și condițiile lumii fizice în care este plasat face din cineva o persoană, fiindcă persoana cere conturarea formei. Totuși trebuie să recunoaștem că ceea ce conștiința clarvăzătoare recunoaște în sufletul uman există întotdeauna. Prin forțele corpului fizic, acea mobilitate a corpului eteric este doar ținută la un loc. Atât timp cât corpul eteric pătrunde în corpul fizic, forțele sale mobile sunt ținute la un loc, adaptate forme. Dacă corpul eteric n-ar fi vârat în corpul fizic ca într-o pungă, el ar avea tendința să se schimbe continuu.

Să presupunem că un suflet devenit clarvăzător ar păstra în corpul eteric, când revine iar în lumea senzorială, tendința de a se schimba, de a se metamorfoza. Atunci acest corp eteric, cu tendința sa spre mobilitate, devine mai relaxat, mai liber în corpul fizic. Sufletul uman intră în contradicție cu cerințele lumii fizice – care vor să-l contureze pe om ca personalitate definită –

atunci când, prin forțele corpului său eteric, care vrea să se miște liber, trece în mod incorect Pragul din lumea suprasenzorială în lumea fizică și tinde să devină altceva în fiecare moment, ceva ce poate fi în contradicție cu tiparul fix al corpului fizic. Să dăm doar un exemplu: cu corpul său fizic, cineva ar putea fi un funcționar de bancă european, dar, pentru că corpul său eteric a adus în lumea senzorială tendința de a se elibera de corpul fizic, el își poate închipui că ar fi împăratul Chinei. Sau, pentru a da un alt exemplu, să zicem că cineva este președinte al Societății teosofice și, dacă corpul eteric devine mai relaxat, își poate imagina că ar sta în fața directorului Globusului. Acest exemplu ne arată că trebuie să ținem seama în modul cel mai strict de Pragul care desparte clar lumea senzorială de cea suprasenzorială; trebuie să cunoști cerințele fiecărei lumi și să te supui lor; iar sufletul trebuie să se comporte diferit după domeniul în care se află – de partea aceasta a Pragului, sau de partea cealaltă a lui. Trebuie repetat mereu și mereu că de acest lucru se leagă faptul că atunci când treci Pragul nu ai voie să aduci, într-un mod ilegal, obișnuințele lumii suprasenzoriale în lumea senzorială. Aș putea spune că trebuie să știi să te porți corect în cele două lumi, că nu ai voie să duci modul de observare corespunzător unei lumi în cealaltă.

Trebuie deci să-ți dai mai întâi seama că facultatea de metamorfoză este facultatea de bază pentru viața de sine, simțirea de sine a sufletului în lumea elementară. Însă sufletul omenesc n-ar putea niciodată să trăiască mult timp în această facultate de metamorfoză; corpul eteric ar putea să se mențină în starea de metamorfozare în lumea elementară tot atât de puțin cât ar putea omul să fie în stare de veghe în lumea fizică. Dar omul poate percepe această lume fizică doar când este treaz; când doarme nu o mai percepe. Cu toate acestea, el trebuie să facă să se succedă starea de veghe și cea de somn. Ceva analog este necesar în lumea elementară. Așa cum, în lumea fizică, omul nu poate să fie tot timpul în stare de veghe, așa cum viața trebuie să treacă de la veghe la somn, ca mersul unei pendule, tot astfel se întâmplă și cu viața corpului eteric în lumea elementară. Trebuie să ai aici, aș spune, un pol opus, o contraacțiune la facultatea de metamorfozare care conduce la perceperea în lumea spirituală. Ceea ce face pe cineva capabil de metamorfozare pentru lumea spirituală este viața de reprezentare a omului, este capacitatea de a face mobilă reprezentarea, gândirea, încât, prin această gândire, devenită mobilă, te poți adânci în ființe și fenomene.

În ceea ce privește cealaltă stare, cea care se poate compara cu somnul în lumea senzorială, aici voința umană este cea care trebuie să fie dezvoltată și întărită. Astfel, pentru facultatea de metamorfozare trebuie cultivată gândirea sau reprezentarea, pentru cealaltă stare trebuie cultivată voința.

Ne vom înțelege asupra acestui punct dacă vom ține seama că în lumea fizic-senzorială omul este o Sine, un Eu. În măsura în care omul este treaz prin faptul că corpul fizic-senzorial face ceea ce este necesar, el se simte o Sine, un Eu. Când omul se cufundă în corpul fizic senzorial, corpul fizic-senzorial este cel care îi conferă forțele ce îl fac să se simtă ca o Sine, ca un Eu. Nu se întâmplă tot așa în lumea elementară. Aici omul trebuie să facă el însuși, până la o anumită treaptă, ceea ce în lumea fizic-senzorială face corpul fizic. În lumea elementară nu poți dezvolta nici un sentiment de sine dacă nu îți concentrezi voința, dacă nu te *vrei* pe tine însuși. Asta cere, evident, să renunți la comoditatea omenească, această comoditate atât de înrădăcinată în noi. Pentru lumea elementară este necesar să te *vrei* pe tine însuși; și așa cum somnul și veghea se succed în lumea fizică, tot astfel, în lumea elementară, starea de a te simți metamorfozat în ființe trebuie să alterneze cu o voință întărită a sentimentului de sine. Așa cum în lumea fizică ești obosit de munca zilnică încât ți se închid ochii, pe scurt, cazi în somn, există și în lumea elementară momente, pentru corpul eteric, în care acesta resimte: nu pot să mă metamorfozez continuu, acum trebuie să exclud orice altă ființă și fenomen din jurul meu. Trebuie să le resping pe toate din sfera privirii mele și să mă vreau pe mine, Sinea mea, să trăiesc în întregime în mine și să nu știu nimic de celelalte entități și fenomene din lumea elementară. În lumea fizică, această voință de a fi tu însuși cu excluderea celorlalte entități și procese ar corespunde somnului.

Ar fi totuși o eroare să-ți imaginezi că alternanța capacității de metamorfozare cu sentimentul întărit al Eului în lumea elementară s-ar asemana oarecum cu legile naturale care reglează veghea și somnul în lumea fizică. Pentru conștiința clarvăzătoare – și acest lucru este perceptibil pentru ea – totul este intenționat; nu se trece de la sine, precum de la veghe la somn, ci, după ce ai trăit un timp mai mult sau mai puțin îndelungat în metamorfozare, trăiești nevoia de a viețui din nou în tine și a dezvolta oarecum celălalt pol al lumii elementare. Astfel, în lumea elementară, facultatea de metamorfoză și viața în sine, cu sentimentul de sine întărit, alternează într-un mod mult mai intenționat decât veghea și somnul în lumea fizică. Da, în anumite condiții se poate întâmpla chiar ca, printr-o elasticitate a acestei conștiințe, să existe simultan ambele stări, adică – aș spune – pe de o parte să poți să te metamorfozezi și, pe de altă parte, să reții anumite părți ale sufletului și să rămâi în tine. Ceea ce în lumea fizică nu este în avantajul vieții sufletului, anume să fii treaz și să dormi în același timp, poți să o faci în lumea elementară. Vedem astfel că în această lume elementară o asemenea oscilație a vieții sufletului este la fel de necesară ca cea a veghei și a somnului în lumea fizică.

Trebuie să observăm în continuare că dacă gândirea se poate dezvolta până la facultatea de metamorfozare, deci se adaptează în lumea elementară, această gândire care este sănătoasă și justă pentru lumea fizic-senzorială este de nefolositor pentru lumea elementară. Căci, de fapt, ce este această gândire în lumea fizică? Să vedem ce este ea. Viețuim în sufletul nostru gânduri. Știi despre aceste gânduri că le formezi, le dai naștere, le legi sau le separi lăuntric. Simți că lăuntric ești stăpânul acestor gânduri. Aceste gânduri se comportă oarecum pasiv, se lasă legate și separate, se lasă a fi formate și iar respinse. În lumea elementară, această viață a gândirii trebuie să se ridice la o treaptă superioară. În lumea elementară nu te poți găsi în fața unor astfel de gânduri pasive, ca în lumea fizic-senzorială. Când sufletul clarvăzător se familiarizează cu lumea elementară, gândurile nu mai sunt lucruri pe care le stăpânești, ci ființe vii. Presupuneți că nu v-ați putea produce, lega, separa gândurile, ci că fiecare din ele ar începe să-și ducă în conștiința dumneavoastră viața proprie, o viață ființială. Conștiința dumneavoastră se adâncește în ceva în care nu mai găsiți gânduri așa cum sunt ele în lumea fizică, ci acolo gândurile sunt entități vii. Pentru a vă atenționa în ce măsură, în lumea elementară, modul de a gândi trebuie schimbat, nu pot face altceva decât să recurg la această imagine grotescă dar foarte expresivă. Imaginați-vă că vă adânciți capul într-un mușuroi de furnici, că gândirea încetează să existe și că în cap aveți furnici în loc de gânduri. Așa sunt gândurile când vă adânciți sufletul în lumea elementară, ele se re-leagă și se despart între ele, își duc viața proprie. Și, în adevăr, sufletul are nevoie de o forță mai mare pentru ca conștiința sa să se confrunte cu ființele-gând vii decât cu gândurile pasive din lumea fizică, cu care poți să faci ce vrei, care pot fi chiar plăcute, dacă nu se asociază și se separă doar inteligent, uneori chiar absurd. Gândurile lumii fizice sunt răbdătoare; ele se supun la tot ce îi place sufletului. Cu totul altfel este când sufletul se adâncește, ca să spunem așa, în lumea elementară. Aici gândurile trăiesc o viață independentă. Aici viața sufletului trebuie să se afirme și să se mențină în fața unei vieți active, nu pasive, a gândurilor, o viață de gândire dinamică. În lumea fizic-senzorială poți să gândești ceva cu totul absurd; de regulă, asta nu îți face rău. În lumea elementară se poate foarte bine întâmpla ca, dacă cineva gândește stupidități, ființele independente care rezultă de aici să-l facă să sufere și să îi determine o durere reală.

Vedem astfel în ce măsură obișnuințele vieții sufletului trebuie să se schimbe când treci Pragul lumii sensibile către lumea suprasensibilă. Dacă ai dori, cu obișnuințele proprii gândurilor vii ale lumii elementare, să treci Pragul în lumea fizic-senzorială și nu ai dezvolta gândirea sănătoasă, cu gânduri pasive, ci ai vrea să păstrezi ceea ce corespunde lumii elementare, atunci gândurile ar fugi continuu și ai alerga după ele; ai fi sclavul propriilor gânduri.

Când, cu sufletul clarvăzător, te dăruiești în întregime lumii elementare și dezvolti facultatea de metamorfozare, atunci te cufunzi, metamorfozându-te, în ceea ce privește viața interioară, după cum te afli în fața unei ființe sau a alteia. Ce se viețuiește atunci când te adâncești astfel? Vedeți dumneavoastră, adâncindu-te astfel, metamorfozându-te într-o ființă sau alta, viețuiești ceea ce s-ar putea numi simpatii și antipatii care urcă din profunzimile sufletului și se comportă ca viețuiri ale sufletului devenit clarvăzător. Sunt simpatii sau antipatii foarte precise cele pe care le resimți când te metamorfozezi într-o ființă sau alta. Trecând din metamorfoză în metamorfoză, resimți continuu alte simpatii și antipatii. Și așa cum în lumea fizic-senzorială caracterizezi ființele și lucrurile, le descrii, le recunoști și le percepi în mod general prin faptul că ochii văd culorile lor și urechile aud sonoritățile lor, conform cu aceasta, dacă ai descrie lumile spirituale, le-ai descrie în anumite simpatii și antipatii. Totuși trebuie să deosebești două lucruri: mai întâi, după obiceiurile lumii fizic-senzoriale deosebești grade de simpatii și de antipatii, simpatii și antipatii mai puternice sau mai slabe. Nu tot așa este în lumea elementară; aici simpatiile și antipatiile nu se deosebesc numai după gradul lor, ci după calitatea lor, astfel încât există diferite simpatii și antipatii. Așa cum galbenul este diferit de roșu, calitativ diferit, tot astfel numeroasele simpatii și antipatii pe care le viețuiești în lumea elementară sunt calitativ diferite și nu numai una este mai puternică și alta mai slabă. Ai descrie greșit dacă, pornind de la obișnuințele din lumea fizic-senzorială, ai spune, cufundându-te într-o ființă, că simți o simpatie mai mare, iar la cufundarea în alta viețuiești o simpatie mai mică. Nu, simpatiile sunt diferite!

Acesta este deci unul din lucrurile de avut în vedere. Celălalt este faptul că nu trebuie să duci în lumea elementară comportamentul față de simpatii și antipatii care este firesc în lumea fizic-senzorială. În adevăr, în lumea fizic-senzorială te simți atras de simpatii și respins de antipatii; mergi către ființele simpatice, vrei să fii cu ele, și alungi lucrurile și ființele antipatice; nu vrei să ai de-a face cu ele. În lumea elementară, cu simpatiile și antipatiile nu se poate întâmpla – dacă pot să mă exprim grotesc – ca simpatiile să fie simpatice și antipatiile antipatice; asta nu trebuie să se întâmple în lumea elementară. Ar fi ca și cum ai spune în lumea fizic-senzorială: nu suport decât albastrul și verdele și nu-mi plac roșul și galbenul, fug de ele. Pentru că în lumea elementară o ființă să fie antipatică, asta înseamnă că ea are o anumită însușire a acestei lumi elementare pe care trebuie să o califici ca antipatică. Și trebuie să te comporți față de acest caracter antipatic așa cum în lumea fizică te comporți față de albastru și de roșu și nu pentru că una din culori îți este mai simpatice și cealaltă mai antipatică. Așa cum în lumea fizic-senzorială întâmpini toate culorile cu un anumit sânge rece, fiindcă ele exprimă ceea ce sunt lucrurile – ar trebui să fii un nevrotic sau un taur să nu suporti culoarea roșie sau să ataci –, tot așa trebuie, cu un calm total, să poți observa simpatiile și antipatiile în lumea elementară ca fiind proprietăți

inerente acestei lumi. Pentru aceasta trebuie ca acel comportament al sufletului, propriu lumii fizic-senzorială, care se simte atras de simpatie și respins de antipatie să devină aici cu totul diferit. În lumea elementară, acea dispoziție sufletească, acea dispoziție afectivă care corespunde simpatiilor și antipatiilor din lumea senzorială trebuie schimbată prin *ceea ce se poate numi* calmul sufletesc, *pacea spiritului* [Nota 2]. Tocmai cu acest calm, cu această pace a sufletului poți să te adâncești în entitățile de aici și, identificându-te cu ele, metamorfozându-te, simți urcând din profunzimile propriului suflet însușirile acelor ființe sub formă de simpatii și antipatii. Numai când reușești așa ceva, când sufletul se poate comporta astfel față de simpatii și de antipatii, numai atunci acest suflet este în stare să facă să apară plastic în fața lui, în viețuirile lui, sentimentul de a se simți simpatice sau antipatic în lucrurile lumii elementare. Asta înseamnă că nu simți doar trăirea în simpatie și antipatie, ci ai într-adevăr viețuirea ta însăși, metamorfozându-te într-o altă ființă, pe care o vezi izbucnind ca un tablou colorat sau alt tablou colorat, ca o sonoritate sau alta a lumii elementare. Rolul pe care îl joacă simpatia sau antipatia în ce privește viețuirea sufletească în lumea spirituală îl poți găsi în [Teosofia](#), dacă citești cu o anumită înțelegere intimă capitolul care tratează despre lumea sufletelor. Veți vedea acolo că lumea sufletelor este construită chiar din simpatii și antipatii.

După descrierea mea, ați putut să vedeți că ceea ce cineva cunoaște drept facultate de a gândi în lumea fizic-senzorială este de fapt doar copia fantomatică exterioară, provocată prin corpul fizic, a acelei gândiri care strălucește în adâncurile oculte și care poate fi numită o ființă vie. Îndată ce ne mișcăm cu corpul nostru eteric în lumea elementară, gândurile devin, așa spune, mai concrete, mai vii, mai independente, mai adevărate în esența lor. Ceea ce în lumea fizic-senzibilă se resimte ca facultate de a gândi se comportă față de acest element mai adevărat al gândirii ca umbra proiectată pe un perete în raport cu obiectele de la care ea provine. De fapt, este umbra vieții elementare a gândurilor proiectată în lumea fizic-senzorială prin intermediul corpului fizic. Când gândim în lumea fizic-senzorială, gândim oarecum în umbrele ființelor-gânduri. Cunoașterea suprasenzorială clarvăzătoare lasă aici o deschidere asupra naturii reale a gândirii. Nici o filosofie, nici o știință exterioară, oricât de perspicace ar fi, nu poate indica ceva corect privitor la această natură adevărată a gândirii; o poate face numai cunoașterea pe care ne-o revelă conștiința clarvăzătoare.

Tot așa este și cu voința. Voința trebuie întărită fiindcă în lumea elementară nu este atât de comod să dispui de ea ca în lumea senzorială, unde sentimentul Eului este dat de forțele corpului fizic. În lumea elementară trebuie tu însuși să vrei acest sentiment al Eului, trebuie să faci experiența a ceea ce înseamnă să umpli conștiința cu acest conținut: Eu mă vreau. Trebuie

să resimți că este un lucru dintre cele mai importante ca atunci când nu ești destul de puternic, nu pentru a gândi, ci pentru a vrea realmente: Eu mă vreau –, să te simți căzând în leșin. Dacă nu ai ajunge să te menții tu însuși în lumea elementară, ai cădea în această lume ca într-un fel de leșin. Se pătrunde adevărata natură a voinței – pe care nici știința exterioară și nici o filosofie exterioară nu o poate discerne – doar prin conștiința clarvăzătoare. Ceea ce noi numim voință în lumea fizic-senzorială este o umbră a acelei voințe ființiale puternice care se dezvoltă astfel încât menține Sinea dreaptă din liberul arbitru, nu susținută prin forțe exterioare. Totul devine ceva mai arbitrar – așa putem spune – în această lume elementară când intrăm în ea.

Când ai părăsit corpul fizic și ai ca mediu ambiant lumea elementară, atunci, înainte de orice, se trezește, prin natura originară a corpului eteric, tendința de metamorfozare. Vrei să te adâncești în entități. Dar, așa cum în timpul stării de veghe din timpul zilei se creează nevoia de somn, tot astfel în lumea elementară se trezește nevoia de a fi în tine însuși și de a respinge în ce te-ai putea metamorfoza. Apoi, iar, când în lumea elementară te-ai simțit un anumit timp în tine însuși, și când ai dezvoltat puternic voința: Eu mă vreau, survine ceva ce s-ar putea numi cumplitul sentiment de a fi singur, de a fi părăsit, care suscită dorința de a ieși din această stare, de a te vrea pe tine însuși și a te dăruia din nou capacității de metamorfozare. În somnul fizic te repauzezi și forțele au grijă să te trezești, fără să fi făcut ceva pentru asta. În lumea elementară, când te-ai adâncit în starea de somn, care corespunde lui „a nu te vrea decât pe tine însuși“, sentimentul de a fi părăsit cere să te dăruie din nou facultății de metamorfozare, adică vrei să te trezești. Toate acestea vă indică cât de deosebite sunt condițiile viețuirii de sine și a simțirii de sine în lumea elementară de cele din lumea fizic-senzorială. Și puteți cântări cât de necesar este să fii totdeauna atent ca conștiința clarvăzătoare – care trece și se întoarce de la o lume la cealaltă – să se adapteze corect cerințelor lumii în care intră, să nu ducă cu ea obișnuințele de la o lume la alta, atunci când trece Pragul. Întărirea, învigorarea vieții sufletului fac parte deci din aceste pregătiri, indicate adesea de mine, pentru viețuirea lumilor suprasensibile. Întărirea și învigorarea vieții sufletului.

Și, dintre toate lucrurile, trebuie mai întâi întărite acele viețuiri ale sufletului ce ar putea fi desemnate drept calități de înaltă moralitate care se relevă în fermitatea caracterului, siguranța interioară și calmul. Înainte de toate trebuie educate în suflet curajul interior și fermitatea caracterului, fiindcă prin slăbiciunea caracterului se slăbește toată viața sufletească și atunci pătrunzi în lumea elementară cu o viață a sufletului slabă. Or, acest lucru nu trebuie să se întâmple dacă vrei să trăiești într-un mod just și adevărat în lumea elementară. De aceea, cel care ia în serios viața în lumile superioare nu trebuie niciodată să negligeze a insista asupra

faptului că forțele care trebuie să întărească viața sufletului, pentru ca el să intre corect în lumile superioare, sunt forțele sufletești morale. Și erorile cele mai deplorabile sunt cele care ar face ca omenirea să creadă că clarvederea poate fi dobândită fără să ții cont de întărirea vieții morale. Și mereu trebuie de accentuat că ceea ce am caracterizat în *Inițierea* (*Cum se dobândesc cunoștințe despre lumile superioare?*) ca fiind formarea florilor de lotus, care la aspirantul la clarvedere parcă se cristalizează în corpul spiritual al omului, deci că această formare a florilor de lotus se poate produce și cu neglijarea mijloacelor de întărire morală, dar n-ar trebui să fie așa.

Aceste flori de lotus trebuie să fie acolo când omul vrea să aibă facultatea de metamorfozare; căci această facultate constă în faptul că florile de lotus își pun în mișcare petalele lor departe de om, cuprind lumea spirituală, adaptându-se ei. Pentru privirea clarvăzătoare, ceea ce se dezvoltă drept capacitate de metamorfoză se exprimă în dezvoltarea florilor de lotus, iar formarea unui puternic sentiment al Eului este o întărire interioară pe care am putea-o numi o coloană vertebrală elementară. Ambele trebuie dezvoltate corespunzător: florile de lotus pentru a te putea metamorfoza, iar ceva analog unei coloane vertebrale din lumea fizică, o coloană vertebrală elementară, pentru a-ți putea dezvolta în lumea elementară un Eu întărit. Așa cum a fost menționat ieri, și anume că dezvoltarea spirituală poate tot atât de bine să ducă în lumea spirituală la virtuți înalte, iar dacă este canalizată spre lumea simțurilor poate duce la viciile cele mai degradante, tot așa se întâmplă și cu florile de lotus și coloana vertebrală elementară. Se poate chiar, prin anumite procedee, să trezești florile de lotus și să trezești și această coloană vertebrală elementară fără să cauți întărirea morală, dar nici un clarvăzător conștient nu va recomanda acest lucru. Căci nu este vorba pur și simplu de a obține pentru lucrurile superioare un lucru sau altul, ci să iei în seamă tot ce este necesar.

În momentul în care treci Pragul lumii spirituale te apropii de entitățile luciferice și ahrimanice, despre care am vorbit deja, în cu totul alt mod decât în lumea fizic-senzorială. Și îndată ce ai trecut Pragul, adică îndată ce ai florile de lotus și coloana vertebrală elementară, viețuiești faptul ciudat că vezi apropiindu-se puterile luciferice. Ele au tendința să cuprindă petalele florilor de lotus. Ele își alungesc tentaculele către florile noastre de lotus și trebuie să te fi dezvoltat corect pentru a putea folosi aceste flori de lotus ca să sesizezi fenomenele spirituale și să nu lași ca puterile luciferice să pună stăpânire pe ele. Or, acest lucru nu este posibil decât dacă ajungi în lumea spirituală cu forțe morale întărite.

Am arătat deja că în lumea fizic-senzorială forțele ahrimanice se apropie de sufletul uman mai curând din exterior iar cele luciferice mai curând din interior. În lumea spirituală este invers:

entitățile luciferice vin din afară și vor să pună stăpânire pe florile de lotus, iar entitățile ahrimanice vin dinăuntru, se instalează puternic în coloana vertebrală elementară. Or, când ai atins lumea spirituală fără moralitatea necesară, se pecetluiește o alianță bizară între puterile ahrimanice și cele luciferice. Când ai pătruns aici cu ambiție, vanitate, cu dorința de putere și cu înfumurare, Ahriman și Lucifer reușesc să facă o alianță. Pentru a explica ce fac ei atunci, mă voi sluji de o imagine, dar aceasta are realmente loc: Ahriman și Lucifer încheie o alianță, și Lucifer împreună cu Ahriman leagă petalele florilor de lotus la coloana vertebrală elementară. Toate aceste petale ale florilor de lotus sunt legate împreună cu coloana vertebrală elementară, omul însuși devine încorsetat, înlănțuit în el însuși prin florile de lotus dezvoltate de el și prin coloana sa vertebrală elementară. Rezultă de aici un grad de egoism și de atracție pentru eroare cu totul de neimaginat când omul rămâne în lumea fizică. Aceasta poate avea deci loc când conștiința clarvăzătoare nu este formată cum trebuie: Ahriman și Lucifer se aliază și unesc petalele de lotus cu coloana vertebrală elementară. Omul este înlănțuit în el însuși prin propriile sale facultăți elementare sau eterice. Toate acestea trebuie știute atunci când vrei să pătrunzi în adevărata lume spirituală.